

Al V-lea
Simpozion Internațional

CUCUTENI 5000

REDIVIVUS

Științe exacte și mai puțin exacte

Chișinău 2010

Editura "TEHNICA-INFO"

SIMPOZIONUL
CUCUTENI-5000 Redivivus:
Științe exacte și mai puțin exacte
(ediția a V^a)

Culegere de lucrări

Chișinău 2010

CZU 930.85:94(=135.1)(082)
C93

Culegerea include comunicările prezentate în cadrul Simpozionului Internațional „CUCUTENI–5000 Redivivus: științe exacte și mai puțin exacte”, organizat la Chișinău în perioada 23-25 septembrie 2010 de către Universitatea Tehnică a Moldovei, Universitatea Tehnică „Gh.Asachi”, Iași, Academia Tehnică din România și Forul Democrat al Românilor din Moldova.

Consiliul editorial: Valeriu Dorogan (președinte), Valeriu Dulgheru

Coperta: Valeriu Dulgheru, Maxim Vaculenco

Procesare computerizată: Valeriu Dulgheru

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

„Cucuteni 5000 Redivivus: științe exacte și mai puțin exacte”, simpoz. (2010; Chișinău). Simpozionul „Cucuteni 5000 Redivivus: științe exacte și mai puțin exacte”, (ed. a 5-a).-Ch.: „Tehnica-Info” SRL, 2010. - 298p.

Antetit.: Univ. Tehn. A Moldovei. – Bibliogr. la sfârșitul art.

100 ex.

ISBN 978-9975-63-320-8

CZU 930.85:94(=135.1)(082)

C93

Volum publicat cu sprijinul financiar al Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică

ISBN 978-9975-63-320-8

© Universitatea Tehnică a Moldovei

Organizatori:

Universitatea Tehnică a Moldovei (UTM), Chișinău
Universitatea Tehnică „Gh.Asachi”, Iași
Forul Democrat al Românilor din Moldova
Universitatea V. Alexandri” din Bacău
Liceul teoretic de Creativitate „Prometeu”, Chișinău.

Cu sprijinul:

Universității Tehnice a Moldovei (UTM), Chișinău
Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
Consiliului Național de Acreditare și Atestare
Microfir Tehnologii Industriale S.R.L.

Comitetul de organizare

Universitatea Tehnică a Moldovei

Prof.dr.hab. Valerian Dorogan, prorector pentru cercetarea științifică
Prof. dr.hab. Valeriu Dulgheru, șef catedră
Dr.conf. Vasile Cartoceanu, decan al Facultății de Inginerie și Management în Mecanică;
Dr.conf. Victor Toporeț, decan al Facultății de Cadastru, Geodezie și Construcții;
Dr.conf. Sergiu Zaporozjan, șef departament;
Dr.conf. Ilie Manoli, șef catedră;
Zinaida Stratan, director bibliotecă.

Universitatea Tehnică „Gh.Asachi”, Iași

Prof. dr. ing. Dr. Honoris Causa Lorin Cantemir, membru al ASTR;
Prof. dr.ing Alexandru Sălceanu, Decan al Facultății de Electrotehnică
Dr. ing. Adrian Alexandrescu

Forul Democrat al Românilor din Moldova

Nicolae Dabija, președintele FDRM

Universitatea „V. Alexandri” din Bacău

Prof. dr.ing. Vasile Puiu, prorector

Liceul teoretic de Creativitate „Prometeu”, Chișinău.

Dr. Aurelian Silvestru, directorul Liceului

Comitetul onorific

Academician Ion Bostan, rectorul Universității Tehnice a Moldovei, Republica Moldova;
Prof. dr.ing. Radu Munteanu, rectorul Universității Tehnice din Cluj, România;
Prof. dr.ing. Ion Vișa, rectorul Universității Transilvania din Brașov, România;
Prof. dr.ing. Florin Tănăsescu, secretar general al Academiei de Științe Tehnice din România;
Prof.dr.ing.D.H.C.mult., Florin Ionescu, Universitatea de Științe Aplicate, Konstanz, Germania;
Academician Eugen Grebenicov, academia de Științe din Rusia;
Prof. dr. Dan Semenescu, Universite Paris-1, Sorbone, Franța;
Prof.dr.ing. Alexandre Herlea, Universite de Technologie de Belfort-Montbéliard, Franța;
Prof.dr.ing., Peter Lorenz, Universitatea din Saarbrücken, Germania;
Academician Gheorghe Ghidirim, Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie, Republica Moldova;
Academician Valeriu Canțer, președintele Consiliului Național de Atestare și Acreditare, Republica Moldova;
Prof. dr. Emil Moroianu, director al Institutului de Cercetări Juridice „Andrei Rădulescu” al Academiei Române;
Prof. dr.ing. Florea Dudiță, Universitatea Transilvania din Brașov, România.
Prof. dr.ing. Ștefan Ghimiși, Universitatea „C. Brâncuși”, Târgu Jiu, România.

CUPRINS

	INTRODUCERE.....	9
	I. CIVILIZAȚIA CUCUTENI.....	13
<i>Leon Ana</i> <i>Lăcrămioara</i>	Ceramica de Cucuteni – sursă de inspirație pentru textilele de interior. Partea I. Rolul materialelor textile în decorarea spațiilor interioare.....	15
<i>Leon Ana</i> <i>Lăcrămioara</i> <i>Cristofor Camelia</i> <i>Tamara Macovei</i>	Ceramica de Cucuteni – sursa de inspirație pentru textilele de interior. Partea a II-a. Propuneri de valorificare a motivelor cucuteniene.....	21
	Cucuteni – suport material și spiritual de reprezentare a simbolurilor patrimoniale.....	27
<i>Ion Sandu</i> <i>Vasile Cotiuga</i> <i>Andrei Victor Sandu</i> <i>Viorica Vasilache</i>	Aspecte moderne privind conservarea științifică a artefactelor din ceramică.....	39
<i>Ion Sandu</i> <i>Gabriel Ion Olteanu</i> <i>Ioan Gabriel Sandu</i> <i>Viorica Vasilache</i> <i>Andrei Victor Sandu</i> <i>Adrian Pușoru</i>	Direcții actuale privind investigarea științifică a artefactelor din ceramică.....	47
<i>Bianca Maria Marin</i>	Refacere protecție vestigii arheologice Cătălina-Cotnari, județul Iași.....	55
<i>Elena Condurache</i> <i>Gheorghe Condurache</i>	Planingul familial în contextual civilizației cucuteniene – o fascinantă și plauzibilă ipoteză.....	61
	Percepția contemporanilor despre “CUCUTENI 5000”...	68
	II. DE LA CIVILIZAȚIA CUCUTENI LA TRACO – GETO – DACI.....	75
<i>Viorel Ungureanu</i> <i>Viorel Ungureanu</i> <i>Valeriu Dulgheru</i> <i>Valerian Dorogan</i> <i>Vasile Cartofeanu</i> <i>Ilie Manoli</i> <i>Radu Crudu</i> <i>Maria Ciornei</i> <i>Maria Ciornei</i> <i>Paul-Emil Rașcu</i>	Sar mon gato – numele antic al Moldovei.....	77
	Zuraseo de la Moleo Dava.....	85
	Tracii – marii anonimi ai istoriei.....	95
	III. DIN ISTORIA ARTELOR, TEHNICII ȘI ÎNVĂȚĂMÂNTULUI ROMÂNESC.....	131
<i>Alexandre Herlea</i>	Nasterea și maturizarea unei noi discipline academice: istoria tehnicii.....	133
<i>Mihai Gașitanu</i> <i>Stefan Ghimiși</i>	Învățământ de Inginerie mecanică la Iași.....	141
	Brâncuși - Coloana Infinită.....	147

<i>Gheorghe Manolea</i>	Cultura ca rezultat al simbiozei dintre inginerie și artă. Despre gările feroviare.....	151
<i>Lorin Cantemir</i>	Conexiunea feroviara transfrontaliera	
<i>Doru Demian</i>	Chisinau – Iasi Europa.....	157
<i>Ion Gavrila</i>		
<i>Augustin Volconovici</i>		
<i>Radu Belu</i>		
<i>Bogdan Tcaciuc</i>	Schiță de istorie a transporturilor.....	171
<i>Horia Salca</i>	Personalități care au contribuit la dezvoltarea învățământului superior chimic iesean în perioada 1860-1960.	176
<i>Monica Nănescu</i>	Expoziția agricolă și de industrie casnică a Moldovei întregite.....	201
<i>Oana Florescu</i>	Aspecte din istoria primelor vehicule acționate electric care au circulat pe teritoriul României.....	215
<i>Daniel Apostol</i>	Pânzarul moldovenesc navă comercială și de luptă în timpul lui Ștefan cel Mare și Sfânt.....	219
<i>Lorin Cantemir</i>	Din misterele Creației. În macrocosmos și în microcosmos.....	225
<i>Botez Daniel</i>		
<i>Botez Doru</i>		
<i>Paul-Emil Rașcu</i>		
IV: FILOSOFIE, DREPT, SOCIOLOGIE prin prisma cucuteniană.....		
<i>Emil Gheorghe</i>	Mihai Eminescu și filosofia statului și a dreptului în cultura românească.....	231
<i>Moroianu</i>	Conceptul de drept și validitatea dreptului.....	243
<i>Emilian Ciongaru</i>	Permanente romanesti in arealul Cucuteni. Problema Basarabiei in publicistica lui Mihai Eminescu.....	249
<i>Adrian Jicu</i>	Despre una din monumentalele gogorițe ale teoriei marxist - leniniste.....	255
<i>Lorin Cantemir</i>	Din seria de gogorițe marxiste despre societatea viitorului comunist – o societate minunată fără clase.....	259
<i>Adrian Alexandrescu</i>		
<i>Costică Nițucă</i>		
<i>Lorin Cantemir</i>		
<i>Costică Nițucă</i>		
<i>Adrian Alexandrescu</i>		
<i>Gheorghe Condurache</i>	Destinul familiei Gligor din Vancicăuți - Bucovina de nord.....	265
<i>Ana Rotaru</i>		
<i>Elena Condurache</i>		
<i>Ștefan Rotaru</i>		
<i>Poruznic Igor</i>	Contribuții ale absolvenților promoției de ingineri electro-mecanici seria 1943/48 la dezvoltarea industrială și perfecționarea învățământului superior din România...	271
<i>Șerban Dragoș Radu</i>		
V: PREZENTARE DE CARTE.....		
<i>Valeriu Dulgheru</i>	<i>Nicolae Dabija</i> „Tema de acasă”.....	281
<i>Viorica Olaru</i>	<i>Alexandru Moraru</i> „Victimele terorii comuniste din Basarabia”.....	286
<i>Cemartan</i>	Gulagul din umbra palmierilor.....	289
<i>Doru Ciucescu</i>	Așchii de timp.....	291
<i>Victor Cobzac</i>		

Mesajul Rectorului Universității Tehnice a Moldovei, academician Ion BOSTAN organizatorilor și participanților Simpozionului „CUCUTENI 5000 REDIVIVUS: Științe exacte și mai puțin exacte”

Stimați prieteni, frați, compatrioți,

Mă adresez Dvs cu aceste calificative pentru că:

- suntem prieteni deoarece gândim la fel;
- suntem frați pentru că în sângele nostru sunt aceleași gene;
- suntem compatrioți pentru că avem aceeași Patrie.

Nu noi am ales destinul, nu noi am ales când și unde să ne naștem și nu noi ne-am ales străbunii.....ci ei ne-au ales pe noi, transmițându-ne nouă mesajul prin gene, grai, tradiții, cultură. Cultură, care de la Cucuteni se trage. 5000 de ani în urmă, dar poate și mai mult, strămoșii noștri au creat lucruri, care demonstrează tuturor că civilizația europeană își are rădăcinile în acest pământ românesc.

Și acest mesaj al strămoșilor noștri ar putea suna în felul următor: „*Voi sunteți.... pentru că noi am fost. Voi sunteți... pentru că v-am dat tot ce am avut. Voi sunteți... pentru că aveți misiunea să amplificați această cultură și s-o transmiteți copiilor voștri, pentru ca ei să facă același lucru.Asta e **Crucea voastră***”.

Simpozionul „Cucuteni 5000 REDIVIVUS: științe exacte și mai puțin exacte” s-a născut cinci ani în urmă grație ideii lansate de prof. Dr.ing., Doctor Honoris Causa al Universității Tehnice a Moldovei **Lorin Cantemir**, pe care noi îl numim „*Părinte spiritual*” al acestui Simpozion.

Simpozionul „Cucuteni 5000 REDIVIVUS: științe exacte și mai puțin exacte” este o verigă a unui lanț spiritual, similar ADN-ului.

Simpozionul „Cucuteni 5000 REDIVIVUS: științe exacte și mai puțin exacte” este un unicat pentru că:

- la acest Simpozion toți sunt acasă;
- s-a născut pe ambele maluri ale Prutului;
- acest Simpozion sorbește din apele râului ce ne desparte, micșorând distanța dintre români și români;
- acest Simpozion integrează trecutul, prezentul și viitorul;
- în pofida tuturor dificultăților, primele trei ediții au avut loc în Republica Moldova neocomunistă;
- acest Simpozion unește toate științele, cele exacte și cele, ce în virtutea complexității, astăzi sunt mai puțin exacte;
- acest Simpozion menține în noi speranța că Basarabia, această monedă de schimb, va reveni în tezaurul Neamului;
- alături de politicieni, alături de interese geo-politice, mai suntem și noi cei, care își iubesc părinții săi **puțin** mai mult ca pe alții, cei, care își iubesc copiii săi **puțin** mai mult ca pe alții, cei, care își iubesc glia sa **puțin** mai mult ca pe alta, cei, pentru care acest **puțin e mult...**

Sunt ferm convins că Simpozionul „*Cucuteni 5000 REDIVIVUS: științe exacte și mai puțin exacte*”, care se află la a 5^a ediție, va avea succes.

Mulțumim organizatorilor!!!

Mulțumim tuturor participanților pentru eforturile depuse, pentru tot ce ați făcut, faceți și veți face, asigurându-vă că Universitatea Tehnică a Moldovei va fi în permanență alături.

Și în final, ași dori să închei cu minunatele versuri ale marelui nostru Poet, care și-a iubit Neamul, așa cum spuneam anterior, **puțin** mai mult ca alții.

*Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie,
Tânără mireasă, mamă cu amor!
Fiii tăi trăiască numai în frăție
Ca a nopții stele, ca a zilei zori,*

*Viața în vecie, glorie, bucurie,
Arme cu tărie, suflet românesc,
Vis de vitejie, fală și mândrie,
Dulce Românie, asta ți-o doresc!*

*Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie,
La trecutu-ți mare, mare viitor!*

Cu deosebit respect,

Ion Bostan, Rector, Universitatea Tehnică a Moldovei

INTRODUCERE

Promovarea adevărului despre trecutul istoric glorios al Neamului este o datorie a fiecărui intelectual. Există multiple căi de a face acest lucru nobil. Una dintre ele sunt Simpozioanele naționale și internaționale.

În acest sens în perioada 23-25 septembrie la Universitatea Tehnică a Moldovei au avut loc lucrările celei de a V-a ediții a Simpozionului Internațional „CUCUTENI-5000 Redivivus: științe exacte și mai puțin exacte”, care a devenit unul tradițional. Organizatorii Simpozionului au fost: Universitatea Tehnică a Moldovei; Forul Democrat al Românilor din Republica Moldova; Liceul de Creativitate „Prometeu Prim”, Chișinău; Universitatea Tehnică „Gh. Asachi” Iași; Universitatea „V. Alecsandri”, Bacău; Academia de Științe Tehnice din România.

Oaspeți de onoare ai Simpozionului au fost: președintele interimar al Republicii Moldova Dl Mihai Ghimpu; ministrul Educației Dl Leonid Bujor; ex-președintele primului parlament al Republicii Moldova academician Alexandru Moșanu; vicepreședintele Academiei de Științe a Moldovei m.cor. al AȘM, prof.univ. Ion Tighineanu; prof. dr.ing. D.H.C. al Universității Tehnice a Moldovei, mentorul spiritual al Simpozionului Lorin Cantemir; academicianul academiei de Științe a Rusiei, pământeanul nostru Eugen Grebenicov; profesorul Universității Tehnologice din Belfort, Franța, Alexandre Herlea; simbolul Simpozionului, primarul comunei Cucuteni Dl Mihai Tun; profesorul Mihai Gafițanu, fost rector timp de 12 ani al Universității Tehnice „Gh. Asachi” din Iași; prorectorul Universității „V. Alecsandri” din Bacău, prof. Vasile Puiu; academicianul AȘM Petru Soltan; profesorul Ion Sandu de la Universitatea „A.I.Cuza” Iași ș.a.

Simpozionul a fost deschis de prorectorul Universității Tehnice a Moldovei, prof. univ. Valerian Dorogan, prin audierea imnului universitarilor „*Gaudeamus*” și imnului Forului Democrat al Românilor din Republica Moldova, interpretat de minunatul cor de copii de la Liceul „*Prometeu Prim*”.

În cuvântul de salut adresat participanților la Simpozion (de menționat că Sala Festivă a Universității Tehnice a Moldovei a fost arhiplină) președintele interimar Mihai Ghimpu a menționat: „...Ni se spune că noi am apărut ca popor după 28 iunie 1940. După cum vedeți, avem rădăcini mult mai adânci pe acest pământ”. Cuvântul de salut al Președintelui a fost întâmpinat cu ovații. Mulți, în special din rândul oaspeților din România și Franța, doreau să-i strângă mâna pentru poziția sa civică, curajul

demonstrat prin activitatea sa în slujba Neamului din anul curent, de când democrații sunt la putere.

Ministrul Educației, Dl Leonid Bujor, a ținut să menționeze în cuvântul său de salut importanța aprofundării relațiilor între cele două maluri ale Prutului, importanța revenirii la studierea istoriei românilor în școală în baza manualelor elaborate de specialiști cunoscuți în domeniu și anularea cunoscutele, de tristă faimă manuale de așa-numită istorie integrată, elaborate de un grup de „specialiști” făcuți peste noapte doctori, doctori habilitați în istorie.

Nicolae Dabija, academician al Academiei Române, președinte al FDRM, a ținut un cuvânt de salut în stilul său inconfundabil, un salut emoționant, menționând că „...peste noi de-a lungul veacurilor s-au turnat straturi de beton, de pământ, ca să se ascundă rădăcinile noastre. Cercetările arheologice se făceau la noi, săpându-se până la stratul corespunzător perioadei trecerii peste noi a slavilor, pentru a demonstra că provenim de la slavi...”.

Academicianul Alexandru Moșanu în cuvântul său de salut a menționat importanța Simpozionului pentru cunoașterea și promovarea trecutului istoric glorios al Neamului, în special, în rândul tineretului studios, care era prezent în sală.

Profesorul Alexandre Herlea, fost ministru al Integrării (României) europene în perioada 1997, ex-vicepreședinte al Partidului Popular European, profesor la Universitatea Tehnologică din Belfort, Franța, a ținut un cuvânt de salut extrem de emoționant, menționând importanța acestui Simpozion și nivelul înalt de organizare.

Vicepreședintele Academiei de Științe a Moldovei, prof. univ. Ion Tighineanu, a venit cu un cuvânt de salut din partea Academiei de Științe a Moldovei, care a fost unul dintre finanțatorii principali ai Simpozionului, menționând importanța acestui Simpozion pentru cunoașterea celei mai vechi culturi europene – cultura Cucuteni.

Academicianul Eugen Grebenicov, ilustrul nostru consăngean, care ne duce faima în întreaga lume prin activitatea sa științifică (țin să menționez că numele unui asteroid, descoperit prin calculele Domniei sale, îi poartă numele), a menționat că este român, născut în Slobozia Mare de până la 1940, și că se simte „...extrem de onorat să participe la această minunată manifestare științifică pentru cunoașterea trecutului Neamului”.

Lista luărilor de cuvânt a fost încheiată de prorectorul Universității „V. Alecsandri” din Bacău, inimosul și sufletistul Vasile Puiu. În discursul său emoționant, menționând importanța acestui Simpozion, care îi unește pe românii de pe ambele maluri ale Prutului, care este „...ca o rană sângerândă pe trupul Țării”, a terminat cu tremurătoare versuri „Oricât ar fi de sărbătoare/Ceva la inimă mă doare”.

Deosebit de interesante au fost discursurile prezentate în ședința în plen de academicianul Petru Soltan cu impresiile sale despre dacologie, de profesorul din Bacău Viorel Ungureanu cu inestimabilele sale descifrări ale tăblițelor de la Sinaia, de profesorul Ion Buga (Chișinău) cu problema dureroasă privind investigarea culturii Petreni (cucuteniene), menționată de ilustrul savant N. Iorga, de inimoasa doamnă profesor de la Suceava Maria Ciornei despre daci și basci – frații dacilor, de tânărul și promițătorul doctor în filologie Adrian Jicu de la Bacău, de mentorul spiritual al Simpozionului, profesorul Lorin Cantemir de la Iași, despre monumentalele gogorițe ale teoriei marxist-leniniste ș.m.a. Un moment important a fost implicarea tinerilor în

lucrările Simpozionului, cei care vor prelua estafeta. Deosebit de reprezentativă în acest sens a fost delegația de la Bacău, condusă de inginerul, poetul și promotorul fervent al unirii celor două maluri ale Prutului Vasile Puiu. Ea a inclus în rândurile ei pe tânăra Bianca Maria Marin, elevă în clasa a 10-a a Liceului „Nadia Comăneci”, care a prezentat un raport deosebit de serios pentru vârsta-i fragedă – „*Planningul familial la cucutenieni...*”, raport care a fost menționat cu Marele Premiu al Universității Tehnice a Moldovei și cu o diplomă.

Civilizația Cucuteni este una dintre cele mai vechi civilizații europene și Civilizația europeană cu cel mai larg areal de răspândire – cca 350000 km². Este regretabil faptul că în Republica Moldova se acordă puțină atenție și puține mijloace pentru valorificarea siturilor – urmelor culturii cucuteniene pe teritoriul Republicii. Interesul ar trebui să fie cu atât mai mare cu cât actualul teritoriu al Republicii Moldova se află chiar în centrul geografic al spațiului cucutenian de altădată. Dar se știe că orice proces pornește de la un centru de cristalizare, care mai apoi se răspândește în toate direcțiile. Deci, s-ar putea întâmpla ca acest centru să se fi aflat pe actualul teritoriu al Republicii Moldova. De ce tac specialiștii? Acest fapt, la o argumentare serioasă, ar putea fi un imbold serios pentru atragerea finanțării europene în valorificarea inestimabilelor vestigii ale culturii Cucuteni de pe teritoriul Republicii Moldova, care au mai rămas, dar care tot mai mult dispar fără urme.

**I. CIVILIZAȚIA
CUCUTENI**

1. CERAMICA DE CUCUTENI – SURSĂ DE INSPIRAȚIE PENTRU TEXTILELE DE INTERIOR.

PARTEA I. Rolul materialelor textile în decorarea spațiilor interioare

Leon Ana Lăcrămioara, Șef lucr. dr. ing.
Universitatea Tehnică "Gh. Asachi" Iași
Fac. Textile Pielărie și Management Industrial

Rezumat. Decorarea interioarelor nu este un concept modern, ci datează încă din antichitate. Mărturiile istorice, scoase la iveală peste tot în lume, vin să sprijine această idee. Lucrarea își propune să prezinte succint rezultatele unor cercetări referitoare la importanța materialelor textile pentru îmbogățirea esteticii și funcționalității spațiilor, indiferent de destinația acestora: spațiul privat sau spațiu public. Este luat în discuție stilul tradițional de amenajare interioară (cu influențe rustice), deoarece acesta poate constitui o modalitate eficientă de valorificare a textilelor inspirate de ceramica cucuteniană.

1. Introducere

Decorarea interioarelor datează din *antichitate*. Egiptenii, grecii, romanii și popoarele din Orient își decorau interioarele cu statui, mozaicuri, picturi, obiecte de metal și numeroase articole textile. Decorarea se făcea în strânsă legătură cu funcția încăperii, anotimp, dar și de locul ocupat în ierarhia socială a capului familiei.

În *perioada Renașterii*, oamenii devin interesați mai mult de artă și de aceea familiile înstărite angajează pictori, sculptori, țesători, mozaicari etc., în scopul realizării la comandă a unor obiecte decorative. Este perioada în care se acordă multă atenție detaliilor și mai ales decorării pereților.

Revoluția industrială (sec. al XVIII-lea și al XIX-lea) a adus două beneficii importante: ieftinirea produselor utilizate pentru decorarea interioarelor și lărgirea piețelor de des-facere. Efectul a fost acela că familiile cu venituri medii au putut să cumpere astfel de articole și au devenit interesate de decorarea locuințelor proprii.

Epoca modernă este caracterizată de faptul că decorarea interioarelor este accesibilă tuturor persoanelor, provenind din medii diferite, având venituri diferite și cu niveluri de pregătire diverse. Se formează specialiști în acest domeniu, se editează reviste care prezintă idei de decorare a interioarelor, se organizează emisiuni de televiziune care îi învață pe spectatori să-și înfrumusețeze locuințele etc.

Stilurile moderne de decorare a interioarelor îmbină toate stilurile precedente, dar pun accent pe eleganță și simplitate, armonizează culorile tari, dar și pe cele neutre și promovează finisajele netede și lucioase. Obiectele de artă prezente în încăperi sunt puse în valoare prin imaginarea unor efecte vizuale deosebite. Bineînțeles că totul se corelează cu o planificare atentă a resurselor financiare de care se dispune.

2. Rolul textilelor de interior

În decorarea interioarelor, materialele textile se regăsesc în perdele, jaluzele, rulouri de geam, draperii, tapițerii, covoare, mochete, tapiserii, cuverturi, lenjerii de

pat, saltele, șervețele, mileuri, fețe de masă, șervete de bucătărie, prosoape de baie etc. [3].

Designul ambiental a integrat aceste materiale datorită însușirilor pe care le au:

- izolare termică;
 - reducerea/atenuarea zgomotului;
 - filtrarea radiațiilor solare;
 - flexibilitate și drapaj;
 - rezistența culorilor după spălări repetate;
 - păstrarea proprietăților mecanice (de exemplu rezistența la tracțiune) la frecări repetate;
 - modificări dimensionale în limite normale pe perioade mari de timp;
 - încărcare antistatică redusă;
 - caracteristici estetice (culoare, tușeu, textură), care se armonizează cu orice stil de decorare;
 - ignifugare/rezistență mare la aprindere (pentru textilele moderne ignifugate);
 - ardere fără eliberarea unor noxe periculoase (pentru textilele moderne cu finisări speciale);
 - rezistență la suflul exploziei (textilele auxetice);
- materiale textile care înmagazinează energia solară (numite "*solar textiles*") ș.a.

Până la mijlocul secolului al XIX-lea textilele de interior erau fabricate din

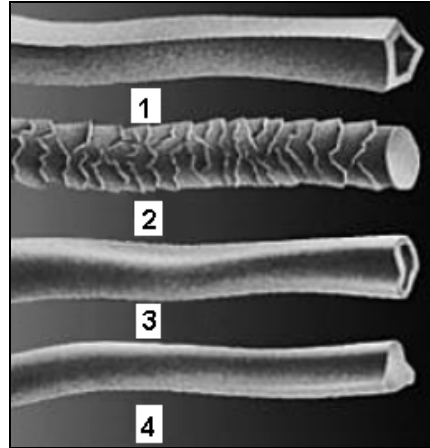

Fig. 1. Aspectul principalelor tipuri de fibre naturale: 1 - in; 2 - lână; 3 - bumbac; 4 - mătase.

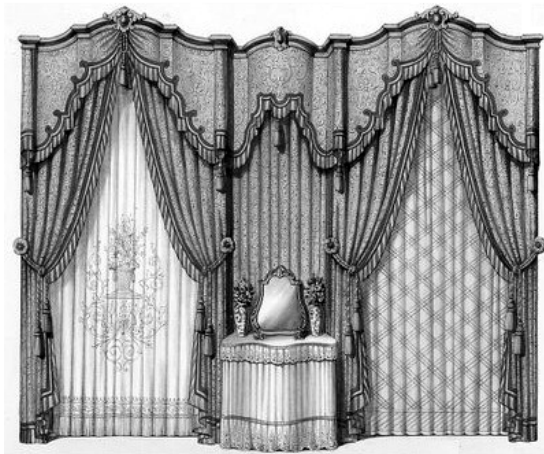

Fig. 2. Materiale textile pentru decorarea ferestrelor.

bumbac, in, lână și mătase. Fibrele naturale (figura 1) erau filate manual sau industrial și apoi prelucrate prin țesere, tricotare, împletire, brodare. Câteva exemple de decorare a interioarelor cu materiale textile și piele, datând din perioada Renașterii și post-Renaștere, sunt prezente în figurile 2 și 3.

Noile fibre chimice descoperite în ultimii 150 de ani au mărit funcționalitatea textilelor de interior. Aceste fibre diferă prin compoziția chimică, structură și caracteristici, dar au în comun un anumit raport lungime/lățime, o minimă rezistență (tenacitate) și uniformitate,

capacitate de absorbție / respingere a apei și solvenților, flexibilitate bună și abilitate de a fi transformate în fire (filabilitate). Materialele fabricate din noile fibre au mai mult

decât o valoare estetică și o anumită textură, accentul punându-se pe durabilitate și caracteristici speciale (inflamabilitate, ignifugare, rezistență la acizi și pătare cu uleiuri, protecție de radiațiile UV, pilling redus, proprietăți antistatice bune, rezistență la microorganisme etc). În plus, producătorii de textile de interior sunt interesați nu numai

Fig. 3. Materiale textile pentru decorarea patului.

de performanțe, ci și de aspecte legate de biodegradabilitate și reciclare.

Cele mai utilizate fibre textile în domeniul decorațiunilor interioare sunt:

- **fibrele de nylon** – sunt utilizate pentru acoperitorile de pardosele (covoare, mochete) deoarece au o rezistență bună la frecare, sunt elastice și au o revenire mare după deformare, se întrețin ușor;
- **fibrele acrilice** – se pretează pentru stofele de mobilă și tapițerii deoarece materialele au textură apropiată de cea a lânii, au un tușeu plăcut (un grad ridicat de moliciune) și se vopsesc într-o gamă variată de culori;
- **fibrele olefinice (polipropilena)** – sunt folosite drept înlocuitori ai nylonului pentru fabricarea covoarelor deoarece au o durabilitate ridicată, rezistă bine la acizi și baze, se aprind și ard încet, se întrețin ușor prin spălare;
- **fibrele de poliester** – sunt utilizate pentru draperii, perdele deoarece au drapaj excelent, rezistă la lumina solară și la atacul microorganismelor, au stabilitate dimensională bună (compania *Libolon* a brevetat fibre de poliester rezistente la flacără destinate țesăturilor pentru draperii/perdele);
- **fibrele INGEO** – sunt fibre prietenoase cu mediul, hipoalergenice, își păstrează volumul după comprimări repetate, generează doar o mică cantitate de fum la ardere, au capacitate de izolare termică ridicată.

Tendențele actuale din domeniul textilelor de interior se referă la siguranța în exploatare, știindu-se că rapiditatea aprinderii, modul de ardere, cantitatea și compoziția fumului degajat pot afecta sănătatea și viața oamenilor prezenți în spațiul incendiat /3/.

3. Decorarea spațiului modern în stil tradițional

Spațiul privat exprimă personalitatea și gustul pentru frumos al proprietarului, fiind locul în care acesta se simte confortabil, relaxat și în siguranță. *Spațiul public* se supune altor reguli de decorare deoarece în această zonă interacționează și socializează o mare parte dintre membrii unei comunități.

Cele două caracteristici principale ale unui interior reușit sunt consistența și coerența. Acestea asigură armonizarea tuturor formelor, texturilor și culorilor existente, care se combină și creează un spațiu echilibrat.

Fig. 4. Dormitor decorat în stil tradițional francez.

Fig. 5. Bucătărie decorată în stil tradițional englez.

Fig. 6. Cameră de zi decorată în stil tradițional italian.

Fetele de masă din in sau bumbac și lenjeriile de pat (multe având dantelă croșetată sau broderii manuale), ridică valoarea interiorului și creează un ambient confortabil și primitor.

Simbioza detaliilor dintr-un anumită încăpere este meritul designerului de interior, care trebuie să producă un anumit efect, solicitat de client. Designerul apelează la materialele textile pentru a completa imaginea de ansamblu a spațiului, de aceea el trebuie să cunoască un minim de informații referitoare la aceste materiale (modalitate de fabricație, texturi, proprietăți).

Decorarea în stil tradițional - cu influențe etnice sau rustice - este din ce în ce mai mult solicitată de clienți. Acest stil este plin de farmec prin faptul că pereții, pardoseala și tavanul pot fi complet sau parțial din lemn. Aici sunt prezente numeroase articole textile țesute, tricotate, croșetate sau cusute cu motive tradiționale, dar și mobilier vechi, coșuri împletite din nuiele, obiecte sculptate în lemn sau metal, tablouri și tapiserii realizate manual, mozaicuri etc. (figurile 4, 5 și 6).

Stilul tradițional promovează numai materialele naturale, realizate manual sau industrial, și culorile care sunt întâlnite în mod obișnuit în natură (nu sunt agreate culorile stridente, electrizante, fosforescente).

Stilul tradițional românesc nu este sofisticat, el având specific mobilierul simplu de lemn, ceramica pictată manual și prezența vaselor cu ouă încondeiate; se utilizează nume-roase textile de interior, ca de exemplu: covoare, cuverturi (pleduri), lenjerii de pat cu motive de inspirație folclorică, fețe de masă, tapiserii din lână etc [1, 2].

Stilul tradițional românesc continuă vechile culturi ce au înflorit cândva pe acest teritoriu. Dintre acestea, **cultura Cucuteni** se remarcă drept o sursă valoroasă de simboluri grafice, preponderent spiralate [5].

Vasele pictate cucu-teniene impresionează și azi prin acuratețea liniilor, imaginația îmbinării motivelor și eleganța formelor. Suprafețele vaselor sunt acoperite în totalitate de benzile spiralate, având dimensiuni variate în funcție de mărimea zonei pe care trebuie să o decoreze (fig. 7 și 8). "*Motivul de bază poate apărea singur sau împreună cu alte spirale asemănătoare*" [5].

Spirala este un motiv frecvent întâlnit în toate culturile antice. De exemplu, spirala care are în centru un cerc simboliza feminitatea, fertilitatea, sexualitatea, modificarea continuă, evoluția universului etc.

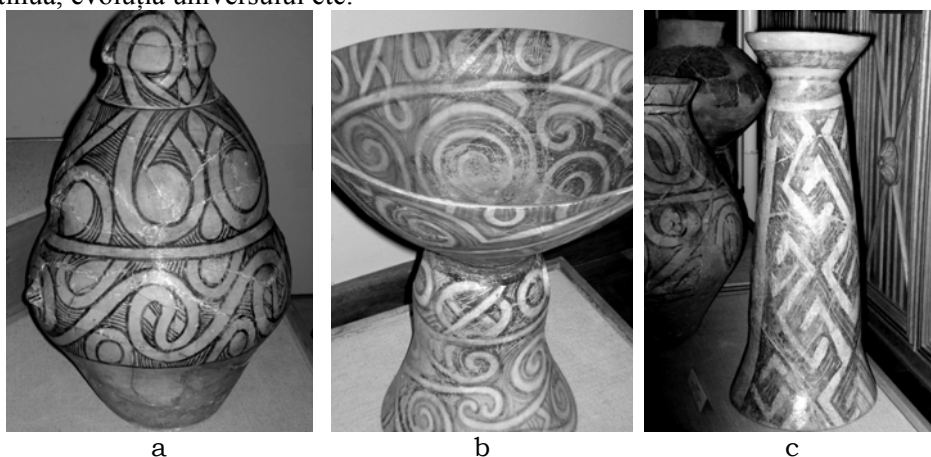

Fig. 7. Vase cucuteniene: a,b,c.

Fig. 8. Dispunerea motivelor pe suprafața vaselor [5].

fiind foarte bine sintetizată prin simbolul chinezesc "yin-yang" (unitatea contrariilor).

Stilul tradițional românesc a preluat și a valorificat aceste motive spiralate, acestea întâlnindu-se sculptate în frumoasele porți maramureșene (figura 9),

Spirala dublă era asociată de obicei cu evoluția naturală moarte-renăștere, alternanța în ceea ce privește schimbările anotimpurilor, dar și evoluția spirituală,

Fig. 9. Spirale sculptate pe porțile din Maramureș.

cusute cu mîgală pe toate piesele costumelor populare, desenate cu răbdare și talent pe ouăle încondeiate...

4. Concluzii (prima parte)

Lucrarea prezintă succint diversitatea, ponderea și tendințele de utilizare a articolelor textile în ambientul contemporan. Concluziile sunt următoarele:

- diversitatea materialelor textile este mare atât ca structură, textură, compoziție fibroasă, caracteristici, cât și ca rol funcțional;
- ponderea materialelor/articolelor textile în ansamblul obiectelor decorative este dificil de stabilit, variind în funcție de stilul adoptat;
- tendințele în ceea ce privește textilele de interior sunt de a realiza produse funcționale, cu caracteristici speciale, mai ales cele de siguranță.

Stilul tradițional cu influențe rustice pune în valoare obiectele inspirate de tradițiile specifice unei anumite culturi sau regiuni (se propune cultura cucuteniană), căutând să le integreze creativ în spațiul contemporan, privat sau public.

Bibliografie

1. **Horșia O., Petrescu P.** Meșteșuguri artistice în România, UCECOM, București, 1971.
2. **Pârâu S.** Lumină și culoare în amenajarea estetică a spațiului țăranesc tradițional de locuit la români. Editura Fundației Universitare "Dunărea de jos", Galați, 2001.
3. **Nielson K.J.** Interior textiles: fabrics, applications, and historical style, John Wiley and Sons, 2007.
4. **Niță R.** Decorarea casei mele. Editura Art, București, 2008.
5. **Schmidt H.** Cucuteni din Moldova - România, Editura Tehnopress, Iași, 2007.

2. CERAMICA DE CUCUTENI – SURSA DE INSPIRAȚIE PENTRU TEXTILELE DE INTERIOR. PARTEA A II^a. Propuneri de valorificare a motivelor cucuteniene

*Leon Ana Lăcrămioara, șef lucr. dr. ing.
Universitatea Tehnică "Gh. Asachi" Iași
Fac. Textile Pielărie și Management Industrial
Cristofor Teodora Camelia, Muzeograf ing.
Complexul Muzeal Național "Moldova" Iași*

Rezumat. *Lucrarea prezintă continuarea unor cercetări începute în anul 2008, având drept scop realizarea de articole textile, originale, pe baza unor motive inspirate de ceramica de Cucuteni. În prima fază au fost proiectate și realizate panouri textile decorative din fire de lână pe gherghef (2009), iar în această etapă se proiectează și se realizează textile de interior din fire subțiri de bumbac pe mașina de țesut orizontală. Aceste studii și-au propus să stimuleze creativitatea în ceea ce privește proiectarea produselor textile de interior destinate spațiilor moderne.*

1. Obținerea motivelor decorative primare

Textilele de interior au un puternic impact asupra celor prezenți într-un anumit spațiu, deoarece acestea combină creativ trei elemente esențiale ale designului: *modelul, textura și culoarea*. Fiecare element surprinde în felul său simțurile; modelul și culorile sunt primele sesizate vizual, iar textura poate fi percepută prin atingere directă.

Proiectarea unui produs textil se efectuează în funcție de rolul acestuia în contextul încăperii, de stilul de amenajare adoptat și de estetica dorită de client. Creativitatea artistică și tehnică își aduc fiecare aportul la realizarea unui produs textil de interior, în concordanță cu specificațiile impuse prin proiect. Se menționează că sursa unică de inspirație este ceramica culturii Cucuteni.

Procedura de lucru aplicată pentru obținerea motivelor primare a fost următoarea:

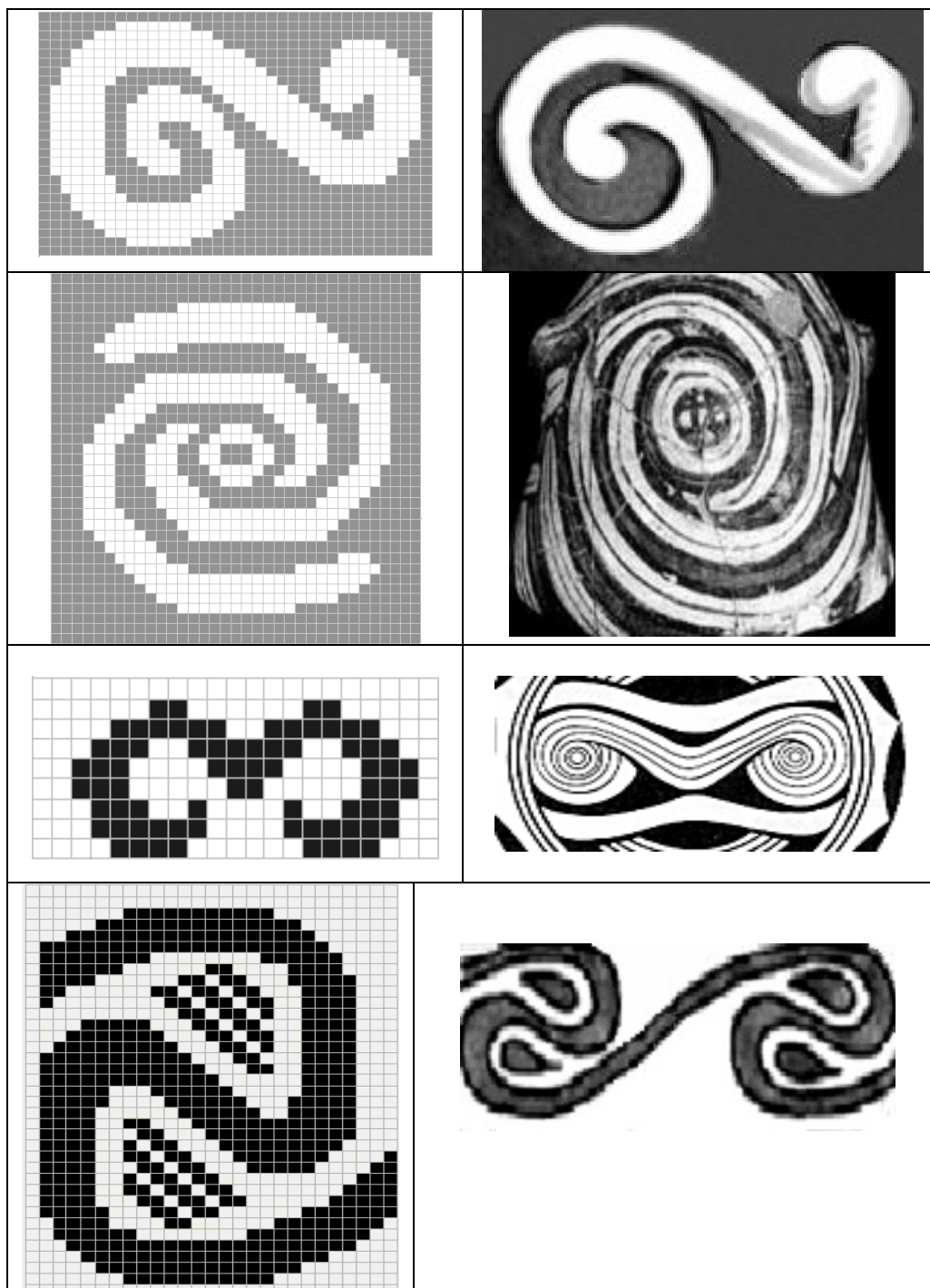
- identificarea unor motive decorative pe baza analizei materialelor documentare;

- obținerea unor motive decorative originale, numite motive primare, prin stilizare și prelucrare grafică computerizată (tabelul 1.1).

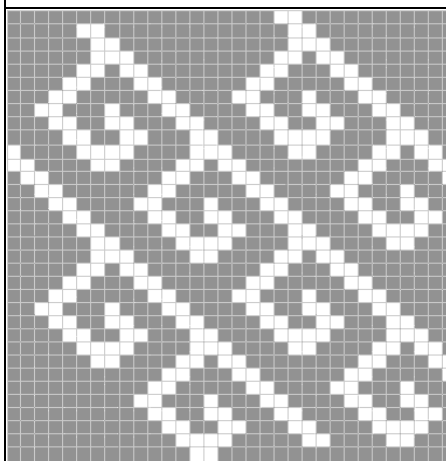
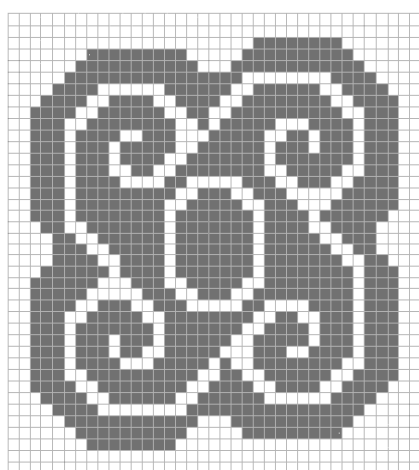
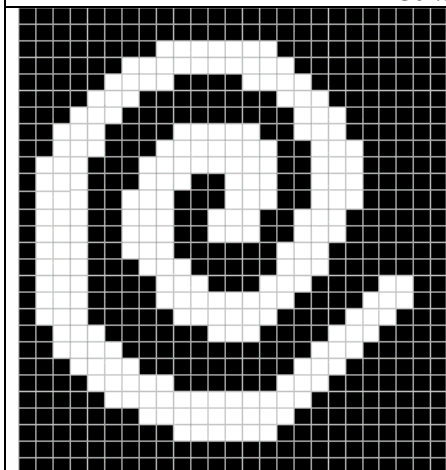
Pentru acest studiu au fost selectate motive spiralate (spirale simple, spirale duble, spirale tip cârlig) și motive zoomorfe (pasăre, cal, coarne de berbec).

Culorile utilizate pentru designul motivelor primare respectă policromia ceramicii de Cucuteni: alb, ocru și maro închis. S-a renunțat la marcarea elementelor decorative cu o margine neagră – specifică acestei ceramici – deoarece au existat limitări tehnologice ulterioare.

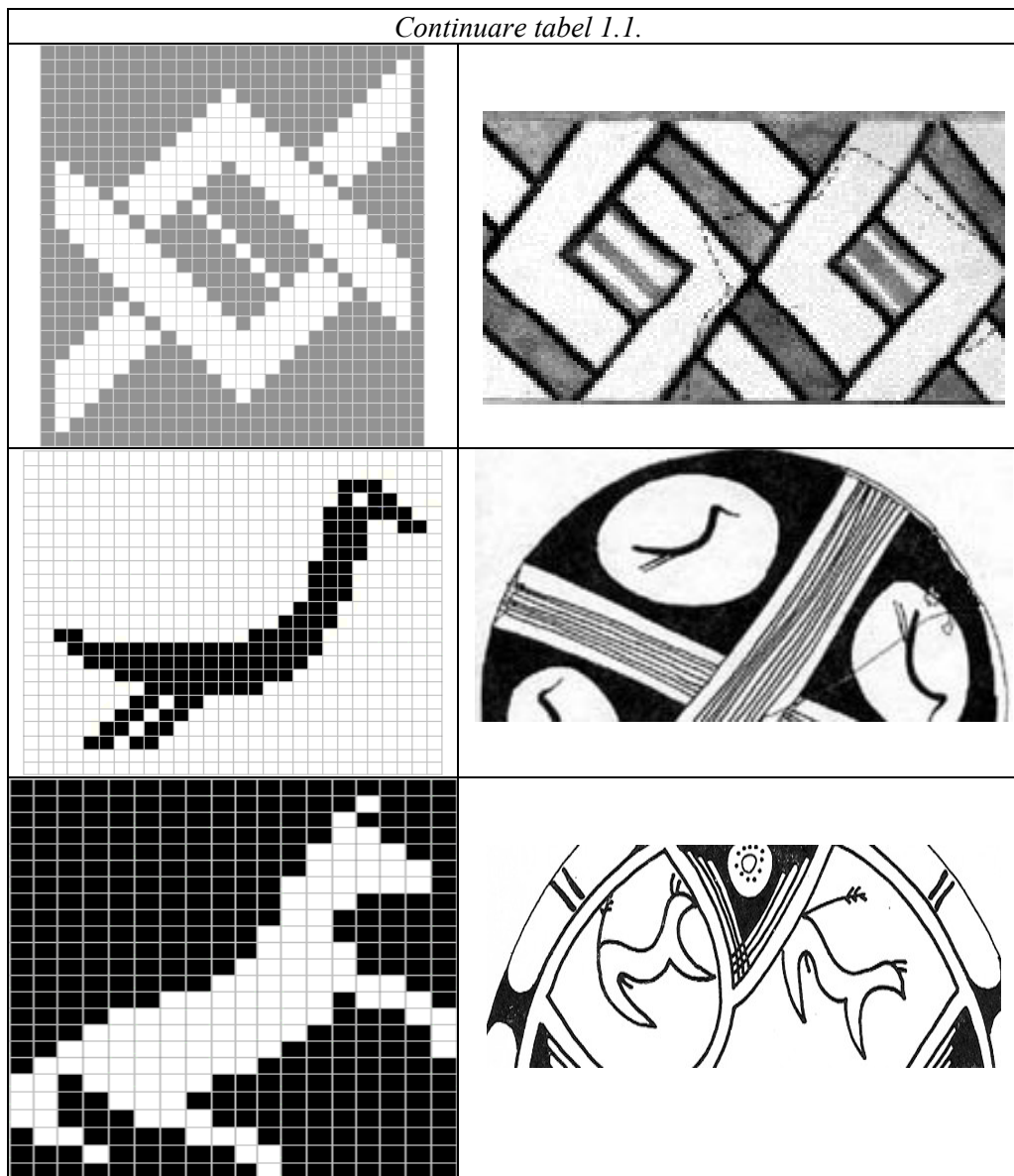
Tabelul 1.1. Motive decorative primare și surse de inspirație.

Continuare tabel 1.1.

Continuare tabel 1.1.

2. Realizarea motivelor decorative complexe

Schemele de ornamentare au fost proiectate în relație cu funcția produsului textil. Deoarece se ia în considerare numai *stilul tradițional cu influențe rustice*, la crearea motivelor complexe nu s-a intervenit compozițional, astfel încât să se încarce suplimentar desenul.

Datorită limitărilor de spațiu, se prezintă doar câteva scheme de ornamentare din cele proiectate (figurile 1-5).

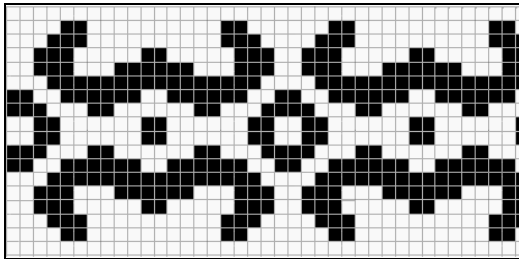

Fig. 1. Motiv complex cu "coarne de berbec".

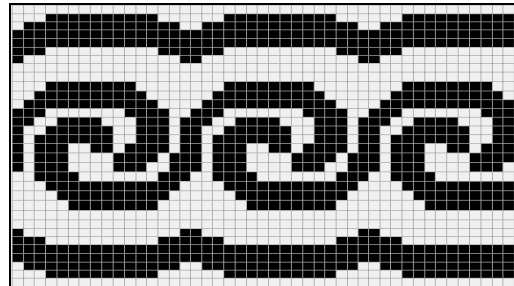

Fig. 2. Motiv complex cu spirale duble.

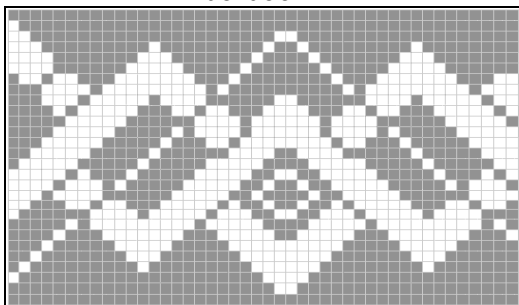

Fig. 3. Motiv complex cu spirale-cârlig.

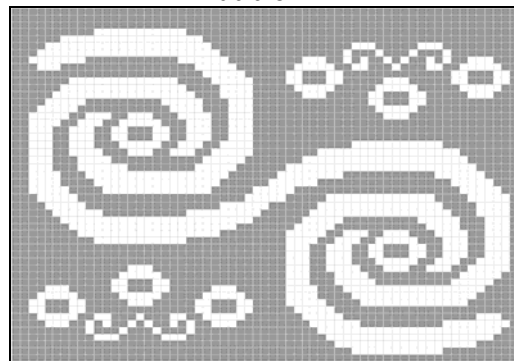

Fig. 4. Motiv complex cu spirale simple și duble.

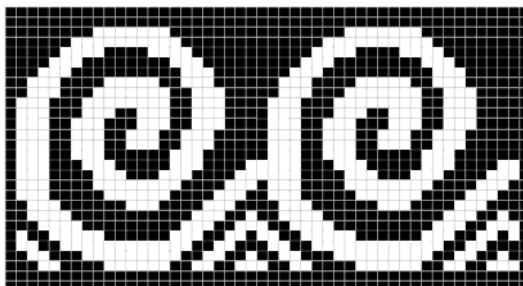

Fig. 5. Motiv complex cu spirale simple.

Motivele complexe au fost concepute prin agregarea motivelor primare în scheme de ornamentare. Se menționează faptul că toate desenele sunt protejate prin legea dreptului de autor.

3. Proiectarea și realizarea textilelor de interior

Pentru proiectarea textilelor destinate interiorului tradițional rustic s-au adoptat două tipuri de produse: perna decorativă de dimensiuni reduse și fața de masă. Procedura de proiectare presupune următoarele faze:

a. stabilirea materiilor prime:

– pentru urzeală s-au utilizat firele de bumbac 100%, de culoare albă, având finețea Nm 27;

– pentru bătătură s-au folosit atât fire de bumbac (albe), cât și fire de PNA);

b. adoptarea procedeului de țesere – a fost utilizată mașina de țesut orizontală (numită popular "stative") prezentată în figura 6, lucrându-se cu două ițe și folosind

legătura pânză. Se menționează aici faptul că țesăturile au fost realizate în comuna **Mihai Viteazu, jud. Botoșani**, de către meșterii populari Aurica Cojocaru, Maria Zoițanu și Maria Zotic.

c. adoptarea motivelor complexe și a culorilor ce vor fi utilizate pentru decorarea celor două produse;

d. calculul necesarului de fire și estimarea costurilor fazei de țesere;

e. proiectarea structurii produselor și a dimensiunilor finale (pernuța 36x36cm și fața de masă 80x80cm);

f. confecționarea și asamblarea detaliilor;

g. finisarea produselor (montarea dantelei croșetate și călcare). Produsele sunt prezentate în figura 7.

Fig. 6. Doamna Aurica Cojocaru țesând la stative.

Fig. 7. Produse textile confecționate și finisate

Concluzii

Această lucrare s-a axat pe proiectarea și realizarea unor textile de interior destinate spațiilor moderne, având ornamentica inspirată de ceramica cucuteniană. Toate motivele decorative cuprinse în lucrare sunt creații originale.

Tema se încadrează în tendințele mondiale actuale de valorificare a moștenirii culturale străvechi, prin realizarea unor produse textile estetice și funcționale.

Bibliografie

1. **Schmidt H.** *Cucuteni din Moldova România*, Editura Tehnopress, Iași, 2007.
2. **Stoica G., Petrescu P.** *Dicționar de Artă Populară*, Editura Enciclopedică, București, 1997.

3. CUCUTENI – SUPTOR MATERIAL ȘI SPIRITUAL DE REPREZENTARE A SIMBOLURILOR PATRIMONIALE

Dr. Tamara Macovei
AȘM, Institutul Patrimoniului Cultural

Rezumat. „Cine ajunge să cunoască și să înțeleagă în profunzime simbolurile folosite de o persoană sau de un popor, cunoaște cu adevărat persoana sau poporul respectiv”. Fiind universal, simbolul are capacitatea de a ne introduce simultan atât în inima individului, cât și în cea a grupului social; el ne transferă dincolo de tezaurul universal, căci nu reprezintă o simplă comunicare, ci și punctul de convingere al afectivității. La o analiză multiplanică a unui ornament arhaic, ajungem la concluzia că obiectul - simbol, imaginea - simbol reprezintă o exteriorizare vizuală a stărilor lăuntrice, o formă materială a particularităților psihice, o sinteză a ideii în comunicare. Lăsate de străbunii noștri, traducerea, interpretarea sau tălmăcirea lor este un fapt, în opinia noastră, care interesează sesizabil mai mult în ultimul timp, de aceea simbolul constituie partea distinctă a tezaurului material, cât și cel spiritual.

1. Suportul material de redare a simbolului

Simbolul sacru, hieratic, ce face obiectul comunicării noastre, este expresia grafică imaginativă a unui sentiment. Încărcătura plină de semnificații a fiecărui semn a făcut posibilă repetarea perpetuă a imaginilor în lemn, în metal; s-au consolidat și mai mult în țesătura fibrelor colorate și în incizia ceramicii de ritual, întrucât nu semnul în sine înmagazinează pondere semantică, ci convingerile spirituale reprezentate prin simbol. Poate de atâta se explică faptul, că după multe milenii, semnele primare devenind simboluri sau practicat și se mai practică și azi pe vetrele din întreaga țară.

Exprimare prin simbol presupune un grad avansat de dezvoltare spirituală la redarea fenomenelor reale, obiective. Simbolul exprimat prin imagini vizuale a pătruns în practica populației vechi odată cu crearea imaginilor forțelor atotputernice, cu crearea conceptului dual, privind viața și formele ei cosmice, terestre și subterane.

Prin simbol, prin forma și poziția acestuia, prin mediul în care acesta a fost antrenat, omul s-a orientat spre faptele binelui și le-a alungat pe cele ale Răului, a creat climatul spiritual generalizat specific spațiului carpatic.

Având un caracter rudimentar general, materia primă a atras atenția omului încă din perioada neolitică. Timp de milenii mijloacele și metodele de utilizare a materiei prime la reprezentarea simbolurilor au constituit factorii tipologici definitorii ai procesului de exprimare prin simbol.

Mai întâi a fost piatra și pereții locuințelor rupestre, multe la număr în spațiul carpatic. Exprimarea prin semnele grafice prin cioplire, șlefuire și culoare de către omul preistoric, iniția și dezvoltă credințele, sentimentele, visele, tendințele dobândite în manifestare de-a lungul timpului.

Osul și cornul au post preferate pentru culoare, iar încărcătura inciziilor a fost formată de hidroxid de calcar. Falanga de ecvideu descoperită la Cuina Turcului, reprezintă una dintre cele mai enigmatice piese de os ale artei preistorice. Osul - fiind din abundență omului străvechi a fost practicat intens într-o anumită perioadă, fiind folosit și ca unealtă și ca podoabă. În cultura Sălcuța se cunosc săpălige neolitice din

corn de cerb, precedate în timp de „râmocurile” pentru plugul de nivel paleolitic descoperite la Raș (Dolj), Brănești, Alcedar-Odaia, Tribujeni (Orhei). În epoca ferului, din oase late se făceau pieptene (Tribujeni, Scoc, Calfa), ace mari folosite pentru cojocărie, mânere pentru cuțite și secere, care erau încrustate și ornamentate cu simboluri; se făceau diferite unelte pentru necesitățile omului, catarama descoperite la Hasna, Brănești, Lucașăuca, Hligeni, accesorii de tolbe, mânere de baston, paftale și nasturi, tacâmuri (farfurii, linguri, furculițe) și andrele de împletit plase.

Ceramica - reprezintă suportul principal al decorului unde tehnicile de exprimare, deopotrivă cu particularitățile specifice ale sistemelor decorative în ceramică, sunt mai variate. În această perioadă (neolit) populația carpatică a excelat în toate vetrele permanent populate, ceramică de cult fiind încărcată cu mesaje decupate din doctrina Cultului Solar.

În planul efectului cromatic se poate stabili o anumită echivalență între decorul excizat și cel pictat, având în vedere că în ambele tehnici se realizează și sisteme spiralo - miandrice. Aceste sisteme decorative neolitice atât de bogate aveau o semnificație nelămurită, legată de miturile primordiale.

Elementele de decor ale figurinelor, care pe de o parte reproduc amănunte de costum, de încălțăminte, de centuri, pendantsive, iar pe de altă parte se integrează sistemul decorativ purtător de mesaje (Hora de la „Frumușica”, 4000 î.e.n.).

Ceramica a rămas, prin excelență, purtătoare informațiilor pe firul de trecere a timpului. Lutul, obținut după un anumit ritual, modelat pe etape, purificat și oferit drept ofrandă în condiții cu totul deosebite, a rămas purtătorul esențial de informații, a devenit „ceramică sacră” scrisă încă din epoca de piatră.

Metalele - au fost alese pentru culoarea lor și au fost prelucrate sporirea compozițională a formelor simbolice. Dintre ele a fost preferat aurul. Metal care a făcut epoca începând cu a. 2000 E.T. Când metalul a fost folosit în scopuri cultice, atunci s-au împodobit obiectele cu imagini obținute prin loviri repetate, prin imprimare, ori au fost turnate în tipare, cu semne pe negativ.

Podoabele necesare templelor, sanctuarelor, carelor pentru ceremonial, gâtelilor de tot felul au purtat semnele reprezentative ale vieții spirituale vechi.

Țesăturile - veșmintele au ocupat locul primar ca purtător de mesaje. Acestea au întrunit mai multe criterii privind normele cultice solare, fapt ce le-a situat pe plan frontal în exprimarea mesajelor simbolice. Fiecare etapă de constituire a țesăturii a avut un ritual propriu; cultivarea fibrei, prelucrarea acesteia, torsul, urzitul, nividitul, țesutul, înălbitul, croitul, cusutul, purtatul, păstratul. Toate aceste etape au avut scenarii proprii dictate de sentimente, rațiuni cultice, impuse de vechi doctrine religioase. În vestimentația tradițională croiul carpatic nu s-a confundat și nu suporta modificări. Nota de eleganță era și a rămas asigurată de linia imaginii globale prin croi și îmbinare. În spațiul carpatic s-a format un croi cu totul aparte, pentru că în această zonă s-au creat primele veșminte fără influențe asiatice. În ultimele secole ale erei vechi, romanii râdeau și arătau cu degetul spre cei care purtau ȋtari și cioareci iar cărturarilor vremurilor de atunci erau surprinși de bogăția cromaticii vestimentare acelor de la nordul enigmatic al Istrului. Femeile daco-geților mâncau grâul rășanat cu rășnița de mână, duceau singure greul gospodăriei, iar în zilele de sărbătoare purtau două tunici una

lungă până la călcâie, și peste aceasta o alta lungă până la genunchi, prinsă la piept cu o agrafă. Pe cap purta o legătură slobodă, (spre deosebire de soțiile căpeteniilor, care își acopereau coafura... cu lână), și frângea darurile zeiței Ceres, (scrie Herodot, IV,74) se purta apă grea în creștetul capului. Așa purtau vase și în mileniile V-IV î. Chr. la Vădastra și Oltenia și la Brânzeni, în ținutul dintre Prut și Nistru. Iar călătorii străini susțineau, că în aceste ținuturi, locuitorii se tatuau și se îmbrăcau în veșminte colorate. Izul de sărbătoare era susținut de policromia hainelor, deci nemijlocit și de simboluri și compoziții mult verificate în timp. Croiul „*cioarecilor*” al hainelor groase de sărbătoare, ale căciulii, cingătorilor, cojoacelor, cămașelor, iele, fotele, catrințele, bondițele etc. nu s-au confruntat cu cele ale altor neamuri. Aceste elemente strict particulare s-au adăugat la elementul de bază global, care ne-a asigurat specificul definitiv.

Lemnul – este materia care exprimă limbajul plastic popular moștenit prin tradiții, sub toate formele, sub toate aspectele sale; el conține o înțelepciune și o știință supraomenească. Motivele decorative ale obiectelor din lemn sunt legate de imaginația străveche a omului privind soarele sau arbori și a omului, prezența rozetelor pe obiectele de lemn este legate de anumite credințe străvechi de Cultul Soarelui. ornamentele de bază care sunt alcătuite din semne sacre constituie decorul principal. Linia dreaptă și cercul formează o varietate de motive decorative.

Obiectelor din lemn în afară de culoarea lor naturală, de multe ori li se mai imprimă o culoare mai închisă a fundalului. Motivele, diversele registre, panourile sunt colorate în tonalități negre, brune și verde întunecat. Date cu ulei de nucă sau de bostan, motivele colorate capătă o nuanță inestimabilă, odată cu trecerea anilor.

Pielea - necolorată sau colorată a încălțăminte, a botinelor purtate intens în a. 4000 E.T. (după modelele preferate de Medieșul Auriu sau a Regelui Decebal), frumos înflorate cu semne solare imprimate pe fundalul roșu, atestate nu numai prin însăși produsele de harnașament, îmbrăcăminte, centuri etc., ci și prin pomenirea într-o inscripție de la Sucedava a unui sclav tăbăcar (coriarius) pe nume Titus. Amintim aici observația lui Herodot (sec.V î.Chr.) în care se spune: „*Tracii(geții) luptau având pe cap căciuli din piele de mel, pe trup tunici și de-asupra mantale lungi împetrite*” (despre care se poate crede că au fost cojoacele mari împodobite cu aplicații de piele). Există și o iconografie relativ bogată înfățișându-i pe daci cu cojoace pe monumentul la Adam - Clisi, ca și pe un monument funerar din timpul lui Hadrian (începutul sec. II d.Chr.) dedicat unei notabilități a Capidavei; este reprezentat un păstor cu plete purtând o „*sarică*” lungă până la pământ aidoma ciobanilor și mocanilor care pot fi văzuți și azi în unele zone etnografice ale țării noastre. Prelucrarea, practicarea pieilor și a blănurilor este unul din meșteșugurile tradiționale foarte vechi.

În concluzie, putem spune cu certitudine că spațiul simbolic unitar carpatic, arealul Cucuteni a scos în evidență prin folosirea materiei prime îmbogățită cu semne arhetipale comune, mesaje culte exprimate în pictograme, incizii și semne grafice. Suportul material a făcut epoca în spațiul ei original și a înșirat mileniile pe firul neîntrerupt al unui neam stabil în lege și în faptă.

2. Suportul spiritual de redare a simbolului

Omul, ca ființă socială, a apărut când s-a desprins din mulțimea viețuitoarelor, când acesta a dobândit capacitatea de a gândi, de a comunica prin limbaj, de a concepe mijloace tehnice cu care să transforme realitatea înconjurătoare. Aceasta dovedește că, începând cu acea perioadă, în spațiul carpato-balcano-dunăreano-pontic au existat condiții de locuire.

Urme ale activității omenеști apar și se multiplică mai târziu în peșterile carpatine devenite locuri de refugiere pe timpul erelor glaciare. În spațiul românesc, acesta s-a separat ca ființă aparte în urmă cu aproximativ două milioane de ani (V. Pârvan, *Getica*, pp. 15-18), lăsând urme la Tețoiu -Vâlcea, Butuceni, Țăpova, pe Valea Darjovului (1.400.000 ani) pe Valea Oltului (1.200.000 ani), Saharna, Japca, Socola, Bacota etc. – în total 40 la număr (în Republica Moldova), care cuprind câteva sute de peșteri și grote amenajate de mâna omului în scopuri sacre pe parcursul secolelor în perioada antică și medievală (Comunicări la Seminarul Internațional, 23-26 iunie 1997, Chișinău, cu genericul „*Arhitectura rupestră sacră în cadrul civilizațiilor sud – est europene*”. În revista „*Sud-Est*”, nr. 4/30, 1997 – număr dedicat în întregime acestei întruniri științifice).

Nu se știe când a dobândit capacitatea percepțiilor mistice, dar aproximativ în anii 50.000, la Boroșteni – Gorj, el știa să alcătuiască un scenariu religios, folosind pulbere bogată în oxid roșu; adora mistic lumina Soarelui și culoarea jăriticului de pe vatra rotundă a focului; aprecia vegetația mediului și semnele cerului. Descoperirea, la Cuina Turcului, a unui os de ecvideu cu încreștări (circa 9.500 ani î. Chr.) întărește ipoteza enunțată mai sus. Liniile și figurile geometrice incrustate nu par a fi un simplu ornament, ci, așa cum remarcă Ioan Rodean în lucrarea sa *Enigmele pietrelor de la Sarmisegetusa*, București, 1984, p. 138, ele notează poziția astrilor în momente importante pentru viața locuitorilor de pe pământ. Legătura dintre aceste semne străvechi (linii, romburi) constituie și un cult al luminii, care este verificat de rezistența lor în timp, fiind regăsite și astăzi în arta culturii noastre tradiționale, după ce au apărut în toate civilizațiile neolitice localizate în țara noastră. Încă din faza primară a existenței omului dintâi, el a dat acestor linii semnificații religioase cu amploare crescândă în timp și în spațiu pe tot parcursul civilizațiilor care au urmat.

În epoca nouă a pietrei carpaticii, îndeosebi civilizația Cucuteni fiind cu totul excepțională în culturile lumii preantice așezau cromatica, tricromia separat pe ceramică, acestea având și semnificații deosebite. În cca 5250, E.T., la Vădastra se confecționau veșminte bogate în simboluri cromografice, veșminte purtate în ritual de Marea Preoteasă și înainte de anii 6.000, E.T. Încă de pe atunci se îmbrăcau veșminte lucrate în anumite ritualuri, fiecare piesă vestimentară avea rosturi precise legate de vârstă, de gen, de tipul ceremonialului creat în cadrul său mistic. Erau pedepsiți într-un mod deosebit (prin blestem) cei care confundau veșmintele cu hainele termoizolatoare destinate lucrului zilnic, pentru că veșmintele erau țesute, cusute, brodate în ritual specific și purtau semne-simbol ocrotitoare. Atât prin funcție, cât și prin ornament, prin etnogeneza țărănească, veșmintele îndeplineau și îndeplinesc rolul de legătură între om și divinitate. Caracterul ritual al veșmântului se manifestă întâi prin aportul magico-

mitic și apoi al religiei creștine, numai astfel explicându-se menținerea lui în structura și ritmul timpului.

Fiecare nuanță cromatică întotdeauna asociată cu semnul grafic a comunicat prin subtextul ei o idee, un concept. Așadar, efectele cromatice au făcut parte integrantă din dialog, din sistemul de comunicare, pe două planuri: pe orizontal, cu semenii, și pe vertical – cu Cerul, cu entitatea pe care o adulau.

Nuanțele din faza primară au avut o încărcătură cultică specifică, de neconfundat, prin care omul și-a exprimat sentimentele. Aceste nuanțe au rămas neschimbate precum natura înconjurătoare, sacralizată deja, de unde erau alese.

Elena Niculiță-Voronca, în Studii de folclor, vol. 1, 1908, p. 33, susține că la români, *„pentru a fi casa păzită de foc, se concepeau anumite formule de descântec, zugrăvite pe pereți, prin care credeau că se pune casa sub protecția lui Vulcan”*. Tot în această lucrare am luat cunoștință de sărbătorirea focului lui Ianus, la echinocțiul de iarnă, când sărbătorim Crăciunul. *„Janus a fost cel dintâi care i-a învățat pe romani a sacrifica și a se ruga. Boltele și vatra unde se aprindea lui Ianus focul erau în acea zi împodobite cu flori, iar pe foc i se sacrifica grâu, pe care noi astăzi, în formă de colivă, îl mâncăm de Crăciun și îl ducem la biserică”*. În temeiul acestor informații, se poate afirma că prima mare cucerire a minții omenești a fost credința în Cultul Solar, apoi într-un Dumnezeu unic de viață dător aflat dincolo de fața soarelui.

Evlavia, care a însoțit dintotdeauna munca țăranilor, a fost izvorul primelor manifestări religioase. Se poate bănuși și supraviețuirea unei teme religioase majore și cultul fecundității și al fertilității, precum și menținerea cultului vetrei, ce se adresează divinităților protectoare ale casei.

Cogaionul, localizat de cercetători în masivul Bucegi, era locul unde se aprindeau focuri pe altare (pirostrii) pentru întărirea luminii în momentul solstițiului de iarnă. Sursele antice menționează Cogaionul ca munte sfânt al geto-dacilor, loc de practicare a cultului luminii. Este posibil ca astfel de ritualuri să fi avut loc și pe alte vârfuri de munți, spre exemplu pe Găina sau pe Ceahlău. O legătură poate fi făcută cu piramidele egiptene care sunt vârfuri artificiale de munte construite pentru practicarea cultului luminii reprezentat de zeul Ra. Prof. univ. dr. Nicolae Țicleanu a reușit să filmeze umbra în formă de piramidă proiectată de muntele Ceahlău în ziua de 6 august. Această dovadă, la care se adaugă numele de Pion dat de localnici muntelui Ceahlău, sărbătorit ca un sfânt la începutul lui august, indică posibilul loc de obârșie a piramidelor. Istoricul Hecateu Abderita, care a trăit în timpul lui Alexandru cel Mare, descrie un templu al luminii aflat în părțile de răsărit ale Daciei, pe insula Alba (Lauce), locul de naștere a Latonei, mama zeului Apollo. Locul cu circa 7500 ani î. Chr., înainte ca apele Mediteranei să inunde Marea Neagră, era o înălțime, un posibil Cogaion, unde hyperboreii aveau altare înainte ca lumina divină să capete numele de Apollo. După ce Apollo s-a născut pe insula Delos (Pelagia), grecii, care coborâseră din Carpați, continuau să considere Hyperboreea ca adevărată parte a zeului. Necateu leagă apariția cultului luminii reprezentat de zeul Apollo de o epocă străveche când civilizația pelasga (valahă) se afla la apogeu.

În opera sa *“Dacia preistorică”*, N. Densușianu comentează pe larg informațiile legate de acest subiect parvenite de la autori antici. Deosebit de importantă este

scoaterea în evidență a legăturii dintre aceste informații și tradițiile populare. Colindele noastre păstrează o vie aducere aminte despre fapte și lucruri foarte vechi. Descrierea de către autorii anonimi a unei biserici mari, cu 9 altare, albă și sfântă, aflată la răsărit de soare, într-un ostrov al mării, ne duce cu gândul la templul zeului Apollo. Apoi o serie de colinde practicate până nu demult confirmă tradiția lăsată de strămoși: „*A cui sunt aeste curțuri? / Valerom și- un flor de măr, / Așa nalte ridicate, / Valerom și-un flor de măr, / Pe temelii așezate, / Cu hlanțug de șer legate, / Cu șer alb acoperite, / Pe la ferestre zugrăvite, / Pe di-nuntru spoileite? / Da în curte ce mai era? / Masă întinsă, păhare dreasă, / Dar la masă cine șede? / Tot Crăciun acel bătrân / Și cu frati-său Ajun.* (Colind reprodus din Culegerea de folclor a lui Gh. V. Madan, în curs de apariție). Împletirea vechilor credințe pelasge în lumină cu cea în Iisus Christos apare trasă într-un singur fir desprins parcă din același caier. Martori ai mai multor dezghețuri și înghețuri, strămoșii noștri au acumulat un tezaur valoros de informații, dintre care au ajuns până la noi doar câteva crâmpoie, pe baza cărora încercăm să reconstruim adevărul.

Astfel, nuanța de roșu a rămas să constituie efectul provocator al vieții terestre; nuanța de alb a rămas urma palpabilă a vieții terestre; nuanța de brun – a solului întreținător al vieții biologice etc. Conținutul ideatic al cromogramelor așezate în concept general a făcut posibilă schema inițială, empirică, a vremurilor cultice dintâi, a pus baza ritualului în ruga cea mai veche. Încărcătura cultică a fiecărei nuanțe cromatice, a ideogramelor, apoi a semnelor așezate într-o anumită topică, în toate împrejurările a eternizat însemnată valoare cultică, un cumul cu care s-au alcătuit civilizațiile următoare.

Omul, din momentul de licărire a capacităților sale de gândire, a început să-și coordoneze viața proprie cu mișcarea astrilor, cu forma lor (a Soarelui, de exemplu), cu alte semne ale cerului pe care le adora mistic, le fetișiza, ale căror caracteristici – esențe, forme, finalități – le imita sau le prelua, le adopta, le adapta, dar și le imprima anumite semnificații de natură cultică. Cele peste 40 de peșteri existente de acum cca 1 400 000 de ani pe teritoriul populat de români (inclusiv cel dintre Prut și Nistru) sunt mărturii indubitabile. Or osul de ecvidu cu incrustări de cca 9 500 de ani, descoperit la Cuina Turcului, care reprezintă nu doar linii abstracte, arbitrare, ci o anumită poziție a astrilor. Linii și ornamente de genul acesta prezente cu prisosință în arta tradițională ne oferă modele ce degajează anumite semnificații religioase. Ceramica de la Cucuteni înregistrează o cromatică deosebită de vârstă preantică, dar și cu implicații cultice. În diferite regiuni ale românismului (Vădastra) se confecționau veșminte în scopuri pur rituale, pe care le purtau anumite persoane ierarhice (Marele Preot, Marea Preoteasă ș. a.), prin vestimentația încărcată de esențe sacre, exprimate prin formă și culoare, se insista a înlesni și a se produce legătura dintre om și divinitate. Nuanțele cromatice, de rând cu alte formule rituale (focul lui Ianus, descântecele, cultul vetrei, Cogaionul – altar de întărire a luminii divine, colindele etc., prin care omul și-a exprimat atitudinea, credința și speranța în a fi ocrotit de forțele sacre, divine, au notat semnificații și motivații de ordin cultic constituite de-a lungul multor milenii și care în spiritualitatea românească reprezintă un fond cu totul specific și inegalabil.

Simbolurile arhaice au rămas așa cum au fost create aici în spațiul nostru carpatic, în vremea când se dialoga în limitele impuse de cultele secrete. Atât de puternic a fost impactul între simbol și spirit, încât patrimoniul creat în mileniiile marilor alcătuiri neolitice au rămas intact dăinuind în continuare. Ținând cont de informațiile documentare existente, putem spune în secolele următoare, fondul valorilor spirituale autohtone tradiționale nu s-au diminuat. El a fost teaurizat în mediul care a ființat multe milenii, iar transformările doctrine i-au dat străluciri estetice în locul conținutului primar .

În concluzie spunem: “... *ne-am născut aici, deodată cu Carpații, Dunărea și Marea cea Mare, suntem din totdeauna unul și același popor, acasă la noi , nemuritori*”.

Cercul nostru de istorie este organizat sub formă de așezământ cultural, având ca unic scop: ”*Popularizarea istoriei naționale și universale prin promovarea valorilor morale, de cultură și civilizație din trecutul nostru istoric și al omenirii, care se adresează cu precădere tinerelor generații, respectiv marilor categorii sociale și profesionale; iar prin aceasta, milenara și sacra noastră istorie va fi nemuritoare în conștiința și rațiunea de a fi a poporului nostru*”.

Bibliografie

1. **Bârzu L., Brezeanu, S.** Originea și continuitatea românilor, Ed. Enciclopedică.București, 1991, 362 p.
2. **Berciu D.** Zorile istoriei în Carpați și Dunăre, Ed. Științifică, bucurești, 1966, 319 p.
3. **Bichir Gh.** Cultura Carpică, Ed. Academiei RSR, București, 1973, 412 p.
4. **Blaga L.** Religie și spirit, Ed. Dacia Traian, Sibiu, 1942, 212 p.
5. **Evseev I.** Cuvânt –simbol-mit, Ed. Facla, Timișoara, 1983, 213 p.
6. **Genep A.** Rituri de trecere. Ed. Polirom, Iași, 1996, 313 p.
7. **Lips Iulius E.** Obârșia lucrurilor (o istorie a culturii omenirii). Ed. științifică, București, 1964, 545 p.
8. **Berciu D.** La izvoarele istoriei, Cluj, 1967, p. 16.
9. **Densușianu N.** Dacia preistorică. p. 109.
10. **Ticleanu N. Ticleanu E.** Gandul despre Cogaion, muntele sacru al geto-dacilor. Materialele Congresului VI-lea International. Bucuresti. 2005.
11. **Niculică-Voronca E.** Studii de folclor, vol. I, 1908, pp. 30-37.
12. **Dumitrescu V.** Arta preistorică în România, București, Ed. Meridiane, 1974, p. 38.

Fig. 1. Tip de măștișoare cu simbol cultic. Colecția MNE și IN, Chișinău.

Fig. 2. Tip de măștișoare cu simbol cultic. Colecția MNE și IN, Chișinău.

Fig. 3. Stanul sau ciupagul zeițelor din cultura neolitică Cârna și Dubova și stanul cămășilor tradiționale de azi cu mesaje cultice și simboluri cromatice. Reproducere [12]. MNE și IN, Chișinău.

Fig. 4. Fota, vâlnicul, catrința, poalele cu mesaje cultice și simboluri cromocinciografice din epoca neolitică și modernă. Reprodere [12], MNE și IN, Chișinău.

Fig. 5. Cojoace, cojoccele, bondițe în complexul costumului tradițional cu motive decorative înregistrate în cultura neolitică. Foto. Locuitorii s. Crasna, Bucovina. Din arhiva autorului.

4. ASPECTE MODERNE PRIVIND CONSERVAREA ȘTIINȚIFICĂ INTEGRATĂ A ARTEFACTELOR DIN CERAMICĂ

Ion Sandu, Universitatea „A.I.Cuza”, Iași ,
ARHEOINVEST Interdisciplinary Platform
Vasile Cotiugă, Universitatea Tehnică “Gh. Asachi” Iași
Andrei Victor Sandu, Universitatea Tehnică “Gh. Asachi” Iași,
Romanian Inventors Forum
Viorica Vasilache, Universitatea „A.I.Cuza”, Iași

Rezumat. În lucrare se prezintă, în baza activităților specifice ale conservării științifice integrate a artefactelor din ceramică, tipologia artefactelor pe domeniile de interes și cele trei scopuri în care sunt implicate acestea: studiile ceramologice și istoriografice, etalarea muzeală și comercializarea pe piața de antichități.

1. Introducere

Lucrarea are în atenție unele aspecte actuale privind conservarea științifică integrată a artefactelor din ceramică, ca bunuri de patrimoniu cultural, în drumul lor de la punerea în operă până la muzeu.

Înainte de prezentarea succintă a acestor aspecte, găsim de cuviință să prezentăm o scurtă evoluție a concepțiilor privind normele și principiile care stau la baza unei bune valorificări a artefactelor ceramice vechi, care sub aspectul cantității și diversității ca bunuri de patrimoniu cultural ocupă unul din primele locuri.

Concepțiile moderne privind conservarea științifică a operelor de artă sunt în general bazate pe studiile lui Cesare BRANDI [1996], dezvoltate în cadrul Institutului Central de Restaurare (ICROM) la sfârșitul anului 1960. Aceste studii au fost considerate drept contribuții deosebite în stabilirea principiilor directoare ale activităților de preservare, restaurare și etalare a bunurilor de patrimoniu cultural, fiind imediat numite “*Carta Restaurării*”. Dezbaterile pe această temă au continuat și în 1964, când s-a elaborat “*Carta de la Veneția*”, sub forma unui manual al principiilor (codurilor) etice în domeniu [Perusini 1985]. Mai târziu, în cadrul conferinței *Probleme de restaurare în Italia*, organizată de CNR la Roma în 1987, participanții din diferite colțuri ale lumii au semnat “*Noua Cartă*”, în care se prezentau cele mai avansate aspecte teoretice și practice ale activităților de preservare, restaurare și etalare a obiectelor de artă [“*Carta del restauro 1987*” 1988a, 1988b]

Pentru prima dată s-a elaborat o teorie unitară, care să fie acceptată de către toate muzeele și instituțiile de cultură din lume. După anul 1990, aceasta s-a scindat în ceea ce privește nomenclatura și definirea termenilor cheie ai domeniului, în modelul european și cel anglo-saxon (american)/japonez. Această teorie a suferit în timp foarte multe amendamente, astăzi devenind disciplină universitară de studiu, cunoscută sub numele de Teoria Generală a Conservării Științifice (TGCS) [Baldinii 1997, Bonsanti 1997, Condemi 1997, Sandu 2001].

2. Activități specifice ale conservării științifice integrate

Definirea principalilor termeni ai domeniului încă mai suscită vii discuții. În școala ieșeană de conservare, dezvoltată după 1993 [Sandu 2000, 2001, 2004, 2005, 2006, 2008], pentru termenul generic de conservare s-a încetățenit formularea unanim acceptată de *conservare științifică integrată*, care înseamnă *păstrarea moștenirii culturale* pentru o perioadă nelimitată, cât mai aproape de forma inițială, în corelație cu abientul și prin reliefarea *contextelor istorice*.

Aceasta cuprinde o serie cauzală de activități specifice, cum ar fi: *descoperirea/achiziție/transfer*; *investigarea științifică (clasarea și gruparea tipologică, stabilirea stării de conservare, autentificarea, evaluarea patrimonială etc.)*; *prezervarea pasivă (preventivă) sau climatizarea*; *prezervarea activă (curativă) sau tratamentele de stopare a proceselor evolutive de deteriorare și de degradare*; *restaurarea (consolidarea, reintegrarea structurală, cromatică și ambientală)*; *protecția climatică și mecanică, valorificarea și teaurizarea prin etalare muzeală și întreținerea* [Sandu 2006, 2008].

Alături de aceste activități mai există trei demersuri foarte importante: *compatibilizarea intervențiilor de prezervare, restaurare și protecție (prin studii de compatibilitate a noilor materiale și a tehnologiilor selectate pentru intervențiile de prezervare-restaurare)*, *monitorizarea comportării intervențiilor pentru o perioadă dată și respectiv monitorizarea continuă a evoluției stării de conservare* (ambele monitorizări fiind obligatorii) [Sandu 2004, 2006, 2008].

Termenul de *conservare* nu poate fi substituit prin nici un altul care desemnează o activitate specifică inclusă în acesta. De exemplu, atunci când se denumesc specializările din domeniu, în multe țări din Europa *prezervarea* se substituie prin termenul generic de *conservare*, realizându-se astfel o eroare gravă de terminologie [Brunetti 2002, Sandu 2008]. Nu este corect să denumim specializarea *Conservare – Restaurare*, ci *Prezervare – Restaurare* sau simplu *Conservare științifică*, deoarece prezervarea și restaurarea sunt activități specifice, cu demersuri lucrative diferite (implicând materiale, procese, operații, scule/unelte, dispozitive, aparate etc.), pe când *conservarea* are sensul larg de păstare a unui bun, a cărui *stare de conservare* sau conservabilitatea este comensurată prin “*gradul*” sau “*nivelul*” de conservare [Sandu 2008].

În prezent, majoritatea școlilor de restaurare din lume acceptă că activitățile specifice din domeniu, prezentate mai sus, să fie considerate subdomenii ale conservării științifice integrate [Brunetti 2002, Fabri 2004, Sandu 2008].

Intervențiile pe o operă de artă sau bun de patrimoniu cultural trebuie să respecte o serie de principii unanim acceptate, dintre care amintim pe cele mai importante: *minima intervenție pe material, oportunitatea, reversibilitatea, compatibilitatea și lizibilitatea* [Casadio 1992, Sandu 2001, 2006]. Întotdeauna, intervențiile au o înaltă specificitate în funcție de material sau de tipul operei de artă, dar în aplicații se au în vedere, pe lângă cele două, vechimea și starea de conservare.

O schiță cu zonele de interes, scopul și activitățile specifice ale conservării științifice integrate a artefactelor din ceramică, în conformitate cu normele codurilor de

etică, este prezentată în Fig. 1. Pentru punerea în valoare a unei ceramici provenită din siturile arheologice există o serie de etape principale care trebuie urmate, și anume [Emiliani 1957, Everett 1976, Grayson 1985, Fabbri 2004, Sandu 2010a]:

- *escavarea;*
- *curățarea;*
- *investigarea științifică;*
- *reconstrucția coerentă a formei din fragmente;*
- *completarea formei și ornamentului;*
- *protecția climatică și mecanică prin peliculizare;*
- *etalarea.*

Fig. 1. Schema cu domeniile de interes (stânga), scopurile (dreapta) și activitățile specifice (jos) ale conservării științifice integrate a artefactelor vechi din ceramică.

În funcție de circumstanțe și scopuri, este posibil ca aceste etape să fie detaliate sau dezvoltate cu alte activități sau intervenții.

3. Scopurile conservării științifice integrate a artefactelor din ceramică

Orice intervenție de preservare-restaurare trebuie să fie încheiată în conformitate cu procedurile predefinite, pe baza unor obiective care urmează să fie realizate. În timp ce, în termeni generali, preservarea a fost întotdeauna destinată pentru stoparea proceselor de deteriorare și degradare evolutive (prin acțiune directă pe obiect –

prezervarea curativă și cea asupra mediului – prezervarea preventivă), restaurarea, prin operațiile de consolidare și reintegrare structurală, cromatică și ambientală, redă obiectului forma și aspectul cât mai aproape de cel inițial [Ravaglioli 1981, 1989].

Foarte important este să cunoaștem o serie de date despre obiect, care pot fi obținute prin implicarea unor tehnici moderne de investigare științifică [Sandu 1998, 2006]. Aceste date sunt legate, pe de o parte, de autenticitate, iar pe de altă parte de starea de conservare. Ele trebuie să permită realizarea unuia dintre cele trei scopuri ale conservării științifice integrate, apoi implicarea diverselor activități specifice prezentate în figura 1.

Cele trei scopuri ale conservării științifice integrate a ceramicii sunt:

- *studiul ceramologic și istoriografic*, care trebuie să evidențieze natura materialului, tehnologia de punere în operă și tehnica artistică folosită, eventual în detrimentul aspectelor formale și estetice, în contextul epocii istorice în care au fost folosite;

- *etalarea muzeală*, care trebuie să ofere o vizibilitate maximă a aspectelor morfologice, structural-funcționale și estetice a obiectului, în timp ce aspectele legate de material și tehnologia de punere în operă pot fi pus în umbră;

- *comercializarea pe piața de antichități*, care trebuie să pună în valoare mai ales aspectele estetice și cele inedite legate de autenticitate, capabile să răspundă nevoilor colecționarilor.

Deși aceste trei scopuri coexistă în proporții diferite, ordinea lor de prezentare nu este întâmplătoare, importanța lor scăzând de la primul la al treilea. Legat de ultimul scop, este luat în atenție fenomenul comercializării clandestine cu bunuri de mare valoare sau cu falsuri și încurajată acțiunea de autentificare de către experți autorizați, catalogarea lor și achiziția de către muzee și colecții a obiectelor de mare preț.

4. Studiile ceramologice și istoriografice

Având în vedere cât de importantă este cunoașterea ceramicii vechi, orice fragment descoperit este un document valoros prin *elementele și funcțiile sale patrimoniale* și trebuie să fie tratat cu maximă atenție [Casadio 1992, Sandu 2006]. Cercetătorii interesați de ceramică vor trebui să înțeleagă valoarea obiectului supus examinării, iar curatorul și restauratorul să nu-l schimbe sau să piardă fragmente din el. Aceste lucruri pot fi bine făcute dacă cei implicați sunt profesioniști, cunosc bine artefactul și sunt capabili să facă empatie cu obiectul muncii lor, fără ai aduce prejudicii.

Se știe că efectele timpului au schimbat în mod inevitabil unele caracteristici, într-un anumit grad chiar esența artefactului, dar e posibil să fie deteriorat sau degradat din cauza unei manipulări sau depozitări neadecvate, să nu mai vorbim de restaurări necorespunzătoare sau alte intervenții neautorizate [Sandu 2004, 2006]. Pe lângă toate aceste daune pot apărea și diverși factori de risc, care în perioade foarte scurte de timp le pot provoca efecte ireversibile până aproape de precolaps.

Pentru ca intervențiile să fie compatibile și realizate în condiții optime, pe lângă înalta specializare a curatorului și restauratorului este nevoie de o bună cunoaștere a artefactului și a epocii în care acesta a fost produs și utilizat, respectiv a naturii și structurii materialelor componente, a stării lor de degradare, a integrității și gradului de

deteriorare a elementelor structural-funcționale, tehnologia de punere în operă și tehnica artistică etc.

Referitor la artefactele ceramice, este necesar ca specialistul care efectuează o anumită intervenție să aibă o bună cunoaștere a caracteristicilor tehnologice ale diferitelor tipuri de obiecte ceramice sau cel puțin ale celor care intră în sfera de aplicare a specializării sale. În acest caz, doar acesta va fi capabil să facă o interpretare corectă a deteriorării unui element structural sau funcțional sau a degradării materialelor componente și să facă tot ce este posibil pentru a evita și cele mai mici prejudicii sau aportul de noi daune în timpul unei anumite intervenții. De asemenea, curatorul și restauratorul trebuie să cunoscă foarte bine materialele (agenți de curățare, surfactanți, tensioactivi, adezivi, consolidanți etc.), dispozitivele și aparatele pentru intervenție pentru a le selecta pe cele adecvate pentru obiectul luat în studiu. În practică, se va opta pentru materialele compatibile cu ceramica respectivă [Fabbri 2004].

După cum s-a spus, în plus, față de cunoștințele tehnice despre ceramică și integritatea sa structural-funcțională, este necesară o diagnoză a stării "*patologice*", legată de alterarea unor materiale componente și distrucția unor elemente structurale sau funcționale/artistice, care trebuie neapărat luate în considerare. Aceste efecte sunt un martor direct la ceea ce s-a întâmplat cu artefactele de-a lungul timpului, din momentul punerii lor în aplicare și până la restaurare.

Chiar din faza de realizare a artefactelor ceramice se pot produce "*stări patologice*", care fac dovada așa-numitelor "*greșeli din fabricare*", a căror identificare prin studiile ceramologice este de o importanță fundamentală pentru *reconstituirea tehnologiilor* antice prin *arheologie experimentală* și definirea specificului local. Din păcate, nu există încă sisteme de indexare unanim acceptate, sub forma unor cataloage de produse clasificate, care să permită identificarea caracteristicilor pe zone, epoci, tipuri de ceramică etc. În baza acestor codificări sistematice, orice activitate legată de conservarea științifică integrată ar avea un suport bine documentat [Scotti 1992, Fabbri 2004].

Lipsa unor cunoștințe legate de tehnologia ceramicii are un efect negativ asupra activității curatorului și restauratorului în luarea deciziilor privind oportunitatea unei intervenții, cât și asupra investigatorului sau analistului în interpretarea obiectului, mai ales în situația în care aceștia nu au avut contact direct cu tehnologia de fabricare a ceramicii. În lipsa acestor date există tentația de a acorda o atenție mai mare esteticii obiectului decât rigorilor științifice ale intervențiilor [Williams 1983, Casadio 1992].

Un alt aspect, legat de valorificarea artefactelor vechi din ceramică prin prisma studiilor ceramologice și istoriografice, dar care ține mai mult de studiile istoriografice, este cel al identificării unor *elemente și funcții patrimoniale* [Sandu 2006]. Dintre *elementele patrimoniale*, alături de *materialele componente*, *tehnica artistică* și *tehnologia de punere în operă*, cel mai mult interesează *patina* [Brachert 1990], mai ales sub aspectul urmelor istorice (care cuprind și intervenții anterioare de preservare-restaurare), apoi proveniența materiilor prime, zona și perioada de fabricare, arealul de răspândire, starea de conservare (analizată prin prisma efectelor și fenomenelor de deteriorare și degradare) și calitatea lucrării (cota valorică).

Referitor la *funcțiile patrimoniale* pe care le poate îndeplini un artefact vechi din ceramică, acestea sunt: estetic-artistică, istorico-documentară, tehnico-științifică, socio-economică și spirituală (gradul de noutate, originalitate, funcția cultică etc.) [Sandu 2006].

5. Etalarea muzeală

Pentru o valorificare adecvată prin etalare muzeală, ca și în cazul studiilor ceramologice și istoriografice, interesează o serie de date despre artefact, îndeosebi cele legate de starea de conservare, studiile de compatibilitate a tehnicilor tradiționale cu noile materiale și procedee de preservare-restaurare și monitorizarea comportării intervențiilor pentru o perioadă dată, alături de monitorizarea evoluției stării de conservare și realizarea condițiilor optime de etalare [Sandu 2000, 2001].

În plus, etalarea muzeală are o funcție didactică, astfel încât muzeograful, curatorul și restauratorul se pot confrunta cu solicitări de prezentare a traseului parcurs de artefact de la punerea în operă la muzeu, modul de utilizare și sisteme implicate în preservare-restaurare. Pentru realizarea acestui deziderat, se apelează la *reintegrarea ambiantală*, prin crearea unui decor iconografic (diorame, cu montaje fotografice sau artistice și ambient sonor adecvat care recrează contextul istoric sau diaporame, în cadrul cărora sunt proiectate filme sau dipozitive, cu ghid de prezentare în mai multe limbi și fond muzical) sau imagini de fond (schițe, fotografii, picturi etc.). Aceste sisteme trebuie să prezinte în mod selectiv și atrăgător date despre *contextul descoperirii arheologice* (poziția de zacere, vecinătăți etc.), *momentul fabricării* (materiale, mijloace tehnice, etapele fluxului tehnologic, date privind cultura și civilizația perioadei), *perioada utilizării* până la abandon (modul de utilizare, schimb sau transhumanță, comercializare, ritualuri și colecții), alte momente, cum ar fi *marcarea unor evenimente* (spargerea vaselor la nuntă și înmormântare, donații/plocoane, meniri, cadouri).

De asemenea, se pot organiza activități interactive în cadrul unor ateliere de creație tradițională, care să implice publicul în diferite etape practice ale realizării ceramicii. În aceste activități, restauratorul are un rol deosebit, de a explica și exemplifica realizarea unor replici, refacerea unor părți lipsă din artefacte originale sau contrafacute și alte reintegrări structurale sau cromatice, legate de forma obiectului, a ornamentelor, de monocromie sau policromie [Fabbri 2004].

Este clar că orice reintegrare este întotdeauna o operațiune efectuată pe baza unor date justificate, iar soluțiile trebuie să respecte principiile codurilor de etică profesională. În practică se aplică în principal cele cinci principii: *minimă intervenție*, *oportunitate*, *compatibilitate*, *reversibilitate* și *lizibilitate*, toate subordonate piesei originale. Pentru a răspunde acestor cerințe, în parte contradictorii, începând de la jumătatea anilor '70 a fost utilizată din ce în ce mai mult pentru ceramica arheologică, tehnica de reintegrare pe suprafețe reduse și nu în totalitatea artefactului. Într-adevăr, această abordare permite scoaterea în prim-plan a piesei originale, fără a fi diminuată percepția ei, prin minima lizibilitate a intervențiilor. Acesta este motivul pentru care culoarea părților refăcute este de obicei cât mai aproape posibil de cea de fond a originalului (culoarea ceramicii în spărtură proaspătă) [Sandu 2006].

6. Comercializarea antichităților

Conservarea științifică a pieselor destinate pieței de antichități este în general interpretată ca o operațiune menită să restabilească în primul rând aspectul lor estetic, lucru agreat și de colecționari. De cele mai multe ori pe aceștia îi interesează mai mult o piesă restaurată, decât una fragmentată.

Piața de antichități este de multe ori afectată de prezența falsurilor, în prezent procedeele de învechire și repatinare sunt atât de evolute, încât doar tehnicile moderne de autentificare mai pot deosebi originalul de fals [Sandu 2010]. De foarte multe ori, reintegrările complete structurale și cromatice pot ascunde existența unor fisuri și lacune ce pot avea efecte evolutive ireversibile, care pot aduce mari prejudicii obiectului.

Din aceste considerente, replicile științifice trebuie să poarte semnul de *copyright* ©, aplicat prin poansonare în interior, pe verso sau la bază și să fie executate cu dimensiuni de $\pm 10\%$ față de original, altfel fiind considerate falsuri ilegale [Sandu 1998].

Pentru participarea la licitație, artefactul original trebuie, de obicei, să fie restaurat și să posede certificatele de proprietate și de autentificare, emise de persoane fizice sau juridice atestate. În general, în foarte multe țări piața de antichități este controlată de stat, care impune clasarea și înregistrarea obiectului în Registrul Național al Bunurilor de Patrimoniu Cultural.

Bibliografie

1. **Baldini U.** Teoria del restauro e unità di metodologia, vol. I și II, Ed. Nardini, Firenze. 1997.
2. **Bonsanti G.** *Il restauro tra teorie, metodologie e tecniche d'intervento*, Bollettino del Museo Internazionale delle Ceramiche in Faenza, LXXXIII, 1-3, p. 11. 1997.
3. **Brandi C.** Teoria Restaurării (trad. din lb. Italiană), Ed. Meridiane, București, p. 33. 1996.
4. **Brachert T.** La Patina (trad. din lb. germ. în it.). Ed. Nardini, Firenze. 1990.
5. **Brunetti B.G., Massi M., Matteini M., Porcinai S., Sandu I.C.A., Sgamelotti A.** *Il Network LabSTECH e il survey su metodi e materiali per la conservazione in Europa*. In OPD Restauro, no. 14, Firenze, p.121. 2002.
6. **Casadio R.** *Il restauro della ceramica. L'esperienza delta scuola di Faenza*, Bollettino del Museo Internazionale delle Ceramiche in Faenza, LXXVIII, 3-4, pp. 31-34. 1992.
7. **Condemni S.** La salvaguardia dei beni culturali. Lineamenti di storia della tutela, Ed. Istituto per L'Arte e il Restauro "Palazzo Spinelli", Firenze. 1997.
8. **Emiliani T.** La tecnologia delta ceramica, Ed. F.lli Lega., Faenza. 1957.
9. **Everett D.** Manual of pottery and porcelain restoration, Ed. Robert Hale, London. 1976.
10. **Fabbri B., Ravenelli-Guidotti C.** Il Restauro della ceramica, Ed. Nardini, Firenze, pp. 73-78. 2004.
11. **Grayson J.** The repair and restoration of pottery and porcelain, Ed. Evans Brothers Ltd., London. 1985.

12. **Perusini G.** Introduzione al restauro: storia, teoria, tecniche, Ed. Del Bianco, Udine. 1985.
13. **Ravaglioli A., Krajewski A.** Impiego di metodologie tecnico scientifiche nel campo dei reperti antichi ceramici, Ed. Muzeului Internațional de Ceramică, Faenza. 1981.
14. **Ravaglioli A., Krajewski A.** Chimica fisica tecnica e scienza dei materiali antichi ceramici e vetrosi, Ed. Muzeului Internațional de Ceramică, Faenza. 1989.
15. **Sandu I., Sandu I.C.A., Van Saanen A.** Scientific Expertize of the Art Works, vol I. "Al.I.Cuza" University Publishing House, Iași. 1998.
16. **Sandu I.C.A.** Principii fundamentale de teoria conservării și restaurării, Ed. Corson, Iași. 2000.
17. **Sandu I.C.A., Sandu I., Popoiu P., Van Saanen A.** Methodological Aspects Concerning Scientific Conservation of the Cultural Heritage, Ed. Corson, Iași. 2001.
18. **Sandu I.** Nomenclature of the Conservation Cultural Heritage, Ed. Performantica, Iași. 2004.
19. **Sandu I., Sandu I.G.** Modern Aspects Concerning the Conservation of Cultural Heritage, vol.I., *Nomenclature, typologies and casuistries*, Ed. Performantica, Iași. 2005.
20. **Sandu I.G., Sandu I., Dima A.** Modern Aspects Concerning the Conservation of Cultural Heritage, vol. III, *Autentication and Restauration of the Inorganic Material Artefacts*, Ed. Performantica, Iași. 2006.
21. **Sandu I.C.A., Vasilache V., Sandu I., Vrinceanu N., Sandu I.G.** *New aspects on culturale heritage nomenclature.* In Proceedings of the 2nd International Conference Advances Materials and Systems ICAMS 2008, Ed. Certex , București, 2008, 2008, p.473 – 477.
22. **Sandu, I., Cotiugă V., Sandu A.V., Ciocan A.C., Olteanu I.G., Vasilache V.** *New Archaeometric Characteristics for Ancient Pottery Identification.* International Journal of Conservation Science, 1, 2, pp.75-82. 2010.
23. **Scotti B.I.** Il restauro della ceramica, Faenza Editrice, Faenza. 1992.
24. **Tite M.S.** *Determination of the firing temperature of ancient ceramics by measurement of thermal expansion: a reassessment*, Archaeometry, 11, pp. 132-143. 1969.
25. **Williams N.** Porcelain: repair and restoration, Ed. British Museum Publications, London. 1983.
26. * * * *Carta del restauro 1987*, Arte-Documento, Milano, 1, pp. 91-106. 1988.
27. * * * *Carta del restauro 1987*, Giornale dell'arte, Turin, 57, 6, pp. 34-40. 1988.

5. DIRECȚII ACTUALE PRIVIND INVESTIGAREA ȘTIINȚIFICĂ A ARTEFACTELOR DIN CERAMICĂ

*Ion Sandu, Univ. „Al.I.Cuza”, Iași, ARHEOINVEST
Interdisciplinary Platform,*

Gabriel Ioan Olteanu, Academia de Poliție „Al.I.Cuza”

Ioan Gabriel Sandu, Universitatea Tehnică “Gh. Asachi” Iași

Viorica Vasilache, Univ. „Al.I.Cuza”, Iași, ARHEOINVEST Interdisciplinary Platform

Andrei Victor Sandu, Forul Inventatorilor Români, Univ. Tehnică „Gh. Asachi”, Iași,

Rezumat. În lucrare se prezintă principalele direcții de investigare științifică a artefactelor vechi din ceramică cu metodele și tehnicile aferente de analiză cele mai utilizate. Se au în atenție o serie de caracteristici (arheometrice sau artefactometrice; natura materialelor și tehnologia de punere în operă; starea de conservare a materialelor și elementelor structural-funcționale) implicarea în valorificarea și teaurizarea artefactelor arheologice nou descoperite.

1. Introducere

Investigațiile științifice care vizează atât autentificarea și evaluarea patrimonială, cât și intervențiile de prezervare-restaurare și etalarea muzeală a artefactelor din ceramică, au în atenție următoarele trei grupe de cracteristici [Sandu, 2008, 2010]:

- a) arheometrice sau artefactometrice;
- b) natura materialelor și tehnologia de punere în operă;
- c) starea de conservare a materialelor și elementelor structural-funcționale.

Prima direcție este foarte atractivă, dar în același timp, foarte pretențioasă și complexă, sub aspectul tehnicilor implicate și al sistemelor de coroborare și coasistare între acestea. Cea de-a doua direcție are în atenție natura chimică și structura componentilor principali ai ceramicii, porozitatea, finețea ceramicii, compoziția mineralogică, forma și distribuția componentilor principali, structurile superficiale glazurare și alte acoperiri policrome, forma și complexitatea artefactului (elementele structural funcționale), temperatura și timpul de ardere și altele.

Cea de-a treia direcție are în atenție deteriorările, analizate prin destrucțiunile micro sau macro structurale ale elementelor componente și degradările, analizate prin tipurile de alterări ale materialelor.

2. Metode și tehnici moderne de analiză

Pentru rezolvarea celor trei direcții, de obicei se apelează la instrumente optice de mărit, folosite în analiza directă, alături de alte tehnici nedestructive, analizele efectuându-se direct pe piese [Sandu, I. - 2010]. De exemplu, dintre caracteristicile prezentate mai sus, care trebuiesc, de obicei, analizate, temperatura și timpul de ardere a ceramicilor vechi sunt doi parametri foarte importanți, des abordați în studii. Procesele care au loc în timpul arderii ceramicii depind de temperatură, timpul de ardere și capacitatea oxidantă sau reducătoare a mediului de ardere. Deosebit de

importantă este stabilirea faptului că s-a aplicat o singură ardere sau arderi multiple, dacă glazurarea s-a făcut înainte de prima ardere sau între două arderi, apoi determinarea defectelor de la punerea în operă, dacă arderea s-a făcut în incinte închise, cu sistem de flacără ascunsă sau nu (cu două incinte) sau în sisteme deschise etc.[Sandu, I. - 2010].

Dacă analiza vizuală macroscopică, cu instrumente de mărit ne poate da informații privind unele defecte macrostructurale sau diferențierea structurilor de suprafață de cele din faza de volum, microscopia optică și apoi cea electronică, în mod clar va furniza date decisive pentru determinarea naturii chimice și distribuția componentilor, etc. De exemplu, cel mai des se apelează la analiza microscopică în secțiune transversală (cross-section), care poate furniza informații deosebite prin implicarea unor tehnici prin sistemul de coasistare: SEM-EDX, microFTIR, microRAMAN, microEDXRF etc.

Trebuie subliniat faptul că foarte multe analize de laborator necesită prelevări și prelucrări de probe, fiind metode distructive, invazive. Avantajul în domeniul ceramicilor, este acela că, cercetătorul dispune de o cantitate mare de piese și își poate permite apelarea la astfel de tehnici. Altfel se pune problema în cazul unor piese de mare valoare, cu stare de conservare excelentă, la acestea folosind doar tehnici neinvazive.

Pentru dezvoltarea tuturor celor trei direcții este foarte importantă cunoașterea caracteristicilor ceramicilor în general.

În tabelul 1 se prezintă metodele și tehnicile de analiză folosite în determinarea caracteristicilor ceramicilor.

Tabelul 1. Metode și tehnici de analiză folosite în determinarea caracteristicilor materialelor ceramice.

A. Caracteristicile ceramicii	Metode și tehnici de analiză
<i>I. Natura materialului ceramic</i>	
a) compoziția chimică (pasta și acoperirile)	- spectroscopia de absorbție atomică - spectrometria în plasmă - fluorescența de raze X - dispersia de raze X - spectroscopia UV, VIS și IR
b) compoziția mineralogică	- difractometria de raze X
c) morfologia (forma și distribuția particulelor)	- microscopia optică (strat subțire) - stereomicroscopia
<i>II. Prelucrarea lutului</i>	
	- microscopia optică (strat subțire) - stereomicroscopia
<i>III. Condiții de ardere</i>	
a) termometru mineralogic	- difractometria de raze X
b) metoda termică	- dilatometria/derivatografie termică

c) analiza de culoare	(TG/DTA/DTG/DSC)
d) porozitate/suprafața activă	- colorimetria prin reflexie
	- absorbția apei
	- porozimetria cu mercur
	- metoda BET
B. Destrucții și alterări	
I. Modificări microstructurale	
	- microscopia optică (strat subțire)
	- stereomicroscopia
	- microscopia electronică
II. Modificări chimice	
	- spectroscopia de absorbție atomică
	- spectrometria în plasmă
	- fluorescența de raze X
	- dispersia de raze X
	- difractometria de raze X
	- spectroscopia UV, VIS și IR
	- dilatometria
	- analize termice TG și DTA
III. Modificări cromatice	
	- colorimetria prin reflexie

Natura materialului are în atenție două aspecte fundamentale: compoziția chimică și compoziția mineralogică. Prima ne dă compoziția elementară sau pe faze congruente a componentilor chimici principali. A doua dă compoziția pe faze alotropice, care are în atenție și incluziunile, perceptibile de obicei cu ochiul liber (dimensiunea minimă de 0,1-0,2 mm). Utilizarea termenului de incluziune nu implică faptul că anumite granule au fost introduse în mod deliberat în material de olar, sau că au fost deja prezente în argilă, compoziția mineralogică evidențiind foarte ușor diferența dintre cele două.

În tabelul 2 se prezintă principalele caracteristici care pot fi determinate cu ajutorul microscopului mineralogic.

Compoziția chimică a ceramicii cuprinde principalele elemente chimice prezente în masa ceramicii, în cantități semnificative și care însumate acoperă aproape 100%.

De obicei compoziția este dată în elemente chimice, când vorbim de compoziție elementală sau în oxizi când vorbim de compoziție pe faze congruente. Astfel, principalii oxizi din ceramică sunt: SiO_2 , Al_2O_3 , TiO_2 , Fe_2O_3 , MgO , CaO , Na_2O și K_2O , alături de care, mai apar: MnO , P_2O_5 , Sb_2O_3 , Bi_2O_3 și SO_3 . În prezent există un arsenal de tehnici moderne, care permit determinarea celor două tipuri de compoziții.

Natura și compoziția mineralogică alotropice poate fi analizată prin microscopie optică, electronică și difracție de raze X. Legat de evidențierea tehnologiei de punere în operă, în genere se apelează la studiul pe secțiuni transversale implicând microscopia optică polarizată și cea electronică de mare rezoluție. Acestea permit orientării preferate de mineralele alungite, cum ar fi de exemplu

Tabelul 2. Schema de observații pentru identificarea mineralelor la microscopul mineralogic.

A.	Observațiile în lumină polarizată permit determinarea
	1) dimensiunilor cristalelor 2) formei cristalului 3) culorii și eventual a pleocroismului 4) prezenței incluziunilor 5) urmelor de clivaj și/sau a tipului de fractură 6) comparației între alte minerale 7) indicelui de refracție
B.	Observațiile cu nicoli în cruce permit determinarea
	1) recunoașterea porilor 2) diferenței între cristale izotrope și anizotrope 3) direcției și tipului de extincție 4) culorilor de interferență 5) prezenței eventualelor germinări 6) culorii pleocroismului
C.	Observațiile în lumină convergentă permit determinarea
	1) diferenței între cristale uniaxiale și biaxiale 2) semnelor optice (pozitive sau negative) 3) unghiului dintre axe optice

mica. Stabilirea unei orientări preferențiale de cristale paralele cu suprafața obiectului, indică implicarea unei tehnici de prelucrare, care oferă o mișcare constantă într-o singură direcție, după cum indică direcția dominantă a cristalelor.

Efectul de ardere, și anume gradul de consolidare realizat prin reacții termice care se dezvoltă în material, depinde de temperatura maximă atinsă în timpul tratamentului, timpul petrecut la fiecare nivel și caracteristicile termice oxidante și reducătoare ale mediului. Vorbim astfel de “*gradul de ardere*” al ceramicii.

Gradul de ardere, care cuprinde temperatura și timpul de ardere sunt caracteristici destul de delicate în analiză. În acest sens, vorbim de ceramici arse la temperaturi coborâte, medii sau înalte, ceramici arse o dată sau de mai multe ori, ceramici arse în flacără oxidantă sau reducătoare, ceramici arse în atmosferă deschisă sau în atmosferă închisă, ceramici arse uniform sau nu, etc. Temperatura de ardere este temperatura maximă la care este menținută ceramica, iar timpul de ardere este perioada arderii la temperatura maximă.

Într-un material mai vechi, arderea în funcție de procedeul abordat poate oferi o uniformitate a condițiilor de ardere, dar se pot întâlni și discrepanțe semnificative între diferite fragmente analizate. Pentru obiecte mari, astfel de schimbări semnificative pot fi găsite chiar și printre fragmentele aflate de aceeași parte a piesei, mai ales că diferențele sunt, în funcție și de expunerea obiectului. De asemenea, și în grosime, diferența gradului de ardere este în funcție de procedeul aplicat și de grosimea ceramicii. *Metodele de analiză* ale temperaturii de ardere sunt metode empirice de evaluare, în sensul că se compară anumite caracteristici ale materialului cu ceea ce ar

trebui să fie teoretic, un material cu aceeași compoziției chimică, dar obținut la temperaturi diferite.

Cea mai comună metodă este bazată pe parageneza mineralogică de calitate, prin utilizarea așa numitului termometru mineralogic. Din păcate, procesele de bază utilizate în analiză nu sunt prea numeroase și adesea intervalele de stabilitate sunt mari, așa că avem un grad de incertitudine destul de ridicat de determinare, în special pentru materialele cu amestec fără carbonați. Sunt luate în considerare reacțiile care conduc la distrugerea mineralelor argiloase, în special ilitele.

Un alt sistem folosit este cel bazat pe analiza dilatometrică a probei până la temperatura care provoacă reacții ireversibile, care nu permit în timpul răcirii, revenirea la condițiile inițiale, temperatura maximă care nu produce astfel de reacții reprezintă temperatura de ardere a materialului examinat [Tite M.S. - 1969].

Atmosfera de ardere dă culoarea materialului, care este roșiatică în condiții de oxidare și gri-negru în condiții de reducere. Culoarea poate fi analizată prin colorimetrie de reflexie sau utilizând tabelul Munsell.

Glazura și patina se poate analiza atât prin microscopie optică, cât și prin microscopie electronică. Dacă glazura, prezintă o compoziție constantă, ușor de determinat, patina de vechime ridică probleme mari în analiză. De exemplu, la observarea cu nicoli în cruce glazura și patina sunt destul de diferite una de cealaltă, deoarece începutul vitrificării-glazurării este adesea ușor perceptibilă la nivel microscopic. Prin metoda microscopiei în cross-section se poate determina discontinuitatea dintre glazură și ceramică, mai mult se poate măsura grosimea glazurii și uniformitatea acesteia. Tot prin microscopie optică și electronică pot fi analizate prezența sărurilor solubile recristalizate intrastructural sau la suprafață.

În cadrul celei de-a treia direcții, un aspect foarte important, este cel al determinării atacului microbiologic activ sau latent.

Activitatea celor mai multe colonii de microorganisme este slabă asupra materialelor ceramice, cu excepția unor licheni. Prezența coloniilor de microorganisme lasă urme persistente după moartea colonie, dar aceste urme sunt destul de superficiale. Chiar și efectele directe mecanice sunt superficiale, însă așezarea de colonii microvegetale, favorizează umiditatea, putând avea o influență indirectă, prin dezvoltarea condițiilor cu o incidență mai mare de alte procese, cum ar fi îngheț/dezghet.

Tipurile de investigații microbiologice nu sunt, de obicei, strict efectuate de analize specializate pe materiale ceramice, ele fiind relevante pentru domenii științifice diferite. Cu toate acestea, unele dintre tehnicile de investigare utilizate de către experți în alte domenii pot fi utilizate cu succes în cazul ceramicii. Aceasta se referă la analizele termice DTA și TG, care permit evidențierea prezenței componentelor volatile la temperaturi scăzute prin reacție exotermă (ardere), și microscopie (optică, în lumină reflectată și electronică), capabilă de o mărire care să arate aceste conformații tipice de colonii de microorganisme, permițând, astfel, să se efectueze intervențiile cele mai adecvate.

Pentru toate cele trei direcții, dar în deosebi pentru prima, există un scop comun, așa numitul *studiu ceramologic* (tabelul 3), care permite o serie de evidențieri, cum ar fi proveniența materiilor prime, locul fabricării, aria de răspândire a produselor, modul lor de utilizare, traseul parcurs de la punerea în operă la muzeu și altele.

Desigur, importanța acestor investigații devine prioritară atunci când vrem să identificăm tehnologia de prelucrare, care nu se poate face printr-o singură metodă. În orice caz, investigațiile de laborator devin reprezentative pentru confirmarea deducerilor obținute pe baza studiilor arheologice, istorice și stilistice.

Tabelul 3. Analize și tehnici implicate în studii ceramologice.

1.	Identificarea producției locale	
a.	Compoziția chimică a lutului
(metoda de grup predominantă și
Compararea cu argilele locale)	- absorbție atomică
- spectrometrie în plasmă
b.	Natura incluziunilor
(comparație cu degresanți și plastifianți
locali)	- microscopie optică
(pe secțiuni subțiri)
2.	Identificarea centrului de producție	
a)	oligoelemente în material
(folosind markeri sau grupuri de control)	- activare cu neutroni
- fluorescență cu raze X
- spectrometrie în plasmă
3.	Vechimea artefactelor	
a)	datarea indirectă	- metoda cu ^{14}C
b)	datarea directă	- termoluminiscența
c)	autenticitatea	- termoluminiscența

3. Analizele policromiilor glazurate și a picturilor de pe artefactele din ceramică

O altă direcție de cercetare, pe care colectivul nostru o are în atenție, legată de materialele ceramice, o reprezintă studiul structurilor policrome glazurate și a picturilor realizate înainte de ardere sau între două arderi.

Parametrii ce se urmăresc sunt:

- grosimea peliculei glazurate;
- uniformitatea și continuitatea stratului policrom;
- penetrabilitatea peliculei de culoare la substrat, în procesul de glazurare;
- modificările cromatice (deplasări cromatice) ale peliculei glazurate din compoziția elementelor structurale;
- rezistența la criogenie a peliculei glazurate;
- rezistența la atmosfere calde/umede a peliculei glazurate;
- rezistența peliculei glazurate la medii saline;
- rezistența peliculei glazurate la medii acide;
- rezistența peliculei glazurate la medii alcaline;
- rezistența peliculei glazurate la șocuri termice (șocuri termice diferențiate zonal);
- rezistența peliculei glazurate la abraziune/răzăluire;
- rezistența peliculei glazurate la forfecare/spargere;
- rezistența peliculei glazurate la exfoliere;
- rezistența peliculei glazurate la atacul chimic cu HF și termic în prezență de NaF și Na_3SiF_6 (criolita).

Bibliografie

1. **Aldrovandi A., Altamura M.L., Chianfanelli M.T., Ritano P.** *I materiali pittorici: tavolette, campioni per la caratterizzazione mediante analisi multispettrale*, OPD Restauro, 8, p. 191. 1996.
2. **Aldrovandi A., Picollo M.** *Misure di colore su modelli pittorici: Confronto interstrumentale*, Colorimetria e beni culturali, ICRPBC – CNR, Firenze, p. 20. 1999.
3. **Bacci M., Picollo M.** *Non-destructive detection of Colour in Painting Glasses*, Studies in Conservation, XLI, 1006, p. 136. 2000.
4. **Bacci M., Picollo M.** *Non-destructives detection of Co (II) in paintings and glases*, Studies in Conservation, 41, p. 136. 1996.
5. **Barsoum M. W.** *Fundamentals of Pottery*, Bristol-Philadelphia, p. 378. 2003.
6. **Bouquillon A.** *History of pottery*, Pottery Materials. Processes, Properties and Applications (eds. Phillipe Boch, Jean-Claude Niepce), ISTE, London, p. 3. 2007.
7. **Bronitsky G., Hamer R.** *Experiments in pottery Technology: the Effect of Various Tempering Materials on Impact and Thermal-Shock Resistance*, American Antiquity, 51, 1, p. 96. 1986.
8. **Buzanich G., Wobrauschek P., Strelci C., Markowicz A., Wegrzynek D., Chinea-Cano E., Bamford S.** *A portable micro-X-ray fluorescence spectrometer with polycapillary optics and vacuum chamber for archaeometric and other applications*, Spectrochimica Acta, Part B, 62, pp. 1252–1256. 2007.
9. **Flewit, P.E.J., Wild R.K.** *Physical methods for materials characterization*, IOP, Ltd., London. 1994.
10. **Guilherme A., Coroado J., Carvalho M.L.** *Chemical and mineralogical characterization on glazes of ceramics from Coimbra (Portugal) from the sixteenth to nineteenth centuries*, Analytical and Bioanalytical Chemistry, 395, 7, pp. 2051-2059. 2009.
11. **Guilherme A., Pessanha S., Carvalho M.L., dos Santos J.M.F., Coroado J.** *Micro energy dispersive X-ray fluorescence analysis of polychrome lead-glazed Portuguese faiences*, Spectrochimica Acta Part B, 65, pp. 328–333. 2010.
12. **Hatton G.D., Shortland A.J., Tite M.S.** *The production technology of Egyptian blue and green frits from second millennium BC Egypt and Mesopotamia*, Journal of Archaeological Science, 35, p.1591. 2008.
13. **Jiazhi Li, Zequn D., Jiming Xu.** *Technical Studies and Replication of Guan Ware, an Ancient Chinese Ceramic*, MRS Bulletin, vol. 26, 1, p. 31. 2001.
14. **Lalli C., Lanterna G.** *Il campionamento e il prelievo; fasi critiche per la corretta impostazione di una campagna analitica*, Kermes, Arte eTecnica del Restauro, anno V, no. 14-15, anno 6, no. 16.
15. **Lorusso, J.A., Schippa B.** *Metodologie Scientifiche per lo Studio dei Beni Culturali*, Ed. Bulzoni, Roma, p. 276. 1992.
16. **Low M.J.D., Baer N.S.** *Application of infrared Fourier transform spectroscopy to problems in conservation*, Studies in Conservation, 22, p. 116. 1977.
17. **Matteini M., Moles A.** *Scienza e restauro. Metodi di indagine*, Nardini Editore, Firenze. 1984.
18. **McColm I.J.** *Ceramic Science for Materials Technologists*, Ed. Chapman & Hall, New York. 1983.
19. **Ochandio-Cardo E., Sagrado S., Ramis-Ramos G.** *Systematic procedure for the preparation of sets of calibration standards for X-ray fluorescence analysis of ceramic materials*, X-Ray Spectrometry, 27, pp. 401–406. 1998.
20. **Orton C., Tyers P., Vince A.** *Pottery in Archaeology*, Cambridge University Press. 1993.
21. **Padilla R., Van Espen P., Godo Torres P.P.** *The suitability of XRF analysis for compositional classification of archaeological ceramic fabric: a comparison with a previous*

- NAA study, *Analytical Chimica Acta*, 558, pp. 283–289. 2005.
22. **País A., Pacheco A., Coroado J.** *Cerâmica de Coimbra*, Ed. INAPA, Lisboa. 2007.
23. **Palache, C., Berman, H., Frondel, C.** *The System of Mineralogy*, 7th edn, Volumul II, Ed. John Wiley & Sons, New-York, 1951.
24. **Papadopoulou D.N., Zachariadis G.A., Anthemidis A.N., Tsirliganis N.C., Stratis J.A.** *Development and optimisation of a portable micro-XRF method for in situ multielement analysis of ancient ceramics*, *Talanta*, 68, pp. 1692–1699. 2006.
25. **Peacock D.P.S.** *Pottery in Roman and Medieval Archaeology*, Pottery in Early Commerce: Characterization and Trade in Roman and Later Pottery (ed. D. P. S. Peacock), Academic Press, London, New York, San Francisco, p. 21–34. 1977.
26. **Ravaglioli A., Krajewski A.** *Impiego di metodologie tecnico-scientifiche nel campo dei reperti ceramici*. Edizioni del Muro Internazionale delle Ceramiche. Faenza. 1981.
27. **Rice P.M.** *Pottery Analysis*, A Sourcebook, The University of Chicago Press, 1987.
28. **Sandu I., Sandu I. C. A., van Saanen A.** *Expertiza Științifică a Opereleor de Artă*, vol.I (Autentificarea, stabilirea paternității și evaluarea patrimonială), Ed. Universității “Al.I.Cuza” Iași în colab. cu Ed. TRINITAS Iași. 1998b.
29. **Sandu I., Sandu I.C.A., Sandu I.G.** *Implicațiile colorimetriei în artă*, Ed. Corson. 2002b.
30. **Sandu I., Sandu I.C.A.** *Chimia conservării și restaurării*, vol.I, Ed. Corson, Iași, 2002, p.531, 535, 560, 566. 2002c.
31. **Sandu I., Sandu I.C.A.** *Chimia conservării și restaurării*, vol. II, Ed. Corson, Iași, P. 406. 2002.
32. **Sandu I., Sandu I.G.** *Aspecte moderne privind conservarea bunurilor culturale*, vol. I, Ed. Performantica, Iași, p. 14. 2005.
33. **Sandu I.** *Deteriorarea și degradarea bunurilor de patrimoniu cultural*, vol. I, Ed. Universității “Al.I.Cuza”, Iași, p. 314. 2008.
34. **Sandu I., Vasilache V., Tencariu F., Cotiugă, V.** *Scientific Conservation of the Ceramic Artefacts*, Al.I.Cuza” University Publishing House, Iași, 2010, 455 p.
35. **Schiffer M.B., Skibo J.M.** *Theory and Experiment in the Study of Technological Change*, *Current Anthropology*, 28, 5, p. 607. 1987.
36. **Schiffer M.B., Skibo J.M., Boelke T.K., Neupert M.A., Aronson M.** *New perspectives on Experimental Archaeology: Surface Treatment and Thermal Response of the Clay Cooking Pot*, *American Antiquity*, 59, 2, p. 133. 1994.
37. **Schostak, V., Funders, W., Recker, B., Drescher, G., Juling, H.** *Konservierungstechniken für die Wandmalerei in der Kirche in Eilsum/Ostfriesland*, *Maltechnik-Restaur*, p. 252. 1995.
38. **Shearer J.C., Peters D.C., Hoepfner G., Newton T.** *FTIR in the service of art conservation*, *Analytical Chemistry*, 55, p. 874. 1983.
39. **Skibo J.M., Schiffer M.B., Reid K.C.** *Organic Tempered Pottery: An Experimental Study*, *American Antiquity*, 54, 1, p. 128. 1989.
40. **Solé V.A., Papillon E., Cotte M., Walter Ph., Susini J.** *A multiplatform code for the analysis of energy-dispersive X-ray fluorescence spectra*, *Spectrochimica Acta*, Part B, 62, pp. 63–68. 2007.
41. **Tite M.S.** *Determination of the firing temperature of ancient ceramics by measurement of thermal expansion: a reassessment*, *Archaeometry*, 11, pp. 132–143. 1969.
42. **Zeller, R.C.** *Colour Measurement in the Iron Oxide Pigment Industry*, *Journal of Coatings Technology*, 49, nr. 634, p. 91. 1977.
43. **Zucchiatti A., Uccchiatti A., Bouquillon A., Katona I., D'alessandro A.** *The 'Della Robbia blue: a case study for the use of cobalt pigments in ceramics during the Italian renaissance*, *Archaeometry*, 48, 1, pp. 131–152. 2006.
44. **Wiedemann F.** *Etudes analytiques de provenance pour la ceramique*, *Dossiers de l'Archeologie*, 42, pp. 28–38. 1980.

6. REFACERE PROTECȚIE VESTIGII ARHEOLOGICE CĂTĂLINA-COTNARI, JUDEȚUL IAȘI

Adrian Pușoru, cercetător dr.ing.
C.M.N. „Moldova” Iași

Rezumat. Fortificațiile de pe Dealul Cătălina-Cotnari reprezintă urme ale unei cetăți geto-dacice din sec.IV-III î.Ch., cu puternice elemente de originalitate în privința tehnicii de apărare. Săpăturile arheologice s-au făcut în perioada 1967-1980. În anul 1984 s-a executat protecția sitului istoric pe o structură metalică cu acoperiș pe cabluri și învelitoarea din elemente realizate din fibră de sticlă și rășini epoxidice. Din păcate situl a fost vandalizat și se impune o construcție nouă și personal de pază. În anul 1997 s-a elaborat documentația „Refacere protecție vestigii arheologice Cătălina-Cotnari” de către S.C.Genesis S.R.L.Iași.

1. Istoricul așezării Cătălina –Cotnari

Fortificațiile de pe Dealul Cătălina-Cotnari reprezintă urme ale unei cetăți geto-dacice din sec.IV-III î.Ch., cu puternice elemente de originalitate în privința fortificării.

Primele săpături arheologice au început în anul 1967 și au continuat până în anul 1980. În anul 1984 s-a executat protecția sitului istoric pe o structură metalică cu acoperiș pe cabluri și învelitoarea din elemente realizate din fibră de sticlă și rășini epoxidice.

2. Caracteristicile construcției de protecție inițială

Construcția de protecție executată anterior a avut structura de rezistență alcătuită din două arce metalice realizate din compunerea unei secțiuni pe două țevi identice. Între aceste arce au fost întinse cabluri de oțel pe care s-au prins elemente de acoperiș.

Cele două arce metalice au fost la rândul lor ancorate din trei puncte cu cabluri perpendiculare pe acestea.

Arcele au fost încastrate în fundații izolate de beton armat. Amplasamentul vestigiilor se află situat în Platforma Moldovenească și se încadrează în Regiunea Câmpiei Moldovei, Subregiunea Câmpiei Jijiei inferioare, Unitatea Colinală a Bahluiului.

3. Descrierea construcției de protecție ce se propune a se realiza

În anul 1997 s-a elaborat documentația „*Refacere protecție vestigii arheologice Cătălina-Cotnari*” de către firma S.C.Genesis S.R.L.Iași.

Protecția noii porțiuni din zidul de incintă este prevăzută a se realiza printr-o construcție cu structura metalică, conformată astfel încât să nu deranjeze situl arheologic existent, să aibă o formă care să reziste la vânturile dominante din direcția nord-nord-est, vânturi care au determinat distrugerea vechii construcții de protecție a zidului de apărare a cetății geto-dacice de la Cătălina-Cotnari.

Din aceste motive, protecția valului de pământ și a zidului de piatră se va realiza printr-o construcție metalică de formă ovoidală, așezată pe direcția nord-sud, având extremitatea nordică terminată cu o semisferă.

Gabaritele construcției:

- lungime 33 m;
- lățime maximă 30 m;
- lățime minimă în punctul de pornire a semisferei 12 m.

Construcția, pentru a nu afecta situl arheologic, se propune să fie fundată pe fundațiile existente ale ancorajelor de la structura pe cabluri ce susținea vechiul sistem de protecție și printr-o fundație semicirculară în zona sitului deteriorat.

Înălțimea maximă a construcției va fi de 6,50 m peste cota $\pm 0,00$ m iar minima spre direcția nord de 4,50 m, coborând apoi până la 0,00m pe direcția de vânt dominant.

Suprafața construită este de 650 m². Circulațiile pentru circuitul muzeistic se vor realiza prin grinzi structurale, cu lățimea de 1,50 m și înălțimea de 1 m. În acest mod este concepută o grindă perimetrală la cota 0,00 m și 4 grinzi transversale la interax de 7 m. Înelitoarea se propune a fi de tip „ISOPAN” ce conține izolație înglobată.

Pentru evidențierea vestigiilor se prevăd terase de circulație. Accesul vizitatorilor se va face din partea sud-vestică a construcției. Evacuarea din spațiul de protecție a vestigiilor se va realiza pe platoul cetății la cota -2,40 m sau la cota 0,00 m. Suprafața circulațiilor suspendate este de 120 m².

În această formă, întreaga suprafață de la sol pe conturul de închidere al construcției este liberă putându-se efectua săpăturile arheologice. Construcția va avea un sistem de iluminat exterior cu corpuri de iluminat și reflectoare, alimentat de un grup electrogen propriu.

Sistemul de ventilație interioară este obligatoriu de prevăzut pentru a menține o temperatură minimă iarna de 5°C, iar vara de a evita uscarea și încălzirea excesivă a spațiului. Sistemul de ventilare - condiționare va lucra intermitent, având puncte critice de temperatură și umiditate la care se pornește instalația.

Accesul la construcție se face de la baza versantului, aici fiind prevăzut un punct de acces, poarta. Aceasta are o suprafață de 10 m², reprezentând camera paznicului, 15 m² grupul sanitar și 20 m² rezervorul de apă. Accesul la construcția de protecție, de la drumul de acces se va realiza prin trepte placate cu piatră naturală, cu latura de 1,5 m. Treptele vor urca o diferență de teren de aproximativ 15 m, fiind întrerupte de paliere orizontale de odihnă. Palierele intermediare totalizează 20 m². La intrarea în clădirea de protecție s-a prevăzut o terasă mai mare, cu suprafața de 35-40m². Pentru accesul turiștilor se preconizează asfaltarea drumului de acces, realizându-se un parcaj de 6-7 autovehicule sau 2 autocare.

Terenul este în proprietatea Primăriei Cotnari și este rezervație arheologică. Amplasamentul are asigurat stabilitatea generală și nu este inundabil. Amplasamentul ocupă o porțiune din culmea dealului Cătălina până la poalele versantului, cu o diferență de nivel de circa 20 m. Înclinarea suprafeței terenului este de 35-40 grade în zona versantului sudic fiind prezente alunecări superficiale de versant.

Stratificația pe amplasament este următoarea:

- *sol vegetal cenușiu și cafeniu 0,4-0,7 m;*
- *alternanța de praf argilos galben, plastic-vârtos și gresii calcaroase cenușii, slab cimentate, dispuse în bancuri de 0,3-0,5 m separate prin nisip cenușiu (5,10 m grosime);*
- *praf nisipos galben în alternanță cu gresii calcaroase cenușii cu grosimi de 1,9-2,2 m;*
- *argilă prăfoasă galben- cenușie, plastic-vârtoasă, cu concrețiuni de 4,1-5,4 m.*

În forajele executate pe amplasament, până la 9 m, nu s-a interceptat apă. Terenul de fundare pentru construcție este reprezentat prin praful argilos galben cu zone cenușii, plastic-vârtos, în alternanță cu gresii calcaroase cenușii, slab cimentate. Adâncimea de fundare este de minim 1,5 m față de cota terenului natural.

4. Caracteristicile principale ale construcției

Corpul principal. Structura este metalică cu ferme transversale și longitudinale, stâlpi din beton armat cu fundații izolate tip bloc și cuzinet sub stâlpi și continui sub pereți de închidere.

Caracteristici geometrice:

- <i>regimul de înălțime parter</i>	
- <i>lungime</i>	<i>33,00 m</i>
- <i>lățime maximă</i>	<i>30,00 m</i>
- <i>lățime minimă</i>	<i>13,50 m</i>
- <i>înălțime maximă</i>	<i>6,00 m</i>
- <i>înălțime minimă</i>	<i>4,50 m</i>
- <i>raza maximă</i>	<i>28,00 m</i>
- <i>rază minimă</i>	<i>9,00 m</i>

5. Descrierea structurii de rezistență

Suprastructura este metalică, formată din 4 ferme principale cu zăbrele dispuse transversal, care conțin și arcele de acoperiș, pe care reazemă ferme longitudinale tot din metal. Structura metalică este rezemată pe stâlpi din beton armat cu secțiunea circulară cu diametrul de 70 cm.

Anexa (9,0x6,5)m are regimul de înălțime parter cu două deschideri de 2,40 m și 3,60 m în sens transversal și două travei de 4,50 m și 3,50 m, în sens longitudinal.

Sistemul constructiv al clădirii (casa poartă) este alcătuit din pereți structurali din zidărie de cărămidă. Pereții structurali exteriori au grosimea de 37,5 cm, iar cei interiori de 25 cm.

Sistemul constructiv al fosei este alcătuit din radier, pereți și planșee din beton armat monolit.

6. Instalații electrice

A. În clădirea pentru protecția vestigiilor arheologice s-au prevăzut:

- a) *instalații electrice de iluminat;*
- b) *instalații electrice de prize;*
- c) *instalații de distribuție a energiei electrice;*
- d) *instalații de protecție prize de pământ.*

B. În clădirea "Punct de acces poartă" s-au prevăzut:

- e) *instalații de iluminat;*
- f) *instalații electrice de prize;*
- g) *instalații electrice de forță;*
- h) *instalații de alimentare cu energie electrică;*
- i) *instalații de protecție priză de pământ.*

C. S-au prevăzut rețele electrice pentru alimentarea cu energie electrică a clădirii și instalații de iluminat exterior.

În "camera paznic" s-a prevăzut și o pompă pentru alimentarea cu apă a rezervorului montat în pod.

Alimentarea cu energie electrică a celor două clădiri se realizează astfel:

- s-a prevăzut un grup electrogen cu pornire manuală care furnizează puterea instalată necesară celor două clădiri și pentru iluminatul incintei;
- instalația de priză de pământ se realizează cu bandă OL-Zn 40x4 mm și electrozi OL-Zn.

Rezistența de dispersie a prizei de pământ nu trebuie să depășească valoarea de 4 ohmi. În caz contrar, aceasta se compensează cu electrozi și platbandă până la atingerea valorii prescrise.

Iluminatul exterior se realizează cu corpuri de iluminat tip Philips, cilindri pentru iluminare parcuri, cu carcasa din policarbonat. Comanda iluminatului exterior se realizează din "camera paznic".

7. Lucrări de alimentare cu apă și de canalizare

Întrucât în zona amplasamentului nu există un sistem centralizat sau local de alimentare cu apă și de canalizare, pentru deservirea grupului sanitar se propun următoarele soluții:

Alimentarea cu apă:

- debitul de apă necesar pentru spălat și la closete va fi stocat în două rezervoare (2x100l), amplasate în podul clădirii punctului de acces poartă;
- alimentarea cu apă a rezervoarelor se va face periodic de la o cisternă;
- la temperaturi exterioare mai mici de 5°C, instalația de apă va fi golită și suflată cu aer.

Canalizarea

Apele uzate vor fi transportate gravitațional la un bazin exterior de retenție (fosă septică vidanjabilă).

Fosa septică se va executa din beton armat și va avea 13 m³ fiind compusă din trei compartimente.

Periodic se va asigura vidanjarea apelor uzate și a nămolului.

Concluzii

Protecția vestigiilor arheologice Cătălina - Cotnari se va realiza cu o construcție care prin formă, elemente de construcție, tip de fundare afectează cât mai puțin situl arheologic.

Se propune desfacerea vechilor elemente structurale ale fostei construcții (arce, cabluri, ziduri marginale, fundații) și realizarea unei construcții noi pentru protecția zidului de incintă a cetății.

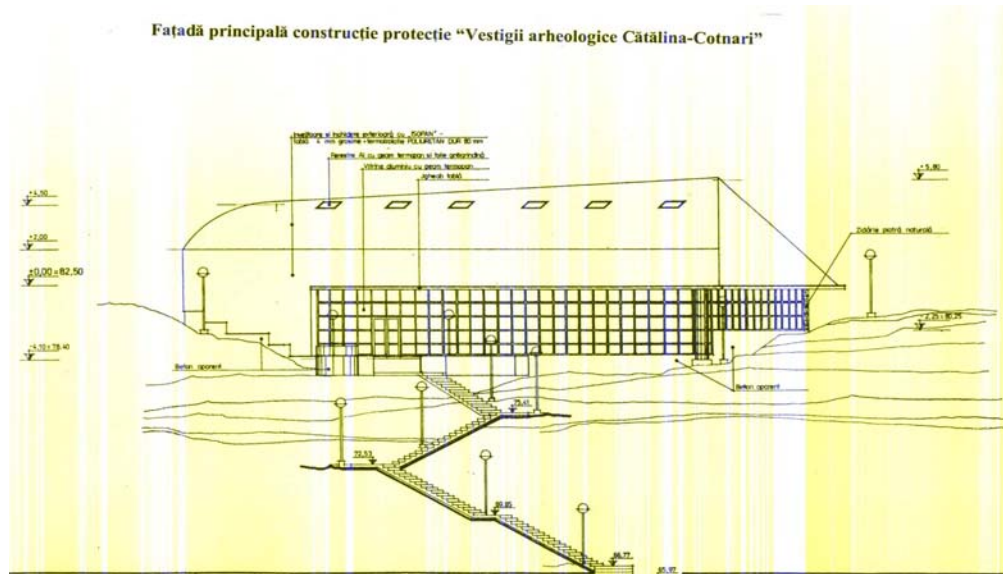
Construcția nouă se realizează în structură metalică, cu formă spațială ovoidală, astfel încât să nu fie afectată de vânturile dominante, vânturi ce au distrus vechea construcție. Fundarea noii construcții se va face folosind pe cât posibil fundațiile existente. Acoperișul clădirii este format din grinzi și arce metalice cu învelitoare din tablă zincată. Construcția este prevăzută cu un sistem de iluminat cu reflectoare, alimentat la un grup electrogen propriu. S-a prevăzut și o construcție anexă realizată pe o platformă existentă și în care vor funcționa: punct de acces, mic punct muzeal, cabină paznic, grup sanitar pentru public, cameră generator, depozit de combustibil.

Accesul la construcția nouă se realizează cu trepte din piatră naturală. Alimentarea cu energie electrică se prevede cu generator electric propriu. Alimentarea cu apă se realizează dintr-un rezervor de 500l, rezervor ce va fi umplut periodic. Canalizarea grupurilor sanitare se va face într-o fosă septică.

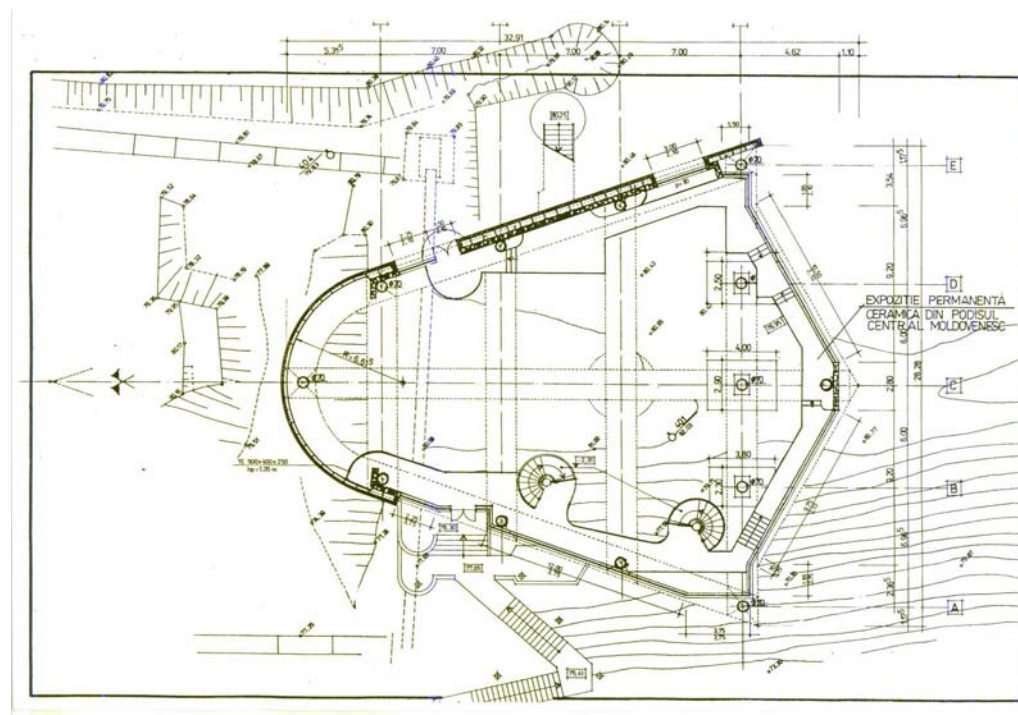
Având în vedere că scopul acestor lucrări este de a proteja și conserva vestigiile arheologice, se impune necesitatea etapizării acestora după cum urmează:

- etapa I-a: realizarea construcției pentru protecția zidului de incintă a cetății, cu toate utilitățile necesare;
- etapa a II-a: realizarea construcției anexe și lucrări de amenajări exterioare (platforme, parcaje, alei pietonale).

Din păcate, din lipsă de fonduri, proiectul nu s-a materializat.

a.

b.

Fig. 1. Proiectul fortificațiilor de pe Dealul Cătălina-Cotnari.

7. PLANINGUL FAMILIAL ÎN CONTEXTUAL CIVILIZAȚIEI CUCUTENIENE – O FASCINANTĂ ȘI PLAUZIBILĂ IPOTEZĂ

Bianca Maria Marin

Elevă, clasa 10, Liceul sportiv „Nadea Comănești”

Rezumat. Aceasta civilizație, extinsă pe aproximativ 350 000 km patrati, caracterizată printr-o puternică originalitate și cu un nivel de progres surprinzător pentru acea epocă, ce a dăinuit cam 1200 de ani mă fascina cu cât mă documentăm mai mult. O civilizație ce rămâne încă învaluită de mister. Constatăm că în cultura Cucuteni întâlnim foarte multe reprezentări feminine. Ce rol avea femeia în cultura Cucuteni: divinitate, preoteasa, conducătoarea clanului, războinică, mamă? Prin cultivarea pământului femeia era omologată cu pământul roditor. Femeia era asimilată gliei. Se pare că femeilor cucuteniene le era cunoscut planning-ul familial.

“Cine nu se suie pe munte nu cunoaște dimensiunea cerului” – ne învață un proverb chinez. Oare cu 6000 de ani în urmă, dimensiunea cerului dorea să-o cunoască vechiul nostru stramos – “Gânditorul” de la Tarpești? L-am numit “vechi”, având în vedere afirmația lui G. Calinescu: “Noi nu suntem bătrâni, ci vechi.” Strângându-și templele cu palmele brațelor sale delicate, sprijinindu-și coatele pe genunchi, cu trupul zvelt ușor aplecat înainte și capul tésit, sprijinit pe un gât lung și gros, ușor dat pe spate, înțeleptul din Tarpești Neamț pare a privi cu uimire și curiozitate miracolul micro și macro cosmosului. Despre curiozitate s-a spus că e la fel de importantă ca și credința. Poate așa ne-am putea explica impresia (desigur, pur subiectivă) de iluminare launtrică pe care o emana acest frate mai “mic” cu vreo 2000 de ani al “Gânditorului” de la Hamangia.

Ca vechime, “Gânditorul” precede Piramida lui Keops (a cărei construcție a început, se pare, în prima jumătate a mileniului III î.e.n.), el făcând excepție epocii căreia aparține prin grija cu care a fost lucrat și prin multitudinea de simboluri pe care le transmite. În anul 2000, statueta de la Hamangia a fost desemnată, de către o comisie internațională, să fie unul dintre cele 10 artefacte ale culturii pământene care ar trebui să ne reprezinte planeta. Respectiv, Gânditorul ar trebui să fie unul dintre simbolurile care să fie trimise în spațiu pentru o eventuală întâlnire cu o civilizație extraterestră.

Cine i-a creat pe acești “gânditori”? Cine suntem? Care și unde ni-s rădăcinile ce ne tin aici, pe acest petec de pământ? Totul rămâne învaluit în haloul misterului, înfiorându-ne de admirație și emoție. “Emoția magnifică și cea mai profundă pe care noi o putem resimți este starea inefabilă a misterului. Acolo este germenul oricărei științe veritabile. Acela caruia aceasta emoție îi este străină, care nu știe să se lase cuprins de admirație și se scufunde, pierdut în sine de extaz, este deja un om mort...”, mărturisea Albert Einstein.

Întâlnirea mea cu “misterele unei civilizații minunate”, cum își intitula un articol italianca Ariana Latini s-a petrecut la sfârșitul lunii septembrie 2008, când am urmarit pe TVR Cultural o emisiune, la care erau invitați academicianul Razvan Teodorescu și doctorul Romeo Dumitrescu, fondatorul și președintele Fundației “Cucuteni pentru Mileniul III”. Entuziasmați și fericiți, prezentau ecurile puternice pe care le avea expoziția organizată la Roma la Palatul de Justiție al Vaticanului, în perioada 16 sept –

31 oct 2008, intitulata “Cultura Cucuteni – Tripolie, straveche civilizatie a vechii Europe”.

În doar 10 zile de la vernisaj pragul expoziției fusese trecut de mulți vizitatori, printre care se numarau și mari personalități în domeniu (istorie, arheologie, arta, istoria religiilor etc). S-au reprodus pasaje din însemnarile făcute de vizitatori în cartea de impresii a expoziției și din articole aparute în presa de specialitate. Cele 643 de exponate (430 din România, 170 din Ucraina și 43 din Moldova), dintre cele mai semnificative până în prezent, provenite din săpături și pastrate în muzee și colecții particulare din țările organizatoare, povesteau lumii despre o civilizație ce, după unele ipoteze, ar fi leaganul sumerienilor, dacă nu chiar locul miticei Atlantida. Pentru prima dată se prezenta, ca fiind unitară, cea mai veche civilizație euroasiatică și, probabil, și din lume, a cărei istorie datează din mileniile IV – III î.Hr. și care s-a dezvoltat în regiunile ce aparțin azi celor 3 țări organizatoare. Concomitent, se realiza prima colaborare în domeniul istoric și cultural dintre România, Moldova și Ucraina. Era unanim acceptată ideea ca ceramica de Cucuteni devine brand de țară. Am gândit, zâmbind amar: “Poate brand de țară...” (trei drapele diferite erau arborate la Vatican, pe lângă cel al Uniunii Europene).

Această civilizație, extinsă pe aproximativ 350 000 km pătrați, caracterizată printr-o puternică originalitate și cu un nivel de progres surprinzător pentru acea epocă, ce a dăinuit cam 1200 de ani mă fascina cu cât mă documentam mai mult. O civilizație ce rămâne încă învaluită de mister. Fără răspuns raman întrebări ca: De ce nu s-au găsit morminte, cimitire? Ce se întâmpla cu morții lor? De ce au fost arse cele 4000 de așezări Cucuteni – Tripolie? Ce nume purtau? (Numele a fost ales de arheologi în funcție de numele celor două localități). Ce limba vorbeau? Cum și de ce au disparut? Și multe altele...

În noiembrie 2008, în cadrul sesiunii de referate și comunicări științifice organizate cu prilejul Zilelor Colegiului Sportiv “Nadia Comaneci”, în care învăț, am prezentat comunicarea “Ceramica de Cucuteni – brand de țară”, încitând astfel atât interesul colegilor cât și al profesorilor. Municipiul Onești este foarte aproape de Moinesti, unde, la Poduri – Dealul Ghindaru s-a descoperit tezaurul arheologic cunoscut sub numele de “Soborul zeitelor”, dar și cel numit “Sfânta Familie”. În mai multe localități din județul Bacău au fost descoperite obiecte ce aparțin acestei civilizații. Ele sunt expuse în muzeele de istorie din Onești, Bacău și, mai ales, Piatra Neamț.

Continuă să mă fascineze această civilizație, îndeosebi prin valentele ei cultural – religioase și informațiile ce le putem obține despre femeile cucuteniene. Cautăm răspuns la întrebările:

- Care era idealul de frumusețe feminină?
- Ce preocupări și gusturi estetice aveau?
- Care le erau coafura, vestimentația? Ce podoabe purtau?

Constatăm că în cultura Cucuteni întâlnim foarte multe reprezentări feminine. Raportul statistic ar fi de o statueta masculină la 40 de reprezentări feminine. Aceasta generează nedumeriri și întrebări. Zâmbind, reproducem răspunsul dat de doctorul Romeo Dumitrescu spre a-i bucura pe domnii din sală: “În zilele noastre, în bisericile

ortodoxe si catolice, vedem mai multe reprezentari ale ingerilor decat ale lui Iisus Hristos, ale Fecioarei Maria sau ale lui Dumnezeu. Cei mai importanti sunt mai putin reprezentati!”

De-a lungul secolelor rolul femeii a suferit transformari majore, vizibile in canonul reprezentarilor grafice si decorative ale diferitelor epoci, ca si in procentajul ridicat in diferitele activitati umane, conform structurilor religioase, traditiei si societatii. Ne punem intrebarea: *“Ce rol avea femeia in cultura Cucuteni: divinitate, preoteasa, conducatoarea clanului, razboinica, mama?”*

Cele mai timpurii simboluri ale omului preistoric au fost gravate pe stanca, obiecte, etc. si reflectau credinta profunda intr-o divinitate feminina datatoare de viata, reprezentata sub mai multe aspecte definitorii. Intreaga simbolistica a artei preistorice se reduce la o divinitate creatoare, imaginata ca femeie, care avea multiple functii. In general, orice simbol preistoric reprezinta o forma de limbaj mult mai profund, ce nu se poate explica niciodata exhaustiv, in termeni discursivi. Simbolul are o bogatie nesfarsita de semnificatii.

Din cele mai vechi timpuri, aspectele feminine ale divinitatii sunt legate de cunoastere si intelegiune, esenta a Marii Zeite Supreme (sau “*Marea Mama*”), care patrunde intregul univers, mentinandu-i forma si armonia. La cucutenieni intalnim Marea Zeita Suprema in diverse ipostaze. Ea este recunoscuta in tot ce reprezinta frumosul Universului inconjurator. Nu intamplator ceramica culturii Precucuteni este de o raritate si complexitate uluitoare. Marea majoritate a acestora are forme deosebite ce tin de geometria sacra a spatiului carpato-danubian.

Fig. 1. Femeia este parte integranta a Cosmosului.

Femeia este parte integrantă a Cosmosului în expansiune. Cosmosul ca organism viu este parte din corpul Zeitei Primordiale, care se reînnoiește periodic. Acest aspect se reflectă la nivelul microcosmic prin taina apariției vietii și a ciclității acesteia în lumea minerală, vegetală, animală și umană. Femeile comunității imitau și repetau actul primordial al apariției vietii în Pantecele Pamantului. Zamislirea și nașterea sunt versiuni microcosmice ale unui act împlinit pe pământ. Îngroparea simbolică a zeitelor sub platforma noii construcții echivala cu o nouă naștere, act vegheat chiar de Mama Cosmică. Femeia este o reflectare a Marii Zeite. Ea este legată de Pământ, de fertilitatea telurică, de Mama Pământ.

Prin cultivarea pământului femeia era omologată cu pământul roditor. Femeia era asimilată gliei, iar semințele și muncile agricole unirii conjugale. Solidaritatea dintre viață, fertilitate, moarte și postexistență era în strânsă legătură cu concepția ciclului cosmic ilustrat de bogăția simbolistică a culturii antice precucuteniene.

Pentru elucidarea unor aspecte încă enigmatice ale vietii spirituale a cucutenienilor, cercetătorii au studiat tezaurul de la Isaiia, oprindu-se asupra conotațiilor religioase și magice. „Zeitele de la Isaiia” au fost descoperite în 1998 de istoricul și arheologul Vicu Merlan, originar din această localitate. Ele fac parte dintr-un complex religios aparținând civilizației Precucuteniene II, de acum circa 6000 de ani. Într-un vas de lut ars forma aproximativ patrată, cu gura rotundă – cu diametrul la mijloc de 21 cm și înălțimea de 17 cm au fost găsite:

- a) 21 de statuete feminine, în poziție sezând. Cea mai mare are 8,4 cm și cea mai mică 1,9 cm;
- b) 13 scaunele – tronuri;
- c) 21 de conuri cu un orificiu vertical – erau falusuri miniaturale, reprezentări ale principiului masculin;
- d) 21 de bilute;
- e) un colier format din 42 de margele de lut perforat (cilindrice și rotunde).

Simbolismul Marii Zeite Emanatoare (cea mai mare din complex, măsurând 8,5 cm și detasându-se net față de celelalte 20; face parte din cele 4 statuete cu picioarele desfacute și decorate cu împunsături: pe cel drept 7 perechi de împunsături, iar pe cel stâng 6) nu se reduce doar la cel al fertilității și fecundității, ci îl vizează și pe cel legat de marile inițieri în misterele universului fizic și subtil. În mod sugestiv ea e așezată pe „tronul” cu alveole incizate în forma de spirale. Centrul spiralei corespunde (prin poziția sezând pe tron a zeitei) cu zona genitală, ceea ce semnifică faptul că de aici se declanșează declinul magic al energiei fundamentale cu multiple valențe – a regenerării și a perpetuării.

Spirala tronului are un sens de orientare în plan orizontal, yin (în sensul acelor de ceasornic), reflectând aspectul de receptie al Creatiei sau identificându-se cu Natura Manifestatoare. Spirala se continuă și pe spatarul tronului, pe un plan vertical. Între cele două planuri, orizontal și vertical, se produce o schimbare bruscă a sensului de

orientare a spiralei dinspre yin spre yang. Astfel spirala ingemaneaza principiul feminin (receptiv, orizontal) cu cel masculin (vertical, emisiv) incununat de prezenta la partea superioara a celor doua “coarne de taur”. Din aceasta simbolistica reiese ideea cuplului universal divin, simbol intalnit pe numeroase canoane preistorice ale

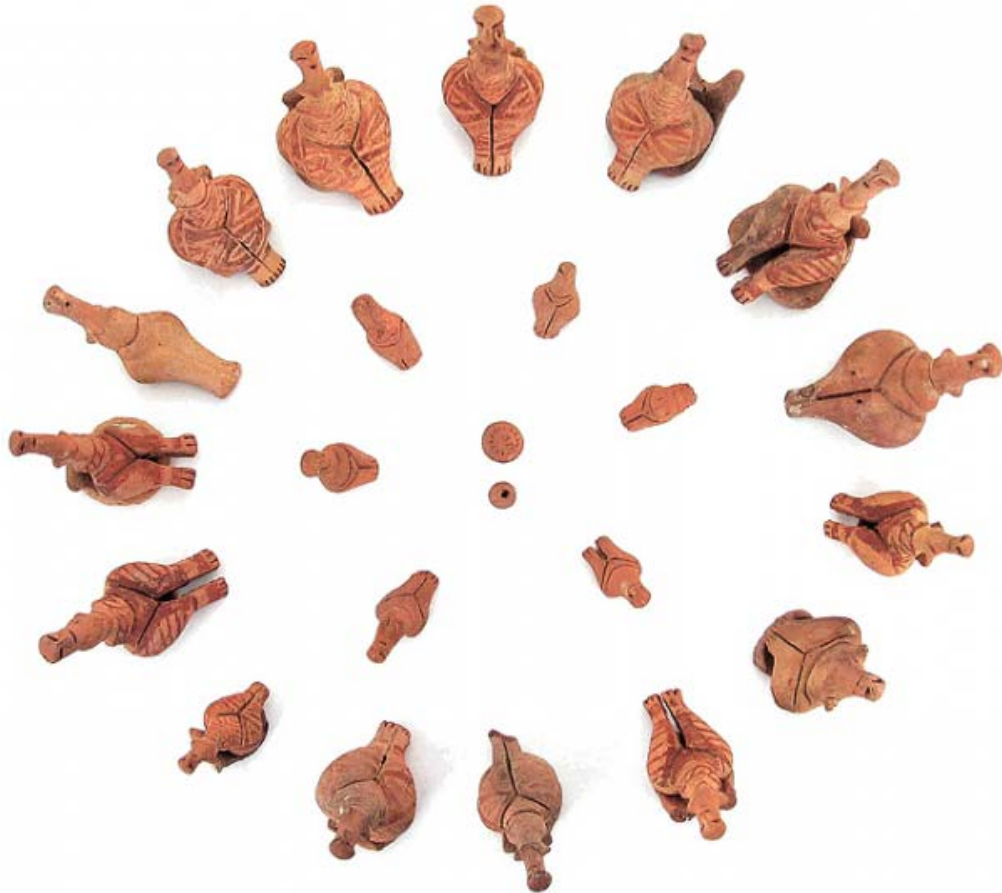

Fig. 2. Zeitele de la Isaiia.

civilizatiilor stravechi. Tronul “are pe revers” incizii pictografice, care par a sugera importanta aspectului ancestral al Marii Zeiitii.

Faptul ca vasul cu “zeite” a fost ingropat sub locuinta sacra demonstreaza existenta unui totem intalnit si in alte asezari. Acesta era legat de protectia casei si de rodnicia, fertilitatea si prosperitatea familiei tribale. Alaturi de vasul cu cele 21 de zeitati au fost descoperite doua statuete “decapitate” – una masculina si alta feminina, de dimensiuni mari fata de cele din tezaur. Se pare ca ele au fost puse intentionat alaturi de vas, fiind un simbol al intregului, al armoniei celor doua principii minerale yin si yang, masculin si feminin. S-a descoperit si un fragment de bratara realizata din

cupru. Se stie ca acest metal are rezonante cu planeta Venus, asigurand celor ce il poarta rezonanta cu toate formele, care exprima Numarul de Aur – carisma, inventivitate, inspiratie, armonie mentala si afectiva, etc. Atat statuetele de la Isaiia cat si cele de la Poduri au fost pictate cu o vopsea rosie din pigmenti naturali. Se simbolizeaza dinamismul, evolutia, regenerarea, viata.

O abordare diferita a statuetelor feminine din cultura Cucuteni vine din partea doctorului Romeo Dumitrescu. Acesta ne ofera *“O viziune medicala asupra statuetelor de la Isaiia”*, conducandu-ne spre ideea ca femeilor cucuteniene le era cunoscut planning-ul familial. Moinesteanul Romeo Dumitrescu, medic de formatie si notoriu pasionat si sustinator al arheologiei culturii Cucuteni, pe baza tratatelor de ginecologie si a documentarii pe tema plasticii antropomorfe a analizat din punct de vedere medical cele doua tezaure: de la Isaiia – *“Balta Popii”* si Poduri – Dealul Ghindaru.

Analizand piesele componente a semnalat urmatoarele dileme pe care si-a propus apoi sa le elucideze:

1. *De ce, in cazul celor doua complexe descoperite la aproape 150km distanta (in linie dreapta) unul fata de celalalt, asemanarile sunt atat de pregnante (21 de statuete, 13 tronuri)?*

2. *De ce, prin marime, forma, redare a trasaturilor sexuale (picture si/sau incizii) statuetele sunt tratate diferit, neexistand doua identice (nici macar asemanatoare)*

3. *De ce reprezentarea feminina este atat de schematica in general, dar atat de descriptive in ceea ce priveste trasaturile sexuale (triunghiul pubian, sanii, soldurile)?*

La Isaiia, statuetele feminine au fost dispuse impreuna cu bilute (21 perforate partial, 42 total) scaunele si conuri intr-un recipient. S-a presupus ca bilutele si conurile formeaza reprezentari *phalice*. Despre statuete si scaunele, dr. Romeo Dumitrescu considera ca ele ar trebui interpretate ca o *“trusa de fertilitate”*, in legatura cu ciclul menstrual optim. Tratamentele medicale de specialitate afirma ca perioada menstruală dureaza intre 21 si 35 de zile, timp in care mucoasa avanseaza si se retrage, apoi este eliminata timp de 3-5 zile. Toate acestea se datoreaza influentei anumitor hormoni: estrogen, progesterone si luteina. Tratamentele medicale mentioneaza de asemenea ca astazi perioada menstruală de 21 de zile este rar intalnita (in special in Guyana, Africa Centrala si la unele populatii izolate din zonele muntoase). Acest tip de perioada menstruală este mostenit genetic, adica o fiica, a carei mama a avut o perioada menstruală de 21 de zile, va avea si ea aceeasi perioada, cu o perioada foarte fertila intre 13-15 zile. Atribuind fiecarei zile cate o statueta, iar primelor 13 cate un scaunel si aranjandu-le conform calendarului menstrual, dr. Romeo Dumitrescu sugereaza urmatoarele grupari:

- 4 statuete cu picioarele desfacute;
- 9 statuete simple cu scaunele;
- 7 statuete cu sani, simbol al maturitatii depline, al *“initiatelor”* fertile;

- 3 statuete cu incizii pe abdomen, dintre care doua apartin grupului cu sani.

Statuetele cu picioarele desfacute pot sugera menstruatia (prin inciziile sau pictura de pe coapse si picioare). Mai mul decat atat, la statuetele de la Poduri, pana si decorul, care sugereaza imbracamintea, e diferit la 4 sau 5 statuete. Pe urmatoarele 9 scaunele sunt amplasate statuetele fara sani si, apoi, cele cu sani. Statueta nr. 13 prezinta o incizie pe abdomen si scaunul (nr. 6), pe care e asezata, are pe partea superioara semnul triunghiului pubian. Urmatoarele 7 statuete au sani si primele doua dintre ele au incizii pe abdomen. Ultima statueta este extrem de mica, avand o structura similara embrionului.

Suprapunand schema peste perioada menstruală lunară, Romeo Dumitrescu observa o explicatie logica a complexelor. Astfel, schema finala ar arata ca primele 4 statuete cu picioarele desfacute ar corespunde perioadei menstruale. Aici e plasat un scaun diferit de celelalte: partea superioara reprezinta o spirala punctata, in timp ce partea inferioara prezinta un decor in forma de XIX, care se regaseste si pe partea superioara a altui scaunel descoperit la Poduri, ceea ce poate indica o interdictie. In Biblie exista o interdictie absoluta de a face sex in timpul acestei perioade, urmata de o perioada de necuratenie, care corespunde cu urmatoarele statuete.

Concluziile privind semnificatia complexelor de la Isaiia si Poduri, din punct de vedere medical, sunt urmatoarele:

1. Intr-o perioada, cand puterea rezida in numar, precucutenienii si cucutenienii aveau nevoie de cat mai multi copii;
2. Acest ansamblu de statuete reprezinta o schema a perioadei fertile si a perioadei menstruale;
3. Probabil ca fiecare cuplu primea in dar o “trusa de fertilitate” inainte de casatorie;
4. Comparand perioada menstruală actuală, de 28 de zile, cu cea a femeilor cucuteniene, probabil de 21 de zile, este extrem de probabil ca rata de fertilitate a cucutenienilor sa fi fost cu 30% mai mare ca a noastră. Acest fapt ar putea explica explozia demografică sesizată în culturile Precucuteni si Cucuteni;
5. Probabil ca, după menopauza sau după moartea femeii, aceste “truse de fertilitate” erau aruncate si statuetele distruse ritual, ceea ce ar explica raritatea lor
6. Chiar dacă ar oglindi o perioadă menstruală normală, de 28 de zile, statuetele pot fi rearanjate astfel incat teoria prezentata sa fie valida.
7. Prezenta conurilor cu simbolistica falica, corespunzatoare celor 21 de statuete, prezenta semnelor de pe scaunele, accentuarea trasaturilor organelor genitale feminine, toate sugereaza prezenta acestor “truse” ca metafora a sexualitatii si contraceptiei. Toate statuetele sunt realizate ca si cum o femeie si-ar fi vazut si studiat corpul, cu detalii asupra partii reproductive. Se pare ca statuetele erau facute de catre femei, atente la toate aceste detalii.

Aceasta civilizatie, care a trait aproape 1200 de ani, a atins o cifra demografica ce nu a depasit 1,2 milioane de locuitori. Cucutenienii erau foarte bogati in ceea ce priveste resursele de hrana si foarte atenti la fertilitate.

“Daca peste 3000 de ani, spune dr. Romeo Dumitrescu, casele noastre ar fi cercetate de catre un arheolog, este extrem de probabil ca el sa descopere un album cu fotografii ale mamelor sau prietenelor noastre, un pachet cu 21 de pilule contraceptive, un pachet de prezervative sau un test de sarcina si se va intreba de ce apar atatea reprezentari feminine in acel album, de ce sunt 21 de sfere si la ce folosesc celelate obiecte si de ce civilizatia noastra a pierit. Sunt acestea obiecte de cult, idoli, obiecte matriarhale si de ce de 21 de pilule mici si roz?”

“Lumea stiintifica ar trebui sa reflecteze mai mult asupra artefactelor din trecut si asupra analogiei simbolice dintre fenomenele trecute si cele prezente. Amprenta trecutului este o reflectare in oglinda a prezentului si chiar o “proгноza” a viitorului...Cheia viitorului se regaseste simbolic in toate produsele arhaice ale populatiilor preistorice. Trebuie sa ne aplecam mintea si inima la acestea si vom gasi taina “destinatiei” omului modern.”

Bibliografie

1. **Merlan V.** Misterul Zeitelor de la Isaiia. Editura Lumen, 2006.
2. **Ursulescu N.** Dimensiunea europeana a civilizatiei eneolitice est – carpatice. Editura Universitatii Alexandru Ioan Cuza, Iasi, 2007.
3. **Ursulescu N., Tengariu F. D.** Religie si magie la est de Carpati acum 7000 de ani. Casa Editoriala Demiurg, Iasi, 2006.

8. PERCEPTIA CONTEMPORANILOR DESPRE CULTURA “CUCUTENI 5000”

Condurache Elena, pensionar

Condurache Gheorghe, prof.univ.dr.ing.

Universitatea Tehnica “Gh. Asachi” din Iasi

Rezumat. Autorii au fost provocați la acest demers de existență în peisajul Iașului, a Târgului de Ceramică „Cucuteni 5000”. Am elaborat un chestionar pe care l-am administrat unui eșantion de participanți la această manifestare, cu scopul de a evalua gradul de cunoaștere a semnificației culturii “Cucuteni 5000” în rândul contemporanilor. În același timp am valorificat discuțiile purtate pe această temă cu multe persoane din preajma noastră. Concluziile sondajului sunt interesante și sugerează cel puțin necesitatea unor eforturi susținute în direcția cunoașterii trecutului de către concetățenii noștri.

1. Introducere

Am fost și suntem preocupați, ca de altfel mulți concetățeni de-ai noștri, de fenomenul de deteriorare permanentă a nivelului de cunoaștere a trecutului nostru, a identității noastre naționale, a tradițiilor culturale a poporului nostru. Nu vrem să rostim cuvinte mari, dar trebuie să spunem că manifestări ca cea la care luăm parte ar trebui să fie cât mai numeroase și acestea ar trebui să primească un sprijin mult mai mare de la oficialitățile statului, de la oamenii cu suflet românesc.

Vizitând *Târgul național de ceramică tradițională „Cucuteni 5000”* din Copou, am fost incitați să aflăm dacă lumea care se perindă, în număr impresionant, prin târg, dar și celelalte categorii de populație : expozanți, organizatori, fac în mintea lor o legătură între activitatea care se desfășoară în târg și semnificația denumirii târgului.

2. Metodologie

Pentru o informare cât mai pertinentă, am construit un chestionar pe care am intenționat să-l administrăm unui număr cât mai mare și mai variat de persoane din târg. N-am reușit să facem lucrul acesta, vom reveni la anul viitor. Pentru acest an ne mulțumim cu prelucrarea informației primite pe internet, de la un eșantion nu tocmai reprezentativ de 41 respondenți, precum și prin discuții și interviuri realizate cu un număr de aproximativ 50 persoane din zonă, dar și din alte zone

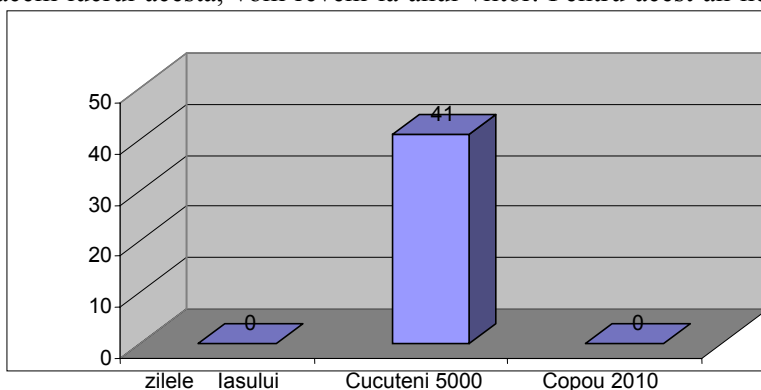

Fig. 1. Cum se numeste manifestarea din Iasi, din luna iunie?

ale țării. Concluziile demersului nostru au în vedere ambele modalități de abordare, atât cea cantitativă, rezultat al prelucrării răspunsurilor la chestionar, cât și cea calitativă, rezultat al discuțiilor purtate cu apropiații noștri.

3. Rezultate

Din figura 1, dar și din discuțiile purtate cu oamenii am constatat că qvasi-

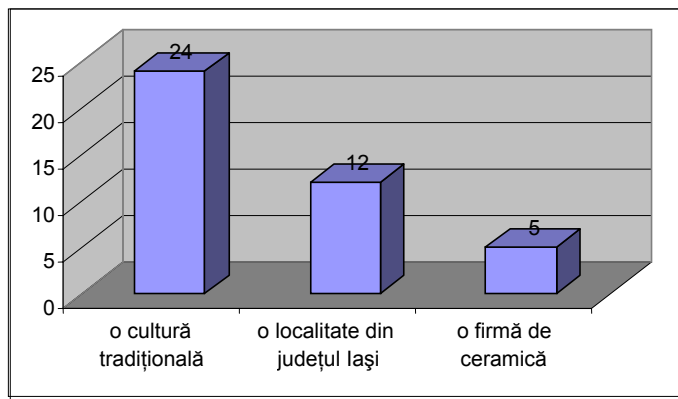

Fig. 2. Ce reprezintă noțiunea "Cucuteni"?

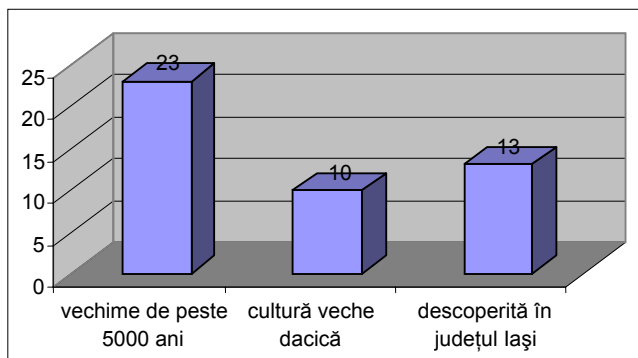

Fig. 3. Ce știți despre cultura Cucuteni 5000 ?

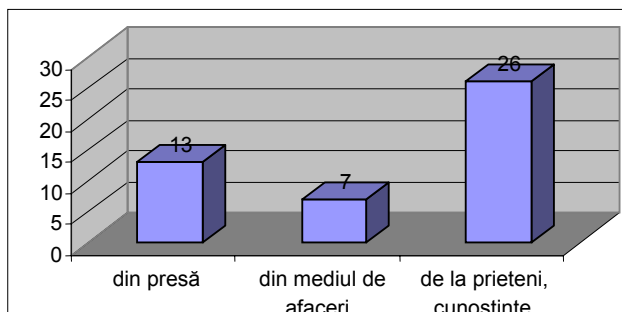

Fig. 4. De unde știți despre acest târg ?

unanimitatea acestora cunosc denumirea târgului din Iași, dar doar ceva mai mult de jumătate din aceștia asociază denumirea cu cultura tradițională de pe meleagurile noastre. Jumătate din cei chestionați recunoaște o cultură veche de peste 5000 de ani, desigur, mulți dintre ei și prin deducție. Cei mai mulți dintre intervievați cunosc manifestarea de la prieteni și cunoștințe, mai puțin din mijloacele de informare. Din figura 5 constatăm că lumea este impresionată mai mult de calitatea exponatelor, pe care o consideră în majoritate „responsabilă” de specificul târgului, în comparație cu altele și nu de cultura care ar trebui să facă diferența.

De altfel, peste jumătate din cei chestionați consideră că principala formă de promovare a culturii tradiționale o constituie asemenea manifestări, mai puțin celelalte surse.

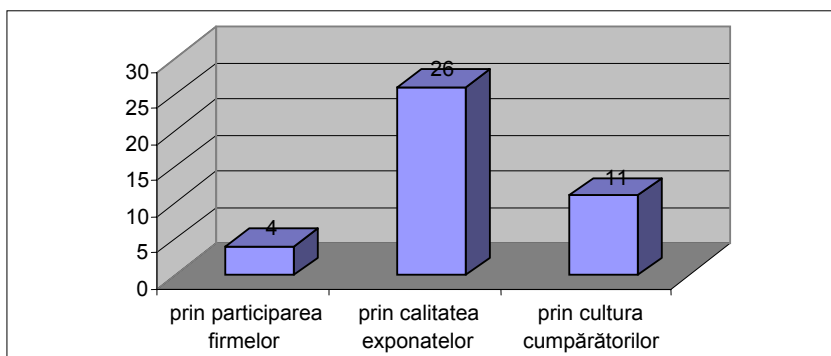

Fig. 5. Prin ce se deosebește acest târg de altele similare ?

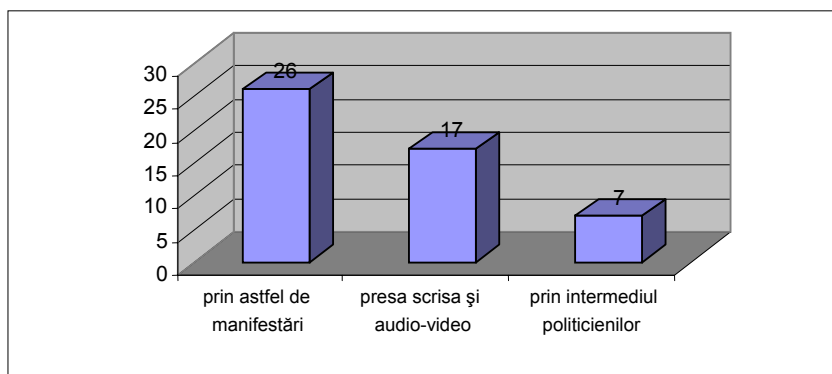

Fig. 6. Cum credeți că putem promova mai bine tradițiile românești?

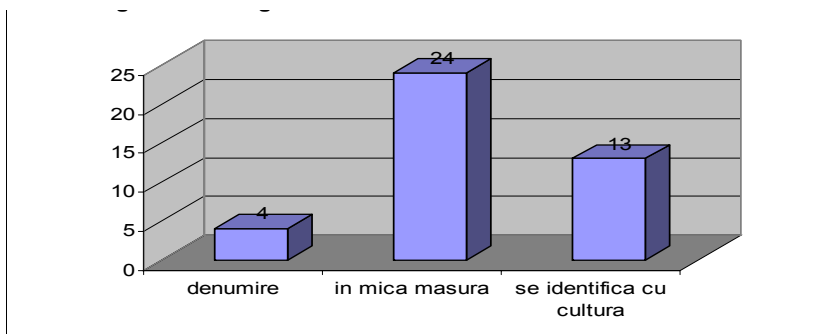

Fig. 7. Acest târg are ceva comun cu cultura Cucuteni?

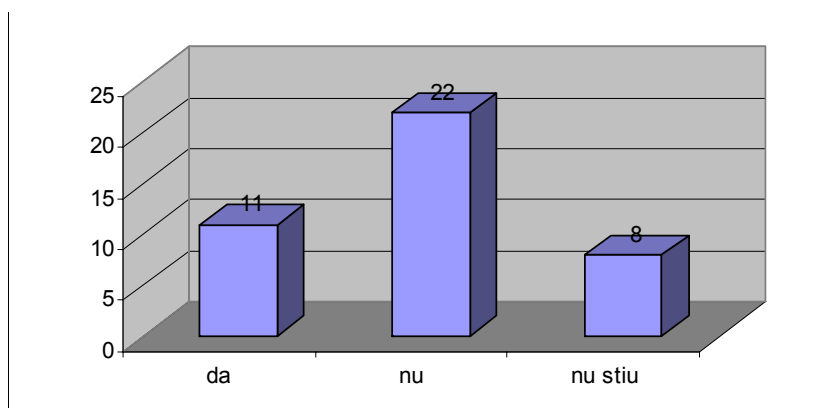

Fig. 8. Edilii Iașului fac suficient pentru promovarea acestei manifestări?

Constatăm că majoritatea participanților la sondajul de opinie sunt de părere că târgul din Copou are o mică legătură cu cultura Cucuteni 5000 și doar cei generoși le consideră identice. Nici nu ar fi fost corect de altfel.

Răspunsurile la întrebarea 8, în majoritate critice la adresa edililor Iașului trebuie acceptate ca o atitudine responsabilă și critică a cetățenilor și mai puțin ca pe un adevăr absolut.

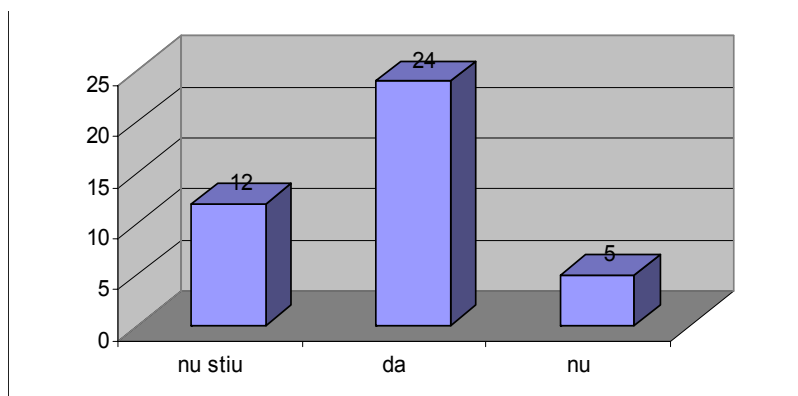

Fig. 9. Manifestarea apropie oamenii de pe cele două maluri ale Prutului?

Tot ca pe un răspuns generos trebuie să acceptăm și răspunsul la întrebarea 9. Din păcate, constatăm că sunt puțin reprezentate firmele din Republica Moldova la acest târg. Ca număr de participanți nu ne putem pronunța.

În figurile 10,11,12 se prezintă structura eșantionului investigat

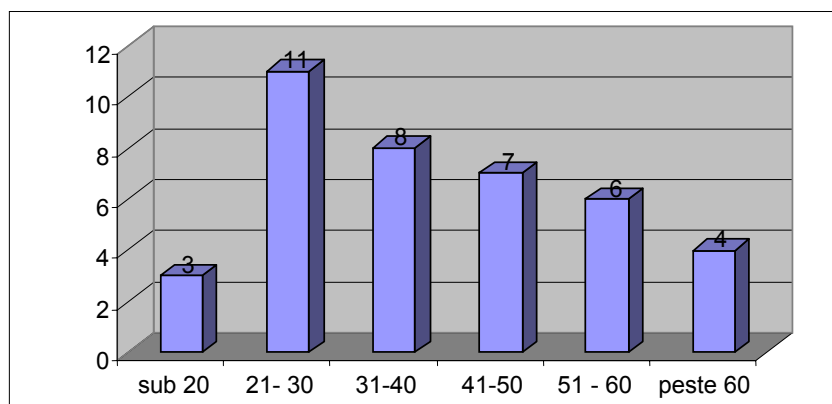

Fig. 10. Vârsta.

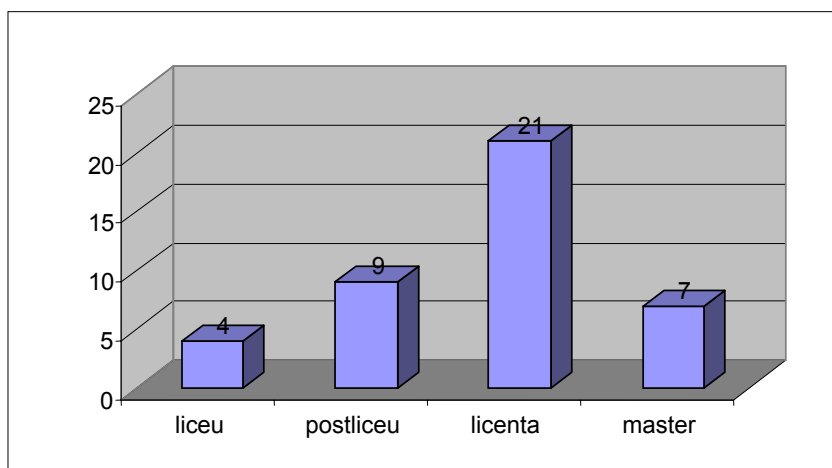

Fig. 11. Studii terminate.

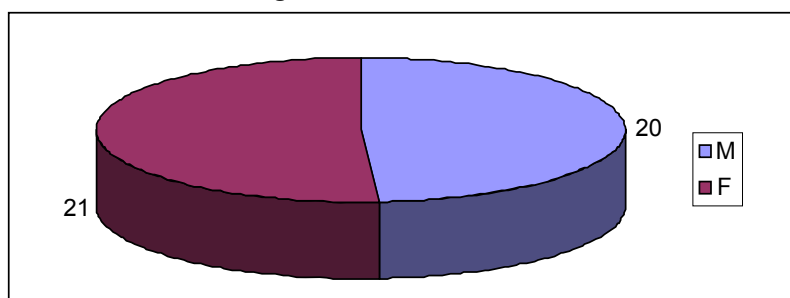

Fig. 12. Sexul.

prin chestionar. Facem mențiunea că în linii mari, această structură rămâne valabilă și pentru persoanele interviewate.

Considerații și concluzii

Fără a fi patetici dorim ca prin comunicarea de față să tragem și noi un semnal de alarmă în legătură cu lipsa de interes a factorilor responsabili din domeniul culturii și educației din țara noastră pentru cultivarea în rândul cetățenilor și în special a celor de vârstă fragedă, a valorilor poporului român, a culturii și civilizației multimilenare ale acestuia, a demnității naționale.

Stând la coadă la Mausoleul lui George Washington, am fost șocați să constatăm că fiecărui turist i se pune o întrebare din „*Declarația pentru independență*” a Statelor Unite și era o mare rușine pentru americani să nu știe răspunsul!!

Poate că exemplul este izolat, dar știm cu toții că nivelul de instrucție al tineretului nostru în special, lasă mult de dorit în domeniul istoriei și culturii. Zilele de 15 ianuarie și 15 iunie trec neobservate pe posturile naționale de televiziune, fie ele și comerciale, totuși naționale! Responsabilii din domeniul educației și culturii fac prea puțin în acest sens.

S-au făcut pași în privința accesului la monumentele de cultură și civilizație. Dar mai sunt multe aspecte negative. Ca să ajungi la Biserica de lemn din Ieud, Maramureș, trebuie să riști să-ți rupi ceva piese la mașină. Monumentul de la Moisei, tot în Maramureș, este în paragină. Dar nu trebuie să mergem în Maramureș. Palatul Culturii este închis pentru reparații... permanente, în Biserica „*Trei Ierarhi*” se ține slujba printre schele de câțiva ani buni, Teatrul Național.... ! Edilii mai au mult de făcut în acest sens.

Noi cu toți mai avem multe de făcut pentru a opri acest fenomen foarte periculos, de pierdere a identității neamului nostru românesc.

Bibliografie

1. **Mantu C.M.** Cultura Cucuteni; Origine, Legături, Cronologie, Piatra Neamț, 2000.
2. **Ursulescu N.** Începuturile Istoriei Pe Teritoriul României, Iași, 2002.
3. *******, Istoria Românilor, Ed. Academiei, București, (Vol. I – Cap. I-Vi), 2001.

II. DE LA CIVILIZAȚIA CUCUTENI LA TRACO – GETO - DACI

1. SAR MON GATO – NUMELE ANTIC AL MOLDOVEI (Din conținutul tablitelor de la Sinaia)

Ungureanu Viorel,
prof.univ.dr.ing., Universitatea din Bacău

Rezumat. Din conținutul tăblițelor de la Sinaia rezultă că cetatea Moleo Dava se afla situată într-o zonă geografică numită Sar Mon Gato sau Sar Mogato. Însă, la o analiză mai atentă se poate deduce că aceste denumiri sunt forme simplificate care provin din Sar Mont Gato adică Tara Muntelui Gato care este numele purtat de muntele Ceahlău după săgetarea lui Zamolsxoy de către sciți. Semnificația spirituală a muntelui Ceahlău are o importanță națională dar și europeană care trebuie cunoscută de cercuri largi de iubitori al trecutului istoric.

Un număr important dintre tăblițele de la Sinaia se referă la o anumită zonă geografică numită Sar Mon Gato de-a lungul unei perioade de timp care începe cu Dromihete și continuă cu Burebista până la sfârșitul domniei lui Decebal. Astfel, în tăblița cu nr. 42 din cartea lui Romalo [1] reprodusă în figura 1, în jumătatea sa inferioară sunt reprezentate vederi ale unei cetăți cu următoarea explicație conținută într-un chenar: SAR MOGATO / DAV SKYT GET. În traducere: țara (ținutul, stăpânirea sau domnia) Mogato, cetatea geților sciți.

Fig. 1. Armatele lui Dromihete la Poltava și menționarea cetății geților sciți din Sar Mo(n)gato.

Aceeași cetate poate fi observată și pe placa cu nr. 117 din cartea lui Romalo din care se poate constata că este vorba de cetatea Moleo Dava. Din conținutul plăcilor 117 și 42 și a altor plăci se poate constata faptul ca zona geografică în care se găsea situată cetatea Moleo Dava se numea Mon Gato iar locuitorii săi erau geții sciți. Sub forma “*MOGATO*” textul apare numai pe placa prezentată în figura 1 și se poate considera că este vorba de omisiunea unui “N” din denumirea completă “*MON GATO*” așa cum apare în majoritatea celorlalte texte. Tăblița din figura 1, ca și multe altele, a fost realizată de către Decenu cu scopul probabil de a fi afișată la Sarmigetuza.

Referiri la ținutul Mon Gato mai găsim în tăblița cu nr. 21 în care este prezentat palatul de la Sarmigetuza cu toate drumurile, în care se menționează faptul că Burebista, aflat la Sar Mon Gato îi dă vești Marei (probabil soția sa) prin intermediul unor trâmbițași. De asemenea în tăblița cu nr. 118 se arată faptul că Burebista s-a dus la Sar Mon Gato pentru a-l repune pe Decenu în funcția de mare preot după luarea în stăpânire a Moleo Davei. Iar în tăblița cu nr. 52, în care se descrie vizita a doi regi importanți la Decenu, aflat în momentul respectiv în palatul de la Genucla, se menționează faptul că acesta era originar din Sar Mon Gato.

În tăblița cu nr. 25 este descrisă bătălia dintre Burebista și armatele romane conduse de Caius Antonius care a avut loc în această zonă numită “*SAR MON GATO-D-S-Ge*” adică “*SAR MON GATO DAV SKIT GET*”, la care se mai face referire și sub forma “*SAR SIHTO LOGO*”, adică țara celor șase cuvinte. Tot în această tăbliță se face

Fig. 2. Mutarea la Sarmigetuza a capului lui Ion al Geei.

referire la existența în această zonă geografică unui templu al Geei în care Burebista a citit despre faptele atlanților. Iar în tăblița cu nr. 128 (și 129) se descrie retragerea armatelor romane pe valea Siretului spre mare. În alte șase tăblițe se utilizează denumirea de Moleo Davo pentru a face referire la aceeași cetate a geților sciți din Sar Mon Gato unde se găsea și templul lui Zamolsxis.

La prima vedere Mon Gato înseamnă “*a lunii pisică*”, însă, din conținutul textului de pe placa cu nr. 17 prezentată în figura 2, se pot obține informații deosebit de importante referitoare la istoria acestor locuri și semnificația denumirii în cauză.

În coloana din stânga avem următorul conținut:

SERATA MOOM GEA MOS OE TEREIO OP AH SYO DIE NOEO SUMHUM
PATRYDO MOE ZIOM KE SOA ESO SO DICEO HAPO, PEZE CEMUYA EM
SONO EITO KOPOLO A MIBO XO GEI MAINHU OY ZIM LO MITRO XE MOLO
FAMI HO MUIGO MEROE.

În traducere se poate obține următorul text:

Infășata mamă Geeă moș (părinte) al Terei de pe malul sfânt către o nouă, cu mahnire, patrie niciodată văzută (spre) care a mers cu vorbitorul cap greutatea căruia a fost de opt preoți cu mândra fermecătoarea Geeă dus pe jos la a lui Mitra fermecată soț(ie) femeie cu catări mulți (numeroși).

În coloana din dreapta avem următorul conținut:

KAPO SEO EM AUGU A IMA ION OE GE MESO NOSETYE OE NIOS OH
ABETE LO FIEO ZEN PECIAM SO ON XA SENTOE HILIOA NIMY GePON
MANEO GO MATARO A CEM DUSIEOM MOBI GATO NOSUM SE SEUA
TIUBO ZAMOLXSIX

În traducere se rezultă următorul text:

Capul său cel cunoscut cu numele (de) Ion al Geei au mers ducându-l de la ai noștri brazi care erau (la) frumoasele râuri (ape) de pe fermecatul sfântul munte numele căruia (a fost) schimbat (față de) a sa origine după ce răsuflarea (duhul) pisicii vii a dus cu ea pe iubitul Zamolsxis.

În partea de sus a coloanei din mijloc avem:

TRAM SIE ON AH HMA SARMYGETUZO KBOI GEOI

Minunății vizibile pe malul înaltei Sarmigetuză podoaba (floarea) pământenilor.

sub imagini: K.D.Z. IIIIII .A.D.M.D.

O posibilă exprimare a numărului de ani de la Zamolsxis.

Mijloc jos: URYNO FETIU GeO KRISA. NOE PEO NIBE MOAM DO SYE DIEO
TOM SARO DACEO.

În traducere: ***Din suflet au făcut oamenii cruce. Noi cântece spre cer au înălțat către sfinții zei în acea țară a dacilor.***

Din conținutul acestei tăblițe, se poate înțelege că Geeă împreună cu capul vorbitor al lui Ion au fost duse într-un loc nou care nu putea fi decât Sarmigetuză. Capul lui Ion al Geei a fost dus de pe Muntele Sfânt a cărui nume a fost schimbat după săgetarea lui Zamolsxis în împrejurări legate și de existența unei “*Mobi Gato*” adică o pisică (sau o altă felină) care se putea mișca, deci era vie. Se poate presupune că, inițial, Muntele Sfânt se se numea “*Mont Ion oe Ge*” adică Muntele lui Ion al Geei, după săgetarea lui Zamolsxis acest munte a căpătat numele de Mont Gato, iar zona geografică din

apropierea acestui munte a căpătat denumirea de Sar Mont Gato. Din motive legate de comoditatea exprimării, pentru zona geografică respectivă s-a utilizat denumirea de Sar Mon Gato sau chiar Sar Mogato ca în tăblița din figura 1. Ținând seama și de alte informații obținute din analiza conținutului tăblițelor de la Sinaia, se poate afirma că Muntele Sfânt al geților, sau Kogaionul, a fost Ceahlăul, așa cum a afirmat pentru prima dată Dimitrie Cantemir.

După cum se poate constata, Muntele Sfânt al geților este legat și de existența lui Zamolsxis. Pentru a înțelege despre ce este vorba, putem analiza conținutul tăbliței cu nr. 3 din cartea lui Romalo prezentată mai jos.

Fig. 3. Săgetarea lui Zamolsxis și călătoria în Egipt.

După despărțirea textului în cuvinte și gruparea lor în propoziții, se poate obține următoarea interpretare:

ZAMOL SXEOY DEGhEO AMO, YNEΩ SKYTEO DYI LIΩ FIO AQY SIO
GAREY, MASΩ DYE DOYE SAYMΩYA XINDYΩ ERIO DEGhE DΩ DEO HATO
SOY.

Zamolsxeoy, preoții iubiti, pe ei sciții care pe ei i-au fost privit din ochi cu săgeata (adică i-au ochit cu săgetata), au mers cei doi asemenea (gemeni), la a fermecatei (sfintei) visterii preoți la a zeilor casă să fie.

A SΩ NYO SQYE FIΩ AREI PYSΩ DEGhE RATY PII IDIE SΩY.

La a lor naștere, au fost cu săgeata piscați (înțepați) de preot (pentru ca) feriți din calea ei să fie.

DO AQY SIIO EGhE IPTIΩ NOEDΩY ILΩ ZEII BO YN DΩL LΩY A IH PIETA
GORRYO.

Până la săgetare (ochire cu săgeata), (în) Egipt în călătorie (perelinaj) au mers să vadă până acolo a lor pentru rugăciune munte (adică piramidă).

AT EXIQ ZAMOLXOY ΩSIIA GhENIE BESIKYOY A SΩ LO SEY FΩHIO
GhEKEPRITILE NOPΩY TO SΩ ILO.

*La plecare, lui Zamolsxoy principalii conducători ai altarului (bisericii) lor le-a spus
pe cu foc aprinse (trosnind) resturi (adică cărbuni aprinși) să meargă.*

ΩY ESO ΩN TAHOY PYETA GORYΩ OY LΩ NΩY PIOTRA BELITEA SYΩ.

*Ei au mers pe a vârfului pentru rugăciune munte (piramidă) unde noi din piatră
frumuseți au văzut.*

ON TΩYRNA SΩA EON TOY PAMΩILO, A SΩ TALOY IILΩ SHITEO YΩ
KΩYRAFIO ΩRINO RYPINΩ FETIΩY KRYSA DIE, DO SESIRΩ PO ONIO DΩ
YLO

RΩDIEΩ ZIIOYΩY =M=P=S=B

*La întoarcerea lor la a lor familie, de pe al lor înalt deal, sciții (văzând) a lor corabie,
din a sufletului adânc (din adâncul sufletului), și-au făcut crucea zeilor, apoi, au
(re)cunoscut pe primul din a lor naștere ca fiind zeu =M=P=S=B*

Pe figura de jos, care seamănă cu un sarcofag.

AB ARISΩ ZAM-XOY - *De la săgetarea lui ZamXoy.*

În traducerea textului, am păstrat în mare parte ordinea cuvintelor din textul original, ceea ce nu îngreunează prea mult înțelegerea textului obținut. Din conținutul tăbliței se poate înțelege că este vorba de doi frați gemeni care au fost preoți care răspundeau de obiectele de cult ale templului, și că au fost săgetați de către sciți. Înainte de săgetare au fost în perelinaj în Egipt unde au fost pe vârful piramidelor. La piramidă i se spune “PIETA GORAO” adică “pentru rugăciune munte”, ceea ce seamănă cu numele lui Pitagora, de unde s-a tras probabil concluzia că Zamolsxis ar fi fost sclavul lui Pitagora. La întoarcerea lor din Egipt, primul născut dintre cei doi gemeni a fost recunoscut ca zeu. De remarcat faptul că la întoarcerea lor din Egipt, văzându-i, sciții și-au făcut “crucea zeilor”, de unde se poate trage concluzia că oamenii locului își făceau cruce și înaintea erei noastre, după cum s-a întâmplat și la Sarmigetuză cu ocazia aducerii capului lui Ion al Geei (vezi mai sus).

Informații clarificatoare referitoare la locurile sfinte ale geților și dacilor se găsesc în textul uneia dintre plăcuțele realizată cam pe la sfârșitul domniei lui Decebal probabil de către marele preot Petosio și notată în cartea lui Romalo cu nr. 35 [1] și prezentată în figura 4.

Textul original, al plăcii prezentate în figura 4, are următorul conținut: DE TYCE MOT OE PETOSO KOTEPOLIO DABO GETO CEO DO AZER FIO HOY CEO APLO KARO, LO DIEO ZOEIO SOE ON DOYREZO PO POESTO DABO GETO. TRASOY SO YPENTO DE NOEOY ON KOPONO D(E)OY ZABELO ON KARLO TO MON GATO GETO, SOYPTIO - M.E'DAPIGEO - M.E. ZOYRASEO-KOTOPOLIO 'A DANEOY. TI PARB GEOY HO NIPE GhIS EO OYGHENO, PILON ITOE ZOEIOY. X AHO OY NATH.

În traducere, se obține următorul text: *De învățat vorbele lui Petoso mare preot al cetății geților, aceea către a lui Azer fii, care pe acel Aplo (Apolo) l-au îngriit. Divinul Zoeo a fost la plimbare (poate îndrăgostit) prin a Poesto Davo a geților. Însărcinarea !? s-a întâmplat din nou la templul divinului Zabelo la locuitorii din Mon Gato a geților, au spus (șoptit) – M.E.Dapigio-M.E.Zoyraseo-marele preot 'A*

Daneoy. + In aceea parte a pământului unde Nipe își duce (curge) ale sale valuri, cu picioarele (sale) a mers Zoeoy; x acolo m-am născut.

Fig. 4. Zeus s-a plimbat de două ori prin țara geților.

Petosio spune că Zeus a fost pe pamânt de două ori: o dată în zona cetății Poesta Davo, adică pe valea Ialomitei, și, ca urmare, Munții Bucegi ar fi un loc sfânt legat de nașterea lui Apolo, iar a doua oară la templul lui Zabelo (zeul războiului) de la Mon Gato, adică în zona geografică a muntelui Ceahlău. În medallion sunt reprezentate cele trei personaje Dapigeo, Zuraseo și marele preot A' Daneoy, care au atestat plimbarea lui Zeus prin țara geților. De remarcat faptul că la Moleo Dava sau Cetatea Geților Sciți exista templul lui Zamolsxis și al Maricăi unde războinicii veneau să aducă jertfe după câștigarea unor războaie, după cum reiese din conținutul tăblițelor prezentate în lucrările [4,6,7]. Eate posibil ca, pe lângă templul Geei și a capului lui Ion al Geei, să fi fost strămutat la Sarmigetuza și templul lui Zamolsxis și al Maricăi de la Moleo Dava, odată cu Deceneu care a ajuns și el la Sarmigetuza fiind chiar recunoscut ca zeu. Chiar în tăblița prezentată în figura 2 apare și templul lui Zamolsxis în forma care se regăsește și în tăblițele cu nr. 18 și 117 [4]. Dacă într-adevăr s-a întâmplat acest lucru, atunci acesta a fost un motiv important al dacăderii cetății Moleo Dava. La Sarmigetuza este menționat, către sfârșitul domniei lui Decebal, templul Marisei care a

căzut în mâinile romanilor. Este posibil ca Marisa să fie aceeași persoană cu Marica de la Moleo Dava. De remarcat faptul că denumirea veche a râului Mureș, Mares, provine foarte probabil de la templul Marisei sau Maricăi care era mama celor doi Zamolsxis.

Referitor la perioada de timp în care a avut loc această strămutare, trebuie menționat faptul că după înlăturarea de la putere a lui Burebista, Deceneu își exprimă aprecierea față de acesta pentru faptul că a construit un sanctuar al zeilor la Sarmigetuza, după cum reiese din tăblița cu nr. 95. În plus, chiar numele lui Burebista provine din Boe-Ro-Byseto care înseamnă Războinicul Templului Soarelui (Boe-războinic, luptător; Ro-soare; Byseto –templu, sanctuar).

După cum am prezentat, Mon Gato provine, din **Mont Gato** care înseamnă Muntele Pisicii și este unul din numele pe care le-a avut muntele Ceahlău. În unele limbi romanice, în limba gracă, și în multe alte limbi, prin “gato” sau unele cuvinte asemănătoare se înțelege pisică, pisoi, motan etc.

Pentru a ilustra rolul important al acestor “gato” în viața spirituală a geților, în figura 5 este prezentată tăblița cu nr. 20 în care este prezentat un altar din care se vede

Fig. 5. Bastarnii cer lui Burebista preoți călăuzitori.

clar că deasupra este plasată o felină mare. Textul tăbliței se referă la faptul că bastarnii, care au conviețuit cu geții, au adoptat zeii geților, au renunțat la zeii romanilor și i-au cerut lui Burebista să le trimită preoți călăuzitori.

Astfel de “gato” nu apar numai în tăblițele de la Sinaia, astfel, vasul octogonal din tezaurul de la Pietroasele are pe două laturi asemenea reprezentări. Pe stema veche a Daciei sunt reprezentate, de asemenea două “gato” de o parte și alta a unei piramide care are în vârf o coroană. De ce n-ar fi această stemă o reprezentare simbolică a muntelui Ceahlău? Multe state europene au în stema lor doi lei, dar, de fapt, de ce nu ar fi vorba de acești “gato” ai geților care s-au transformat, de-a lungul timpului, în lei? În fine, însăși numele goților este posibil să-și aibă originea în acești “gato” fapt care ar explica existența unei legături între geți și goți așa cum susțin Iordanes, Carolus Lundius, ș.a.

Bibliografie

1. **Romalo Dan.** Cronică getă apocrifă pe plăci de plumb? București: Alcor Edimpex, 2005.
2. **Pețan Aurora.** Plăcuțele de plumb de la Sinaia-o sursă excepțională de cunoaștere a istoriei și civilizației dacilor. Dacia magazin nr. 13, iunie 2004.
3. **Manolache Dumitru.** Tezaurul dacic de la Sinaia, legendă sau adevăr ocultat? Editura DACICA, București, 2006
4. **Ungureanu Viorel.** Originea antică a numelui Moldovei. Al-IV-lea Simpozion Internațional CUCUTENI-5000. Iași, Chișinău, Bacău, 2009
5. **Ungureanu Viorel.** Diegio - urmașul lui Decebal la Sargedava. Al-IV-lea Simpozion Internațional CUCUTENI- 5000. Iași, Chișinău, Bacău, 2009
6. **Ungureanu Viorel.** Moleo Dava sau cetatea geților sciți care a dat numele Moldovei. Buletinul S.E.T.I.S., Iași, 2009.
7. **Ungureanu Viorel.** Moleo Dava, cetatea care a dat numele Moldovei. Al XI-lea Congres Internațional de Dacologie “*Malus Dacus*” Alba Iulia 2010.
8. **Ungureanu Viorel.** Zuraseo de la Moleo Dava. Al-V-lea Simpozion Internațional CUCUTENI-5000, Chișinău, 2010.
9. **Bucurescu Adrian.** Tainele tăblițelor de la Sinaia. Editura ARHETIP, București, 2005.
10. www.dacia.org; www.dacii.ro.

2. ZURASEO DE LA MOLEO DAVA (Din conținutul tăblițelor de la Sinaia)

Ungureanu Viorel,
prof.univ.dr.ing., Universitatea din Bacău

Rezumat. Conform textelor din tăblițele de la Sinaia, unul dintre oamenii de încredere al lui Burebista a fost Zuraseo, mare general la Moleo Dava. În urma înlăturării lui Burebista de la putere, romanii au ocupat cetatea Genucla situată pe malul drept al Dunării aproape de vărsarea Siretului în Dunăre unde domnea Dapigeo tatăl lui Zuraseo. Apoi, Zuraseo însuși s-a dus la Rosieno, generalul sciților pentru a fi ajutat să-i alunge pe romani de la Genucla. Cu ajutorul sciților, Zuraseo îi alungă pe romani, iar în textele de la Sinaia el este menționat cu titlul de “mato” care i se atribuia și lui Burebista. Zuraseo a fost o mare personalitate a istoriei noastre.

Izvoarele istorice de origine grecească sau romană îl menționează pe un anume Ziraxes care ar fi purtat războaie cu armatele romane în zona Dobrogei. Însă, textele din tăblițele de la Sinaia ne dezvăluie un tablou mult mai amplu cu referire la epoca lui Burebista și a perioadei care a urmat după înlăturarea sa de la putere. Ridicat, foarte probabil, din zona cursului inferior al Siretului, Burebista și-a întins stăpânirea pe o zonă geografică vastă, inclusiv asupra Moleo Davei unde era mare preot cel cunoscut în istorie sub numele de Deceneu. Pentru a putea stăpâni acest teritoriu vast, Burebista s-a bazat pe ajutorul unor oameni de încredere care proveneau din zona sa de naștere. Printre aceste personalități de încredere se numără și Zuraseo care a fost mare general la Moleo Dava, iar în final este menționat cu titlul de “mato” pe care îl avea și Burebista. Zuraseo (Zorseo, sau Zoyraseo) nu a participat la complotul celor cinci capetenii, în frunte cu Oroles, care l-au înlăturat pe Burebista de la putere. După capturarea lui Burebista și uciderea sa, Deceneu a dat ordin de pedepsire a celor vinovați, iar boicerii (razboinicii cerului) l-au impus ca împărat la Sarmigetuza pe un anume Ericeriu. Deceneu a mai avut grijă să-i trimită pe fiii lui Burebista la Genucla cetatea de pe malul drept al Dunării, aproape de vărsarea Siretului în Dunăre, unde domnea Dapigeu, tatăl lui Zuraseo. Profitând de perioada de instabilitate care a urmat, romanii și-au întins stăpânirea în sudul Dunării ocupând și Genucla cetatea “părintească” a lui Zuraseo. În aceste împrejurări s-au remarcat calitățile de mare comandant ale lui Zuraseo.

Placa cu numărul 120 (figura 1) prezentată în cartea publicată de Dan Romalo [1] conține o enumerare a posesiunilor lui Boerobista cu numele generalilor sau reprezentanților săi pe întinsul stăpânirii sale. iar hiliarh la Moleo Dava este menționat Zuraseo (sau Zurasie).

Placa are următorul conținut obținut prin transliterare cu caractere latine în care s-a păstrat litera grecească Ω pentru a nu se pierde, eventual, unele informații prin echivalarea sa forțată cu litera O: POYDEΩ ON TOYRNE NE DΩE ZABELIIO LEΩ LΩE HIILEARHI LΩRO CEΩ SO CEO ARMΩSO SΩ SYEO ACEZO ΩN SOLE TΩLE ΩN TALIPICE LΩE (D)AVO GETΩ FAXTO ΩN ANCEO NΩSETRO + M-BΩEROBYSETO ΩN SARMIGETOYZΩ KO YS ARMΩSΩ ++++++

În traducere: *Plecând și întorcându-se de la două războaie pe el ai săi generali ai lor oameni, cu oamenii armatei, cu sfânt jurământ pe al soarelui platou la palatul de la cetatea geților au făcut în frunte cu al nostru + M – Boerobyseto la Sarmigetuza cu a lor armate: ++++++*

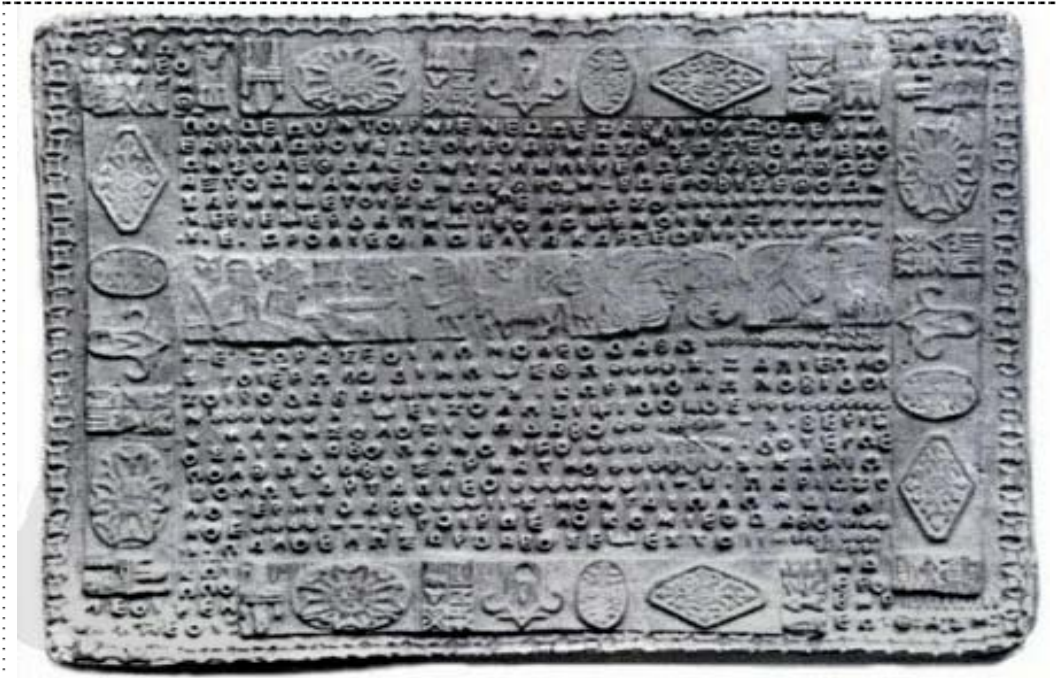

Fig. 1. Enumerarea reprezentanților lui Boerobisto pe întinsul stăpânirii sale și a lui Zuraseo la Moleo Dava.

Urmează lista celor făcuți generali (hiliarhi) sau mari generali și a ținutului sau cetății de care răspund. Lista este atât de clară încât nici nu ar fi necesară o traducere. Semnele în cruce care urmează după numele generalului și cetatea sau ținutul care le revin, indică mărimea armatei de care dispun.

- .H. ERIGER DAPIIGEO LΩ GENOYKLΩ ++++++
 (Mare General Dapiigeo la Genucla, lângă Tulcea)
- .H.E. ΩROLYEO LΩ ELYA KARSEOY ++++++
 (Mare general Oroleo la Carsium – Hârșova)
- .H.E - ZORASEOY LΩ MOLEO DABΩ ++++++++**
 (Mare general Zoraseo la Moleo Dava-pe malul Moldovei)
- .H. GOYERΩ LΩ DINΩGETΩ ++++
 (Generalul Goyero la Dinogetia - Bisericuța)
- .H. ZAPYEΩ LΩ ZOIRO DAVΩ ++++++
 (Generalul Zapeyo la Zoirodava - probabil Pecica)
- .H. KORMYO LΩ NOBYLOYN ++++++
 (Generalul Kormyo la Noviodunum- Isaccea)
- .H. GEYSO LΩ SIGIDONE ++++++++
 (Generalul Geyso la Singidunum – Belgrad)
- .H. MANIISO LΩ ZIDΩ DAVO ++
 (Generalul Maniiso la Zidodava - Cugir)
- .H. BERYSO SAYH DABO PANONEO ++++
 (Generalul Beryso la Sayhdavo în Panonia)

.H. DOYEGΩE POLTΩ DAVO SARMATHIO++++++
 (Generalul Doyegoe la Poltadava – Poltava, Ucraina)
 .H. KARPODÓ LΩ SARY APEO ++++++||-
 (Generalul Karpodo la apa țării, posibil Ialomița)
 .H. PARIΩZO LΩ ERMV DAVO +++||
 (Generalul Pariozo la Ermydava)
 .H. MONGAIΩ LΩ NAPOKOE +++++ - -
 (Generalul Mongaio la Cluj-Napoca)
 .H. GOYRΩE LO KOMIEΩ DAVO +++
 (Generalul Goyroe la Comidava – Râșnov)
 .H. PALOE LΩ SAR DAVO SEGESTO ||- ++++++++
 (Generalul Paloe la ținutul cetății Segesta)
 ROTΩPANEO MT___ *Comandantul trupelor de gardă.*
 SARGERVΩ *Sargeryo (împarației cerurilor)*
 KOTΩPOLEOY CENEΩY *Marele preot (De)Ceneu*
 MAERO BIREΩ T-A-SM.= *Marii bărbați ai palatului Sarmigetuzei*

Primul mare general este menționat Dapigeo la Genucla (lângă Tulcea). După Sarmigetuză, Genucla era centrul politic cel mai important. Al doilea este menționat Orolyeo la Elya Karseoy. Orolyeo a fost în fruntea grupului de cinci complotiști care l-au înlăturat pe Boerobista de la putere.

Al treilea este menționat Zuraseo la Molyo Davo. Zuraseo a fost foarte probabil fiul lui Dapigeu de la Genucla. După înlăturarea lui Boerobista de la putere și ocuparea Genuclei de către romani probabil în alianță cu unele căpiteneii din zonă (de la sud de Dunăre), Dapigeu și-a pierdut viața. A urmat, apoi, alierea lui Zuraseo cu Rosieno hiliarhul sciților și recucerirea Genuclei.

Interesantă este menționarea hiliarhului Doegoe la Polta Dava a sarmaților. De ce nu ar fi Poltava din vestul Ucrainei de astăzi vechea Polta Dava? Si celelalte centre politice sau ținuturi pot fi identificate. După cum se mai poate constata, această placă a fost realizată cel puțin cu știința lui Deceneu.

Despre relația specială dintre Burebista și Zouraseo ne putem da seama din conținutul plăcii cu numărul 62 din cartea lui Romalo [1], prezentată în figura 2, care are conținutul de mai jos:

SYΩ ASO E SΩAE ULTRYO EPΩ E TΩSEΩ SΩ ESKOE LUEΩ BOERΩBSETΩ.
 AXV MATO EPOE UN DOE DEGVNΩ HILEARKY. LΩ EGeO, CeΩY MANO
 DEGiPRΩ PEO, RADEΩ ANΩE POKOE SΩ SORΩ MESΩ DAPYGeO. ZΩRASΩ
 SOY FΩILO LΩE GeNUKLΩ DONETE PEIΩ SΩE BYΩ ONDO YZA TΩPE LUE
 LO BΩEROBYSETΩ. ΩROLIΩ ON SΩTYCe OE DYΩ .H. ZAPYO, BERYSΩ,
 KARPODO, MONGAYΩ, ΩN SONTΩ LUE BΩEROBISSETΩ DE YHEΩ ΩN USYA
 DO PERESIO TALYPYKΩ SARMIGETUZO POSERΩ. LUE BΩEROBYSETO
 SΩE STΩPYTO. SΩE KUE ERIGERYΩ LUEΩ SΩE ZTESO. ± î
 π_T_MUKRNYNO.

Ai săi magari și ale sale superbe iepe și toți caii săi i-au luat lui Boerobista. Acum stăpânul iepelor este unul din ai săi generali. Înțeleptul care din mână de la nimeni nu bea, bucuros în anii liniștiți cu bunăvoință mergea la Dapigeu. Zuraseo, fiul (urmașul) său la Genucla îi dădea de băut ale sale licori în al porții prag lui Burebista. Oroliu însoțit de generalii Zaryo, Beryso, Karpodo, Mongaio, lui

Fig. 2. Zuraseo îl așteapta pe Burebista în poartă la Genucla.

Boerobyseto să iasă la poarta din pereții palatului din Sarmigetusa i-au cerut. Boerobyseto a fost oprit. Cei ce erau cu Erigeryo au luat a sa stăpânire. Mykr(o)nyno

Autorul placii face o comparație între felul în care mergea și era primit Burebista la Genucla de către urmașul lui Dapigeu și felul în care au venit Oroles cu însoțitorii săi la Sarmigetusa pentru a-l captura. De remarcat faptul că Zuraseo îl aștepta pe Boerobisto în prag probabil cu o cană de vin.

Unul dintre evenimentele importante care au avut loc în timpul vieții lui Burebista, la care a participat și Zuraseo, este invazia armatelor romane pe valea Siretului și bătălia care a avut loc la Moleo Dava sau Cetatea Geților Sciți, după cum reiese din placa cu numărul 25 din cartea lui Romalo prezentată în figura 3.

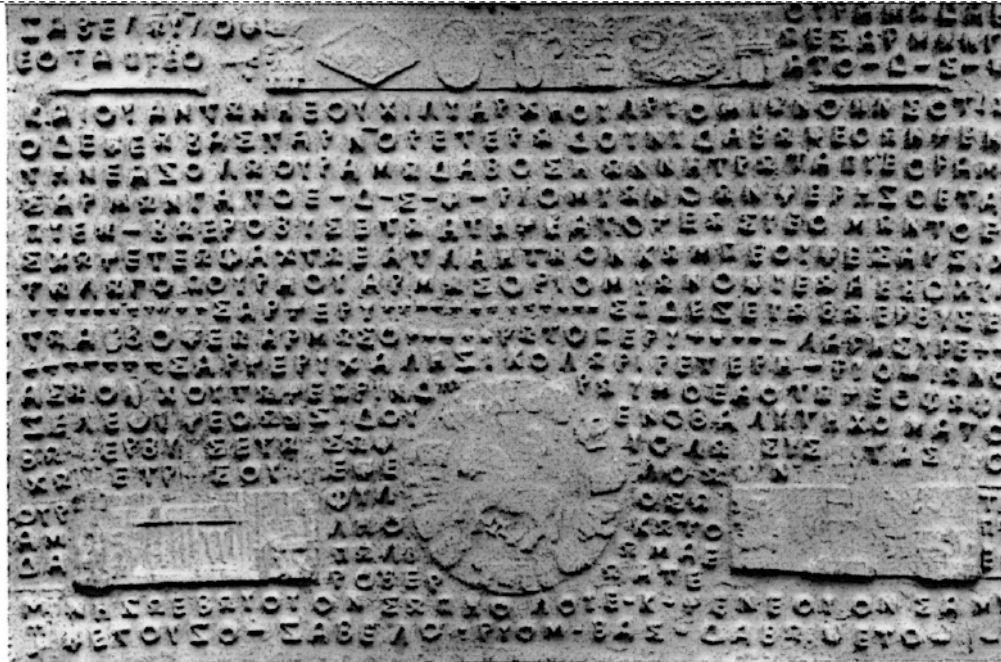

Fig. 3. Boerobisto după ce citește despre faptele atlanților, îl învinge pe Caius Antoniu la Cetatea Geților Sciți.

În corpul principal al tăbliței, avem:

KAIOY ANTONIIEOY XILIARHIOY RIOMIΩNO ON SOTISO DE GEΩ
BASTARNO RETERO DOYNY DAVO GEO ΩN CENTINEA ZOLΩ OY RAMO
DAVO SIIΩN NIITRΩ TAΩ EYO RAM SARMONGATOE-D-S-Ge-
RIOMYNO ΩNCERII ZOE TAPYEΩ-BΩEROBYSETΩ A TIICIEATO CEΩ SYE O
MONTOTES HΩ CETEΩ FAHTΩE ATLANTΩ ON KOMPEOY GE SAR SIHTO
LΩGO, POY RIIOY ARMΩSO RIOMYΩNO GIEΩ A EBOHIA.
+++++ SAR CERY, +++++ SΩ DEZ EYΩ BΩEROBYSETΩ LEBO
GEΩ ARMΩSO, +++++ CIQT OPERY, ++++ LARII SYRE, +++++ SAR
CERY HALII ZIKO. LΩ RIRE TERII- RYOMIΩNO A SΩ ON HOY TΩCE
PRINDERΩYMOE AO TΩCEO FEZE LEOY GEO ΩN ZIDOYE NOBALY TIHO
MATO. BΩEROBYSETΩ SΩ GECIYO LΩSY STASO HOE TRASOYE GE LO
ΩN FYLO SOLIIO. KOTOPΩLIΩ MAERO BERO A TEMNII ZOE BΩYOY ON
SΩ PIO LO YE-K-CENEOY. ON SARMYGETOYZO-ZABELO-RYOM-BAS.
DABΩ GETO.

În traducere se poate obține următorul text:

Caius Antonius, generalul romanilor, însoțit de oameni bastarni au ajuns la a Doinei Cetate a pamantenilor la cinci zile de hotarul cetatii asezate la interiorul întretaierii a apelor brațe ale Sar Mon Gato Cetate a Getilor Sciți. Romanii au continuat rătăcirea lor – Boerobyseto a învățat cele sfinte în munți citind (despre) faptele atlanților la templul Geei țara celor șase cuvinte, apoi, rândurile armatei romanilor le-a zdrobit. +++++ (trimiși) în împărăția cerurilor, +++++ au fost în fața ochilor lui Boerbyseto în stanga a pamantenilor

armate +++++ ciungi facuți (ciungiți), ++++- sugrumați (laringe strâns), ++++++ (trimiși) în împărăția cerurilor prin tăierea gâtului; în al treilea rând-romanii (care) din a lor însăși voință s-au lăsat prinși, toți au fost făcuți oameni legați pe a Sido-ei nobil Tico stăpânire. Boerbyseto cu ale geților pierderi a dat ordin ferm să fie trimiși la Geei în pământul natal. Marele preot al marilor pivnițe i-a îndemnat pe luptătorii vii să bea la însuși – K (marele preot) – (De)Ceneu. La Sarmigetusa, Zabelo (este) din nou împăratul cetății geților.

Placa conține câteva informații interesante: mai întâi, că cetatea geților sciți (Moleo Dava) era situată la cinci zile de mers față de Cetatea Doinei (sau a cântecului, probabil identică cu Poesta Dava); apoi, cetatea geților sciți era situată la interiorul întretăierii brațelor de apă din țara Mon Gato, însă, cea mai interesantă informație se referă la faptul că Boerobista a citit despre faptele atlantiților, în munți, la templul Geei în țara celor șase cuvinte. Țara celor șase cuvinte ar corespunde cu Sar Mon Gato Dav Skit Get, dar unde era templul Geei din munți?

În partea din dreapta-jos este prezentat același turn ca și în partea superioară a plăcii din figura 5 și reprezintă cetatea Moleo Dava. În partea de mijloc, este prezentat un călăreț care este însoțit dedesupt de un simbol de tip “*tamga*” care era prezent și pe steagul tătarilor (cu galben pe fond albastru), foarte probabil, călărețul îi reprezintă pe bastarni care erau, în acel moment, aliați ai romanilor și erau strămoșii tătarilor. În partea din stânga-jos este reprezentat, neclar, un templu care ar putea fi cel în care a citit Boerobisto despre faptele atlantiților.

Victoria lui Boerobista în acest război a amânat ocuparea Daco-Geției de către romani pentru o perioadă de cca 150 de ani, abia după moartea lui Decebal a putut fi ocupată o parte din teritoriul Daciei prin tratatului încheiat de Diegio cu romanii. Despre participanții la acest război avem informații dintr-o altă placă prezentată în cartea lui Romalo cu numărul 129 prezentată în figura 4. Textul se referă la evenimentele care au avut loc după bătălia de la Moleo Dava și are următorul conținut: BŌEROBYSTO PURCēDO ON SŌNTO RYŌMIŌNU SOE CIENY BIŌ SO ON MESYŌ SUP TŌE MAYEPŌ LŌKO LO RECēIO YSTRIO SO Cīl RAPTO ŌN DEO TRIPALELE LŌ MORŌ ESO. ACīINŌ AIŌ NOSETRŌ NOBALEŌ DABŌ GETO TŌECī TRIPALELR RYOMYŌNU SŌ SOUPATO. TRASŌ MATO BŌERŌBYSETŌ. .H. DAPYGEŌ, .H. ORŌLIŌ, .H. ZURASŌ, .H. TUERŌ, .H. ZAPYŌ, . . .H. KŌRMYŌ +++ , .H. GEYZŌ, .H. MANYSŌ, .H. BERSŌE, .H. LŌGUE, .H. KARPŌDŌ, H. PARYŌ, .H. MŌNTUEŌ, .H. TUROESO, .H. PELUE.

În dreapta-jos: TRUPEO SŌNTŌ GE RO ON SARMIGETUSO
Boerobisto a urmărit pe romanii (care) cu a lor prețioasă viață în Mesia sub acei mai marilor locului la fluviul Istrio cu a lor prăzi în tripalele lor la mare să iasă (au vrut). Aici ai noștri nobili ai cetății geților, toate tripalele romanilor le-au abordat. Ordinul marelui Boerobisto, H. Dapigeo, H. Orolio, H. Zuraseo, H. Tuero, H. Zapyo, H. Kormio, H. Geyzo, H. Manyso, H. Bersoe, H. Logue, H. Karpodo, H. Paryo, H. Montueo, H. Turoeso, H. Pelue.

În dreapta jos: ***Trupele au fost (la) Gea (și) Ro în Sarmigetusa.***

Zuraseo este menționat al treilea în lungul șir de generali care i-au urmărit pe romanii în retragere. În colțul din dreapta-jos se face referire la participarea trupelor la un ceremonial dedicat Geei și Ro (zeul soarelui). Alte informații referitoare la retragerea armatelor romane sunt prezentate în placa cu numărul 128. Apoi, într-o

Fig. 4. Burebista cu generalii săi îi urmărește pe romanii lui Caius Antonius.

placă prezentată la pagina 290 a cărții lui Romalo (figura 5), sunt descrise unele evenimente care au avut loc după înlăturarea lui Boerovisto, în care se vorbește despre Zurasie și Moleo Dava. La partea superioară, din cetatea Moleo Dava este prezentat numai turnul din interiorul cetății. Informațiile pe care le conține această placă sunt foarte importante întrucât menționează de două ori numele cetății Moleo Dava în contextul evenimentelor de după înlăturarea lui Boerovisto de la putere. Textul despărțit în cuvinte are următorul conținut:

ZURASEO, ON TYN PYENO POE ROSYENO HOMY CO HIV SKITO LONGUE MOLIO DAVO. ON SONTA ESBEO MONGO EACINO ON CETA SOE DEGINO DAVO SKITO FACINDO KIIBEZO EOM KONE DE BOICERO SO IPENGO POE RVMIONO YCEO PORCE NA PATRIDO DAVO ROSYANO RVPONDEO KUE DU ZURASYO SO SORCEVESOE. BRETERO YSTRYO ON TRAKIO SOE VNDYNO PASOE, PUE RVMYONO, NIDOE PARCIYO, POHON DOE SKYTO BOYESO. GIINOE PASOE LO ELIAV TOA SO EDO ACINO ON MOLYO DAVO HRO NOSO DUE LO ZAMOLXIY. KOTOPOLO ADANEYSE.

Pentru textul astfel separat în cuvinte s-a obținut următoarea traducere: *Zuraseo, el însuși a plecat către Rosyeno ca să vină cu ai săi sciți în lung (până) la Moliio Dava. Ei l-au luat și pe Mongo Eacino în ceata a lor săi însoțitori la cetatea sciților ca să facă eschibiții (demonstrații) cu al său cal ca boicerii (războinicii cerului) să-i împingă (să-i alunge) pe acei romani care au pus tabăra în părinteasca cetate. Rosyano i-a răspuns lui Zuraseo cu entuziasm (bunăvoință). Frații Istrul în Tracia*

Fig. 5. Zuraseo s-a dus la Rosyeno, conducătorul sciților pentru ajutor în alungarea romanilor de la Genucla.

ale sale valuri au trecut, apoi, romanii, golind (părăsind) tabăra, pace au dat războinicilor sciți. Tovarășii au trecut să-și vindece (aline) rănilor tuturor acelor mergând împreună la Molyo Davo hrană (jertfe) ducând lui Zamolxiy. Mare preot Adaneyse.

Textul este însoțit în partea stângă de imaginea armatei scite cu explicația ARMOZO SKITO (armata scită), cei doi comandanți, Zurasie și Rosyano sunt prezentați față în față cu explicația ZURASEO LO X ROSIANO SKITO (Zuraseo la hiliarhul Rosiano al sciților), în partea din dreapta este prezentată armata geților, iar călărețul singuratic din mijlocul plăcii este, îndemânaticul Mongo Eacino care l-a impresionat pe Rosyano ca să accepte să vină în ajutorul lui Zuraseo. Din păcate nu este dat numele cetății sciților unde domnea Rosyano, aceasta ar putea fi Polta Dava. Evenimentele au putut avea loc după înlăturarea lui Boerovisto de la putere când romanii și aliații lor din Tracia l-au obligat pe Zuraseo și pe marele preot Dapigeu să părăsească Genucla și să treacă Dunărea în nord. A urmat alierea cu Rosyano și alungarea romanilor. Această menționare a Moleo Davei este ultima, în ordine cronologică, din conținutul tăblițelor de la Sinaia, ea nu mai apare nici în textele din timpul lui Decebal și nici pe harta întocmită de geograful Ptolemeu în sec. I-II e.n.

După cum apare menționat la sfârșitul textului, această tabletă a fost realizată probabil de marele preot Adaneyse. Alte amănunte privind desfășurarea ostilităților de la Genucla sunt date în placa cu nr. 3 a cărții lui Romalo [1] prezentată în figura 6. Textul original are următorul conținut:

ΩΡ SARO NIH IHΩ, MAMA HO NOYIH ZIM ZO HAM AREN LO INEIEA HΩ
ZOMΩN SHITO ΩI HRAMIO DAVI, MIA ZOL GhETO AIO ISTRIEO AH PIKEO.
ISTRIEO ΩENO IH TAMARO BISO SIMPΩ IH NEΩ NIH HAIEM.

A SO RATO, ANO, IH ZENO DEO ΩPOI HAMESTAI MOIHSO NΩZOM DIE
KAPISEN TALIMAHO ZO IH, A LO MΩN SIRO DIM PΩIHO, DAVEAH ZIDOI
NIH ATEO AS SΩ NIGΩ FΩ AN. DOH A ZIEIKO KROIM, DEFIHO ΩN IE
Z(EI)EMΩ NM ZΩR(A)ZIEO IS OISO MLOIH AMON, NIHEO ISEO. GΩNIPA
TO, FAHO LΩ NEO KO MOGEO FO IZ H APEO ZANOE AH, DIE TEIRA HO

Fig. 6. Asediul Genuclei.

GhETO SAFEO EH KΩ SHITOI

Textul separat în cuvinte, poate fi tradus astfel: **Din țara lor plecând, mama cu ale noastre de iarnă haine împreună cu răniții sciți de la apărarea cetății, mii de geți, în apele Istrului de pe mal au picat (căzut). Ale Istrului valuri pe ei i-au cufundat (tras) în adânc înecându-i lângă a lor casă. La rândul lor, după un an, ai lor fii care înapoi au venit cu putere ducând pe Kapisen Talimaho cu ei, pe a lunii lumină (a unei) dimineți liniștite, ale cetății ziduri pe ei îi așteptau ca și cum nimeni nu a fost plecat. Apoi, la asediul zidurilor, apărătorii de la locul lor auzind numele Zur(a)zieo din pieptul tinerelor inimi, nimeni nu a ieșit (la apărarea zidurilor). Gonindu-i le-au făcut lor, cu puternice forțe de la ale apei frumoase (apeO ZANOe) maluri aceleași necazuri pe care geții le-au suferit cu sciții**

În cartușul din partea de jos, în stânga, avem: POR SENOI HAP SΩTI HILO ZIMO GhETO. **Adunarea celor o sută de mari bătrâni ai pământului getic.** În jurul portretului: TO MATO ZΩR(A)SIEO. **Marelui Zuraseo.** În dreapta: DΩ ON PO HASIM KORS. **Către el cu fierbinți inimi.**

După cum se poate constata, informațiile din această placă le completează pe cele din placa anterioară fiecare fiind imprimată de autori diferiți, prima putând fi atribuită marelui preot Adanayse iar cealaltă celor o sută de mari bătrâni înțelepți de la Genucla. Cele două plăci sunt imprimate cu caractere diferite fapt care confirmă realizarea lor de către autori diferiți. În conținutul plăcii mai apare o informație importantă care se referă la faptul că cei care au eliberat Genucla erau, în cea mai mare parte, luptătorii lui Zuraseo de pe malurile Ozanei (APEO ZANOE), fapt care dă o indicație clară despre locul în care s-a aflat cetatea Moleo-Dava.

Bibliografie

1. **Romalo Dan.** Cronică getă apocrifă pe plăci de plumb? București: Alcor Edimpex, 2005.
2. **Pețan Aurora.** Plăcuțele de plumb de la Sinaia-o sursă excepțională de cunoaștere a istoriei și civilizației dacilor. Dacia magazin nr. 13, iunie 2004.
3. **Manolache Dumitru.** Tezaurul dacic de la Sinaia, legendă sau adevăr ocultat? Editura DACICA, București, 2006
4. **Ungureanu Viorel.** Originea antică a numelui Moldovei. Al-IV^{-lea} Simpozion Internațional CUCUTENI-5000. Iași, Chișinău, Bacău, 2009.
5. **Ungureanu Viorel.** Diegio - urmașul lui Decebal la Sargedava. Al IV^{-lea} Simpozion Internațional CUCUTENI-5000. Iași - Bacău, 2009.
6. **Ungureanu Viorel.** Moleo Dava sau cetatea geților sciți care a dat numele Moldovei. Buletinul S.E.T.I.S., Iași, 2009.
7. **Ungureanu Viorel.** Moleo-Dava, cetatea care a dat numele Moldovei. Al XI^{-lea} Congres Internațional de Dacologie “*Malus Dacus*” Alba Iulia 2010.
8. **Ungureanu, Viorel.** Sar Mon Gato, numele antic al Moldovei. Al V^{-lea} Simpozion Internațional CUCUTENI- 5000, Chișinău, 2010.
9. **Bucurescu Adrian.** Tainele tăblițelor de la Sinaia. Editura ARHETIP, București, 2005.
10. www.dacia.org; www.dacii.ro.

3. TRACII – MARI ANONIMI AI ISTORIEI

Valeriu Dulgheru, dr.hab.prof.univ.

Valerian Dorogan, dr.hab.prof.univ.

Vasile Cartoceanu, dr.conf.univ.

Ilie Manoli, dr.conf.univ.

Radu Crudu, doctorand

Universitatea Tehnică a Moldovei

Rezumat. Marea problemă a tracilor a fost că au lăsat foarte puține urme scrise și conform istoriei oficiale tracii au jucat din punct de vedere politic un rol destul de modest în istoria antică. Ținând însă cont de faptul că nimic nu apare din nimic este indiscutabil că tracii au apărut pe un veritabil fond genetic local, precursorul civilizațiilor Cucuteni, Gumelnița, Salcuța, Petrești, Cernavodă, Karanovo ș.a., care au înflorit în spațiul bazinului Mării Negre. Elementele comune (lingvistice, obiceiuri, construcții etc.) găsite la populațiile de la izvoare din podișul Iranului până la celții din Marea Britanie, într-un fel confirmă ipoteza răspândirii spre vest și est a supraviețuitorilor din spațiul bazinului actualei Mări Negre după Marele Potop [1].

Cine sunt acești "Mari anonimi ai istoriei" – tracii, numiți astfel de către Mircea Eliade în "Istoria credințelor și ideilor religioase", vol. II, ed. Științifică, Buc. 1991, p.158) [2], „neamul cel mai numeros după inzi” (**Herodot**)? Care a fost spațiul lor de răspândire? Care din națiunile contemporane își au rădăcinile de la tracii? Un răspuns univoc la aceste întrebări este greu de obținut din cauza informației limitate, deosebit de fragmentate, deseori denaturată. Este, în primul rând, greu de precizat momentul, în care tracii s-au separat și diferențiat ca etnos din marea masă a populațiilor europene. Părerile sunt foarte diferite. Cei mai mulți dintre istorici consideră că separarea tracilor a avut loc încă din epoca bronzului, când ar fi apărut așa zii tracii timpurii.

Conform istoriei oficiale tracii au jucat din punct de vedere politic un rol destul de modest în istoria antică. Acest lucru nu se datorează atât faptelor lor, cât mai ales neputinței istoricilor de a le scrie istoria corectă și adevărată, din lipsa unor izvoare istorice mai consistente (în principal scrise), izvoare, de care alte popoare europene au beneficiat din belșug (grecii, romanii, etc.) datorită descoperirii unei culturi scrise, profund ancorată în viața socială a respectivelor popoare. Majoritatea mărturiilor privind viața, organizarea, religia, istoria tracilor le-am primit prin filiera grecească și/sau latină. Restul se datorează descoperirilor arheologice de pe teritoriile locuite odinioară de tracii. E de datoria specialiștilor să pornească pe acest drum al descoperirii și, mai ales, al descifrării istoriei adevărate a strămoșilor noștri, acestor mari anonimi ai istoriei, să pună într-o anumită ordine izvoarele istorice transmise prin filiera greacă și romană, să lege ideile și informațiile între ele și să le pună în legătura cu descoperirile arheologice, care privesc pe tracii. Când Demostene și Ificrate socoteau ca o cinste faptul că mamele lor fuseseră trace, când grecii „ne împrumutau” zeii, schimbându-le

doar numele, înfruptându-se din plin din miturile și credințele tracilor, cum să nu ridicăm vocea azi, noi urmașii acelor anonimi Traci și să spunem lumii Adevărul. De ce să tăcem, umiliți și furați de al nostru trecut glorios din dorința „inteligentă” de a nu ne supăra „vecinii”. *“Asupra istoriei primitive a regiunilor, care vor forma Grecia, grecii înșiși nu știu nimic. Până în prezent, solul grec n-a scos la iveală nici o urmă materială a paleoliticului. Cei mai vechi locuitori din Grecia sunt tracii, aparținând timpului neoliticului”* ne vorbește renumitul elenist **A. Jarde**, Paris, 1923 [3].

Nefiind specialiști în domeniu ne încumetăm să încercăm să punem într-o anumită ordine multiplele informații fragmentate, să evidențiem doar legătura dintre ele. Este mai mult o provocare pentru specialiștii în materie. Ținând cont de faptul că nimic nu apare din nimic este indiscutabil că tracii au apărut pe un veritabil fond genetic local, precursorul civilizațiilor Cucuteni, Gumelnița, Salcuța, Petrești, Cernavodă, Karanovo ș.a., care au înflorit în spațiul bazinului Mării Negre. Elementele comune (lingvistice, obiceiuri, construcții etc.) găsite la populațiile de la izii din podișul Iranului până la celții din Marea Britanie, într-un fel confirmă ipoteza răspândirii spre vest și est a supraviețuitorilor din spațiul bazinului actualei Mări Negre după Marele Potop.

Să încercăm să facem o mică analiză comparativă, un procedeu foarte des utilizat în domeniul științelor reale. Cunoaștem din istorie că toate marile civilizații au înflorit pe văile unor mari fluvii și, în special, la gurile de vărsare ale acestora: cea Egipteană pe Nil, cea Mesopotamiană între Tigru și Eufrat, cea Indiană pe Ind și Gange, cea Chineză pe Fluviul Galben, iar cea Europeană, cu voia sau fără voia "*marilor profesori de istorie și arheologie*", pe valea (Istrului, Danubiului) Dunării și, în special, în zona Deltei acesteia. *„Acesta este leagănul adevărat al civilizației Proto-Europene, în străvechea vatră tracică a Carpaților, a Dunării Carpatice. Aici veneau grecii în antichitate să-și caute Lâna de Aur și bogățiile agricole dunărene. Aici s-a dezvoltat faimoasa Epocă de Aur, cu Cimitirul Eroilor de la Gurile Dunării și Lăcașul Zeilor din Cetatea Koga-Ion-ului. Uitați-vă pe hartă și veți vedea ce fantastic arăta acest spațiu, unde din trupul munților țâșnesc izvoare ce se prefac în râuri care se desfășoară ca un evantai spre Dunăre, străbătând văi calme și dealuri molcome, prielnice agriculturii și păstoritului. De sus, din avion această rețea hidrografică, cu forma de elipsă, seamănă cu un Ou al Genezei. Munți de sare, fără de care e greu de conceput viața omului și creșterea vitelor, reprezenta în antichitate o bogăție mai mare ca aurul, poate cea mai de seamă bogăție pentru oamenii vechimii, bogăția vieții. Nimic nu este mai presus decât "sarea în bucate" spune o veche poveste dacică”* ne relatează cunoscutul tracoromân - luptător pentru adevărul istoric **Napoleon Săvescu** [4].

„Originea acestui popor, tracic, căruia geografia și condițiile climatice i-au hărăzit culoarea albă a pielii, menținută cu toate invaziile, încrucișările și suprapunerile orientale, se confundă cu cea a Arienilor Carpato-Danubieni, a vechilor Pelasgi, întemeietori ai Europei moderne de azi. În ultima vreme, tot mai mulți cercetători sunt de părere că leagănul vechii Europe este spațiul Carpato-Dunărean”

susține **Marija Gimbutas** [4], reputat specialist în domeniu, în timp ce **P. Bosch-Gimpera** considera că spațiul, din care au pornit popoarele europene, este situat pe teritoriul dintre Valea Dunării, Marea Egee (Marea Tracilor) și Marea Neagră (Marea Getică).

Sunt ipoteze, care merită toată atenția specialiștilor în domeniu. După Mircea Eliade, numărul ramurilor giganticului arbore uman al Tracilor se ridică la cca. 200 („Dicționar al Religiilor”, pag. 265) [5]. Săpăturile arheologice din diferite zone locuite de traci au scos la iveală multe monumente ale culturii lor materiale (Insula Banului la Dunăre, la Babadag (în Dobrogea), Cozia (în Muntenia), Saharna-Solonceni (Republica Moldova), Cernolesc (la est de Nistru), pe teritoriile de astăzi ale Bulgariei, Greciei, Turciei, Serbiei, Macedoniei etc.), care prezintă un ansamblu de culturi înrudite ale perioadei tracice timpurii, toate aparținând lumii tracice. Dar construcțiile ciclopice stranii - piramide și cetățile ce par incredibile pentru zilele noastre descoperite de profesorul american Robert Ballard în zona actualei Insule a Șerpilor nu vorbesc oare de un trecut foarte glorios al stră-strămoșilor noștri.

Să urmărim nițel ce spun izvoarele oficiale ale vremii despre traci. Tracii au fost atestați pentru prima dată în izvoare scrise în poemele lui **Homer** „Iliada” și „Odiseea”. Tot aici apare și denumirea teritoriului locuit de aceștia - Troada (secolul al XIII î.Chr.). În Iliada Homer spunea despre traci „*Armatele lor străluceau de scuturi de aur și tezaurele lor erau așa de prețioase că regele Priam (rege al Troiei-Tracice) a putut să ia înapoi, de la greci, capul fiului său mort, numai după ce le-a dat acea*

faimoasă Cupă Tracică de Aur”. „*Asupra istoriei primitive a regiunilor, care vor forma Grecia, grecii înșiși nu știu nimic. Până în prezent, solul grec n-a scos la iveală nici o urmă materială a paleoliticului. Cei mai vechi locuitori din Grecia sunt tracii – pelasgii, aparținând timpului neoliticului*” menționează cunoscutul specialist francez **A. Jardé** [3]. Aheii deveniseră deja traci, în mileniul III, când au emigrat spre sud, până în Elada. Cea mai veche, cea mai avansată și cea mai pașnică populație, ce a atins Elada, și cu cele mai multe binefaceri pentru această țară, rămân Pelasgii (sau hiperboreii cum îi numeau grecii). După Pindar, cel mai erudit poet al antichității grecești, Hiperboreii erau locuitorii de pe țărmurile Istrului sau ale Dunării de jos „*Apollo, după ce a ridicat zidurile Troiei s-a întors în Patria sa de pe*

Fig. 1. Ostaș trac.

Istru”. De altă parte **Strabo** spune: ”*Cei de întâi, care au descris diferitele părți ale lumii, ne spun că Hiperboreii locuiau deasupra Pontului Euxin, a Istrului și a Adriei*”. Istoricul **Herodot** (484-425 î.Chr.) afirma ca „*Neamul tracilor este cel mai numeros din lume, după cel al inzilor...dacă ar avea un singur conducător sau dacă tracii s-ar înțelege între ei, neamul lor ar fi de nebiruit și cu mult mai puternic decât toate neamurile*”. La cumpăna mileniilor II-I î.Chr. tracii înregistrează o maximă extindere teritorială, cea menționată mai sus. Spațiul imens ocupat de ei a favorizat apariția diferențierii lor lingvistice și culturale. Conform „*Istoriei*” lui Herodot, tracii reprezentau unul dintre cele mai numeroase popoare din antichitate. Civilizația tracilor ocupa spațiul carpato-balcano-pontic, având drept axă centrală fluviul Dunarea. Ca urmare, pe parcursul primei jumătăți a mileniului I î.Chr. tracii timpurii s-au divizat în cei situați la sud de Munții Balcani (Haemus) - tracii de sud (meridionali) și cei de la nord de acești munți - tracii de nord (septentrionali). Tot în sec. al XII-lea î.Chr. izvoarele asiriene vorbesc pentru prima oară despre o populație nouă așezată în Anatolia și numită de aceste izvoare *musku*. Se pare că este vorba de un neam tracic, acela al frigienilor. Cele două izvoare ne dau certitudinea că pe la 1200 există deja traci, deci, este posibil ca ei să fi existat chiar mai devreme de această vreme, dar să fie ignorați. Cunoscutul inginer de profesie dar împătimit al Istoriei Neamului de vocație prof. **Lorin Cantemir** menționează „*Desprinși din tribul traco-ilirilor aflați la sudul Dunării, dardanii au trecut strâmtoarea Dardanele stabilizându-se în Anatolia, unde au întemeiat Regatul Troada în jurul faimoasei Troia*”. Legenda spune că după ce au fost înfrânți de greci troienii, îndemnați de a ajunge printre semenii lor de aceeași sorginte, în frunte cu Raman Eneas „*fiul lui Anhises și al zeiței Venus, care îl salvează pe fiul său Iulius Ascanius, pe tatăl său și pe zeii protectori ai cetății*” după o lungă peripeție mediteraneană se stabilește în Latium (peninsula Apenină), căsătorindu-se cu Lavinia, fiica regelui local, contribuind la dezvoltarea neamului latinilor de aceeași seminiție. În acest context **Dio Casius** a spus „*...și iarăși să nu uităm că Traian - Troian a fost trac veritabil. Luptele dintre Traian și Decebal au fost războaie fratricide, iar Tracii au fost Daci*”.

Un element deosebit de important al oricărui neam sunt limba, tradițiile, cultura. Din punct de vedere lingvistic, mulți cercetători susțin existența unei Limbi Ariene, Carpato - Danubiene (Pelasgice), care a stat la originea limbii tracice, cu diferite variante locale. „*Sunt intrigat de prezența, pe teritoriul României, a mai multor toponime cu rezonanță sanscrită*” ne spune cu mirare profesorul italian **Fabio Scialpi** [4]. Având în vedere legăturile între Limba Hittită și Limbile Ariene, se poate afirma că mișcări de popoare au avut loc de la apus spre răsărit, adică din Europa spre Asia și nu invers. Forma veche a cuvintelor hitite constituie o dovadă că aceștia s-au desprins din trunchiul carpato-danubian, european, pătrunzând în Asia Mică. Sunt suficiente dovezi de natură arheologică și antropologică (spune **I.C. Drăgan**, [6], pag.90) pentru a îngădui afirmația că, încă din Epoca Neolitică, în spațiul tracic și într-o arie limitrofă

acestui, exista o populație autohtonă, din care își trag rădăcinile Popoarele Istorice Europene, iar această populație poate fi considerată din punct de vedere lingvistic ca preariană. Limba acestui popor antic este una demult dispărută, iar cultura lor a fost puternic influențată și dizolvată de invaziile barbare repetate: prin Balcani au trecut celții, hunii, goții și sarmații, mai târziu slavii aducând cu ei elenizarea, romanizarea și mai târziu slavizarea. Deosebit de important în acest sens este studiul efectuat de **Paul Lazăr Tonciulescu** asupra conviețuirii bascilor cu strămoșii noștri, ilustrată prin comunitatea lexicală basco-sumeriano-română, cu atestări documentare din limba sumeriană, vorbitorii acesteia fiind plecați de la Tărtăria pe Mureș în mileniul V î.e.n.[7]. Drept exemple putem cita câteva cuvinte similare în limbile bască/sumeriană/română: ama/ama/mama; aita/ata/tata; agor/uguru/ogor; amarra/marru/amar – verb și Amara – oraș; iskin/kin/chin; mami/mami/mami; pa/ba/pa; zahar/sahar/zahăr, a se zăhărisi ș.m.a. Mai pot fi adăugate aici și toponimele: Simeria în România și Sumeria în Asia. Cuvântul „*valah*” se traduce din limba albaneză modernă „*frate*”, într-un fel subliniind rădăcinile de rudenie dintre albanezii-urmașii tracilor iliri și românii-urmași ai diferitor triburi tracice.

În Biblie găsim nume precum Peleg (vârful Peleaga din munții Retezat), Tiras (râul Nistru și tribul tirageților), Pison sau Fison (denumirea veche a Dunării); pentru Asia – Eufrat, acest EU Frate al Tigru(lui), tot un termen indoeuropean, ca și numele unor regi parți (Fraate I-V, care au domnit din sec.II îHr.) sau Moise (asemănător cu moș, moșie, moașe, dar și sanscritului moksha cu sens de origine, și de eliberare - proces la care participă și moașa).

Fig. 2. Istria – ruinele primului oraș din lume.

Balayer în franceză înseamnă a mătura, a izgoni. Forța bala din sanscrită a îmbrăcat formă distructivă în franceză, dar și de curățire. La noi prin bălai, Bălașa a însemnat ceea ce în Biblie apare ca un chip luminos, caracteristică după care este ales David ca rege al neamului său: „... *Și el era cu păr bălai, cu ochi frumoși și fața frumoasă.*” (Samuel I 16.12). Avem exemple și în mitologia greacă: Pelagos, Pelasge – eroi legendari. De la urmele de dinozauri, adevărați balaori de acum șaptezeci de milioane de ani, când insula Hațeg era înconjurată de mare (în greacă azi mării i se spune pelagos, în amintirea vechilor pelasgi) și până la înălțarea din mare a munților Carpați (acum cincizeci de milioane de ani) timpul parcă a stat în loc.

Tracii erau un popor cu o cultura deosebită. Din timpurile străvechi ei erau slăviți drept oameni iubitori de poezie, cântec, dans, a diferitor științe etc. Influenta traca

asupra civilizației grecești este consemnata de mitologia antică, care îi consideră drept întemeietori ai poeziei grecești pe Musaios, Orfeu, Linos și Tamiris, toți de origine tracă. Din studiul istoricilor antici se observă că aceștia intuiseră destul de devreme originile și forța religiozității tracilor. Strabon și Plutarh susțineau originea tracă a lui Orfeu, lucru reluat peste veacuri de istoricii moderni, care au studiat fenomenul orfismului (O. Kern - *Orphicorum fragmenta* (Berlin, 1922) [8]; W. K. C. Guthrie - *Orpheus and the Greek Religion* (London, 1935) [9] și G. Arrighetti - *Fragmenti Orfici* (Torino, 1959) [10]). De asemenea, originea mișcării dyonisiace, a fost localizată în Tracia sau Frigia (Universitatea din Chicago în dec. 1972 - Marc McGinty). Ne oprim aici cu înșiruirea argumentelor. Un lucru este cert că „*marii anonimi*” ai istoriei – tracii, stră-strămoșii noștri merită un loc de frunte în istoria cel puțin a civilizațiilor europene.

Azi, globalizarea tinde să recreeze lumea începuturilor, atunci când, firesc, era un singur limbaj - fie al semnelor, fie al vorbirii. Trăim într-o lume, în care se pune din ce în ce mai mult accentul pe realizările materiale, pe reducerea sentimentului sau interesului pentru valorile spirituale, mai ales cele legate de tradiții și respectul față de strămoși. Cred că trebuie să trăim cu demnitate și să luăm atitudine fermă față de cei care ne denigrează neamul, avertizându-i că ceea ce seamănă aceea vor culege. Acum ca nici o dată este important să ne cunoaștem Istoria Neamului.

Bibliografie

1. **V. Dulgheru.** Din istoria Neamului. Ed. Universității Tehnice a Moldovei, Chișinău, 2010, 114p.
2. **M. Eliade.** Istoria credințelor și ideilor religioase. vol. II, Ed. științifică, București, 1991, p.158.
3. <http://www.roportal.ro/discutii/ftopic15707.html>
4. **N. Săvescu.** Noi nu suntem urmașii Romei. Ed. Intact, București, România. 2002.
5. **M. Eliade.** Dicționar al Religiei. pag. 265.
6. **I. C. Drăgan.** Noi, tracii și istoria noastră multimilenară. Nagard, Milano, 1976.
7. **E. Delcea, P. L. Tonciulescu.** Secretele Terrei - Istoria începe în Carpați (Vol.I) Editura: Obiectiv, 1998, 195 p.
8. **O. Kern.** *Orphicorum fragmenta*. Berlin, 1922.
9. **W. K. C. Guthrie.** *Orpheus and the Greek Religion*. London, 1935.
10. **G. Arrighetti.** *Fragmenti Orfici*. Torino, 1959.

4. PELASGII – VALAHI ÎNVEȘNICIȚI ÎN MITUL BLAJINILOR

Radu-Tudor Ciornei,
Dr.Ph.D. Universitatea Columbia, Missouri, SUA
Prof. Maria Ciornei
Suceava, România

Rezumat. Studiul urmărește a evidenția cercetarea mitului Blajinilor, ca unul dintre relicvele spirituale ancestrale transmise urmașilor valahi, descendenții direcți ai pelasgilor. Insistăm pe menționarea faptului că în acest mit, asimilat unui rit funerar personajele se deosebesc de celelalte legate de pomenirea morților, sau de Moșii de Iarnă sau Moșii de Vară prin aceea că sunt sărbătoriți o dată pe an și că blajinii mitici sunt ființe vii iar prezentarea tradițiilor legate de aceștia, a habitatului lor între două țărmuri lângă apa Sâmbetei, a trăsurilor lor de caracter ce indică timpuri ancestrale. Studiul nostru demonstrează că termenii blajini, rohmani ca și români și România sunt formați prin închidere, pe plan local și că ariminii de care amintesc anticii, ca fiind „pelasgii cei mai războinici din Carpați” sunt în realitate românii, rohmanii și că alături de termenul de România aceștia sunt foarte vechi; o dovadă este și relicva vie, constituită de aromâii de la sudul Dunării. Studiul are ca substanță demonstrarea faptului că termenii blajinii, rohmanii, românii sunt legați de timpurile imemoriale și că trebuie a fi luați în considerare ca atare, atunci când se vorbește de istoria națională, dar și de cea universală.

Mitul Blajinilor a interesat în mare măsură pe cercetătorii consacrați, fie ei mitologi, istorici sau jurnaliști care au scris conjunctural despre acest subiect. Motivele acestui interes țin de faptul că această sărbătoare a blajinilor este o permanență, venită din timpuri imemoriale, care n-a pierdut nimic din importanța datinilor practicate și astăzi în mai toate regiunile României, și în unele spații din sudul Dunării.

Deși legat de un cult funerar, mitul blajinilor se deosebește radical de celelate comemorări dedicate celor dispăruți. Avem în vedere pe cei plecați, pentru a putea să-și găsească nemurirea sufletului în raiul ceresc, pomenirea morților din familie, făcută după regulile creștine la 3, 9, 40 de zile, la un, an sau la 7, când biserica invocă, prin rugăciuni specifice, divinitatea în sprijinul celor morți.

Există de asemenea și datinele legate de Moșii de Iarnă sau de Vară care se identifică, nu numai cu cei dispăruți recent, mai tineri sau mai vârstnici, ci mai ales cu strămoșii, cei care ne sunt înaintași din familie sau din neam, dar care nu au în vedere și pe cei de dinainte de creștinism, pe cei așa-zis păgâni.

Comparând datinile ce interesează blajinii, invocați o singură dată pe an, anume la sărbătoarea numită *Paștele Blajinilor*, pe care biserica creștină nu-l recunoaște, el intrând în *Calendarul sărbătorilor populare*, vom găsi tradiții deosebite, foarte bine conservate, vii, practicate fără întrerupere de zeci de milenii.

Paștele Blajinilor sau al *Rohmanilor* se serbează în cele mai multe locuri imediat după Săptămâna Luminată, după Duminica Tomii, și se mai numește în unele locuri Săptămâna Neagră sau a Negrelor, pentru că săptămâna începe cu Lunea morților, când se mănâncă pască și slănină sfințită de la Paști, crezându-se că astfel oamenii vor fi feriți de orice primejdii de peste an, dacă se-nfruptă într-o zi de post.

Evident este în aceste manifestări influența creștină, care în miezul lor esențial sunt mult mai vechi, și se referă la un timp, fără timp, mitic. Cine sunt blajinii în

percepția poporului ne arată credințele lui, despre ei. În toate informațiile venite de la martori, ori de la cărturarii ce s-au ocupat de studierea lor, se remarcă niște trăsături comune esențiale. Sunt locuitori subpământeni, de la Ostroavele Albe, care se află în apropierea Apei Sâmbetei, a apei primordiale, cosmologice, ce înconjoară de câteva ori pământul, și se scurge în iad.

Aceștia sunt oameni mici, vii, goi, care trăiesc într-un climat veșnic cald, în Insula Fericirilor, cum spune Mircea Eliade. Spațiul lor existențial se află, de asemenea, la hotarele dintre cele două țărâmurii, cel pământesc și Celălalt Tărâm. Acești Blajini sunt considerați de pământeni sfinți, puri, care trăiesc în asceză, postesc mereu și se roagă pentru toată omenirea, având grijă ca s-o curețe de păcate, pe care le dau, prin Apa Sâmbetei, în iad.

După unii există și femei, care sunt blonde și de aceea în unele zone, cum ar fi Bucovina, se spune despre fetele fecioare că sunt ca niște rohmănițe, adică frumoase și virtuozitate. Se mai crede că trăiesc în semiîntuneric și rareori ies pe pământ.

Melania Radu - (*Blajinii-Tradiție și mister*) amintește de faptul că în romanul popular Alixandria, Alexandru cel Mare a poposit la marginea Paradisului. Aici l-a cunoscut pe Evant, regele blajinilor (cei înțelepți, cei fericți), i-a dăruit o sticlă cu apă miraculoasă, a vieții și a morții. Tot aici se menționează că blajinii au locuit pe pământ la începutul istoriei și se vor întoarce pe pământ la sfârșitul lumii. După unele credințe, blajinii se trag din fiul lui Avraam, Sift. Evident e o intruziune în mitul arhaic, al creștinismului. După altele ei își au sorginea în Fiul Oii.

Merită a zăbovi asupra acestei din urmă afirmații care ne duce cu gândul la oița năzdrăvană din balada cunoscută a unui neam de păstori, care s-a sacrificat, ca cel dintâi om, omul primordial să dăinuie, înveșnicind și pe urmași. Și această concluzie poate fi dedusă din toată mitologia legată de blajini, care se jertfesc continuu păzind omenirea, nu numai prin rugăciuni, dar ferind-o să intre în iad, și care vii fiind, acceptă un trai aspru pentru a salva umanitatea, pentru a n-o lăsa să dispară pentru veșnicie. E o acceptare de bună voie a reluării ciclului vieții umane.

Paștele Blajinilor se mai numește și **Paștele Mic**, posibil printr-o apropiere de Crăciunul Mic, care este considerat 1 Ianuarie. Oamenii păstrează cojile de ou de la Paști, pentru că sunt sfințite și prin aruncarea lor pe apă, vor anunța blajinii că a venit această mare sărbătoare a Paștilor, ca semn de recunoștință pentru că aceștia spun rugăciuni și țin post pentru pământeni - *pentru că ei nu știu sărbătorile* și atunci când ajung aceste coji la ei spun: *“iată că este și Paștele lacomilor”*.

Am întâlnit și explicații, care aduc într-o contemporaneitate relativă, existența lor. Se spune că *“aceștia au fost răpiți de tătari, lifte păgâne și astfel au pierdut șirul sărbătorilor”*. Totuși chiar și atunci când se vorbește despre ei în relaționări ce țin de precepte creștine, se fac mențiuni de felul, *“sunt oameni vechi”*, *“de demult”*. În alte părți blajinii sunt considerați *“și ei creștini și credința lor e tot ca la noi, numai că n-au luat învățătura de la Hristos”*. (*Salmnii / www.Vavivov.com*).

Recunoaștem cu ușurință reliefe din miturile așa-zis păgâne - Tărâmul Celălalt - întâlnit în cele mai vechi creații umane, și anume în basme, Apa Sâmbetei; păstrarea prin memoria ancestrală colectivă a unui adevăr transmis din generație în generație a existenței unor oameni din timpuri imemorabile, care trăiesc veșnic; găsim aici tema

basmelor ce vorbesc despre tinerețe fără bărânețe și viață fără de moarte. Această sărbătoare exprimă un fapt excepțional și anume conștiința necesității legăturii cu primii strămoși, rămași în memoria colectivă. Și chiar dacă s-a suprapus peste această sărbătoare, cea creștină, ea dăinuie prin intuiția importanței ei, menținută de inițiații neamului din epoca străveche, preluată de moșii și moșicele, înțelepții comunităților care au vegheat ca datinile în structura lor originală să nu se piardă, pentru că au înțeles că aceste datini conțin direcționări moral- spirituale care le asigură permanența ființială, pentru că, după cum am mai arătat, ei se roagă pentru toată omenirea “*fără a cere nimic în schimb*”.

Intrevedem în acești blajini identitatea părinților originari ai tuturor pământenilor. De aceea se spune în culegerile de folclor, ca cele ale lui Simion Fl. Marian - (*Sărbătorile la români*), ori în cele ale Elenei Niculiță-Voronca - (*Datinile și credințele poporului roman- Ed.Polirom 1998*) că “D-zeu îi iubește foarte mult și le-a dăruit viață ușoară”, fără să se-nece. Și tot datoită lor, de Paștele Blajinilor sufletele morților sunt slobode, și de aceea se gătesc multe și alese bucate pentru pomenirea lor. Mai mult, tot de dragul lor, D-zeu creează posibilitatea celor de pe pământ să postească pentru ca sufletele celor care au murit fără lumânare să se mântuiască. Și Olteanu Antoaneta, mai recent, în *Calendarele poporului român*, vorbește despre Paștele Blajinilor, dar nu se atinge o înțelegere profundă a acestei sărbători străvechi, privită prin prisma datinilor practicate, care devansează cu mult timpurile hristice.

Ceea ce interesează este faptul că mai toți marii mitologi sau istorici, filologi s-au oprit asupra acestui subiect, care include codificări, sau mistere, ce au incitat la dezbateri, având în centru,, de fapt, nevoia de a răspunde la întrebarea: cine sunt acești blajini? Se știe că orice mit conține un sâmbure de adevăr. Pornind, de exemplu, de la cel al Meșterului Manole, legat de o realitate, și anume existența mănăstirii Argeșului, sau a lui Iovan Iorgovan, identificat cu Hercules, titanul din antichitate, pelasg de origine, și de la altele, admitem că acești blajini au fost trăitori cândva demult pe aceste meleaguri. Și vom pleca de la câteva date pe care ni le furnizează mitul însuși.

Avem în vedere că sunt considerați foarte virtuoși, experimentând o spiritualitate moral - religioasă superioară, cu o influență covârșitoare asupra contemporanilor ancestrali, devreme ce în structura de bază datinile există încă vii, în practică, paralel cu dogmele creștine, foarte puternice și bimilenare în Dacia valahă, și care nu sunt spirite, ci oameni, e adevărat de o mai mică statură. Credem că este vorba de niște înaintași care au existat în istorie și al căror prestigiu a fost urieșesc, influențând nu numai pe urmașii direcți, ci și pe o bună parte a omenirii. Pentru a-i identifica pe aceștia ne întoarcem la scriitorii antici, fie ei greci, romani sau de alte neamuri, care au vorbit despre ascendenții dacoromânilor.

Despre daci au scris aproape toți anticii de vază, indiferent dacă erau poeți, istorici, geografi, cronicari ai unor evenimente, ori dascăli de școală antică, care-și corectau elevii în vorbire, sau chiar împărați cum a fost Traianus care a scris “*De Bello Dacico*”, ori de medicul său Critias, care a consemnat și el date despre daci. Acești oameni cultivați ai antichității au menționat că strămoșii dacilor sunt hiperboreenii de pe malurile Istrului, care au stârnit admirația multor popoare antice (*Pindar, poet grec sec VI î.e.n, sau Strabon (Geog.)* ce amintește că “*cei dintâi care au descris diferite*

părți ale lumii spun că hiperboreenii locuiau deasupra Pontului Euxin, a Istrului și a Adriei, ori Diodor din Sicilia” (Biblioteca, care afirmă: Acum, după ce am descris părțile de miază noapte ale Asiei, credem că este de interes să arătăm aici și cele ce se povestesc despre hiperboreeni, ana Istorică) care citează pe Hecateu din Abdeira, contemporan cu Alexandru Macedon ume că față de ținutul celților, în părțile Oceanului se află o insulă care nu e mai mică decât Sicilia, locuită de hiperboreeni numiți astfel fiindcă sunt mai îndepărtați de vântul Borea. Chiar Zalmocsis este văzut de Clement din Alexandria (Stromata, IV, 213) hiperboreean iar Zeus adorat la Dodona, sanctuar hyperborean e invocat de Ahile sub numele de Zeus ax peanlasgikos (Iliada, XVI, 232).

Afirmația nu ne miră, având în vedere că Ahile însuși era hiperboreu, născut dintr-o zeiță și un titan. Homer își începe marea epopee, invocând ajutorul divin spunând: ”Cântă, zeiță, mânia ce-aprinse pe - Ahil Peleianul, adică (pelasgianul, pelasgul), despre care știm că se trăgea din patria originală, din Insula Leuke, sau Insula Albă de la Istru. Enumerarea poate continua, însă dorim a scoate în evidență faptul că anticii asimilează pe hiperboreeni, pelagilor.

Nu puțini sunt cei ce exprimă în modul cel mai direct că hiperboreenii sunt pelasgi. Scoliașul lui Pindar (Ol. II, 28, Fragmentum. Ist. Ov. II, 387) spune că Hiperboreu era fiul lui Pelasgios. Deci enru noi termenul potrivit este cel de Lovinescu - Dacia Hiperboreeană - Ed. Rosmarin, București 1996). De asemenea Macrobiu amintește că regiunile udate de Tanais-Don și Istru, antichitatea le numea Pelasgos ar fi un termen chiar mai corect decât Hiperboreu, al Omului universal (V. Hiperborene (Comm. In Somnium Scipionis, II, 7). Denumirea de **hiperboreu** e păstrată până târziu, identificată cu cea de **pelasg** sau cu cea de **get**.

În anul 89 e.n. în bătălia de la Tapae, Diego care e basileul oștirii gete e înfrânt de Tettius Iulianus, după obiceiul timpului este numit, în semn de mare respect Hiperboreeanul. Amintim în treacăt și de Apollonius din Rhodos (Argonautice. II, 5, 675), care afirmă că hiperboreii sunt pelasgi locuind în nordul Traciei, Apollonius din Rhodos (Argonautice. II, 5, 675), care afirmă că hiperboreii sunt pelasgi de Justin (Philip. II, C2), ce vorbește despre Munții Rifei (Carpații) ce se află în ținuturile hiperboreenilor.

Iată și Ovidius (Tristia. IV, 41-42 și în Pont. II, 40-45) mărturisește că e obligat să trăiască sub “axul boreal, la stânga Pontului Euxin”, la fel ca și Macrobius care într-o scrisoare trimisă la Roma precizează că “se găsește chiar sub Cardines Mundi, sub axul borea, în țara geților”.

Un alt personaj, soldatul Marcelin e avertizat că va trebui să plece să ia pe umeri Cerul hiperboreean, în țara geților (Marțial - Epigr. IX, 45). Si Virgilius dă indicații precise (Gaeorgica I, V, 240-241) când vorbește de Polul reprezentat printr-un “Omphalos - Mundus et Scythiam Rhiphaesque arduus arcea conurgit”. Acest “vertex”, Polus Gaeticus există în România în Carpați (Munții Rifei, pe OMUL, numit în popor Osia Lumii, sau Buricul Pământului (apud V. Lovinescu op. cit).

Nu este o întâmplare faptul că ne-am oprit asupra acestui subiect ce ține de existența miticilor blajini. Credem că am adus suficiente argumente care să justifice acest interes; reamintim doar evidenta lor ancestralitate și extraordinara lor importanță

pentru spiritualitatea românilor, ilustrată în această continuitate manifestată în trăsăturile ei esențiale nealterată, deși este și acum considerată sărbătoare lor păgână, în pofida forței de asimilare a vechilor tradiții precreștine, de către noua religie, foarte puternic implementată în mentalitatea spirituală a românilor.

Cercetători de vază ai istoriei sau mitologi, ori scriitori importanți s-au oprit asupra acestor mitici blajini, după cum am mai spus, pentru unicitatea prezenței lor în mitologia română, ce s-a impus ca o credință populară de forță mult mai puternică decât alte mituri, care sunt numai consemnate, fără a fi și azi atât de prezente, prin practicarea tradițiilor legate dec acesteia, în masă.

În afară de cei ce țin de sec al XIX-lea, amintim pe Mircea Eliade, pe Tudor Pamfile, pe Romulus Vulcănescu, ori pe Victor Kernbach. Nu ca pe cel din urmă îl menționăm pe cel mai mare și mai complet cercetător al preistoriei, N. Densusianu, care prin studii ale documentelor autentice, citite în limba originală, ebraică, greacă, latină, sau în cele moderne, cum ar fi cea germană sau franceză, pornește de la sursă în aflarea nedistorsionată prin traduceri, a adevărurilor istoriei străvechi, făcând, pe cheltuială proprie, și călătorii pe urmele eroilor, sau a găsirii vestigiilor, ori cercetând prin metoda comparativă, documente vechi, care se referă la aceleași evenimente, găsind răspunsuri valabile și azi, deși încă este contestat de cei care ignoră faptul că istoria a ajuns într-un impas și că ea nu mai poate aduce completări decât dacă se pornește în cercetarea ei în manieră transdisciplinară, metodă întemeiată de acest mare geniu al românilor,

Despre acesta însuși marele mitolog Romulus Vulcănescu în *Mitologia Română*, (Ed Academiei RSR, 1987) carte de referință în domeniu, spune într-un capitol intitulat *Ipoteza omului pelasg*, că dacă cele afirmate de N. Densusianu (Dacia Preistorică. Institutul – Carol Gobl - București, 1913) ar fi fost studiate cu seriozitate, progresul în cercetarea istoriei, cel puțin a românilor, ar fi fost mult mai rapid și mult mai evident, și am fi scăpat de multe răuvoitoare, intenționate contestări ale existenței noastre multimilenare, neîntrerupte pe aceste pământuri, adăugăm noi. Așadar N. Densusianu are și acest merit de a pune în lumină și posibilitatea descifrării și misterelor legate și de mitul blajinilor.

Ne vom opri asupra denumirilor **Blajinilor** în conștiința românilor. Aceștia sunt numiți și **Rohmani**, cu formele fonetice locale **Rocmani** sau **Rogmani**, dar și **Urici** sau chiar au un nume ce poate primi doar forma de singular și se numește **Sărbătoarea Matcăului**. Ne vom opri mai întâi la ceea ce spune Victor Kernbach în *Universul Mitic al Românilor* (Ed Științifică, 1994). Acesta amintește de originea hindusă a Blajinilor, având un etimon slav **blajeni**, (ca și cel sârb, *blazen*, însemnând *fericit*, susținută de majoritatea celor ce au abordat acest subiect, menționând cele susținute de N. Cartoian (Cărțile populare, vol I, p. 273-4) care afirmă *posibilitatea identificării Blajinilor cu Nagomudrii (slav-ad-lit.-"înțelepți goi") din varianta românească poporană a romanului Alixândria, aceștia fiind o populație întâlnită de Alexandru cel Mare în India*, Nagomudrii, spune Cartoian, este numele brahmanilor; gymnosofiști întâlniți de Alexandru în preajma raiului. Tot acesta dezvoltă subiectul, cum spune Kernbach; *"Denumirea de Blajini ... este epitetul dat neconținut de Alexandru Machidon ... fiindcă după moarte se duc direct în rai"* (ib. p. 201).

Adrian Bucuresu vede etimologia Rohmanilor în epitetul Cavalerului trac, adică Zeind - Roimenos, tradus prin sintagma Sfântul Luminos. Lucrurile pot fi discutate, prin argumente valabile. Titlul acestei disertații l-am ales pentru a afla care este adevărul despre miticii blajini. Am avut în vedere o cercetare sistematică și continuând a unor teme care ne-au preocupat, privind găsirea unor răspunsuri valabile, fie la unele întrebări, la care istoria nu a răspuns încă sau a acceptat explicații ce distorsionau în mod deliberat interesul adevărului - vezi teoriile lui Rossler et compania, privind locuitorii Daciei și nu numai.

Dacă în istoria recentă, despre originea valahilor nu s-a știut nimic - spune de ex. S. Corryl în "*Valahii în Cartea Genezei*", admitând că, *termenul de Valah se constată pur și simplu în evul mediu, fără a-i putea preciza etimonul*, dacă despre pelasgi și nucleul lor de formare nu au fost decât presupuneri, încă din antichitate, vizând fie Lidia, fie Frigia, ca și despre etimologia și sensul termenului *Belagine* (de fapt corect și complet semantica e legată de sintagma Codul Belaginelor, adică *Legile Belagine*) noi am încercat și sperăm că am și reușit, prin această metodă transdisciplinară, atât de hulită de unii istorici, precum Mircea Dogaru, blocați în prejudecăți, care foarte recent afirmau că - *istoria trebuie cercetată numai de istorici*, nimicind cu invective de-a dreptul jignitoare pe specialiștii în antropologie, genetică, lingvistică comparată, ori în mitologie sau în strategie militară, să demonstrăm prin mijloace științifice, valorificând și informațiile valabile, existente încă din antichitate, corelându-le pe un plan logic, că **valahii** sunt descendenții direcți ai **pelasgilor**, (**pelasgi-velahi, valahi**), că **belaginele** sunt legile străvechi ale acelorași pelasgi, preluate chiar și de romani, având ca etimon un cuvânt compus din lexemele **pelasgus** și **gins, tis**, (**pelasgintes-pelaginte-belagine**) adică **neamul pelasgilor** (ambele aparținând vocabularului protodac sau latinei prisca, limba comună și dacilor și romanilor și nu numai, rezultând, prin alunecări fonetice impuse de legile comunicării).

Am făcut acest recurs la studiile anterioare pentru a convinge care este de fapt sensul termenului **blajini**, aducând argumentele valabile. Afirmția originii hinduse a termenului blajini nu poate fi susținută, pentru că se bazează pe o poveste dintr-un roman popular, Alixandria, în fapt o ficțiune. Oricât de mare va fi fost răspândirea acestei cărți, lucru de care ne îndoim, e vorba de un izvor livresc, care presupune știutori de carte, ori nu putem vorbi cu secole în urmă despre existența multora dintre aceștia, între dacoromâni. O asemenea răspândire în tot teritoriul României de azi, cu asemenea putere de ființare, păstrând codificate sau nu, simbolurile străvechi, chiar rezistând influențelor creștine, în situația în care unele sărbători păgâne au supraviețuit numai prin suprapunerea celor bisericești, și care nu aveau în niciun caz izvorul într-o lucrare de sorginte străină, și încă prinsă într-un roman, fie el și popular, aceasta legată de blajini nu a putut fi asimilată, ceea ce dovedește că are rădăcini extraordinar de vechi, dar și că a fost o continuitate în practicarea tradițiilor lor fără a se diminua esența spiritulă păgână, ce-și are sorgintea până departe, în mitul omului primordial, a lui Pelasgos, recunoscut și de anticii anticilor.

Apoi din tot studiul nostru reiese că acești blajini sunt personaje care sunt legate de locuri ce indică zona Istrului și a Pontului Euxin. Se vorbește de Ostroavele Albe ca habitaturi ale acestora. Aceste Ostroave Albe sau Insule Albe sunt consemnate de

autorii antici, așa după cum am arătat, ca spațiile de origine ale hiperboreilor, identificați, tot de ei, cu pelasgii.

În sprijinul celor afirmate vom aduce în discuție epiteul *alb*, care se constituie ca element comun al spațiului existențial și al hiperboreilor, sau al pelasgilor și al blajinilor. Acest termen nu este legat de culoarea albă, însemnând puritatea în primul rând, ci are o semnificație mult mai adâncă și de aceea mai greu de depistat. Se știe că Apollo, zeul pelasg, sau trac, cum mai este definit, confiscat de greci, ca și Dionysos, Hermes sau Orpheus, și alții - semizei, ca Hercules ori Ahile, își avea patria de origine ca toți locuitorii hiperboreeni, pe țărmurile Istrului, și că după ce aceștia împreună cu Eac și Apollo au ridicat Troia, și acesta s-a întors în patria sa de pe țărmurile amintitului Istru, mai exact în Insula Albă, sau Leuke, identificată azi ca Insula Șerpilor. Miturile spun că aici era un strălucit templu închinat lui Apollo (Pindar-sec VI, i.e.n.).

Lexemul alb este o formă coruptă, datorită uitării în timpul îndelungat ce a trecut de la existența reală a acestor cetăți sau ostroave, a termenului *avii* (în grecește *abioi-* b corespunzând sunetului *v*, **eponim** amintit de Homer în Iliada (*Ed. De Stat pt Literat. și Artă*, 1959) la începutul Cântului III, și XIII, 3-6, când Zeus purtându-și privirea peste țări și noroade, numește popoarele întâlnite-**tracii; moesii și avii** *cei mai drepți dintre toți muritorii* - în traducerea lui George Murnu apare forma *abii*-“*cei plini de dreptate*”. Este clar că tracii sunt denumiți după țara lor, moesii, așisderea și în mod cert acești avii, au o țară a lor numită Avia sau Havila, cea amintită în *Cartea Genezei* Cap I, vers 9-14, caracterizată ca fiind plină de aur și fiind înconjurată de râul Fison.

Pseudo Cesarios, (sec.VI d. e.n-în F.H.D.R. vol.I, p 484) vorbește de *fisoniții numiți și danubieni*. *Dicționarul român-latin* - (*Paideia* 2004, București, p.550) a lui Virgil Matei consemnează pentru termenul *strămoș*, cuvintele - *pro-avus*, *abavi*, *orum*; *a(t)avi*, *orum*, sau chiar forma *avi-tus* - iar cu sens de *înaintaș mai îndepărtat* (*strămoș-strămoșesc*) *lung șir din neam*, pe cel de *pro-s-apia*.

Este mai mult decât evident că acești termeni provin din latina priscă, și că strămoșii lor păstrează denumirea originarilor lor înaintași, amintiți de Homer ca trăitori în regiune boreală anume *avii*, sau *abioii*. Iată o dovadă în plus a apartenenței dacior și romanilor la aceeași rădăcină. Cu alte cuvinte, prin *Insula Albă* sau, *Ostroavele Albe ale blajinilor* se înțelege *ținutul aviilor*, al strămoșilor îndepărtați.

Și iată cum ne vine ca o mânășă posibilitatea de a demonstra cine sunt blajinii, scopul de fapt al întrgului nostru demers, nu ușor de realizat. Aceștia sunt aceeași pelasgi, *înveșniciți în mit*, de urmașii, care au păstrat în memoria colectivă, din ancestralitate, excepționala lor importanță pentru omenire.

Acest mitonim are același etimon ca și eponimul **valah**. E vorba de un **cuvânt blajin**, realizat prin **compunere** prin contopirea lexemelor *pelasgus* + *gins*, *tis(neam)*, rezutând în urma transformărilor fonetice, prin alunecări de sunete, după legile comodității în vobire și ale modificărilor aparatului fonator, în milemii de uzitare a unei limbi. *Deci lexemul compus pelasgus+ gentis* are următoarele transformări fonetice: *pelagenis= pelageni= belagini* (nu insistăm asupra legilor fonetice care acționează în acest caz, ele se pot găsi în studiul nostru-*Valahii, factor de continuitate în istoria universală-Dacia Magazin*). Rămâne să arătăm că și mitonimul **Rohmani** (cu

variantele **Rucmani**, **Rogmani**) exprimă în aceeași realitate, identificându-se cu **blajinii**. Această denumire se găsește în unele regiuni, în Bucovina de ex. și nu numai.

În legătură cu aceasta denumire am amintit părerile unor specialiști, cunoscuți precum N. Cartoian, Ign. Joh. Hanusch și alții care consideră termenul împrumutat, derivând de la numele **Brahmanilor**. Cartoian, spune că - termenii amintiți, nu poate fi despărțit de forma ruteană, corespunzătoare **Rahman**, care trebuie socotită ca o formă coruptă din prototipul **Brahman** al redacțiunilor bizantine și grecești, idee respinsă de Victor Kernbach care-l citează în "Universul mitic al Românilor", (Ed. Stiinț 1994), arătând, pe drept că prioritatea termenului ruteană nu e dovedită de Cartoian și nici nu poate fi dovedită și nici susținerea lui Andrei Oișteanu, care vede în **Rahmani** - sensul religios originar al brahmanilor digambara - (ib pag 201).

Noi considerăm termenul de **Rohman local**. Și N. Densusianu ca și Vasile Lovinescu vorbesc de **ariminii**, populație de la Dunăre. Despre aceștia amintesc și unii antici numindu-i **Arimphei**, adică **arimii**, sau ariminii din Munții Rifei(Carpați). Acești **arimini** au dezvoltat formele **arimani-aromani**, **ramani**, și prin graiul local s-a ajuns la formele **rahmani**, **rogmani**, **rocmani**, dar și pe cele de **roman și român**.

Denumirea de **B-ra-h-man** este rezultatul migrării înspre est, spre India a unei părți din această populație sub conducerea unui șef inițiat care a primit numele după cel al populației în fruntea căreia se afla și anume de **Rama sau Raman**. Prin corupere, termenul devine **Brahman**. Conform multor precepte religioase antice el devine zeu (vezi faraonii egipteni care se considerau zei încă din timpul vieții), **Brahma**, iar slujitorii lui spirituali se numesc **Brahmani** (cei născuți de două ori) - (n.n - și această semnificație are importanța ei în demersul nostru), casta celor mai de sus locuitori ai Indiei până azi. Superiorii Brahmanilor se numesc și azi **arieni** (derivat de la **arimeni**), iar limba folosită în slujbele religioase este sanscrita, considerată limbă sacră (san=sfântă și scrit(a)= scrisă).

Cele mai recente studii arată că nu indienii au venit spre Occident, ci marele popor pelasg, civilizator, care a format primul stat mondial, menționat pe o întindere imensă, chiar din antichitate, a roit din nucleul originar de la Dunăre în toate direcțiile. În sprijinul demonstrației noastre vom cita pe Vasile Lovinescu, după noi, cel mai mare mitolog român și nu numai, prin profunzimea și puterea de interpretare a codificărilor miturilor sau ale semnelor enigmatice din heraldică, a descifrării simbolurilor și a identificării mesajelor esoterice ale basmelor românești, ale puterii de relaționare a miturilor folclorice române cu cele sanscrite, anticipând cu mult acest transfer de spiritualitate înaltă înspre est, dovedită azi de unii cercetători și prin mulțimea de cuvinte comune limbii române și sanscrite.

În legătură cu **Rohmanii**, trebuie să spunem că cea mai puternică și cea mai războinică din populațiile pelasge din nordul Dunării a fost cea a **Arimii-lor**. Cea mai veche mențiune o face Homer; uriașul groaznic Typhoeu care i-a înfruntat pe Zei era din țara **Arimoi**. El îi numește în "Odisea" **Erembi**, **Arambes**, **h** reprezentând sunetul nasal **n**. Dionysos Periegetul îi numește Oresmoi (munteni). El spune că sunt din neamul Titanilor. Ei sunt numiți de asemenea **Arimfei**, **Arimani**, **Ramani**. Ptolemeu numește una din cetățile **Daciei Rami-dava**".

Lovinescu afirmă că numele de **Român** nu este nou, *în popor roman e echivalent cu țăran autohton*. “Când a reorganizat Imperiul, Dioclețian a numit România toate ținuturile supuse locuite de Geto-Traci; dacă acest nume venea de la Roma, el s-ar fi potrivit mai bine Italiei. Adevărul e că Roma, Romania, România sunt vechi nume pelasge. Resturile unor vechi triburi trace din Peninsula Balcanică se numesc **Aromâni** și vorbesc Româna. Noi credem că toate aceste nume se trag din acești **Arimoi** homerici, și aceștia au legătură cu **Ram**. În mitologia română se vorbește de un Ram-Împărat. În plus sunt o mulțime de localități ca Rama, Ramna, Râm-nic, Râmești, Rima, Rigmani, Roman, Romalia, Rams, Rum, Armeneasca, Armenis, Ormeni, Ramașcani etc.” (op. cit. p 39). Iată cât de actual este Lovinescu care admite că pelasgii sunt arimanii români de la Dunăre.

Dacă termenii de *romanus*, *romunus* sunt încă din perioada când populația zisă *romană* nu se desprinsese de protodacii - pelasgi, numiți - parte din ei și români - atunci putem trage o concluzie logică și anume că români, ca și aromâni, existenți până azi, sunt categoric pelasgi, și ținând cont că *pelasgii sunt velasgii- valahii*, numiți astfel mai ales de străini, (ei și-au spus întotdeauna români) veniți mai târziu pe aceste meleaguri, primind, din tradiția băștinașilor și ideea că sunt după spusele acesora, care încă mai păstrau în memoria colectivă cunoștințe privind originea lor nobilă, pelasgi, atunci se explică de ce când s-a format statul modern român i s-a spus *România*. Deși Muntenia s-a numit și Valahia locuitorii acesteia își spuneau în marea lor majoritate, după cum am arătat - români.

Să vedem dacă putem identifica noțiune de *Rohman*, în toate atribuțiile lui, cu cea de *Blajin*. După cele spuse mai sus reamintim că mitonimul **Rohmani** se suprapune ca sens cu cel de **Blajini**. Având în vedere că am demonstrat că etimonul acestuia este eponimul **Pelasgus** format din doi termeni *pelas-gus și gintis, adică belagini, blajini*), reamintim traducerea – *cei de neam pelasg*, alăturăm termenul *Români*, despre care am aflat că sunt tot pelasgi, și comparând tradițiile Ro-h-manilor cu cele ale Blajinilor, constatăm că scheletul pe care se sustin tradițiile, începând cu trăsăturile acestora, locul de ființare, și multe alte elemente comune deja semnalate, și în primul rând relictele ancestrale, sunt aceleași.

Deosebiri sunt neesențiale și țin atât de imaginația martorilor chestionați, având însă în măsură mai mică sau ceva mai evidentă, intruziunea creștină, dar și aici va trebui să avem discernământul necesar, mai ales în cazul formelor mitului mai bogat în manifestări arhaice, pentru că va trebui să ținem cont că dacii - valahi au fost monoteiști, și numele lui Dumnezeu cel creștin ia cu ușurință locul lui Zalmocsis, care în traducere are același sens, însemnând Stăpânul Vieții și al Morții. Înțelegem dar că cele două denumiri urmează îndeaproape varianta locală, sau regională a denumirii de *pelasgi*.

Așa cum cei din Țara Bârsei se numeau Bârseni, derivând de la anticul Târseni, adică etruscii, pelasgi carpatici și ei, tot așa și Romanii, pelasgi, tot carpatici au numit pe strămoșii lor, prinși în mit, Rohmani, aceasta însă n-are nicio legătură cu hindușii. Putem duce paralela mai departe vorbind de olteni sau de moldoveni, și de poveștile lor moldovenești despre facerea lumii - să zicem - sau oltenești, care pot avea și deosebiri neesențiale, dar în ansamblu românești sunt. Și poporul român, sau dacoromân, ori

valah, s-a format ca și miturile lui, prin închidere, pe baza spiritualității și capacităților existențiale moștenite sau dobândite, prin exercițiu.

Nu negăm, firește, și unele influențe străine, dar acestea nu ating niciodată fondul ancestral al unei existențe legate de un popor; cele mai multe acceptări le face o parte a limbii, de fapt cea mai mobilă și anume vocabularul periferic; fondul principal lexical, care se constituie din cuvintele ce asigură baza comunicării nesofisticate, rămâne foarte stabil; a nu se înțelege anchilozat. Ținem să amintim că Paștele Blajinilor se mai numește și **Matcalăul**, cu varianta feminină **Matcuța**, care au rădăcină comună cuvântul *matcă*. Cu alte cuvinte tot la timpurile ancestrale va trebui să ne referim, căci *matca* înseamna elementul primordial, precum matca de albine care dă viață. E punctul de plecare dar și o condiție a continuității, și în final tot la pelasgi ajungem. Subiectul însă merită a fi tratat cu seriozitate, pentru că este încărcat de coduri și simboluri arhaice.

Drept concluzie vom aminti de faptul că eforturile celor de bună credință, interesați de adevărul despre pelasgii - valahi, civilizatori primordiali, sunt răsplătite prin confirmări, nu numai ale unor cercetări prestigioase cu autori autohtoni, dar și ale oamenilor de știință străini. Pentru edificare menționăm că de curând, niște specialiști americani, studiind artefacte de pe teritoriul nostru, aparținând culturii precucuteniene și cucuteniene recunosc și vechimea acestei civilizații, dar și că centrul acesteia este în Europa Centrală, veche de cel puțin 4 000 de ani devansând chiar pe cea sumeriană (vezi și articolul Marianeii Terra din revista „*Dacologica*” care prezintă un rezumat al acestui articol publicat de acești americani, reluat din păcate, în integralitate, doar de un singur cotidian românesc, și anume de *Jurnalul Național* .

Privind în adâncurile istoriei auzim ecourile întunecatelor vremi prinse peste milenii în mituri, în cântece, în tradiții și obiceiuri unice care au conturat o Românie profundă, trainică care nu va dispărea niciodată.

5. BASCII DIN PIRENI – FRAȚII DACOROMÂNILOR CARPATICI

Radu-Tudor Ciornei,
Dr.Ph.D. Universitatea Columbia, Missouri, SUA
Maria Ciornei
Prof. Suceava, România

Rezumat. Studiile cele mai recente, românești sau străine, arată că populația pelasgă carpatică a constituit nucleul originar al celei mai vechi civilizații protoistorice, cel puțin din centrul și sud-estul Europei. Valahii (cu etimonul: pelasgi-pelahi-velahi-valahi) sunt descendenții direcți, după cum se vede ai acestor civilizatori, din care s-au desprins însă și bascii. Argumentele pentru a convinge de cele afirmate țin de domenii diverse; antropologie, etnologie, genetică, mitologie și, în mod deosebit, lingvistică. Încheiem amintind că bascii sunt cunoscuți până acum ca având o limbă asemănătoare doar cu a gruzinilor numiți și **iviri**, a căror țară se numea în vechime și Iveria și care este situată în zona munților Caucaz.

Bascii sunt menționați în istorie ca fiind cocoțați pe Munții Pirinei, în principal. Sunt trăitori răspândiți în Spania, dar și în Franța, numele de **basc** fiind consemnat și în antichitatea ce vorbește de triburile străvechi ale vasconilor, descendenții primelor populații din Europa de Vest, în special cele din regiunea Cantabria. Strabon și Pliniu consemnează triburile basce ca fiind vasconi și aquitani. Dovezi incontestabile arată că aceste populații vorbeau o limbă asemănătoare cu basca. Unii istorici, precum și geograful grec, anticul amintit consideră că bascii își trag numele din acela al vasconilor, pe care îi arată că locuind la sud de Pirineii occidentali și la nord de râul Ebro, în Navarra și Aragonul de nord de astăzi.

În perioada antichității târzii, ca și în evul mediu timpuriu, acest nume a ajuns să fie folosit pentru întreaga populație vorbitoare de limbă bască de pe ambele părți ale Pirineilor. Dar noi ne punem întrebarea; care este sensul originar al termenului de **basc**, ori **vasc(on)** de mai târziu? După un ultim studiu al cercetătorilor de la Centrul de Investigații Cooperative în Bioștiințe, Europa se împarte în grupuri genetice iar unul dintre acestea e cel al bascilor, un grup genetic omogen clar distinct de restul europenilor de vest.

Cercetătoarea Naira Rodriguez-Ezpeleta, responsabilă acestui studiu, declara: “*este primul studiu realizat la o scară mare și include datele genetice individuale de la cetățenii basci, răspândiți atât pe teritoriul spaniol cât și pe cel francez*”. (Wikipedia; Enciclopedia liberă, 29 iulie 2010-Bascii).

Încă există multe controverse în a stabili care este adevărul istoric privind existența populației basce. S-a spus despre aceasta că este o populație străveche, care nu are nicio legătură cu vreo populație din Europa, doar cu cei din Asia Apropiată, cu georgienii, numiți în vechime și **iviri**, de care se apropie având asemănări în limbă. Amintim în treacăt, urmând a reveni, că Dobrogea de nord era numită de scriitorii antici Caucaș, iar munții Dobrogei - Munții Caucaș. Interesul pentru această populație, pentru originea ca și pentru limba ei, ne-a venit într-un mod firesc, având în vedere preocupările noastre de istorie preantică și antică a poporului dacoromân, prins în mai multe studii. După demonstrarea faptului că dacii, numiți și valahi, în forme fonetice apropiate încă din vremea homerică, sunt descendenți direcți ai pelasgilor, a prezentării argumentelor valabile că “*misterioșii*” etrusci au pornit din aceeași zonă a Carpaților, cercetările noastre privind protodacii sau pelasgii, originea lor, aria de locuire, ori

limba acestora ne-au îndreptat și către basci, întrucât aceștia sunt considerați cea mai veche populație europeană, preindoeuropeană, a carei limbă, este unică și care a pus și pune încă multe întrebări privind originea ei, vechimea, și găsirea explicațiilor care să convingă, în privința continuității ei extraordinare și a rezistenței în fața pericolelor de-a lungul istoriei; avem în vedere în primul rând cauzele imposibilei ei asimilări de către numeroasele populații migratoare care au trecut peste ea, dar care nu au putut s-o miște din locurile ce le deține de milenii, și care nici nu și-a pierdut limba și tradițiile numeroase și foarte vii până azi.

Coborând adânc în istorie, găsim explicații ale mișcărilor unor populații străvechi, precum cea a bascilor, spre patriile lor actuale din zona Carpatică, vom întâlni perioada glaciațiunii a IV^a Wurm, încheiată în anii 9800 î.e.n. de topire a ghețarilor de la Polul Nord, și aceora de ocupau întreg teritoriu situat la nord de paralela 46.

Se știe acum că întreaga Germanie e ocupată de morene aduse de ghețari din zona Peninsulei Sandinave. Topirea ghețarilor s-a datorat încălzirii atmosferei terestre, care a avut ca urmare inundarea tuturor ținuturilor de câmpie și dispariția populațiilor de aici. Au rămas doar oamenii din munți” (Paul Lazăr Toncilescu – *Bascii - Congres Dacologie-Sarmisegetusa*).

Bascii au plecat din spațiul daco-românilor, al pelasgilor arhaici, din același spațiu al Carpaților și nu au fost singurii. Ultimele cercetări interdisciplinare evidențiază extraordinara capacitate civilizatoare a populațiilor pelasgice cu centrul de origine în această regiune. Avem în vedere faptul că de aici au plecat și sumerienii “*Pregnantă este legenda sumeriană în care se spune că după potop regele Șumpak a luat conducerea neamului din munți*” (ibidem). Oamenii au coborât din munți, și pentru că au început a seca bălțile din vest, și pentru că s-au înmulțit ca număr și și-au organizat viața în noile condiții, care permiteau și transhumanța, ce se impunea din cauza sporirii în turme, în primul rând. De altfel, în timpuri diverse, au plecat de aici și dardanii, și troienii, și etruscii, și aheii și dorienii, triburi din Elada, care și azi au cuvinte românești (**muma, io**, etc., ca și înaintașii occitanilor din sudul Franței, care vorbesc o limbă apropiată daco-românei (**cloca, el e greu, el e gelos, io aug(d) etc**).

Amintim și pe cei ce-și zic azi lituanieni, care au cuvântul **daina**, ce-l întâlnim și ca refren în cântecele maramureșenilor - **daina, daina și daina**, asemenea și letonii, dar și geții din Panonia, (s-a descoperit o Getidavă, pe Vistula Mijlocie). Amintim și de prezențe daco-romane arhaice, pelasge, în Panonia Ungară - s-a descoperit în 1976 cetatea dacă Buda, însemnând dava= cetate, în Buda, partea veche a Budapestei, aceeași cetate, numită tot Buda. Amintim și de latinii, numiți, de populațiile dacice carpatice, de unde s-au desprins **letinii**, și care în jurul an 1300 î.e.n. sub conducerea lui Latinus au întemeiat Lațiumul, ce va deveni mai târziu nucleul orașului Roma.

Și în Georgia există o cetate numită Buda însemnând davă. Vom găsi și în România de azi localități cu numele de Buda, ori Budești, ori antroponime ca Budescu, adică cei înrudiți cu cei proveniți dintr-o cetate, numită Buda.

Nu insistăm asupra faptului că vechii locuitori ai Germaniei vorbeau o limbă latină veche și despre ei Suetonius, scriitor din timpul împăratului roman Augustus, spune că erau vorbitori de latină (n.n. latina veche, ori pelasga, ori daca), și că în această limbă cuvântul **germanus** înseamnă “*frate bun de mamă și tată*”. Să ne mai mire că înșiși nemții numesc țara lor Deutschland, pronunția este doici-land, și de ce nu, în lumina celor afirmate mai sus, Daci-land?

Rămâne să meditam. Ne întoarcem la populația “*misterioasă*” a bascilor, care se

pare că au plecat, după unii în mil. al III-lea, î.e.n., după alții mult mai înainte – menționăm că înșiși bascii, conștienți de unicitatea lor ca populație străveche, spun că se găsesc pe pământurile ce le ocupă și azi, din preistorie, chiar avansează o cifră aproximativ de 45.000 de ani. Ceea ce nu e departe de adevăr, luând seama că ei sunt o populație, care are chiar în denumirea sa, ideea de neam, legat din timpuri răstrăvehi prin înrudire de sânge, dar și prin apartenența inițială la același spațiu. Că ei au cultivat în mod obsesiv și cu obstinație ideea superiorității lor, venită din transmiterea din generație în generație, a apartenenței la origine nobilă, a unor strămoși civilizatori, pelasgii, spre deosebire de populațiile nomade humanoide întâlnite pe noile lor teritorii, ne-o arată faptul că și astăzi sunt extreme de naționaliști, conservatori în tot ce ține de viața *eskualadanilor*, adică a bascilor. Numai astfel au putut rezista nenumăratelor vicisitudini ale timpurilor atât de îndepărtate, astfel au putut conserva o limbă ce, la o mai atentă studiere, va putea să ne conducă la concluzia că nu este nici pe departe imposibil de descifrat și de înțeles.

Vom merge, ca și în cazul limbii etrusce, pe ideea că atunci când se studiază limbile acestea arhaice va trebui să avem în vedere, nu limbile oficiale, literare standard de azi, din care se presupune ca s-ar trage cele dintâi, ci graiul arhaic, regional al latinei vulgare, totuna cu limba pelasgă sau daco-română.

Luăm în considerație o realitate, și anume, că pronunția în graiuri este la o primă constatare, o pronunție care poate duce la concluzia că e vorba de o limbă străină. De altfel, aflăm de la un scriitor antic că, încă de pe atunci, elevii vorbitori de latină populară acasă, una și aceeași cu latina, dar și cu dacia sau pelasga, erau corectați de profesorii lor. Elevii trebuiau să spună nu **oriclia** (cât de aproape e de pronunția populară **orechia**, sau chiar **orecia! în grai popular**), ci **auriculum**, conform limbii latine clasice, o realitate artificial creată de învățații de atunci, care n-a avut priză la popor, dovadă că a și dispărut.

Studiul urmărește a demonstra că bascii, ca și limba lor, sunt relicve vii ale protoistoricilor dacoromâni, pelasgi, din Carpați, priviți din unghiul unei populații civilizatoare, dar și ale istoriei universale, care, studiate mai îndeaproape, pot lămuri sau, cel puțin, pot deschide ferestre spre luminarea unor timpuri atât de vechi.

Una dintre dovezile multe ale rădăcinii lor pelasge sau valahe este și descoperirea unei cetăți pelasge în țara Bascilor din Spania, numită Uxama, dar și adevărul că numele vechi al Spaniei și al Portugaliei este Iberia păstrat și în denumirea arhaică a Gruziei, Georgia de azi, din nordul munților Caucaz, prelungire a Munților Caucas, aflați – cum se spunea în antichitate în nordul Dobrogei.

Studiul urmărește incitarea celor pasionați, specialiști, sau nu în istorie veche, la a aborda acest subiect pornind de la unele argumente ce le vom prezenta, **care să ateste că acești basci au pornit încă din vremuri imemorale din zona carpato-dunăreană**. Cercetarea noastră are în vedere și faptul că denumirea sub care sunt cunoscuți, aceea de **basci**, le-au dat-o celelate populații, cu care au venit în contact, ori neamurile apropiate din aria originală, înainte de desprinderea de aceasta.

Ei își numesc pământul strămoșesc **Euskal Herria**, adică țara Bascilor, limba, pe care o vorbesc, este **euskera**, iar individul basc este un **euskaladan**, adică vorbitor de limba euskara, trăitori, în principal, în Munții Pirinei din Spania și Franța.

Chiar și în timpurile recente, majoritatea viețuiesc izolat, în sate cu câteva case, în văile adânci dintre munți, iar ciobanii basci își duc turmele mari pe văile munților și

viețuiesc în singurătate. Mulți din ei chiar nu-și întemeiează o familie tocmai pentru că stau și câte 7 luni în munți, cu oile. O informație găsită în revista *“Formula AS”* nr. 637, octombrie 2004 ne-a atras atenția și ne-a determinat să ne oprim asupra bascilor.

Este consemnat faptul că bascii sunt de milenii, în primul rând, oieri și că stâna lor poartă numele de **olha** o coliba cu două odăi, una mică pentru ciobani, alta pentru făcutul brânzei. Această colibă este pentru oierul, ce parcurge spații largi, prin transhumanță, o construcție improvizată și ușoară, prioritară în orice loc ar poposi.

Din timpuri întunecate, această transhumanță n-a fost îngrădită, căci în preistorie și până târziu nu erau granițe. Acești singuratici oieri plecați cu turmele unde îi duceau ierburile grase, din munte în munte, se depărtau atât de mult de locul de baștină, încât mulți nu se mai întorceau. Acești solitari au pornit din Carpați în masă compactă, credem noi, și mai puțin în valuri succesive, cum s-a întâmplat cu etruscii, de exemplu.

Afirmăm aceasta, luând în considerare extraordinara lor unitate și continuitate peste milenii, și mai ales faptul că această unitate este înscrisă în denumirea lor ca popor și azi. Dar având în vedere numărul mare, menționat de unii cercetători, ai acestor locuitori ai Pirineilor, care și acum spun că sunt *“pe pământ de când lumea”* și că în legendele lor se spune că ei erau *“înstăpâniți peste toată lumea”*, că *“sunt de un alt neam”*, că demult au fost în număr mult mai mare-adevăr consemnat și de documentele scrise și în antichitate, mai ales după 200 de ani de la cucerirea romană, dar și în epocile medievale, vom încerca să pătrundem pe tărâmul adâncimilor încă nesondate ale timpului.

În timpuri străvechi, după ce anume populații, mai ales din zone muntoase, s-au înmulțit ca număr, indivizii au pornit în valuri succesive spre toate direcțiile; bascii-pelasgi carpați au plecat spre est și sud - est, au alcătuit Iveria, Georgia de azi, ori s-au îndreptat spre vest, formând ceea ce va deveni misterioasa țară a Bascilor din Peninsula Iberică; avem în vedere migrarea unor populații din munți înspre câmpie, după glaciațiunea Wurm IV, spre o zonă mai joasă.

Zona originară de roire a mai multor grupe de populații, și a bascilor, a fost cea a Carpaților. Această roire s-a făcut în timp, și pe grupe de rudenii, așa cum de fapt trăiesc și azi. În ciuda timpurilor moderne, ei n-au avut niciodată un stat unitar. Unii, cum au fost etruscii, au coborât din zona Agatârșilor, a Tisei spre sud-est spre Grecia de azi, constituind și cetatea Troiei, alții au plecat mai târziu pe mare și s-au oprit în Etruria, formând mai apoi o civilizație înfloritoare.

Parte din aceștia s-au îndreptat și spre vest, pe uscat în urma animalelor, prin transhumanță. Noi credem că și bascii, mai înaintea etruscilor s-au desprins din marele trunchi pelasg. Iată că, întorcându-ne la acele timpuri atât de adânc înfundate în necunoscut, dăm peste un cuvânt din fondul principal al limbii basce, care va deschide căi spre înțelegerea, cu un pas mai mult, a originii bascilor, și anume **olha**. Discuția pe marginea acestuia va putea lămuri **unele din motivațiile originii lor carpatice**.

Ca populație foarte veche, care a păstrat foarte vie din memoria ancestrală, amintirea stravechimii ei - unii dintre ei locuitori spun și acum că sunt pe aceste meleaguri încă din epoca primitivă - chiar de 4500 de ani, găsim aceasta realitate atât de evidentă și anume **ol(a)ha, coliba ciobanului**.

Niciun oier, venit pe un loc, indiferent cât de aproape sau departe, nu-și va construi întâi o cetate, trainică, ci un adăpost modest, numit de daco-romani **stână**. Faptul că bascii-și numesc stâna **olha, ne îndreptățește a crede că e vorba de așezarea unor**

valahi-pelasgi pe aceste pământuri. E vorba de stâna valahului, sau a olahului. Termenul are multe variante fonetice în timp și la diferite popoare.

Se știe că din antichitate și până în timpurile moderne valahilor, pelasgilor de fapt, li s-a spus când **oloso**i (Homer-Iliada) cea mai veche atestare, când **volci**, **bolci** (vezi și denumirile unor orașe etrusce Volci, Veii-Vulcii, Felathri, etc), când **feaci**, **felahi**, **vlahi**, **volohi**, **olaczi**, ori **kara iflaczi**, etc., în funcție de aparatul fonator și de urechea străinilor care îi denumesc.

Dar cum românii nu și-au spus *valahi*, ci întotdeauna *români*, celelate populații nomade, au păstrat în memorie originea locuitorilor sedentari, și denumirea lor de *pelasgi* sau *valahi*. Acești urmași ai valahilor daci, bascii pelasgi din Carpați, au venit și s-au intersectat, în timpurile de început, cu grupurile humanoide din Pirinei care le-au spus *olahi* (*valahi*), după cum își denumeau ei coliba, stâna. Valahii și-au denumit casa lor primară, stâna, de fapt casa primară a olahului - **olaha**. Și așa a rămas până azi.

Considerăm un argument valabil prezența acestui lexem în limba bascilor, căci e legat de existența bascilor, ca oieri în primul rând din străvechime, evidențiind și importanța casei pentru basci, care și azi are o semnificație foarte interesantă, ce atestă că aceștia, considerau casa, inițial coliba, olha, un simbol al ființării lor **ca valahi**, **ca neam pelasg** fără întrerupere. Pentru basci casa, în spiritual tradiției, înrădăcinate la începuturi, tocmai în scopul păstării unității și ființării lor, devine vie. Ea dă numele familiei, și nu invers. Casa este moștenită de primul născut, și dacă se căsătorește cel ce se mută la casa celuilalt, acela ia automat numele casei, chiar dacă e o femeie moștenitoare, bărbatul va purta numele casei familiei femeii, ce va deveni stăpâna casei. De altfel femeia la basci, ca și la etrusci, are un rol deosebit, și aici vedem apropiere ce se explică prin rădăcina lor comună pelasgo-carpatică, dar care indică și o extraordinară vechime a acestor popoare - cu trimiteri până în matriarhat.

Un argument în plus, care arată că bascii se trag din Carpați, îl găsim și într-o monografie a satului Fundu Moldovei, unde este descrisă componența structurală a stânei românești, identică cu ol(a)ha bască ("*O așezare din Ocolul Campulungului Bucovinean (Filon Lucău-Danilă și D. Rusu Ed. Fundației Culturale "Alex. Bogza 2000 pag. 277)*, unde se scrie; "*compartimentarea stânei (a colibei) este axată pe prezența a două încăperi, încăperea centrală unde se face brânza și doarme ciobanul, si celariul în care se pastreaza brânza*", aidoma olhei basce.

Etnograful Tiberiu Moraru consideră "*stâna ca fiind o forma inferioară de așezare omenească, în care ciobanii, din cele mai vechi timpuri s-au retras departe în mijlocul naturii*" (ibidem). Aceleași ocupații duc la aceleași obiceiuri, gesturi ori mentalități. Ciobanul basc este ca și cel român, trăitor în condiții aspre de munte, ca în spațiul de origine, aceleași necesități în construcția de bază a stânei, a olhei. Acest cuvânt este o atestare a termenului de *valah* încă din preistorie, dacă avem în vedere faptul că bascii constituie o populație preromană, preindoeuropeană. Singurătatea ca și timpul disponibil pentru meditare, a făcut din ciobanul basc, ca și din cel dacoromân, un om răbdător, visător cu ochii deschiși, plin de viață și de vorbe de duh, un om liber, din alt neam, care nu vrea să se amestece cu străinii. Acest lucru amintește de țărani români, care nu acceptau, până nu demult, în veacul trecut, să se amestece cu străinii, chiar din alte sate; doinele de înstrăinare vorbesc despre aceasta. Există consemnată încă din antichitate o populație de munteni de la poalele Munților Gugu, Retezat, numiți gugani - gulgulani, neam de urieși, care nici asăzi nu admit vreun amestec cu cei străini. Ca și

dacoromânii, bascii răbdători privesc transhumanța ca pe ceva de care nu se pot lipsi, deși traiul este greu, ei spun **așa s-au pomenit din moși strămoși** - Pierre Ibanez - tânăr cioban din Basse – Navarre (*Bascii - Al doilea spațiu mioritic*. **Bogdan Laupesu Formula AS nr 267- 2004**). **Auzim pe ciobanii români parcă vorbind**. Ca și cei români, bascii cred că nu pot trăi decât prin această îndeletnicire, pe care o consideră sacră, „*nu pot fără oi, nu pot fără munți*”. Dacă îi ești pe plac vorbește cu tine ore în șir, dacă nu, atunci, nu vei primi nici o elementară informație privind numele primarului, de exemplu.

Amintim de un vechi obicei comun cu al ciobanilor dacoromâni, acela al jurământului în fața unui copac, un stejar – la basci, sau sub un brad la români, care se prindeau frați de sânge, mai apoi de cruce. Este consemnat jurământul sub un stejar al bascilor ce se consideră primii în organizarea unei adunări democratice, acum 1000 de ani, când păstorii și fermierii au cerut regelui Spaniei să le recunoască drepturile, la Guernika. Marea lor parte sunt burlaci - ca și ciobanul mioritic și, ca și la noi cândva în vremuri vechi, ciobanul stă luni în singurătate, sau chiar ani plecând în zări îndepărtate, de multe ori în drumuri fără întoarcere, prin transhumnță. În olha lui se găsesc aceleași obiecte dintotdeauna: „*vatra de piatră, bărbâna, ceaunul de tuci, lavița îngustă, acoperită cu blănuri de oaie, o singură lingură*” (*ibidem*).

Un alt argument, care ne îndreptățește a considera că acești basci sunt pelasgi - valahi din Carpați, l-am găsit într-o monografie a altui sat, tot de munte și tot din Bucovina. E vorba de satul Dorna-Candrenilor, întemeiat de locuitori veniți în deosebite timpuri din Ardeal, păstori în principal. În această lucrare a satului Dorna-Candrenilor, tot sat de munte, am întâlnit într-un capitol privind cuvintele arhaice, vii și azi, unul care face parte din aria oieritului, și anume cuvântul **basca** însemnând „**lână tunsă de pe oaie**”. Ce poate spune acest lucru, dacă nu faptul că inițial acești basci erau sigur oieri, deci, transhumanți, iscusiți tunzători de oi, dar și buni prelucrători ai lânii. Urme ale existenței lor găsim și azi în niște hidronime ca și în toponime. În Munții Buzăului - există râul Basca din comuna Ghijdi, ca și alte două râuri - Basca Mică și Basca Mare din aceeași zonă, și satul Gura Bascii, aparținând localității Calvini și un altul, Lunca Bascii.

Pentru a susține titlul lucrării vom aduce și alte argumente, lingvistice, etnografice, folclorice. Amintim totuși de faptul că denumirea țării Bascilor, în limba lor, **Euskal Heria**, se dovedește o sintagmă, care ascunde în sine, chiar prin elementele lexicale componente, **adevăruri ce trimit la pelasgi ori valahi, adică la daco-romanii de azi**.

Țara Bascilor este numită, chiar de locuitorii ei, **Eusk-Adi**, pronunțat și **Euzkadi**. **Eusk= cei de un neam; +adi=adzi=de aci, de pe anume loc**. Alături de aceste toponime semnificative, găsim și antroponime ce duc cu gândul la răstrămoșii lor pelasgi-valahi. Luăm la întâmplare câteva exemple de nume ale unor basci contemporani cu noi. Un șef al guvernului basc poartă numele de **Juan Jose Ibarretxe**, care a fost și primul ministru numit la ei **Lehendaksri**.

Prezența grupurilor fonetice **tx**, și **ksri** este o constantă și se pronunță ca în grai dialectal al limbii române **lehendzari**, adică **cei legendari, cei ce vin din trecut, ce țin de înaintași**, mai exact, dacă descompunem cuvântul în elementele componente, vom găsi, spre surpriza noastră, termenii de **lehent** - o pronunție specifică pentru **levant=levant**, numirea pelasgă pentru **Orient**, și **daks (-ri)**, adică, **dacii din Orient, din Răsărit**; în privința acestei terminații **ri**, presupunem că e vorba de un alt cuvânt

latin vechi **rivanus**, și atunci consemnăm că în această numire generică, ce înseamnă **conducător**, și mai târziu, **prim ministru**, avem încifrată o stare de fapt, din străvechime transmisă, și anume că acest individ se trage din cei vechi, din înaintașii daci din Răsărit, stabiliți pe malul unui râu și că reprezintă o funcțiune primordială.

Dacă avem în vedere că bascii au și acum case vii, case construite cu fața la răsărit, ca la noi, în întâmpinarea soarelui, simbol basc, al cărui cult de asemenea îl întâlnim și la dacoromâni - unde soarele se găsește pe porți, pe case, pe stâlpii de la intrare, ori pe grinzi - cu numele stăpânului basc sculptat deasupra intrării, care-și ia patronimul de la cel al casei, ceea ce arată că ei păstrează cu sfințenie toate tradițiile neschimbate de milenii, că locuințele lor poartă anul construirii lor care coboară până la 1500, nu ne mai întrebăm cum de ei își păstrează și asemenea nume arhaice.

Ei cred că „**Izena duen guzia omen da**” adică „**ceea ce poartă un nume există**”. Dacă încercăm să descifrăm după sensul arhaic al acestor cuvinte, acest dicton, vom ajunge la rezultate ce vor surprinde: **Ize-na=Ite(uite) na=vezi. Duen=du(duce+en=in față, în evidență). Om(en)=om** (cel ce respiră, e viu), **Da=afirmația ce dă sens vidului. Da** este un cuvânt foarte mult folosit în bască, el însemnând și o afirmație, dar și o negație, în contexte diferite, de altfel acest adverb de afirmație intră deseori în cuvintele basce care întăresc ideea de neam de vechime, de unitate de exemplu: **eskaladan**, adică vorbitor de euskera, confirmând apartenența la neam, în acest caz traducerea, prin prisma limbii arhaice daco-române este, mot a mot, următoarea = **Na, (uite), ceea ce e dus în față, scos în evidență, prin nume, capătă viață, (precum om) e viu.**

Observăm și prezența acestei particule **ba(r)** în patronimele basce - **Ibarretxe**, sau **Ioseba**, **Egbar**. **Ioseba** este alcătuit din următoarele componente lexicale: **ba=baba=ava** în latina veche, populară se consemnează formele **abioi, avioi, avus=tata=aici** însemnând **cel ce se trage din bătrânul strămoșul Jose** (notă - și azi se mai spune în limbaj bisericesc unui călugăr spiritualizat, bătrîn, ce-are ucenici **ava** de exemplu **ava Pimen**, din *Pateric*).

Aceeași demonstrație se poate face și în cazul antroponimului **Egbar=eg-ba-r**. Interesantă poate fi și relevarea sensurilor termenilor constituenți ai antroponimului, lexem compus, **Ibarretxe**. **Ibarretxe=Iba-r retxe** (**tx** se pronunță **tdzce**, ca în dialectul dacoromân în anume graiuri, iar numele **ba** are sensul cuvântului, găsit și în latina populară **ava=tata=bătrîn, strămoș**, adică **cel din neamul strămoșului Ioan**. Nu ne surprinde faptul că ajungem la aceeași semnificație semantică.

Amintim un fapt, nu lipsit de importanță în demersul nostru și anume acela că forma arhaică a cuvântului **moș, strămoș**, adică **bătrîn**, se găsește în numele unor personaje legendare; avem în vedere balada populară intitulată „**Novac și Corbul**”, în care personajele sunt, Gruia Novacul (în traducere Novac înseamnă uriașul) și tatăl său, Baba Novac, adică Novac cel Bătrîn, Tatăl. Un alt antroponim basc, interesant este **retxe**. **Retxe=retce=retce(a) rețea=neam=urmaș**. În traducere vom spune-**urmaș al bătrînului înaintașului; din același neam cu strămoșul Jose, sau Juan, sau Ioan.**

Alte etimologii ale altor termeni basci credem vor fi revelatoare privind originea carpato - dunăreană a acestora. **Euskal –Heria = țara Bascilor. Euskunus =** în limba pelasgă (latină populară sau dacă)=**escunus=escus** are sensul de **neam cu, înrudit cu**, devenit sufixul **escu** în română, ce indică această lucr - de la Ion – Ionescu. **Heria=aria= suprafață de pământ unde se cultivă cerealele**, sau în sens mai general **un**

anume loc. Deci **Eusk-al-(H)eria** se traduce = **cei de un neam**; **al** este articolul posesiv din daco-română ce exprimă această legătură de apartenență. **Heria** arată pe **cei ce țin de un anume loc**, deci **cei înrudiți veniți din același loc**; se putea traduce prin **cei ce stau în același loc**, dar n-ar fi avut sens - aceasta fiind o realitate vizibilă, mai ales că bascii, în timpurile străvechi, au ocupat toată sau aproape toată Peninsula Iberică. Despre ei se spune că au o limbă arhaică, preindoeuropeană, ce nu se înrudește decât cu cea a georgienilor numiți și iviri, pentru că țara lor se mai numește și Iviria

Această asociere ne ajută în a înțelege care a fost drumul bascilor înspre locurile de azi. Am văzut ce înseamnă **basci**, și că stâna lor, prima și cea mai importantă construcție a oierilor, nomazi e **olha**, deci locuința valahă, a valahului, avem convingerea că au migrat în timpuri străvechi, posibil să fi fost printre primele grupuri de populații ce s-au desprins din trunchiul mare pelasg, care s-au îndreptat, din motive presupuse; fie că s-au înmulțit ca număr, fie că au fost conduși de transhumanță sau au fost prinse în marea migrație a popoarelor din perioada războaielor homerice, sau mai înainte. Cert este că o parte, ca și tuscii (etruscii) carpatici, au roit spre vest în principal, dar și spre est, ori sud-est, precum ivirii, ce s-au oprit în Caucazul din Asia Mică.

Iviria. Eponimul **Eskual Heria** a dat numele de **Iviria**. **Esk=ist=(a)ist=aiști**, **cei de aproape**, adică **de un neam**. **Esk, isk**, în grai dacoromân se pronunță **ist** de ex. **Damaskina** se pronunță **Dama(s)știna**, cu alte cuvinte vrem a spune că deși a trecut un timp ce "*sparie gîndul*", vorba bătrânului cronicar, limba latină populară, sau pelasga ori daco-româna continuă să existe în timp. Pentru a înțelege mai bine sensul acestui cuvânt **esk**, pronunțat **ist** - e vorba de pronunție arhaică - recurgem la antinomia **isti(a)=aiști(a)**, adică **cei de aici**, **cei apropiați**, și prin urmare, **cei de un neam**, spre deosebire de **aceia**, **cei de acolo**, **de mai departe**, adică **cei străini**.

În concluzie vom spune că întrevădem în forma actuală **Iviria**, un cuvânt ce are la bază formele amintite adică **Ist-iria=cei de un neam+heria=aria= de pe același loc**. Transformarea grupului consonantic **st(șt)** în **v (b)** = **Istiria, Iviria, Iberia** este rezultatul tendinței cerută de legea comodității în vorbire, care impune o pronunție cu cel mai mic efort expirator. Numai în aparență avem de-a face cu denumiri diferite, căci e vorba de lexeme ce sunt de fapt purtătoare de sens identic.

Revenind la toponimul **Iberia**, înțelegem acum de ce întreaga peninsulă poartă acest nume. Pentru că iberii, sau ivirii, cu numele țării lor, în forma cea mai veche **euskal heria**, au păstrat-o și în denumirea fraților de sînge a bascilor. Ei au fost primii civilizatori ai peninsulei, abia peste foarte multă vreme au venit peste ei năvălitorii mauri, francezi sau spanioli etc.

Histria. Pentru a convinge că zona de origine, de unde au emigrat bascii, este cea a Carpaților, amintim aici și de altă populație migratoare ce s-a stabilit însă mult mai aproape de locurile de baștină, dar din aceeași ramură. Avem în vedere pe histrienii. Ne vine ușor a arăta cine sunt aceștia după discuțiile anterioare. **Histria=Hist(e)ria=histi(a)=hiștia=(ha)iștia-aiștia-aceștia=** adică **cei de aproape**, **cei înrudiți**. (Sunetul **h** din toponimul **Hist(e)ria** este un sunet aspirat, existent și cu acest statut și azi în limba bască, dar și în dacoromână, exemplu se spune și halo! în pronunție regională, veche și actuală, dar și **alo!**; același lucru se poate spune și despre interjecția **hei!**, pronunțată și **ei!** Avem în vedere aceeași opoziție între pronumele demonstrative, ce arată, indică distanța, **aceștia-iștia**, față de **aceia**; **cei de aici**,

apropiați adică **cei înrudiți**, față de **aceia**, adică **cei mai de departe**, adică **străini**.

Cea de-a doua parte a eponimului **Heria=e(a)ria**, care înseamnă, conform DEX-ului **anume suprafață pe care se cultivă cereale**, dar și **loc delimitat, spațiu, suprafață de pământ**, are aceeași structură și același înțeles ca și cea din lexemul compus **Euskal-Heria** din limba bască. Nu putem considera că este vorba de **oarecare loc**, de vreme ce apare consemnat în însăși denumirea populației, deci vom face trimitere la nevoia de a menționa locul de baștină, adică iată, că am ajuns la ceea ce nu ne-am gândit că va apărea vreodată și **anume unitatea de neam dintre basci și histrienii, care sunt recunoscuți ca vorbitori ai unuia din cele patru dialecte ale limbii daco-române**.

Prin urmare dacă **histrienii sunt dacoromâni, valahi și ei**, adică **pelasgi**, este evident că **basicii sunt o ramură pornită din același trunchi, pelasg, sau valah, cu centrul de iradiere în Carpați. Etxa (casa)**. Una din cele mai comune rădăcini din patronimele basce este **etxa (casă) pronunțat edtcea**. Dacă voim a afla ce înseamnă acest cuvânt, mergem din nou la dacoromână vorbită, și vom găsi că e vorba de **etdcea**, pronunțat **icea**, în română însemnând **aicea**, adică **casa care este și rămîne aicea, de aicea**, adică, mereu neschimbată ca loc, ca importanță.

Vom întâlni **etxaberria = casă nouă**, adică în dacoromână **de aicea (de itcea= de aicea)**, care **rămâne pe locul acesta, pe locul acesta, veșnic**, sau **etxazarra=casa veche**, în limba dacoromână însemnând **de aicea(itxa-itcea pronunțat) de pe acest loc, și zarra=zare, depărtat, sinonim cu vechi, de demult**, ca și **etxaguren = colț intim de casă**, adică în dacoromână - **etxa= aicea, de aicea, care rămîne aici, și gure = al nostru, cu sens de loc unde poți vorbi, da drumul la gură, loc al tău, discret, unde poți să vorbești fără să te ferești**.

Toate aceste exemple, deși greu de urmărit, arată cu prisosință că limba bascilor, atât de greu de descifrat, cum spun toți cercetătorii, are originea în modul cel mai evident demonstrat, în limba dacoromână, sau pelagă.

Alte argumente pentru a demonstra că basicii sunt pelasgi (valahi) cu originea în Carpați. Ne vom opri la un alt cuvânt foarte des folosit în limba bască, deja amintit și cu o arie semantică cuprinzătoare, ceea ce explică foarte deasă lui folosire și că acesta exprimă aceeași idee de unitate și continuitate ca și denumirea însăși a bascilor despre care am vorbit. E vorba despre cuvântul **gure**, ceea ce, stricto sensu, înseamnă **al nostru, a noastră**, dar și **poporul nostru, și casa noastră, satul nostru**, chiar și **bucatele noastre, supele noastre, sosurile noastre**, adică tot ceea ce-i individualizează pe basci de alții, sub semnul subînțeles, al unei superiorități spirituale, care sunt și azi simțiți ca foarte diferiți de ei, ce se consideră, aparte, într-un fel anume, ceea ce i-a făcut să și reziste atâtea milenii, fără a fi asimilați ori dispersați. **Acesta este cel mai important cuvânt din eukera**. El reprezintă **fundamentul spiritului bascilor**, exprimând sentimentul apartenenței la un grup. Înseamnă și națiune, și rațiunea pentru care au rămas o nație, fără țară, privați chiar de legile proprii.

Alt cuvânt basc **gula**, cu varianta rotacizată **gura**. Rotacismul este fenomen foarte cunoscut în latina vulgară sau pelasgă - s-a păstrat doar în dacoromână și iată și în bască. În latină nu s-a păstrat forma **gură** din **gula**, numai în pelasgă, în dacoromână este această formă. Latinii spun la **gură-orațio, oraționis**. În limba bască această noțiune se confundă cu noțiunea de limbă, plecând de la gura, **organul vorbirii**,

înseamnă limba vorbită de basci. Această limbă vorbită a devenit suportul constructiv apartenenței la o națiune, la un popor și în același timp, conștientizarea că, dacă o pierd, se pierd ca popor.

„*Limba lor cu ks și xs*” (n.n. care se pronunță ca un **ce**, mai exact un **dzce**) pe care nimeni altcineva n-o înțelege, dând nume caselor și orientându-se după soare răsare, pe un tărâm al legendelor, supraviețuind grație a cea ce Juan San Martin numea **”euskaladun bizi nahia”**, adică **”voința de a trăi ca basc.”** (*Cuvinte basce-extras din “Istoria lumii, după basci de Mark Kurlansky, Ed. Random House, traducere și adaptare de Georgiana Macarie, pentru Alter Media*).

Tentăm a vedea această afirmație prin prisma limbii pelasge, adică a dacoromânei și vom ajunge la următoarele asocieri:

Eskunus= cei de un neam

al/dun= al celor uniți, adunați,

bizi= viți-pronunție dialectală=vi(e)ți,

nahia=na-hia=ahia, așia, acia, aici(e)a; în română în grai, a hi= a fi =, a exista =a ființa.

În concluzie putem traduce în limba pelasgă, dacă în fapt, această sintagmă care arată cât de apropiate sunt cele două limbi, **căci cele două traduceri sunt identice ca sens**, având în vedere că în textul basc, cuvântul **basc** nu este explicat etimologic, ca în cel dacoromân. **“Cei care-s de un neam, trăitori aicea, adunați pe un spațiu consacrat numai lor”.**

Ne vom opri preț de câteva clipe și asupra unui termen basc ce denumește turma de oi anume **txotx= ciopor**. În pronunția bască se aude **tciotci(a)**, mergând mai aproape de dacoromâni, în grai se spune **tceatcea** - adică **ceata = turma de oi** (consemnăm acest fenomen fonetic arhaic prezent și azi în unele zone ca în Banat ori în Bucovina, unde lexemul **frunte**, de exemplu se pronunță **frunce**).

Dacă la toate aceste argumente adăugăm și faptul că bascii sunt trăitori în munți, care, ca și dacoromânii, cântă doine din fluier, au sărbători importante în care oaspeții sunt întâmpinați cu muzică, cu dansuri de prețuire și de bun venit, că au poeți care improvizează poeme emoționale, despre ce se-ntâmplă în jur, și a căror provocare este contrapusă altora din public, care răspund cântând, și jocuri ori costume ce amintesc de căluții românești, ori, dacă ne referim la tradițiile legate de cultul morților, vom găsi foarte multe asemănări cu cel al românilor; de pildă ei pun pentru ce-i duși, apă și pâine, ca și noi, cred în vrăji, și în duhuri rele, au descântece, (vezi articolele din revista *Formula AS*, 25 oct-1 nov, 2004 - *Povești aproape românești - Țara Bascilor, de Sânziana Pop, Horia Țurcanu, Bogdan Lupescu; nr.41, 18 - 25 oct. 2004 - Casele vii - Țara Bascilor, de Horia Țurcanu*), ne dăm seama că merită a ne apleca mai cu grijă asupra populațiilor, care, aparent, dau senzația a fi foarte îndepărtate de noi; vom descifra o istorie fascinantă a înaintasilor pelasgi, civilizatorii lumii, întemeietorii primului stat mondial din istorie.

În concluzie studiul a dorit a sublinia ca bascii-și au originea în Carpați, și sunt frații dacoromânilor, sau ai valahilor mioritici, numiți în vremuri antice și pelasgi. Ajunși la sfârșitul demersului nostru ne înclinăm fruntea cu dragoste și recunoștință memoriei răstrămoșilor, demni a fi amintiți veșnic și respectați pentru ceea ce au fost ei și încă mai suntem noi!

6. SURPRINZĂTOARELE SIMILITUDINI DINTRE HITIȚII DIN ANATOLIA ȘI PROTOGETODACII DIN NORDUL DUNĂRII ȘI DIN CARPAȚI

Paul-Emil Rașcu
Ing., București

Rezumat. Deși ar putea fi considerată riscantă comparația dintre poporul hitiților care s-a manifestat în Anatolia și în Orientul Apropiat în mileniiile 2 și 1 îHr cu populațiile getodacice existente în mil. I îHr în regiunile de la Nordul Dunării Inferioare și din Carpați, pătrunzând însă în adâncul veacurilor, se constată că în filiațiunea actuală adoptată, românii ca urmași ai dacilor (nume adoptat de romani în s. I îHr), dacii ca urmași ai tracilor (menționați de Herodot în s. V îHr) între care geții erau cei mai viteji și cei mai drepți dintre aceștia, dar și geții erau urmașii unor populații străvechi pe aceste locuri încă din mileniiile 4-3 îHr, dar al căror nume nu ne este cunoscut și pe care, într-o expresie inspirată, N. Iorga i-a numit „oameni ai pământului”. Adoptând artifiiciul utilizat de specialiști în cazuri similare, am folosit pentru denumirea acestor populații termenul de prototraci sau de protogetodaci.

1. Cine erau hitiții?

Primele mențiuni despre hitiți au fost obținute în scrierile VT, unde se menționează că Avraam a cumpărat „de la fii lui Heț” un lot de pământ în Canaan pentru a o îngropa pe Sara, soția sa (G23/3,4,5). Ulterior Esau, nepotul lui Avraam și fiul întâi născut al lui Isaac „avea două soții hitite pe Iudita și pe Basamat” (G26/35), iar mai târziu regele David al evreilor, avea pe unul din comandanții armatei sale pe „Urie heteul” (Cartea I a Cronicelor 11/41).

Descoperirea lumii hitiților, bucurându-se de aportul unor străluciți arheologi, care au completat imaginea țării acestora stabiliți inițial în centrul Asiei Mici în regiunea numită Halys situată în bucla fluviului Kizil Irmak (Râul Roșu), stat, ale cărui implicații au ajuns spre Vest oferind sprijin apărătorilor Troiei [4,18], la Est distrugând imperiul antic babilonean al urmașilor lui Hamurabi și la Sud până dincolo de Canaan și în Egipt până la Kadeș. În Kadeș a avut loc cumplita bătălie dintre hitiții regelui Hattușili III și egiptenii faraonului Ramses II (1256 îHr) încheiat cu un tratat de pace și ajutor reciproc, faraonul luând de soție și pe fiica regelui hitit. („Evreii au ajuns la Kadeș în țara heteților” citat din Cartea 2-a a lui Samuil). Numai spre Nord hitiții s-au oprit la cca 100-150 km de litoralul Mării Negre, fâșie de pământ locuită de triburile turbulente ale Gazgașilor, dovedind că hitiții nu aveau o tradiție de marinari, ci de popor continental. Ocupând în extindere maximă o suprafață de teren mai mare decât a Italiei actuale, posedând o armată ce părea de neînvins, imperiul hitit se prezenta ca una din marile puteri ale Orientului Apropiat.

Istoria poporului hitit de certă origine indoeuropeană și poate cel mai vechi popor indoeuropean cunoscut ajuns în Anatolia în jurul anilor 1900 îHr. poate fi grupată în trei epoci de dezvoltare:

- epoca arhaică (1900- 1650 îHr) până la organizarea hitiților într-o confederație de orașe-cetăți.
- epoca încheșării imperiului hitit (1650-1280 îHr) și a apogeeului puterii sale până la distrugerea lui de către popoarele mării și a celor de la miază noapte;

- *epoca neohitită (1280-771 îHr) când ultimele cetăți hitite au fost distruse de cimerieni.*

Cercetările efectuate au dovedit fără îndoială că la sosirea hitiților în Anatolia regiunea respectivă era locuită de o populație cu mult mai veche, neindoeuropeană, pe care specialiștii au numit-o hatti sau protohitită. Infiltrarea pașnică a hitiților veniți în număr mai mare peste autohtonii, care aveau o civilizație mai înăpoiată și așa cum se întâmplă deseori, hitiții au format o pătură conducătoare, fiecare din popoarele conlocuitoare păstrându-și însă limba și religia proprie. Populația locală hatti utiliza vechea limbă în practicile religioase și în numirea regilor hitiți, folosind scrierea hieroglifică descifrată de germanul Helmuth Bossert în anul 1953, iar populația hitită utiliza noua religie, limba și scrierea cuneiformă babiloneană descifrată de cehul Bedrich Hrozný în anul 1930.

Istoria imperiului hitit a fost marcată de conducători puternici, Regele Mursilis I stabilește în s.XVII îHr capitala uniunilor tribale a cetăților Neșa, Zalpa, Anitta ș.a. la Hattușăș, actualul Bogazkoy. În s.XV îHr se realizează prima incintă sacră de la Yazilikaya și sub regele Suppiluliuma I imperiul hitit ajunge la maxima sa expansiune

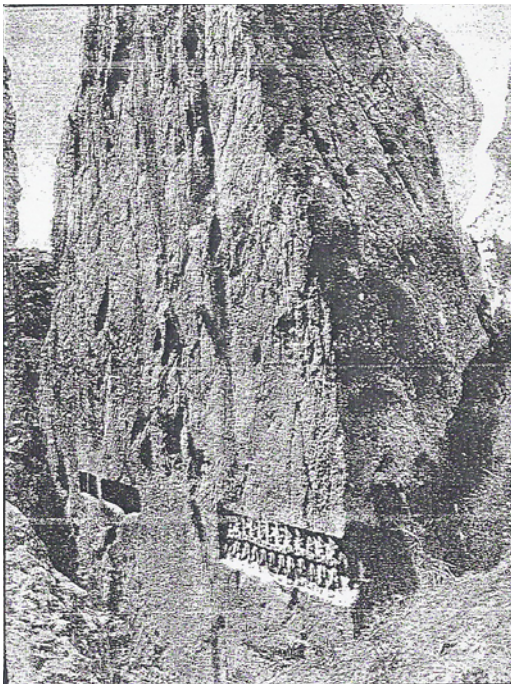

Fig.1. Sanctuarul rupestru hitit de la Yazilikaya. (Bogazkoy Anatolia)

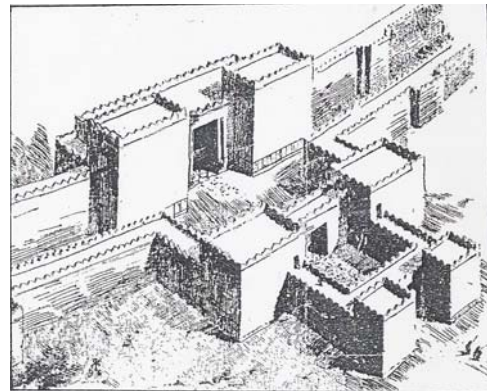

Fig. 2. Cetatea Hattutaș. Poarta Zeilor.

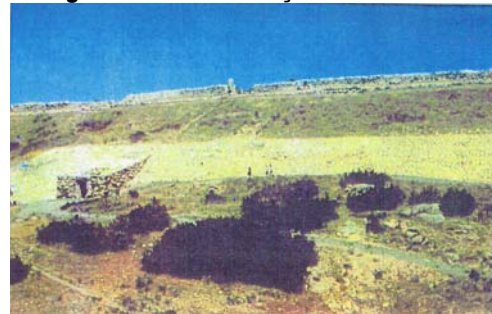

Fig.3. Cetatea Hattutaș. Zidurile cetății cu tunelul ieșirii secrete.

devenind vecin cu Egiptul. În s.XII îHr imperiul hitit este însă distrus de invazia popoarelor mării și a celor de la miază noapte. În s.VIII îHr capitala Hattușăș este cucerită și pustiită de cimerieni, iar în s.VI îHr Hattușăș este părăsită de locuitorii săi [1,2].

2. Cine erau popoarele protogetodacice?

Din cele mai vechi timpuri în Europa centrală și mai ales în tot lungul Dunării, s-a identificat existența a numeroase vestigii preistorice (cca.16 amplasamente cunoscute dintre care cele mai vechi de la Lepenski Vir sunt situate în regiunea Cazanelor Dunării), mărturii ale existenței unei populații stabile grupate pe familii, locuind în peșteri sau în bordece, beneficiind de un bogat fond de vânătoare și pescuit în pădurile și în râurile din zonă.

În regiunea Dunării Inferioare populațiile locale erau răspândite pe ambii versanți ai Carpaților unde pe lângă sursele de alimentare menționate dispuneau și de zăcămintele de sare, de cupru și aur. În perioada eneoliticului (între mileniiile 3 și 2 îHr), populațiile din exteriorul arcului carpatic, dispunând de pășuni mai întinse, au început să se grupeze pe ginți, folosind locuințe stabile supraterane de formă dreptunghiulară cu dimensiunile în plan de cca.15x10 m cu acoperișuri din paie în două pante rânduie, funcție de relieful locului, în cercuri concentrice sau în lungul unor alinamente, uneori înconjurată de îngrădiri și șanțuri de apărare [19]. Practicau pășunatul oilor și vitelor domestice, efectuau o agricultură primitivă, învățaseră torsul și țesutul realizând și marea invenție a ceramicii artistice ca forme și culori, care s-au găsit în numeroase săpături între Carpați și până în stepele Niprului, mărturii concrete ale unei civilizații dezvoltate cunoscută sub numele de “*Cultura Cucuteni-Tripolie*” [6,8,19].

3. Indoeuropenizarea Europei

În vasta regiune euroasiatică cuprinsă între Volga Inferioară, Marea Caspică, lacul Aral și ținuturile de la Nord de Munții Tien-Șan și Altai, între mileniiile 3-1 îHr a avut loc procesul de trecere de la vânătoare la păstoritul nomad, dar datorită înmulțirii turmelor de ierbivore, care depășeau capacitatea de hrănire a pășunilor din vecinătatea așezărilor omenești, a folosirii calului ca animal de călărie cât și ca urmare a modificărilor climatice favorabile deșertificării solului, au avut loc schimbări majore în viața populațiilor locale, determinând vaste mișcări ale acestora din Asia Centrală, Iran și Hindustan, către Europa în așa numita marea migrație a popoarelor indoeuropene [10].

Trecerea de la economia bazată pe vânătoare la aceea bazată pe păstorit, a fost marcată și de înlocuirea treptată a cultului religios al popoarelor. Cum reușita vânătoarei necesita un mare număr de indivizi, ceea ce a inițiat cultul chtonic al zeiței fertilității (Gea la greci) situată sub pământ, în întuneric, păstoritul, de care depindea fertilitatea pășunilor, a impus cultul uranic al Soarelui de pe cer. Unele popoare vechi considerau că Pământul, care dă belșugul roadelor și apa limpede a izvoarelor, era pângărit prin înhumarea cadavrelor și ca urmare popoarele nomade își incinerau morții sau depuneau morții în “*morminte casă*” (deci nu direct în pământ) sub formă de tumuli, alții puneau cadavrele în sarcofaje din piatră lăsate în aer liber (mormântul lui Cyrus cel Mare de la Pasargade), iar alții expuneau cadavrele în “*casa morților*” pe stânci pentru descărnarea lor de animale și păsări [11], după care preluau craniile decedaților, pe care, fie le îngropau sub pragul caselor, unde era și altarul strămoșilor lor, fie le acopereau cu ipsos păstrându-le în casă, folosind diverse scoici în locul ochilor (la Ierihon).

Referitor la termenul “indoeuropean” lingvistica s.XIX a stabilit trăsăturile comune ale unor limbi grupate în marea familie indoeuropeană, dar specialiștii nu au dovedit până în prezent existența unei rase distincte, a unui stat sau a unei arii originare, ci doar configurarea unor societăți bazate pe economia pastorală care utiliza metale, structurată social în producători, războinici și preoți și care datorită calului, carului și unui armament superior, s-a răspândit în valuri succesive, într-un proces de lungă durată, spre Balcani, Europa Centrală și Apuseană, spre Anatolia, podișul Iranului și în peninsula Hindustan. Cum deplasările păstorilor nomazi, mai întâi către regiunile răsăritene ale Asiei Centrale, constituiau și un bun prilej pentru incursiuni devastatoare, autohtonii s-au împotrivit acestora ridicând în timp, marele zid chinezesc de apărare, îndreptând astfel deplasarea acestor nomazi către Apus spre Europa [10].

În acest context între mileniiile 3-1 îHr au avut loc din spațiul euroasiatic mari năvăliri în numeroase valuri ale triburilor de păstori nomazi, de grai indoeuropean, primele grupuri cunoscute purtând numele de Ahei dat de către greci [13]. Impactul acestor năvăliri trebuie să fi fost de o duritate excepțională, punând în mișcare “*ca într-un carusel de popoare*”, împingându-se unele pe altele, retrăgându-se din calea acestora sau acomodându-se în timp cu noii veniți [9]. Grupurile de Ahei s-au îndreptat spre Europa Centrală și Occidentală, altele au traversat spre Sud culoarul dintre Dunăre și Carpați, când unele triburi locale de protogetodaci au adoptat adăpostul inexpugnabil al munților. Trecând Dunărea, Aheii reușesc în timp să formeze cu localnicii o sinteză etnoculturală între specificul indoeuropean și cel mediterano-pelasg, care îi va deosebi pe traci de dacii de la Nord de Dunăre, intră în Grecia, alungând parte din autohtoni în insule, în Rhodos și în Lidia (ionienii) și execută în Peloponez cetățile Micene (1600 îHr) și Tirint (1400 îHr) [13]. Aheii trec în Creta, suprapunându-se peste o populație pelasgico-mediteraniană, pașnică, lipsită de cetăți, dar făcând un intens comerț pe mare cu insulele din Marea Egee, cu Asia Mică, cu Siria și cu Egiptul.

Al doilea mare val de năvălitori indoeuropeni al Dorienilor, rude apropiate ale Aheilor [5], ajuns din stepele Asiei în Grecia a avut loc pe la anii 1200 îHr urmând cam același traseu, dar fiind însoțiți și de alți năvălitori din Europa Centrală, făcând parte, poate din precedenta invazie a Aheilor [20] reveniți din periplul lor apusean inițial, ajung în Peloponez și Creta, distrug cetățile Micene (1150 îHr) și Tirint (1050 îHr), ajung la Troia și alăturându-se elamiților migrați din Mesopotamia (numiți de greci e-tusci), pornesc spre bogatul Egipt, dar pe două rute, unii traversând Marea Mediterană cu corăbiile în Libia, iar alții parcurgând în lung Asia Mică (menționați în scrierile hitite “*Ahiyeni*”!), distrug imperiul hitit, trec în Cipru, jefuiesc apoi cetățile siriene și atacă împreună, însă nu simultan cu năvălitorii sosiți în Libia, dar fără succes pe egiptenii faraonului Ramses III (1193) [17].

Revenind la prima invazie a Aheilor, protogetodacii coborâți din adăpostul temporar al munților, au înțeles că țara lor va fi în continuare o frecventată cale a invaziilor barbare care în drumul lor spre Vestul sau Sudul Europei, vor pustii de fiecare dată așezările lor. Dacă protogetodacii situați în interiorul arcului carpatic au rămas pe loc constituind spre finele mil.1 îHr puternicul regat al regelui Burebista, locuitorii situați în exteriorul arcului Carpatic, au hotărât să migreze spre răsărit, strecurându-se printre două valuri succesive de năvălitori, ferindu-se de aceștia, deplasându-se pe uscat în lungul litoralului M.Negre. Din păcate această migrație a

protogetodacilor nu este menționată în nici unul din puținele documente ale vremii, accentuând caracterul unei "*fugi precipitate și discrete*", încât în această situație, ne putem referi numai la folosirea mai târzie a acestui drum de către triburile cimerienilor presate și ele de invazia sciților [7].

Cimerienii, populație indoeuropeană de păstori nomazi, ocupa prin s.IX-VIII îHr un teritoriu între fluviile Nipru și Don, dar împinși de năvălirea triburilor mult mai puternice ale sciților, s-au retras în Crimeia, au trecut strâmtoarea Kerci și urmând cursul fluviului Kuban, au trecut primele culmi ale Munților Caucaz, ocolindu-i pe la Apus, au intrat în Asia Mică, atacând regatul Urartu (710 îHr), apoi Asiria, distrug regatul Frigiei (595 îHr), cuceresc Lidia, dar învinși în cele din urmă, dispar din istorie.

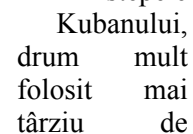
Următorii năvălitori, sciții, poate de origine iraniană [11], cel mai mare popor de călăreți din spațiul euroasiatic și cel mai bogat popor din antichitate în aur, menționează Herodot, surprinși de dispariția cimerienilor din Crimeia și necunoscând probabil îngusta strâmtoare Kerci, pornesc spre răsărit după aceștia, dar pierzând drumul, spun cronicile, ocolesc Munții Caucaz pe la răsăritul lor, ajung la țărmul Mării Caspice, trec spre Sud prin pasul Derbent, intră pe valea fluviului Arax, distrug Urartu, se aliază cu asirienii pentru a ataca Egiptul, dar învinși de mezi (611 îHr), se întorc în stepele Nord-Pontice, se stabilizează aici și dezvoltă o intensă colaborare cu grecii stabiliți pe coastele Crimeii.

4. De unde oare au venit hitiții?

Dacă prin descifrarea scrierilor și prin descoperirile arheologice realizate în ultimile două milenii îHr, dispunem despre istoria regiunilor Mesopotamiei, Siriei și Egiptului de numeroase informații, pentru regiunile situate la latitudini nordice mai mari acestora și în acelaș interval de timp, există foarte puține scrieri și mărturii arheologice concrete, ceea ce necesită o mare prudență în considerațiile ce pot fi făcute și chiar la abordarea puținelor cunoștințe din milenii precedente. Grupurile umane din ultimele două milenii de dinaintea erei noastre aveau, de regulă, un număr redus de indivizi, a căror alimentație bazată pe vânătoare, pe culesul fructelor de pădure și a plantelor existente în natură sau obținute la începuturile unei culturi agricole primitive, nu constituia o dificultate pentru a fi rezolvată.

Pe măsura creșterii numărului de locuitori, procurarea hranei acestora devenind tot mai grea, se practica obiceiul "*roirii*" grupurilor de populații către alte regiuni nelocuite sau mai puțin locuite, care puteau fi ușor găsite la vremea respectivă. Realizarea acestor roiri de populații, care s-au efectuat și în epoci mai recente (colonizarea în s.XVIII-XIX în Vestul Americii de Nord), se putea face, fie pe cale pașnică prin infiltrarea treptată a noilor veniți (hitiții, minoicii, fenicienii, grecii, etruscii ș.a.), fie impunându-se prin lupte (vechii evrei în Canaan, arabii în Africa de Nord și în Orientul Îndepărtat, berberii în Sicilia și Spania și sub o formă ușor modificată, prin războaiele recente). Este sigur că motivele roirii populațiilor antice nu aveau ca singură justificare numai problema alimentației, dar și alte cauze majore ca, evitarea zonelor cu războaie devastatoare frecvente (v. Elamul în Mesopotamia), intensificarea legăturilor comerciale (grecii, cartaginezii) și chiar motivații ideologice (conflictele actuale dintre Arabi și Israel, India și Pakistan, ș.a.). Constatând că zonele climatice cele mai favorabile asigurării hranei locuitorilor respectivi se situează de

Popoarele europene situate la latitudini mai mari au putut urma o a doua rută spre răsărit trecând prin Nordul Mării Negre, prin Crimeia și strâmtoarea Kerçi, urmând cursul fluviului Kuban, prin regiunea numită de greci Colchida, traversând primele culmi ale Munților Caucaz (fig. 4) și venind dinspre răsărit către apus, au intrat în Asia Mică, fie îndreptându-se spre Vest, fie spre Sud spre Mesopotamia. Traseul prin Nord, deși mai lung decât acel prin Sud, trecea în schimb prin zone cu câmpii largi, ușor de parcurs, puțin populate de triburi nomade de păstori, fără pretenții teritoriale, mereu în

negustorii armeni, chiar înainte de înființarea statelor românești, menționat în „*Descriptio Moldaviae*” de Dimitrie Cantemir, dar și de Alexandru Hâjdău și Bogdan Petriceicu Hașdeu, de Constantin Stere și de Nicolae Iorga. Parcurgerea acestui traseu cu corăbiile în lungul țărmului nordic al Mării Negre nu a fost folosită, țărmul Mării Azov fiind puțin cunoscut la acea vreme, iar popoarele, care au urmat această rută, nu erau popoare de marinari, ci popoare cu tradiție continentală [16].

126

scrierilor egiptene ș.a. referitoare la hitiți, încercăm să deslușim din ceața mileniilor trecute, patria de origine și traseul urmat de migrația acestui popor, care după o istorie de aproape un mileniu, a fost distrus și asimilat de popoarele vecine.

Printre miile de plăcuțe găsite și citite, una dintre ele scrisă prin s.XIV-XIII îHr conține un imn închinat soarelui, care cuprinde următoarea precizare uluitoare [3,20] Cităm un paragraf din acest imn: *“Zeu al Soarelui și al Cerului, Stăpâne, păstor al omenirii! Răsari din mare, o zeu al Soarelui și al Cerului, Te înalți pe bolta Cerului. Zeu al Soarelui și al Cerului, Stăpânul meu !”*

În situația geografică a regiunii, această imagine poate fi văzută însă numai de un privitor situat la apus de o mare, care însă putea fi Marea Neagră sau Marea Caspică, dar care dintre ele? Această precizare indică fără dubii că hitiții, care în periplusul lor, nu au ajuns niciodată la Marea Caspică, în prezumția noastră, numai protogetodacii din nordul Dunării și din munții Carpați au fost primii, care au urmat în migrația lor spre răsărit ruta prin Nordul Mării Negre, fapt sugerat, dar nu și dovedit de orientalistul român Constantin Daniel, dar și de alți cercetători în problemă. Motivul principal, care a determinat roirea acestei populații, a fost, fără îndoială, duritatea și îndelunga durată a invaziilor triburilor indoeuropene, care în diverse valuri au trecut prin culuarul dintre Munții Carpați și delta Dunării, obligând popoarele protogetodace să părăsească teritoriile inițial locuite în căutarea unei noi patrii, parcurgând în acest scop un traseu în lungime de cca 2000 km. S-a formulat și ipoteza corelării sfârșitului culturii Cucuteni-Tripolie de perioada marilor invazii indoeuropene din Asia.

5. Caracteristici fizice și psihice ale hitiților

Subliniem în cele ce urmează o serie de caracteristici fizice și psihice ale poporului hitit care surprind prin similitudinea lor cu acele ale poporului geto-dac de la Dunăre și din Carpați [15,20]. Hitiții, popor cu trăsături specifice locuitorilor regiunilor de munte, nu au coborât niciodată în câmpie, podișul Anatoliei corespundea firii lor și le amintea poate de o patrie îndepărtată, pe care nu o uitaseră. Această regiune nu a fost niciodată o zonă atrăgătoare. Bătută de vânturi aspre, iarna acoperită de zăpadă, vara arsă de un soare nemilos, este și astăzi o țară lipsită de umbră.

Hitiții erau mai mult scunzi decât zvelți, trunchioși și muschuloși, spre deosebire de masivii babilonieni sau de mlădioșii cretani. Hititul avea nasul drept în prelungirea frunții, avea părul castaniu-roșcat și ochi albaștri. Hitiții erau un popor vesel, comunicativ, nepătimaș, mari amatori de distracții de iarmaroc. Iubeau animalele, în special câinele și calul. Mari amatori de muzică și dans, erau cântăreți cu flautul și naiul. Femeile hitite erau modeste. Nu se fardau și nu se găteau în mod exagerat cu flori cum făceau cretanele sau egiptencele [1,3,18,20].

Hitiții se îmbrăcau cu o pelerină de lână (suman), iar pe dedesbt purtau o cămașă, mai târziu scurtată până la genunchi, pe care o încingeau cu un brâu lat. Purtau ocăciulă țuguiață, iar vara o bonetă care seamăna cu scufia frigiană. Nici un hitit nu umbla desculț sau cu capul descoperit. În picioare purtau încălțăminte cu vârfurile întoarse în sus, specifică pentru mersul pe munte (gen opinci). Hitiții purtau părul lung și nu își lăsau barbă pe care, mai târziu au purtat-o numai regii lor. Femeile purtau o fustă lungă, iar pe cap purtau o tiară și un fel de voal în chip de maramă, iar picioarele

lor erau înfășurate cu obiele [14] (fig. 5).

Locuințele hitiților erau realizate din chirpici și împletituri din nuiele, cu acoperișuri susținute cu bârne de lemn. Ferestrele se închideau cu obloane din cauza vânturilor puternice, dar niciodată cu gratii (semn de onestitate civică). Mobilierul casei era simplu, format din masă, laviță pe picioare înalte pentru dormit, cufărul și lada de provizii. Foloseau de regulă scaunul cu patru picioare ceea ce permite să credem că aveau dușumele ne așezate pe solul stâncos. Înălțimea spătarului scaunului indica rangul așezatului. Hitiții erau agricultori sedentari, păstori și vânători. Se ajutau cu arcul, săgeata și bâta ciobănescă, dar niciodată cu sulita sau cu plasa. Îngrijeau pomii fructiferi și vița de vie, distrugerea lor fiind aspru pedepsită. Nu erau mâncăcioși, niciun hitit nu este reprezentat obez. Nu mâncau culcați la masă. Beau de regulă un fel de bere, dar le plăcea mult vinul și când îl aveau, beau fără măsură.

Societatea hitită cuprindea oamenii liberi (chiar de la naștere), militarii, preoții, țăranii și sclavii (prizonierii de război). Hitiții erau monogami și nu admiteau căsătoriile cosanguine. Morala hitită era mult mai blândă decât a popoarelor orientale. Apreciau forța de muncă acceptând despăgubiri în locul pedepselor corporale. Regele hitit nu era considerat zeu. Hitiții aveau un cod de legi valabil pentru toți locuitorii, care era respectat cu strictețe, neurmând inspirații divine cum făcea cadiul la arabi.

Hitiții erau soldați de nădejdie, temerari și răbdători. Foloseau o sabie scurtă din fier cu vârful curbat (gen sica dacică). Stindardul lor era împodobit de regulă cu reprezentarea unui animal de munte, cerbul zeității a victoriei în luptă (la daci lupul). Zidurile cetăților erau duble legate între ele cu bârne de lemn și cu umplutură de pământ și pietre între ele. Hitiții au fost primul popor care a folosit în războaie carele trase de cai și tehnica participării acestora în formație de luptă. Carele de luptă hitite realizate din lemn de frasin erau foarte ușoare (cca.12kg) și cuprindeau trei luptători (arcașul, scutierul și vizitiul și nu doi luptători ca la egipteni). Eficiente numai în confruntări cu armate organizate, carele de luptă nu au putut apăra însă țara lor de popoarele mării, care veneau simultan pe toate căile de acces [18,20].

Panteonul zeilor cuprindea peste 1000 de divinități, hitiții adoptând cu generozitate pe toți zeii popoarelor învecinate. Zeii hitiților nu erau înfricoșători, ei erau umani și chiar iubiți de popor. Zeul principal nu era plasat sub pământ, ci era pe cer, Soarele purtând numele de Appuluna, nume foarte apropiat de Apollo al tracilor. Zeul hitit era plasat la lumina zilei și nu ca la egipteni în întuneric [12,18]. Zeul furtunii la hitiți era înfățișat cu spada sa și cu un fulger în mână, ceea ce amintește de obiceiul geto-dacilor care în zilele de furtună trăgeau cu săgețile lor în nori. Hitiții admirau cerbul pentru suplețea și coarnele sale impunătoare și taurul pentru puterea și virilitatea sa, dar nu l-au zeificat ca egiptenii [14].

Fig.5. Femeie hitită cu maramă, fus, obiele și opinci, cu un copil școlar.

Mitologia hitiților era foarte bogată în legende menționând printre ele lupta zeului furtunii cu marele șarpe Illuyanka, ultimul luând vederea zeului prin vicleșug, dar după mai multe peripeții, acesta o recapătă și în cele din urmă omoară șarpele. Mitul hitit are o mare asemănare cu legenda voinicului Iovan Iorgovan și balaurul cu 7 capete, legendă la urmașii dacilor. Scrierile hitite constituie valoroase surse de informare acestea făcând cu adevărat istorie căci spre deosebire de faraonii Egiptului și de regii Orientului, care se laudau că ei fac totul: războaie, orașe, canale, etc, hitiții atribuiau toate aceste realizări numelui aceluia, care le făcea efectiv.

În scrierile hitite se mai constată prezența a numeroase cuvinte foarte apropiate de acelea din limba română. Cităm: Arzawa/Bârzava, Halys/Helis (reședința dacului Dromihete), pithana/acei ce face pită, tabarna/topor, Anitaș/Anița, Anițan ș.a. Se observă de asemenea o mare frecvență a prefixului “sar” în cuvintele celor două limbi ca Sarma, Saruma, Sardes etc, iar la geto-daci Sardica, Sarmisegetuza, Sargidava, sarică ș.a. Semnificativă este și prezența în aceste două limbi a literii “ș”, care lipsește în limbile greacă și latină, ex: Hattușăș, Kaneș, Karkemăș, Kadeș, Maraș, Aladșa, Neșa, Hakmăș, Alișar, Hacibektaş, ș.a. în hitită, iar în română ex: Maramureș, Rareș, Șarul (Dornei), ca și hidronimele Mureș, Someș, Criș, Arieș, Trotuș, Timiș, Hâzmaș, Racoș, Secaș, Sebeș, Rechiș, Veseuș [15].

6. Ce datorăm în final hitiților?

Hitiții au avut rolul unor conștiincioși intermediari preluând cunoștințele vremii de la popoarele învecinate, în special de la asirieni, și transmițându-le printr-o serie de intermediari grecilor și prin aceștia, întregii Europe [20].

Similitudini remarcabile. Între hitiții din Anatolia și vechii geto-daci de la Dunărea de Nord și din Carpați există multe caracteristici și trăsături specifice comune:

Originea: Popoare de limbă indoeuropeană cu trăsături specifice popoarelor de munte.

Capitalele lor Hattușăș și Sarmisegetuza se află la altitudini medii de 1200-1000m.

Aspecte fizice: Talie medie, mai mult scunzi, bine legați, mușchiuși. Păr castaniu –roșcat, ochi albaștri, nasul drept în continuarea frunții.

Aspecte psihice: Fire pașnică, comunicativă, veseli, petrecăreți. Nu sunt pătimași, răzbunători. Iubesc animalele, câinele și calul. Le place muzica și dansul. Cântăreți cu fluierul și naiul. Sunt supersticioși, fataliști, neperseverenți. Femeile lor sunt modeste și nu abuzează de găтели și farduri.

Îmbrăcămintea: Bărbații umblă cu capul acoperit și niciodată desculți. Poartă căciula dacă sau scufia frigiană, cămașa vine până sub genunchi, sunt încinși cu un brâu lat. Poartă ȋtari și ȋncălȋăminte cu vârful ridicat (gen opinci), specifică mersului pe munte. Femeile poartă pe cap o tiară și un fel de maramă și fuste lungi și obiele la picioare.

Locuinȋa: Casa este așezată pe o fundație de piatră. În faȋadă are o prispă acoperită. Folosesc mobilierul, masa, laviȋa ȋnaltă pentru dormit, cufărul pentru provizii și scaune cu 3 și 4 picioare. ȋnălȋimea spătarului scaunului indică rangul așezatului.

Ocupaȋa: Păstorit și agricultură. Sedentari. Cultivă pomi fructiferi și viȋa de vie. Pedepsesc aspru distrugerea lor. Vânează cu arcul și săgeata și buzduganul, se

ajută cu câinele și cu șoimul, nu folosesc sulița și plasa. Dresează caii. Lucrează în bronz, cupru și fier. Nu sunt popoare de navigatori, ci continentale. Femeile sunt harnice, torc cu fusul și vârtelnița. Cresc copii. Aceștia poartă numele mamei, nu al tatălui ca la daci.

Sistemul social: Se nasc oameni liberi. De regulă sunt monogami. Nu admit căsătorii consanguine.

Morala: Hitiții și Dacii incinerau morții. Nu poartă barbă, nu se rad pe cap. Nu mănâncă culcați, nu sunt mândăcioși. Niciun hitit nu este reprezentat obez. Le place vinul și când îl au, beau fără măsură. Regele nu este zeu, el primește sfatul bătrânilor. Apreciază forța de muncă, nu aplică legea Talionului.

Legende: Mitul luptei zeului furtunei cu șarpele Illuyanka la hitiți, seamănă cu lupta lui Iovan Iorgovan cu balaurul cu 7 capete.

Arta militară: Sunt oșteni tenace, viteji, răbdători, ingenioși. Folosesc calul în bătălii, hitiții în care Dacii călare datorită terenului. Hitiții folosesc o sabie scurtă cu vârful curbat, gen sica dacică. Stindardul lor poartă un animal de munte, cerbul la hitiți, lupul la daci. Zidurile cetăților erau duble, legate între ele cu bârne de lemn și consolidate cu pământ și pietre.

Religia: Adoră Soarele și zeitățile de munte. Zeii sunt iubiți, nu temuți. Admiră taurul (bourul) ca forță și virilitate, dar nu-l zeifică. Zeul Furtunei Teșub la hitiți, seamănă cu Ghebeleizis la Daci.

Limba: Cuvinte apropiate apar în limbile hitită și dacă. Ambele utilizează prefixul “Sar” și litera “ș” care lipsește din greacă și latină.

Bibliografie

1. **Bittel K.** Les Hittites. Paris Ed. Galimard. 1976.
2. **Bittel K.** Guida di Bogazkoy. Ankara. 1981.
3. **Ceram C.W.** Secretul Hittiților. Oradea. Ed. Aquila. 2004.
4. **Danie C.** Gândirea hitită în texte. Buc.Ed.Științ/Enciclop. 1986.
5. **Deshaiest J.** Civilizațiile vechiului Orient.1,2,3. Buc. Ed. Meridiane, 1976.
6. **Dumitrescu V.** Arta Culturii Cucuteni. Buc. Ed. Meridiane. 1979.
7. **Ghenea P.** Arta preistorică și antică. Buc. Ed. Meridiane. 1988.
8. **Giurescu C.** Formarea poporului român. Craiova. Scrisul Rom. 1973.
9. **Horia M.** Istoria Lumii în date. Buc. Ed. Enciclopedică. 1969.
10. **Horia M.** Civilizațiile Orientului Antic. Chișinău. Ed. Universitas. 1993.
11. **Mansuelli G.** Civilizațiile Europei Vechi v.1,2. Buc. Ed. Meridiane. 1978.
12. **Moscatti S.** Vechi imperii ale Orientului. Buc. Ed. Meridiane. 1982.
13. **Piatkowski A.** O istorie a Grecii Antice. Buc. Ed. Albatros. 1988.
14. **Raci T.** Les Musée des Civilizations. Ankara. Anatolienes. 1981.
15. **Raşcu P.E.** Incursiune țara Hitiților. Buc. Muz. Militar Central. 2001.
16. **Raşcu P.E.** Din Istoria mai puțin cunoscută. Chișinău. În cul. Simpozionului „Cucuteni 5000 REDIVIVUS: științe exacte și mai puțin exacte”. Ed. 2. 2007.
17. **Raşcu P.E.** Pe urmele Originii Poporului Etrusc. Buc. Ed. Orizonturi. 2008.
18. **Riemschneider M.** Lumea Hittiților. Buc. Ed. Științifică. 1967.
19. **Stratulat L.** Cucuteni. Magia Ceramicii. Iași. Ed. Meridiane. 2009.
20. **Zamarovski V.** Din tainele imperiului Hittit. Iași. Ed.Junimea. 1980.

**III. DIN ISTORIA
ARTELOR,
TEHNICII ȘI
ÎNVĂȚĂMÂNTULUI ROMÂNESC**

1. NASTEREA SI MATURIZAREA UNEI NOI DISCIPLINE ACADEMICE: ISTORIA TEHNICII

Prof. Dr. Alexandru Herlea,
Universite Technologie Belfort-Montbeliard, Franta.

Rezumat: Evolutia tehnicilor si tehnologiilor - urmare a eforturilor omului de a controla mediul inconjurator si de a-si imbunatati conditiile de trai - a constituit dintodeauna o preocupare esentiala a acestuia. Daca relatarea diferitelor inventii si realizari exista din antichitate si cunoaste o dezvoltare importanta in epoca Renasterii, interesul pentru explicarea acestei evolutii, pentru integrarea ei in istoria economica, sociala si politica, nu incepe sa se manifeste decat de la sfarsitul secolului al XVIII-lea. Este epoca Revolutiei industriale cand progresele tehnice cunosc, in lumea occidentala, un puternic proces de accelerare. Au trebuit sa mai treaca, insa, doua secole pentru ca istoria tehnicii sa devina o disciplina academica de sine statatoare, pe deplin recunoscuta in mediile savante si universitare. Prezenta comunicare isi propune sa prezinte, rezumativ, principalele aspecte legate de problematicile, metodologia si vocabularul specific istoriei tehnicii, sa se opreasca in mod succint asupra propunerii unei periodizari a istoriei in cinci sisteme tehnice si sa sublinieze importanta istoriei tehnicii pentru progresul cunoasterii, pentru elaborarea strategiilor de dezvoltare stiintifico-tehnica, economica si sociala, precum si a educatiei si formarii specialistilor si cadrelor.

Ameliorarea, progresul tehnicilor si tehnologiilor, gratie carora fiinta umana isi imbunatateste conditiile de trai si controleaza mediul inconjurator, constituie de la aparitia omului una din preocuparile lui esentiale. Eforturile facute in acest scop, realizările si progresele in domeniu, jaloneaza ca un fir conducator intreaga istorie a omenirii. Este de aceea surprinzător ca Istoria Tehnicii ca disciplina academica nu a aparut decat foarte recent, fiind cea mai tanara ramura a Istoriei. Aceasta cu atat mai mult cu cat toata preistoria (pe departe cea mai lunga perioada din istoria omenirii) este bazata pe vestigii materiale, in primul rand pe unelte, tehnici si tehnologii.

Istoria Tehnicii ca disciplina academica se defineste prin studiul evolutiilor tehnicii si tehnologiilor in stransa lor corelatie si interdependenta (influenta reciproca) cu progresele stiintei, economiei si nivelului cultural, cu modificarile ideologiilor, credintelor si a mentalitatilor, cu schimbarile sociale si politice. Acesta noua ramura a istoriei cuprinde, integreaza, o istorie tehnica (interna) a tehnicii si o istorie economica, sociala, politica, culturala, adica o istorie externa a acesteia. Obiectul ei de studiu se raporteaza la prezentarea si explicarea evolutiei tehnicilor si tehnologiilor, la analiza interdependentelor si influentelor reciproce intre acestea si stiinta, economie, societate, etc. Ea studiaza procesele de inventie, de inovatie si de dezvoltare. Cauta sa determine cauzele si sa explice dinamica evolutiei tehnicii si tehnologiilor; analizeaza influenta, impactul, pe care evolutiile acestora o au asupra dezvoltarii economice, socio-politice, a stiintei si culturii. O noua periodizare a istoriei axata pe evolutiile tehnicilor si tehnologiilor poate fi pusa in evidenta.

In procesul de nastere si de maturizare a Istoriei Tehnicii putem distinge trei mari etape: o preistorie a acesteia (care se intinde din Antichitate pana la sfarsitul secolului XVIII), o perioada (de copilarie si tinerete de la inceputul secolului XIX pana dupa cel de al Doilea Razboi Mondial) si epoca de afirmare ca disciplina academica (incepand

cu anii 1960). Lumea occidentala a jucat un rol determinant nu numai in evolutia tehnicilor si tehnologiilor, in procesul de inventie si de inovatie, ea a avut deasemenea un rolul pionier in procesul nasterii si in special a maturizarii Istoriei Tehnicii.

In prima perioada, Istoria Tehnicii nu a constituit o preocupare pentru comunitatea stiintifica si nu a existat evident nici ca disciplina. Este insa de notat faptul ca in documente scrise (si ele sunt relativ numeroase) se intalnesc adesea referiri la tehnici si procedee care pot fi considerate a avea un trecut. De la inceputul Renasterii si pana la sfarsitul secolului XVIII interesul oamenilor de stiinta si cultura si chiar a unor responsabili politici pentru tehnica a crescut in mod constant. El s-a manifestat prin publicatii, crearea de institutii interesate de tehnica (academiile de stiinta) si prin constituirea de colectii de obiecte tehnice.

Relatari despre diferite inventii si realizari tehnice incep sa apara in Antichitate, epoca in care ele cunosc déjà o considerabila dezvoltare si in care se manifesta grija pentru pastrarea si preservarea acestor relatari. Exemplul cel mai bun este Biblioteca din Alexandria, care la apogeul sau regrupa peste o jumatate de milion de rulouri. Printre celebrele realizari tehnice ale Antichitatii despre care ne-au parvenit informatii direct sau indirect (adica mentionate in scrierile urmasilor si nu ale autorului a carui opera s-a pierdut) amintesc „*inventiile*” lui Archimede (repartizate in doua grupe cele care se raporteaza la asediul Syracuzei si celelalte), realizarile lui Ctesibios (fondatorul Scolii de Mecanica a Scolii din Alexandria) pe care le cunoastem in mod indirect din relatarile lui Philon din Bizant (primul mecanician a carui opera a ajuns practic in intregime pana la noi), ale lui Heron din Alexandria sau ale lui Vitruvius. Cei trei din urma au ei insisi o opera de importanta capitala care ne-a parvenit in cea mai mare parte. Heron, personalitate ce marcheaza apogeul Scolii de Mecanica, este reprezentativ pentru Scoala din Alexandria (careia ii apartine), in care protagonistii sunt in acelasi timp tehnicieni si oameni de stiinta. El a scris doua opere cu caracter stiintific, patru cu caracter stiintifico-tehnic (printre care „*Pneumatice*”) si patru cu caracter tehnic, de mecanica aplicata - „*Orologii Hidraulice*”, „*Masini de Razboi*”, „*Chirobaliste*” si „*Automate*”.

In Evul Mediu dupa o perioada de regres interesul pentru tehnica revine si incepand cu secolele XI – XII asistam la o puternica revigorare a spiritului tehnic inventiv si inovativ (J. Gimpel vorbeste de „*revolutia tehnica din Evul Mediu*”), care se manifesta practic in toate domeniile tehnice de la energie (mori hidraulice si eoliene) si materiale (metalurgie), la informatie (imprimerie), masurarea timpului (orologiu mecanic), transporturi navale si terestre, urbanism si constructia de catedrale, etc. La aceasta contribuie in mare masura manastirile cisterciene a caror retea se intinde in Europa pana la granita ruseasca si care dezvolta nu numai o adevarata politica de mecanizare, dar si una de conservare, de memorare a acestor realizari tehnice. In aceasta perioada tehnica se dezvolta independent de stiinta fenomen ce se va prelungi cu cateva exceptii notabile pana la sfarsitul secolului al XIX-lea, cand se afirma fara drept de apel stransa legatura dintre stiinta si tehnica, o adevarata simbioza cunoscuta sub numele de „*tehnno-stiinta*” sau pentru specialistii in istoria stiintei si tehnicii de „*tehnologie*” (notiune utilizata de acestia cu acest continut semantic - a nu se confunda cu notiunea de tehnologie utilizata de tehnicieni si ingineri).

Începând cu sfârșitul Evului Mediu și în perioada Renasterii fenomenul de accelerare a ameliorării tehnicilor și tehnologiilor se dezvoltă pentru a cunoaște o dezvoltare fără precedent în secolul XVIII în perioada numită „*Revoluție Industrială*”. Este vorba (cum subliniază Maurice Daumas, unul din părinții fondatori ai Istoriei Tehnicii) de o ruptură (revoluție) pe plan economic și social și nu pe plan tehnic. Este o revoluție industrială și nu una tehnică. Născută în Anglia „*Revoluția Industrială*” a fost studiată pentru prima dată de către Paul Mantoux (sociolog, istoric și om politic francez) care a publicat în 1906 o carte cu titlul „*La Révolution Industrielle*” care consacra această sintagmă și în care se analizează fenomenul de accelerare a schimbărilor tehnice în Anglia secolului XVIII. Această analiză se concentrează pe patru domenii: agricultura, energie (mașina cu aburi), materiale (siderurgie) și industria textilă (razboaie de țesut și de tors). Maurice Daumas mai subliniază că nu putem vorbi decât de o singură inflexiune a curbei ce caracterizează schimbările tehnice, inflexiune ce are loc în secolul XVIII și care nu se mai reproduce ulterior. Nu este deci oportun, consideră M. Daumas și sunt de acord cu această abordare, să se vorbească de o a doua și o a treia revoluție industrială cum se întâmplă adesea. Din Neolitic și până astăzi Revoluția Industrială începută în Anglia secolului XVIII este singurul moment în care s-a produs o accelerare a schimbărilor tehnice conform unei curbe pe care dezvoltările ulterioare se situează.

Începând cu Renasterea interesul pentru tehnica a oamenilor de cultură, în special a oamenilor de știință, crește și aceasta se manifestă prin locul, pe care tehnica îl ocupă în preocupările lor. Exemplele sunt numeroase de la Francesco di Giorgio la Galileo Galilei și Christian Huygens, incluzând pe marele om al Renasterii Leonardo da Vinci. Apar cunoscutele publicații „*Theatrum Machinarum*”. Să menționez numai : „*De la Pirotehnica*” de V. Biringuccio (1540, la Venetia), „*De Re Metallica*” de G. Agricola (1556, la Basel), „*Theatrum Instrumentorum et Machinarum*” de J. Besson (1569, la Lyon). În secolul XVII Francisc Bacon în Anglia (*The New Atlantis*, 1605) și René Descartes în Franța (scrisoare către Pierre d’Alibert, 1648) preconizează crearea de instituții care să promoveze tehnicile și meseriile și să se ocupe și de difuzarea cunostintelor tehnice. Tot în aceste două țări iau naștere primele mari societăți savante – „*The Royal Society*” (1660) și „*l’Académie Royale des Sciences*” (1666) care acordă interes tehnicii. L’Académie Royale des Sciences a jucat, începând cu sfârșitul secolului XVII (1696), și rolul de Oficiu de Brevete. Ea a publicat începând cu 1762: „*Machines et Inventions approuvées par l’Académie Royale des Sciences*” și sub presiunea inițiativei lui Diderot și d’Alembert, care publicau între 1751 și 1780 celebra „*Encyclopédie ou Dictionnaire raisonné des Sciences, des Arts et des Métiers, avec Planches*”, „*Descriptions des Arts et Métiers faites ou approuvées par Messieurs de l’Académie Royale des Sciences avec Figures*” (1760 – 1792). La palatul Louvre s-a organizat de către Academia de Științe, în 1699, prima expoziție de mașini și în secolul următor apar colecții de instrumente și obiecte tehnice (asa numitele cabinete). La Paris Jacques Vaucanson, inspector al manufacturilor regale și unul din cei mai prodigioși inventatori din secolul XVIII înființează în 1750 un laborator de cercetări tehnice care la moartea sa în 1782 va deveni o instituție publică cunoscută sub numele de „*Hôtel de Mortagne*”. Ea urmărește trei obiective : cercetare, formare, conservare și

prefigureaza celebrul „*Conservatoire National des Arts et Métiers*” creat in 1794 si care exista si astazi.

In secolul XVIII incep sa apara diferite monografii pe subiecte tehnice. In Franta de exemplu putem cita: „*L’art de convertir le fer forgé en acier*” de Réaumur (1722), „*Architecture hydraulique*” de Bélidor (1737), „*L’art de tourner*” de Plombier (1749), „*Voyages métallurgiques*” de Jars (1774 – 1781), „*Nouvelle architecture hydraulique*” de Prony (2 vol. 1790 si 1796).

La sfarsitul secolului XVIII si inceputul celui de al XIXlea sunt publicate primele periodice cu profil tehnic. In Franta spre exemplu: „*Journal*” (1794), „*Anales des Mines*” (1795), „*Journal des Arts et Métiers*” (1795), „*Bulletin de la Société d’Encouragement à l’Industrie Nationale*” (1801). In Germania apar primele publicatii care pot fi considerate ca lucrari de Istoria Tehnicii: „*Beiträge zur Geschichte der Erfindungen*” de Beckman (1780 - 1805) si „*Geschichte der Technologie seit der Wiedreherstellung des Wissenschaften bis an das Ende des 18. Jahrhunderts*” de Popp (1807 - 1811). Cu aceste publicatii un important pas inainte a fost facut pe drumul crearii Istoriei Tehnicii. Intram in cea de a doua faza a dezvoltarii disciplinei, cea care se va intinde pana spre cel de al Doilea Razboi Mondial.

Incepand cu mijlocul secolului XIX se poate vorbi de manifestarea unui real interes pentru Istoria Tehnicii, am putea vorbi chiar de o disciplina Istoria Tehnicii in faza incipienta. Evolutiile si dezvoltarile tehnicilor si tehnologiilor formeaza obiectul preocuparilor atat pentru tehnicieni cat si pentru economisti, sociologi, filozofi, istorici. Acest interes se manifesta in diferite cadre si imbraca diferite forme.

Cea mai veche materializare a interesului pentru istoria tehnicii este, cum am amintit deja, legata de colectiile de obiecte tehnice si instrumente stiintifice. Apar primele muzee tehnice unde conservarea alaturi de formare si educatie constituie un obiectiv afirmat cu toata claritatea. Primul muzeu din lume consacrat tehnicii este „*Conservatoire National des Arts et Métiers – CNAM*” din Paris infiintat in 1794. Colectiile lui initiale sunt formate din obiectele provenite de la „*Hôtel de Mortagne*”, de la atelierele unor ceasornicari celebrii ca Ferdinand Berthoud, de la laboratoare de fizica ca cel a lui Charles si de Nollet, de la „*cabinete de instrumente si curiozitati*” confiscate unor aristocrati in timpul revolutiei, etc. Colectia se va imbogatii in mod constant cu obiecte donate de inventatori, cu modele ce acompaniau brevetele, cu instrumente si prototipuri de la diferitele catedre ale CNAMului, acesta fiind una din principalele institutii de formare a inginerilor din Franta. Sa amintesc ca in secolul XIX Oficiul de Brevete din Franta era la CNAM si ca la biblioteca acestuia trebuia depus in mod obligatoriu un exemplar din toate publicatiile tehnice. CNAM-ul va servi de exemplu celorlalte mari muzee tehnice cum este „*Science Museum*” din Londra, creat in 1850 in urma primei expozitii universale ce a avut loc, in acel an, in capitala Angliei si unde realizarile tehnice ocupau un loc central sau „*Deutsches Museum*” din Munchen deschis in 1903. Muzee de istoria tehnicii vor fi create si in Statele Unite. Mentionez: muzeele consacrate tehnicii de la „*Smithsonian Institution*” din Washington - cel mai vechi fiind creat pentru a adaposti colectia de masini si obiecte tehnice intrate in patrimoniul institutiei in urma expozitiei universale din 1876, „*Science and Industry Museum*” din Chicago deschis in 1925, „*Franklin Institut*” din

Philadelphia institutie ce dateaza din 1824 si care si-a creat un muzeu dedicat stiintei si tehnicii in 1934.

In a doua jumatate a secolului XIX apar si primele monografii consacrate istoriei diferitelor domenii tehnice. Englezii si francezii sunt pionieri in domeniu. Mentionez istoria masinilor cu aburi a lui Thurston, istoria hartiei a lui Blanchet, istoria fabricarii cutitelor de C. Paye, studii despre mecanicienii greci ai Scolii din Alexandria ca spre exemplu studiul despre viata si opera lui Heron din Alexandria a lui T. Martin, etc. La acestea se adauga publicatii consacrate unor domenii tehnice care includ si o larga prezentare a istoriei domeniului respectiv. Sa amintesc de manualul de metalurgie a lui Percy, de lucrarile lui L. Beck privind tehnicile siderurgice, de cartile lui Armengaud referitoare la masinile cu aburi si la masinile unelte, de cele ale lui A. Witz privind motoarele cu ardere interna, de monografia lui Frémont despre mecanisme, etc..Trebuie mentionat de asemenea ca diferitele cursurile in domeniul disciplinelor tehnice, tinute in institutii de invatamant superior, in special in Franta si Germania, integrau adesea o prezentare istorica. Aceasta abordare era considerata si ca o metoda pedagogica eficace. Publicatiile de popularizare a stiintei si tehnicii isi fac de asemenea aparitia in a doua jumatate a secolului XIX si au adesea o dimensiune istorica importanta. Este cazul volumelor lui L. Figuier: „*Les Merveilles de la Science*” (1867 – 1869) si „*Les Merveilles de l’Industrie*” (1873 – 1878) publicate la Paris. Trebuie amintit ca adesea diferitele monografii si studii referitoare la evolutia tehnicilor si tehnologiilor sunt tributare concurentei existente intre diversele natiuni, fenomen vizibil in expozitiile universale. Ele pacatuiesc adesea printr-o prezentare partinitoare si chiar hagiografica. Nu este intotdeauna cazul, sa amintim lucrarea monumentala despre istoria masinilor cu abur a lui Conrad Matschoss: „*Die Entwicklung der Dampfmaschine*” (1908). Matschoss va fi intre cele doua razboaie directorul asociatiei inginerilor germani „*Verein Deutscher Ingenieure –VDI*”.

Tot in a doua jumatate a secolului XIX are loc o evolutie importanta din perspectiva Istoriei Tehnicii. Este vorba de integrarea tehnicii si tehnologiilor in studiile si analizele economice, sociale, istorice, filozofice. Este un pas enorm inainte pe calea crearii noii discipline. Astfel sociologul si filozoful Auguste Comte, parintele pozitivismului, pledeaza in favoarea istoriei stiintei si a istoriei tehnicii. Pentru el aceste istorii erau foarte importante intrucat contribuiau la explicarea multor fenomene sociologice, erau parte componenta a sociologiei sale. A. Comte considera tehnica ca fiind stiinta aplicata viziune care a dominat sfarsitul secolului XIX si prima jumatate a secolului XX si nu a fost pusa sub semnul intrebarii decat la sfarsitul anilor 1970 de catre istorici ai tehnicii. Marx si Engels sunt si ei pionieri in integrarea tehnicii, a evolutiei tehnicilor si tehnologiilor, in analiza dezvoltarilor economice si sociale. Pentru Marx exista o evolutie a diferitelor tehnici cum exista pentru Darwin o evolutie a specilor biologice. El nu vede insa, sau nu vrea sa vada, ca evolutiile tehnologice, care contribue in mod determinant la dezvoltarea capitalismului industrial, contribue de asemenea la dezvoltarea consumului si deci a nivelului general de trai. Pe aceasta linie a integrarii tehnicii in analize sociologice, economice, istorice globale un loc privilegiat il ocupa Paul Mantoux („*La Révolution Industrielle au XVIII s.*” - 1906), evocat déjà, si discipolul sau Charles Ballot autorul cartii: „*L’introduction du machinisme dans l’industrie française*” (Paris, 1923). Inceputul secolului XX marcheaza si aparitia

primelor societati de istoria tehnicii. Apare in Germania in 1909 sectia de istorie a VDI (Verein Deutscher Ingenieure) care publica "*Beiträge für Technikgeschichte*" reintitulata in 1934 "*Technikgeschichte*" si in Anglia in 1920 „*The Newcomen Society*”, care publica incepand cu 1922 prestigiosul periodic "*Transactions of the Newcomen Society*".

Intre cele doua razboaie mondiale tehnica si tehnologiile ocupa un loc din ce in ce mai important in analiza istorica si se manifesta un interes din ce in ce mai accentuat pentru Istoria Tehnicii. Istoricul si filozoful american Lewis Mumford publica celebra lucrare „*Technics and Civilisation*” (1934), in care propune o impartire a istoriei in trei perioade in functie de doua tehnici dominante: energie si materiale. El defineste astfel trei sisteme tehnice pe care le denumeste: „*eo-tehnic*” (energii naturale si lemn), „*paleo-tehnic*” (masina cu aburi si fonta) si „*neo-tehnic*” (electricitate si oteluri aliate). Este pentru prima data ca notiunea de „*sistem tehnic*” apare in analiza istorica. In 1935 Lucien Febvre consacra Istoriei Tehnicii un numar special al revistei „*Les Annales d'histoire économique et sociale*” publicatia scolii, cunoscuta sub denumirea de „*Ecole des Annales*”, care a dominat gandirea istorica franceza in tot cursul secolului XX. In acest numar pledeaza pentru definirea unei noi ramuri a istoriei – Istoria Tehnicii – si identifica trei etape ce trebuie parcurse pentru a parveni la acest rezultat. El subliniaza ca trebuie realizata in primul rand o istorie tehnica a tehnicii, care trebuie sa fie in mod obligatoriu opera inginerilor, urmata de o istorie a relatiilor dintre stiinta si tehnica, opera a oamenilor de stiinta si a inginerilor si in sfarsit a treia etapa care consta in integrarea celor doua abordari intr-o istorie globala care sa cuprinda toate celelalte aspecte: economice, sociale, politice, culturale etc. Acest manifest a ramas insa pana dupa cel de al Doilea Razboi Mondial litera moarta, nefiind urmat de nici o lucrare sau studiu de anvergura in sensul preconizat. Interesul pentru Istoria Tehnicii a fost stimulat de maturizarea intre cele doua razboaie a Istoriei Stiintei, o noua disciplina recunoscuta de acuma academic. Italianul Aldo Mieli infiinteaza in 1929 „*Academia Internationala de Istoria Stiintei – IAHS*”, al carui membru marcant devine in 1934 matematicianul roman Petre Sergescu (rector al Politehnicii din Bucuresti imediat dupa razboi, refugiat in Franta in 1946), care va fi ales presedinte al IAHS in 1947 si secretar perpetu in 1950. P. Sergescu este pana la moartea sa in 1954 si secretar general al Uniunii Internationale de Istoria Stiintei (IUHS) si director al „*Archives Internationales d'Histoire des Sciences*”. El a fost recunoscut ca adevaratul promotor al dezvoltarii nu numai a Istoriei Stiintei dar si a Istoriei Tehnicii colaborand indeaproape cu marii specialisti in acest din urma domeniu precum prof. Ch. Singer de la Oxford, M. Daumas si P. Costabel de la Paris, etc. Elev si colaborator a lui M. Daumas din 1972 si ulterior membru al IAHS imi amintesc de cata pretuire se bucura inca P. Sergescu la multa vreme de la disparitia sa.

Numai dupa cel de al Doilea Razboi Mondial, in urma progreselor realizate in anii 1960 si 1970 in Statele Unite si in tarile Europei de Vest, intram in cea de a treia perioada de formare a Istoria Tehnicii, etapa in care ea a ajuns la maturitate. Au trecut astfel aproape doua secole de la aparitia primei publicatii consacrata explicit Istoriei Tehnicii (vezi mai sus Beckman) pana la acceptarea Istoria Tehnicii ca disciplina academica de sine statatoare, pe deplin recunoscuta in mediile savante si universitare. Aceasta a avut loc numai dupa ce opozitia intre o istorie interna a tehnicii (o istorie

tehnica a tehnicii) si o istorie externa a ei (istorie economico-socio-politica a tehnicii) a fost depasita. Contributia unor personalitati de anvergura - parinti fondatori ai disciplinei – a fost hotaratoare. Printre ei putem cita: in USA - Melvin Kranzberg, Tom Hughes, Edwin Layton, Eugen Ferguson; in Anglia - Charles Singer, Joseph Needham; in Franta - Maurice Daumas, Bertrand Gille, Francois Caron; in Germania - Fridrich Klemm, Albrecht Timm. Apar publicatii de referinta in domeniu, mari sinteze cu vocatie enciclopedica: Singer, Charles: „*A History of Technology*” (7 vol. intre 1954 si 1978); Daumas, Maurice: „*Histoire Générale des Techniques*” (5 vol. intre 1962 si 1978); Gille, Bertrand: „*Histoire des Techniques*” (1978); Kranzberg, Melvin; Purcell, Carol: „*Technology in Western Civilization*” (1967). Este, de asemenea, epoca, in care Istoria Tehnicii isi intareste organizarea din punct de vedere asociativ. Alaturi de societatile existente in Anglia si Germania apar: in USA – „*Society for the History of Technology - SHOT*” (1958); in Franta – „*Société Française d’Histoire des Sciences et des Techniques – SFHST*” (1980); pe plan international – „*International Committee for the History of Technology – ICOHTEC*” (1968), etc. SHOT publica din 1959 cel mai prestigios periodic de istoria tehnicii: „*Technology and Culture*”. Interes pentru Istoria Tehnicii a existat si in URSS si Europa satelizata de aceasta, dar limitat la o istorie interna, folosita adesea in scop propagandistic. Implicatiile economice, sociale, politice, ideologice si influentele reciproce nu trebuiau cercetate ele fiind considerate deja cunoscute ca parte a marxismului si abordarea lor era rezervata partidului comunist. Infiintare ICOHTEC in 1968 a avut ca scop si scoaterea celor care se ocupau de istoria tehnicii din tarile comuniste din izolare si integrarea lor in procesul de afirmare a unei istorii a tehnicii asa cum se dezvoltase ea in occident.

Perioada anilor 1960/1970/1980 este nu numai cea in care apar mari lucrari de referinta, dar este si perioada dezvoltarii metodologice si conceptuale a Istoriei Tehnicii. Franta, prin parintii fondatori de care am vorbit, a jucat un rol de frunte din aceste puncte de vedere. B. Gille propune ca metoda de lucru structuralismul, abordarea sistemica, metoda utilizata deja in anii 1970 in Istoria Economica. El defineste notiunile de „*structura tehnica simpla*”, „*complexa*” (regrupeaza mai multe structuri simple), de „*ansamblu tehnic*” (compus din mai multe structuri tehnice), de „*filiera tehnica*” (formata din mai multe ansamble) si de „*sistem tehnic*”. Acesta din urma reprezinta totalitatea structurilor simple si complexe, a ansamblelor si a filierelor tehnice care exista la o anumita epoca si care sunt coerente si compatibile unele cu altele. Cu alte cuvinte sistemul tehnic regrupeaza totalitatea tehnicilor si tehnologiilor existente la un moment dat. Studiul evolutiei diferitelor domenii tehnice, considera B. Gille, trebuie abordat plecand de la o analiza structuralista. M. Daumas introduce notiunea de „*complex tehnic*” a carui continut semantic se apropie mult de cel de „*sistem tehnic*” utilizata de B. Gille. M. Daumas propune de asemenea o noua periodizare a istoriei bazata pe tehnici dominante definite ca cele care marcheaza, fasonaza, in mod determinant sistemul tehnic. El identifica patru mari grupuri de tehnici dominante: energia, materialele, informatia si relatile cu lumea biologica, pe care se bazeaza propunerea sa de impartire a istoriei in 5 perioade, fiecare corespunzand unui sistem tehnic bine identificat. Asta nu-l impiedica sa acorde spatii importante in lucrarile sale masinilor unelte si tehnologiilor de fabricatie, masurarii timpului, transporturilor, constructiilor publice si civile etc., care contribuie si ele

evident la definirea identitatii unui sistem tehnic. Cele 5 sisteme tehnice puse in evidenta de M. Daumas sunt denumite de acesta: „*primitiv*” (de la aparitia omului la neolitic), „*arhaic*” (din neolitic la inceputul evului mediu), „*traditional*” (din Evul Mediu la Revolutia Industrială – sec XVIII), „*clasic*” (de la sfarsitul sec. XVIII la al Doilea Razboi Mondial), „*al timpului prezent*” (dupa cel de al Doilea Razboi Mondial). Daca M. Daumas si cei care l-au urmat au lucrarile structurate in functie de aceasta impartire a istoriei, multi alti istorici ai tehnicii pastreaza divizarea clasica (preistorie, Antichitate, Ev Mediu, Renastere, etc). Este cazul lui M. Kranzberg, B. Gille, F. Klemm etc. De notat de asemenea ca unii istorici ai tehnicii vorbesc de sistem tehnic atribuindu-i un continut limitat la un anumit mare domeniu tehnic ca spre exemplu sistemul tehnic al energiei electrice despre care vorbeste T. Hughes. Altii considera ca tehnica si economia nu pot fi separate refuzand sa desparta sistemul tehnic de cel economic si vorbind, cum este cazul lui F. Caron, de „*model tehnic*”, care regroupeaza sistemul tehnic si cel economic. Dinamica schimbarilor tehnice (se vorbeste de schimbari tehnice si nu de progres tehnic pentru a inlatura conotatia morala pe care notiunea de progres o implica), fenomenele de inventie si de inovatie (socializarea inventiei) se afla in centrul preocuparilor istoricilor tehnicii. Se considera ca un sistem tehnic este in permanenta in stare de echilibru instabil si in cautare perpetua de revenire la echilibru. Dezechilibrele apar atat in interiorul sistemului tehnic (intre tehnicile aceluiasi domeniu ca si intre cele apartinand de domenii diferite) cat si intre sistemul tehnic si celelalte sisteme care ii sunt ccontemporane (economic, social, legislativ, politic, ideologic, etc.)

Inainte de a incheia doresc sa subliniez ca Istoria Tehnicii, aceasta noua disciplina academica, se afla intr-o pozitie cheie in investigarea procesului de evolutie a omenirii, in elaborarea strategiilor de dezvoltare stiintifico-tehnica, economica si sociala (a stii inseamna a prevedea – *savoir c’est prévoir* – spun francezii), precum si a educarii si formarii specialistilor si cadrelor. Prezentarea istorica este una din principalele cai ale pedagogiei si Istoria Tehnicii este o disciplina indispensabila formarii inginerului modern.

2. ÎNVĂȚĂMÂNT DE INGINERIE MECANICĂ LA IAȘI

Gafițanu Mihai, Prof. dr.ing.,
Universitatea Tehnică „Gh. Asachi” Iași

Rezumat. Sunt prezentate câteva momente deosebite din istoria învățământului tehnic superior, cu profil mecanic din Iași. Începuturile, apoi parcurgerea cu destule dificultăți a unor etape de edificare și consolidare, în sfârșit, consolidarea unor perspective mai clare în raport cu noile condiții economice și sociale, dar și cu cerințe moderne ale educației, sunt amintite, reflectând preocupările și dăruirea celor din școala ieșeană de inginerie mecanică.

Facultatea de Mecanică din Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi” a împlinit 62 de ani. Unii ar putea spune că, pentru istorie, cifra este prea mică, doar o viață de om! Pentru cei care au construit Facultatea cu răbdare și înțelepciune, timpul a trecut mai încet și faptele de bucurie, dar și de tristețe, au devenit amintiri și apoi vor trece în istorie.

Era în anul 1948. Trecuseră doar trei ani de la terminarea războiului mondial, cu toate distrugerile lui. Oamenii visau refaceri și liniște și nu prea aveau parte nici de una, nici de alta. Noua împărțire a lumii a adus noi încorsetări, mai ales pentru o țară mică, dar cu zestre, care nu putea fi trecută cu vederea de „prietenii”. Pe de altă parte, reconstrucția economică și îndemnul spre performanțe deveniseră elemente cheie pentru orice ideologie sau putere politică. În economia românească, construcția de mașini nu era de neglijat, dar trebuia cu orice preț dezvoltată, mai ales în condițiile în care nu se mai putea vorbi de un simplu meșteșug, desprins și practicat la întâmplare.

Pârghia lui Arhimede, arcul cu săgeți, catapultele romane erau la mii de ani în urmă, la sute de ani depărtare se aflau și descrierile lui Brunetto Latini (1220-1294), despre mașini și mecanisme din faimoasa lucrare enciclopedică „*Tresor*”. Stăvechile cuvinte grecești (mekhanike, makhana) și latinești (mecanica, machine) au început să capate sensuri din ce în ce mai complicate pe măsură ce mașina sau mecanica de luptă devenea mașină pentru hrană, pentru vestimente sau, în sfârșit, mașină pentru construcția altei mașini. Meșteșugul, meseria, dobândite prin experiență proprie, imitație sau moștenire, se extind, cunoștințele se înmulțesc, se diversifică, transmiterea lor devine esențială pentru societate și, după teologie, medicină, arte, apare și învățământul ingineresc. Printre alte cunoștințe de început, acest învățământ specific, cu o evoluție relativ rapidă schimbă și conținutul profesiei, de la meșteșug către știință.

Preocupări pentru un asemenea învățământ, în Moldova, apar relativ târziu. La sfârșit de secol 18, Mitropolitul Iacov Stamate solicita Domnitorului Alexandru Moruzi un învățământ cu multe „științe”: „...o academie fără epistimuri (științe) este ca o casă fără pereți...”. Condițiile erau însă vitrege și încă nu se putea vorbi de o structură de industrie cu elemente specifice de organizare. Mai mult, la noi, în diferite forme de școlarizare, din întreaga populație era cuprinsă o fracțiune infimă (1/500), în comparație cu Franța sau Germania (1/12). Cu toate că din 1832, în Academia Mihăileană de la Iași erau prevăzute cursuri de hidraulică, cu cei mai bine remunerați profesori, evoluția era prea lentă. De aceea, în 1860, V. A. Ursache îi trimite lui Mihail Kogălniceanu, Prim Ministru, un memoriu de reorganizare a învățământului, în care, printre altele, se susținea: „...cu orice preț, trebuie să avem grabnic din școlile noastre,

ingineri, arhitecți, mecanici, măcar pentru trebuințele cele mai delicate ale țării...'', dovadă a faptului că învățământul își căuta cu insistență identitate de conținut dar și identitate națională. Prezintă astfel interes observația că pentru înființarea secției de științe, în facultatea de Filozofie a noii Universități din Iași, Colectivul de analiză și propuneri era format din patru persoane. Din aceștia, profesorii Ștefan Micle (viitorul rector), Ștefan Emilian și Ioan Popp aveau studii universitare la Viena, în domeniul ingineriei mecanice.

Pe de altă parte, cel puțin prima jumătate de secol 19, pe planul organizării și dezvoltării învățământului românesc, poartă amprenta puternicei personalități a lui Gheorghe Asachi. Inițiativele legislative, sistematizarea conceptelor, monitorizarea și corecțiile necesare în aplicarea acestor concepte gândite și aplicate de acest veritabil inginer al școlii au conturat temeliile învățământului ingineresc în România. După un început promițător prin înființarea Universității ieșene, urmează iarăși o perioadă de relativă încetinire a desfășurării învățământului de științe aplicate ingineresti, prin scăderea numărului de studenți înscriși, dar mai ales prin eliminarea unor discipline tehnice din programele Facultății de Științe. Mai trec niște ani și evoluția generală a economiei românești a obligat factorii legiuitori la reconsiderări de organizare, cu accent pe cunoștințele de electricitate și pe aplicațiile specifice în puternică extindere. Dar, aplicațiile practice aveau destule componente a căror construcție și funcționare implicau cunoștințe de inginerie mecanică. Remarcabili oameni de știință, dar și de școală, Dragomir Hurmuzescu, Ștefan Procopiu și alții completează cunoștințele de mecanică din programe și alături de cursul de Mecanică Aplicată (1910) se adaugă, în timp, discipline ca: Tehnologie, Mașini și Organe de Mașini, Metalurgie, Mașini Termice.

Aceste începuturi se transferă și se dezvoltă, în sfârșit, într-o formulă de organizare distinctă, Școala Politehnică din Iași, înființată în 1937, cu trei facultăți: Chimie Industrială, Agronomie și Electrotehnică, cu gândul la interesul major și spectacular existent spre fenomenele electrice, magnetice și, mai nou, electronice. Este drept să amintim că înființarea a avut peripețiile ei. Exista Legea de înființare (20 martie 1937), numai că înființarea nu avea loc. O grevă studențească, precum și o delegație de studenți, printre care se afla și viitorul Profesor al Facultății noastre, Nicolai Popinceanu, se prezintă la Minister (27 noiembrie 1937) și reușesc să determine finalizarea intenției și actului de înființare. Pentru primii pași ai acestei noi instituții, prin Decret Regal, se numește un Consiliu de Perfecționare a Școlii Politehnice, condus de Prof. Constantin Bușilă (Politehnica București), renumit specialist în Organe de Mașini și viitor ministru al Industriilor (1941).

În acest cadru, în 1941, în condiții deosebit de grele, Școala Politehnică a fost mutată la Cernăuți; în 1942, Facultatea de Electrotehnică se transformă într-o Facultate de Electromecanică cu două secții de specializare: Electrotehnică și Mecanică și în 1944, revine la Iași, după peregrinările unui greu și cu pierderi refugiu lângă Turnu Severin. În acei ani, în Școala Politehnică funcționează și discipline cu profil mecanic: Mecanică, Tehnologia Metalelor și Organe de Mașini, Mașini Unelte și Mașini de Ridicat, Hidraulică, Mașini cu Aburi, Încălziri Centrale și Frigotehnie, Mașini Unelte Speciale. Pondere pe care ingineria mecanică o căpătase în industrie devine imperativă, și în 1948, se înființează Facultatea de Mecanică printr-o Reformă a Învățământului, care pe lângă destule prevederi dominate de ideologie și politică, avea

și elemente pozitive: gratuitatea învățământului, obligativitatea învățământului elementar și accentul pus pe învățământul tehnic.

Facultatea de Mecanică, unitate de învățământ distinctă, începe astfel cu o Catedră de Mecanică. În 1968, găsim 9 catedre, cu 97 cadre didactice. În primii 20 de ani de activitate, în facultate lucraseră 225 cadre didactice și 1100 absolvenți obținuseră diplomă de inginer. În anii de început, învățământul ingineresc la cursuri de zi și în format clasic a fost dublat de un învățământ mai „rapid”, cursuri speciale, cursuri serale, cursuri fără frecvență, pentru cei care lucrau în producție directă. Se urmărea astfel pe lângă asigurarea industriei cu personal calificat și cu asigurarea unei anumite compoziții de clasă a personalului ingineresc. De astfel, acest deziderat politic aplicat cu „entuziasm revoluționar” studenților, dar și profesorilor, cu gândul la o iluzorie corelație între apartenența socială și performanțele profesionale, a determinat, în timp, numeroase inadvertențe și eșecuri.

Pentru acoperirea procesului de învățământ era însă nevoie de personal cu experiență de școală dar și de industrie, mai ales că în tehnică răspunsurile sunt întotdeauna mai precise. Politehnica avea asemenea profesori și i-a păstrat pentru că nu puteau fi descoperiți alții peste noapte sau prin autopropunere, cum din păcate s-a mai întâmplat în alte domenii, după îndepărtarea unor oameni de valoare prin „comprimări” sau „provizorate” diverse. S-au mai produs totuși și triste „expulzări” către Craiova (Prof. Cezar Parteni-Antoni, fost rector al Școlii Politehnice Iași 1944-1950 și viitor rector al Școlii Politehnice București, 1955-1956) și către Timișoara (Prof. Al. Cișman), ca și alte răfuiri locale, cu destule consecințe pentru cei vizați. Sentințe, grave pentru acele vremuri, sunau astfel: „...este reacționar, nu este atașat școlii, trebuie luată în discuție eliberarea sa...” (din caracterizarea făcută Prof. N. Popinceanu, 22 martie 1955), fără acte probatorii și bazate doar pe referințe sau simple „păreri” ale unor „colegi” sau șefi jenați de prestigiul indiscutabil și posibile perspective ale celor în cauză. În acei ani, criteriile hotărâtoare pentru menținere, angajare și promovare în învățământul superior erau răspunsurile la întrebările serviciului de cadre: ce politică ai făcut înainte de 1948 (pentru profesorii cu vechime), care este originea socială și dacă ești membru de partid. Mai în glumă, mai în serios, se spunea: „cadrele hotărăsc totul”.

Pentru un asemenea timp cu frământări, sunt sugestive și modificări în structura și denumirea catedrelor, de natură să motiveze, pentru ochii lumii, schimbări la șefia catedrelor, operate la comandă politică. Astfel, Catedra de Tehnologia Metalelor și Organe de Mașini se divide; apare, separat, o Catedră de Organe de Mașini, care devine Catedră de Mecanică și Organe de Mașini, apoi Catedră de Macanisme și Organe de Mașini și din nou Catedră de Organe de Mașini.

Dacă anii ‘50 și ‘60 au fost dominați atât de restricții politice cât și economice, deceniul următor înregistrează unele relaxări. În același timp, industria constructoare de mașini din România cunoaște o dezvoltare accelerată. Fabrici de rulmenți, mașini unelte, șuruburi, autovehicule, utilaj tehnologic, utilaj energetic apar aproape în fiecare oraș. De aici locuri de muncă pentru personal calificat în domeniu și implicit pentru absolvenții școlilor de ingineri mecanici cu pregătire în activități de proiectare. Construcția de mașini începe să capete și pretenții mai înalte, care vizau o cercetare științifică națională, mai ales după desprinderile de „înțelegeri” politico-prietenești de început. Colaborarea cu industria și suportul logistic dobândit astfel determină ca,

treptat, cercetarea științifică din facultate să capete dimensiuni și să pătrundă și pe terenul confruntărilor științifice mondiale în reviste de specialitate cu tradiție, în specializări de personal în marile universități tehnice ale lumii. Facultatea crește relativ repede, apar discipline noi, laboratoare noi, sporește personalul, numărul de studenți cunoaște de asemenea o creștere semnificativă, depășind în anii '80 cifra de 3500. Decanatul a fost condus pe rând de profesorii Toma Fărcaș (1948-1952, 1959-1962), Gheorghe Cașler (1952-1959), Constantin Picoș (1962-1976), oameni care îmbinau cu măiestrie cunoștințele, puterea de convingere și organizare, dar și caracterul și omnia. La aceste aspecte pozitive, se adaugă, începând cu anii '70, dezvoltări de bază materială și dotări cu aparatură performantă, care alături de interesul industriei pentru ceea ce se petrecea în școlile ingineresti au constituit însemnate stimulente.

La creșterea prestigiului facultății a contribuit și creșterea constantă pe planul lucrărilor științifice, tratatelor, manualelor, dar și al distincțiilor de excepție (premiul Academiei Române, premii naționale pentru cercetarea științifică, medalii de aur naționale și internaționale pentru invenții), precum și multe colaborări cu străinătatea, veritabile recunoașteri de valoare didactică și științifică. Cine ar putea să uite cursurile și munca neobosită și exemplar entuziastă a profesorilor Gh. Ailincăi, Gerard d'Albon, Victor Băușic, Cezar Buda, Gheorghe Cașler, Teodor Câmpan, Constantin Ciobanu, Emil Gaiginschi, Alexandru Matei, Paul Matei, Octavian Munteanu, Viorel Murgescu, Arsene Oprea, Aurel Popovici, Nicolai Popinceanu, Aurel Răileanu, Ștefania Rusciur, Aurelian Simionescu și alții. Munca lor zilnică era mai mult decât un transfer de învățăminte de știință; erau nenumărate îndemnuri de viitor, strecurate cu veritabilă artă printre formule și desene. Stau măturie și emoționantele amintiri de studenție povestite de pasionați ai întâlnirilor de promoție, presărate cu porecle pline de simpatie.

Dar zidirile de școală inginerască au fost și cât de poate de concrete. Bombardamentele de sfârșit de război au afectat în mare măsură clădirea veche a Universității (corpul A) în care funcționa Școala Politehnică. Într-un efort greu de măsurat, cu toate dificultățile economice, personalul școlii împreună cu studenții au reușit să refacă totul; mai mult, să adauge construcției vechi câteva amfiteatre și alte spații de învățământ. Cu toate acestea, în 1948, la înființarea facultății, spațiul rezervat pentru Mecanică era minuscul, aprox. 300 mp. S-au conturat totuși câteva încăperi pentru catedrele facultății, cu laboratoare și cabinete pentru Tehnologie, Mașini Unelte, Hidraulică, Motoare și Turbine, Termotehnică, Fizică ș.a. În timp, aceste spații s-au înmulțit și ca număr, dar mai ales ca dotări, pentru curs, seminar, laborator și proiecte. Numărul din ce în ce mai mare de studenți și mai ales comenzile pretențioase ale industriei și cercetării științifice au determinat extinderi însemnate. Acestea au început cu amenajările din corpul F (clădirea Seminarului Telogic „Veniamin Costache”), corpul D (clădirea fostului liceu „Reuniunea Femeilor Române” pentru nou înființata secția de Mașini Agricole, încredințată prof. Ion Crudu și Hala de Motoare din Tătărași, pentru secția de motoare, condusă de prof. Emil Gaiginschi. Într-un interval de timp relativ scurt, aceste spații, alături de cele existente, se dotează și se dezvoltă, la început cu mașini donate de industrie, apoi cu aparatură, de multe ori de excepție, obținută prin strădaniile titularilor de discipline de profil. Apar astfel laboratoare perfecționate pentru motoare și turbine, mașini unelte, organe de mașini, mașini hidraulice, mașini agricole, tehnologie, cu săli de proiecte cu dotări adecvate. În 1967, de la 300 mp, spațiul de învățământ al Facultății a ajuns la 3000 mp.

Cum ingineria ajunsese o cheie a dezvoltării economice, în anii ‘60 s-a pus problema unei extinderi majore a bazei materiale a Institutului Politehnic, în zona Copou, conducerile de facultăți și catedre fiind puternic angrenate în activitatea de proiectare. Pe parcursul pregătirii temei, s-a constatat că acest spațiu era prea mic (adevărat!), dar și că prin „*aglomerare studențească*” poate pune „*probleme*” într-o situație de „*dezordine*” (ex. Ungaria 1956). S-a reluat tema de extindere, pentru o amplasare mai generoasă, pe șesul Bahluiului, cu avantajul hotărâtor al perspectivei de sistematizare de ansamblu a unui teritoriu de mari dimensiuni, practic neocupat și aflat aproape de centrul orașului dar și de zona industrială.

Astfel, pe noua platformă a Institutului Politehnic, în anii ‘70 și ‘80, se înalță și se amenajează noi construcții, destinate, firesc, și Facultății de Mecanică. Spațiile catedrelor Mașini Unelte și Scule, Tehnologia Metalelor, Hidraulică, Organe de Mașini și Mecanisme, Rezistența Materialelor, Mașini Agricole, Mașini Termice capătă astfel noi înfățișări, în special în sfera laboratoarelor și atelierelor, element care a contribuit hotărâtor și la ridicarea nivelului de calitate al cercetării științifice și procesului didactic. Suprafața de învățământ pentru Facultatea de Mecanică a depășit 30000 mp. Din nou a fost priceperea, dăruirea și munca, dincolo de salariu sau bursă studențească, pentru toți cei care lucrau în facultate. Pentru toate aceste zidiri, cu toate dificultățile perioadei, facultatea a reușit să obțină investiții în construcții, instalații, aparatură și utilaje prin folosirea abilă a relației învățământ-cercetare-producție, mai pe scurt, societate-școală, relație valabilă oricând și oriunde sub diferite denumiri. Este de amintit și faptul că noile construcții din zona Tudor Vladimirescu aveau în structură însemnate suprafețe destinate producției efective care, cel puțin în declarații, pe lângă un nivel tehnic foarte ridicat ar fi adus venituri impresionante. În realitate, această producție a contribuit într-o măsură moderată la începuturile unei autofinanțări a școlii (hale de producție pentru mașini unelte, organe de mașini, tehnologie), în schimb, într-o măsură mult mai mare la familiarizarea studenților cu atmosfera unei producții efective. Ca direcții principale pentru dotările destinate cercetării științifice se puteau remarca: optimizarea sculelor și a proceselor de așchiere, optimizări constructive pentru rulmenți și angrenaje, monitorizări și optimizări pentru mașini termice, efecte și monitorizări de vibrații și zgomot ș.a. Decanii Facultății, Prof. Vitalie Belousov (1976-1984), Prof. Vasile Merticaru (1984-1990) ca și Șefii de Catedre au avut merite și inițiative incontestabile în aceste dezvoltări, ca și în menținerea unui echilibru de calitate între conținut și forme. Din păcate, erorile conducerii politice a țării se resimt, în cele din urmă, și în învățământ și schimbările către normalitate se vor impune.

Astfel, anul 1990 aduce, în mod firesc și pentru noi, multe prefaceri. Primele prefaceri au fost cele de orgnizare. În locul unei singure Facultăți de Mecanică au apărut trei: Mecanică, Construcții de Mașini și Știința Materialelor. În consecință apar modificări și în organizarea catedrelor, acum 14, din care 6, la noua Facultate de Mecanică. Evoluția în continuare nu a fost simplă, dar dificultățile ivite în fața noilor structuri de conducere (Decani: Prof. Spiridon Crețu 1990-2000, 2004-2008, Profesor Dorel Leon 2000-2004, Profesor Cezar Oprișan 2008-) au fost depășite, producându-se reorientări adecvate în organizarea procesului de învățământ, în conținutul procesului didactic, în cercetarea științifică.

În facultate, sunt acum înscriși 1300 studenți, pentru 7 specializări generale și 9 specializări de tip Master. În catedre, lucrează 73 cadre didactice; se organizează studii

doctorale sub conducerea profesorilor conducători de doctorate (12). Pentru câteva domenii, funcționează în structura facultății departamente (4), pentru organizarea educației continue, proiectării, cercetării și microproducției. După ani de restricții în promovarea personalului didactic, restricțiile s-au diminuat, ca după un alt timp, să reapară sub forme mai exigente și cresc sensibil dotările cu tehnică de calcul. Se modifică substanțial condițiile de organizare a cercetării științifice; accesul stabilit prin competiție la programe naționale și internaționale determină reorientări generale, dar și de amănunt. Se reia, după mulți ani de întrerupere, construcția pentru sectorul de Utilaj Textil și Mecatronică, în laboratoare sunt puse în funcțiune dotări cu performanțe ridicate.

Perspectiva nu poate fi decât optimistă. Desigur, planificările simpliste au dispărut; legile cererii și ofertei domină momentul, nimic însă nu ne oprește să gândim la aceste legi și pentru viitor. Care este necesarul de forță de muncă superior calificată, pentru care ramuri de activitate, cu ce nivel de pregătire? Sunt doar câteva întrebări la care orice societate cu pretenții de progres, de înțelepciune și răspundere trebuie să aibă variante logice de răspuns. Facultatea întreprinde astfel pași către contactul cu realitatea, cu angajatorii, cu angajații actuali, foști studenți, cu studenții și cu viitorii studenți pentru a desprinde și a sistematiza preferințe, dar și necesități. Se adaugă încurajarea confruntărilor cu informațiile și tendințele mondiale în cercetarea științifică. Cum toate acestea evoluează cu repeziciune și răspunsurile lor vor avea o dinamică pe măsură.

Motivația economică geneală, efectele globalizării, dar și particularități sociale, istorice și economice, atât naționale cât și locale vor fi elemente cheie pentru evoluția în perspectivă a Școlii de Inginerie Mecanică de la Iași. Este de prevăzut un învățământ continuu care să plece de la o evaluare corectă a aptitudinilor și performanțelor individuale, să treacă la o însușire de cunoștințe fundamentale pentru domeniu, supuse unei selecții riguroase și apoi să continue cu un sistem organizat pentru cunoștințe de specialitate, cât mai mobile în conținut și formă, de natură să asigure convergențele „ofertă-piață” și „strategie-rezultate” și pentru domeniul învățământului, domeniu sensibil dar și deosebit de important.

3. BRÂNCUȘI - COLOANA INFINITĂ

Ghimiși Stefan, Prof.univ.dr.ing.,
Universitatea Constantin Brâncuși din Târgu Jiu

Rezumat. *Lucrarea prezintă aspecte privind opera centrală a Ansamblului monumental de la Târgu Jiu, singurul ansamblu public realizat de genialul sculptor român Constantin Brâncuși.*

Târgu Jiu, un oraș din sud-vestul României, este asociat de fiecare dată cu Brâncuși, un român, un geniu universal, născut undeva în apropierea acestui oraș. Târgu Jiu a reprezentat pentru Constantin Brâncuși nu numai Târgu de pe Jiu la care mergea din Hobița lui natală cât, mai ales, locul pe care la ales pentru realizarea singurului ansamblu public ridicat pe parcursul vieții sale. Lucrarea de față își propune să prezinte câteva aspecte privind opera centrală a Ansamblului de la Târgu Jiu-Coloana Infinită. Istoria acestui Complex pornește în anul 1934 atunci când sculptorul Constantin Brancusi a fost invitat să ridice un monument întru cinstirea faptelor eroice ale gorjenilor și, cu deosebire, a rezistenței populației orasului Târgu-Jiu, din timpul primului război mondial.

Artistul dorișe dintotdeauna “*să facă ceva pentru țară*”, așa încât a acceptat bucuros comanda, socotind-o un punct culminant în cariera sa. În februarie 1935 [1], Brâncuși îi scria Miliței Petrascu - fosta sa elevă, cea care o sfătuisese pe Aretia Tatarescu, președinta Ligii Naționale a Femeilor Gorjene, să i se adreseze - că este “*ca un ucenic în ajun de a deveni calfă, așa că propunerea nu putea să cadă mai bine*”. La Târgu Jiu, Brâncuși a reușit să-și împlinească un vis mai vechi: ridicarea unui for public, un vis care poate printr-o voință a sorții nu s-a realizat în altă parte, deși propuneri în acest sens au existat.

Astfel, unele proiecte au fost respinse chiar de comanditarii monumentelor, incapabili să se ridice la înălțimea concepției artistului. “*Fântâna arhaică*”, menită să cinstească amintirea regretatului savant Spiru Haret, fost ministru al învățământului, a fost refuzată în 1914 de ministrul de interne de atunci, V.G.Mortun. Fântâna propusă ca monument în memoria dramaturgului Ion Luca Caragiale a fost respinsă în 1931 de către comitetul de inițiativă din Ploiești.

Fântâna și vatra fumegândă gândite ca monument funerar pentru poetul Octavian Goga, nu au fost acceptate, în 1938, de către văduva scriitorului. Nici fântâna sau portalul menite să comemoreze eroii din comuna sa natală, Peștișani, cazuți în primul război mondial, nu au întrunit consensul autorităților locale, în 1923. Artistului însuși a renunțat la unele lucrări în aer liber de mari dimensiuni pentru că acestea nu se încadrau în exigențele sale. În 1927, a abandonat proiectul unei “*Păsări în văzduh*” din oțel inoxidabil, de 50 de metri înălțime, pentru vila lui Charles de Noailles de la Hyeeres, din sudul Franței, nedorind să accepte riscul unor deficiențe în executarea lucrării. În 1939, dificultățile tehnice l-au făcut să respingă ideea unei “*Coloane Infinite*”, de mari dimensiuni, din oțel inoxidabil sudat, propusă spre executare de către Societatea Budd de lângă Philadelphia. Conform mărturiei lui Isamu Noguchi, acest mod de lucru i-ar fi contrazis crezul.

În 1949, o comandă pentru o versiune colosală, în oțel inoxidabil, a “*Cocoșului*”, venită din partea muzeului din Philadelphia, rămâne neonorată. Perfecționismul artistului l-a împiedicat să realizeze, în 1955, “*Pasarea în văzduh*” monumentală în fața clădirii Seagram din New York, precum și sculptura, proiectată în 1956, din fața

clădirii UNESCO din Paris. Din varii motive, nici unul din proiectele sale arhitecturale de clădiri în formă de “*Coloana Infinită*” nu s-a realizat.

Tema Coloanei infinite l-a preocupat pe artist, dar “*Coloana Infinită*” nu s-a materializat însă în metal nici în Parcul Central din New York, sub forma unui bloc de locuințe, așa cum îl visase Brancuși în 1926, și nici ca un zgârie-nori din oțel inoxidabil, înalt de 400 de metri la Chicago (1939). Au rămas doar în stadiul de proiect “*Coloana Infinită*”, pe care artistul intenționa s-o ridice în 1930 în capitala României, ca și coloana gigantică din oțel inoxidabil șlefuit, menită să se ridice în 1956 pe malul lacului Michigan, ca “*una din minunile lumii*”.

Nu s-au elucidat nici până în prezent cauzele, care l-au împiedicat pe Brancuși să realizeze în 1938 un alt proiect arhitectural al său – “*Templul Meditației*”, din Indore, în India. Un lucru este cert: Brâncuși a dus până la capăt un singur proiect de for public – ansamblul de la Targu-Jiu, cunoscut și admirat în întreaga lume.

Ridicat în județul natal al sculptorului, ansamblul este socotit una din realizările

Fig.1. Masa tăcerii.

Fig.2. Alea scaunelor.

sculpturale majore ale secolului XX, “singura sculptura a timpurilor moderne, care poate fi comparată cu marile monumente ale Egiptului, ale Greciei sau ale Renasterii”. Pe malul Jiului, în parcul orasului, se află o masă rotundă din piatră, înconjurată de douăsprezece scaune rotunde – “*Masa Tăcerii*” (fig.1).

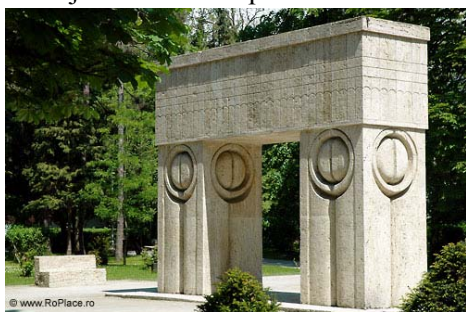

Fig.3. Poarta sărutului.

O alee mărginită de treizeci de scaune pătrate din piatră (fig.2) duce la “*Poarta Sărutului*” (fig.3), făcută din piatră, încadrată de două bănci din piatră și aflată în apropierea intrării în parc.

Pornind pe Calea Eroilor, vizitatorul trece pe lângă Biserica Sfinții Apostoli și apoi zărește silueta “*Coloanei Infinite*” (fig.4), monumentală, făcută din fontă și oțel. Frumusețea-i impresionantă și se dezvaluie doar când îi stai alături. Tema “*Coloanei Infinite*” l-a obsedat de mult pe sculptor, care a cioplit-o mai întâi în lemn. Este o structură specială care se deosebește de coloanele clasice cu soclu și capitel, întrucât ea nu are nici început și nici sfârșit [2]. Este alcătuită dintr-o succesiune nesfârșită de module identice (trunchiuri de piramidă unite prin baza mare), cu semimodule la capete. În imaginile atelierelor din Impasse Ronsin, fotografiate de Brancuși între 1917 și sfârșitul anilor 20, apar coloane din stejar sau plop, cu două, trei, șase sau nouă module, a căror înălțime variază între 1,3 și 7,17 metri. După părerea

artistului, “*Coloana*” de la Târgu-Jiu a atins un caracter de perfecțiune definitiv.

Realizarea Coloanei infinite la Târgu Jiu reprezintă o împlinire a visului brâncușian și poate o răsplată, pe care artistul a dorit să o ofere unui teritoriu, sfânt pentru el, care l-a inspirat în întreaga sa operă. Căci motivul coloanei a fost prezent în zona Olteniei

încă din cele mai vechi timpuri, iar *Coloana Infinită* [3] – ca lucrare de inspirație folclorică – poate reprezenta stilizarea geometrică în spațiu a două funii împletite sau a două funii împletite în jurul unui ax vertical (motivul funiei fiind foarte prezent în construcția pridvoarelor oltenesti și a covoarelor tesute în această zonă). Reprezentarea a două funii sau a doi șerpi împlețiți în jurul unui ax central vertical este un simbol sacru și foarte vechi, fiind întâlnit în arta și arhitectura antică și medievală, nu numai din Europa și Orient, dar de pe aproape întreg globul, sub diverse forme.

Coloana Infinită dă impresia și de funie ușor răsucită, atunci când este privită din anumite unghiuri. De altfel, Brâncuși și-a schițat *Coloana* pe o fotografie a viitorului ei amplasament (Târgul de vite), chiar sub forma unei astfel de funii răsucite. Aceasta constituie o dovadă în plus că Brâncuși își găsea sursa de inspirație pentru operele sale în arta populară românească, pe lângă mărturiile unor oameni care l-au observat și l-au auzit vorbind în acest sens.

Folclorul românesc este bogat în creații care fac legătura pământului cu cerul, iar Brâncuși știa perfect înțelesul și subtilitățile mesajelor pe care acestea le purtau. În ceea ce privește Memorialul de la Târgu-Jiu acesta fascinează prin reunirea artei și științei trecutului cu cele ale viitorului. Într-adevăr dacă acest studiu se limitează numai la Coloană atunci prin observație atentă reiese că pentru modulele ei s-a adoptat un model hexagonal. Hexagonul este convex și are numai două axe de simetrie, una verticală și alta orizontală.

Pentru realizarea Coloanei infinite artistul a colaborat cu un tânăr inginer de încredere: Stefan Georgescu-Gorjan. Acest tânăr era inginer-șef și adjunct al directorului la Atelierele Centrale Petroșani din cadrul Societății “*Petroșani*”. Artistul îl cunoscuse anterior și reușise să capete încredere în posibilitățile acestuia. Astfel Gorjean a oferit soluția tehnică la problema pusă de construirea unei structuri din metal de mari dimensiuni: “*Să se încastreze baza unui stâlp solid de oțel într-o fundație masivă din beton și să se tragă pe stâlp, suprapunându-se ca niște mărgelile uriașe, goale în interior, «elementele» spațiale identice ale coloanei*”.

Perfecta suprapunere a acestor “*elemente*” avea să asigure impresia de continuitate. Coloana va părea că țâșnește ca o tulpină, avântându-se spre infinit. Această concepție tehnică s-a bucurat de aprobarea artistului, care l-a invitat pe inginer să-l secondeze în realizarea proiectului pentru Targu-Jiu. Data nașterii concepției tehnice este consemnată pe catalogul dăruit de artist viitorului sau asistent tehnic: 7 ianuarie 1935.

Brâncuși a precizat că la turnarea modulelor (pe care le numea “*elemente*” sau “*mărgelile*”) se va folosi fonta, pe care o socotea cea mai rezistentă. Metalizarea cu

Fig.4. Coloana infinit

alama urma să asigure un aspect galben-auriu. Proporția între latura mică, latura mare și înălțimea unui modul trebuia să fie de (1) : (2) : (4). Zile și nopți de nesfârșite discuții, calcule și schițe au dus în cele din urmă la alegerea dimensiunilor ideale: (450 mm): (900 mm): (1800 mm). Coloana urma să aibă cincisprezece module întregi și doua semimodule, respectând o așa-numită formulă de suplețe: $1+15+1/2$.

Pornind de la proporțiile modulelor, dl Nicolae Oancea [4] a regăsit numere sacre în reprezentarea acestora. Astfel, maestrul i-ar fi putut da lui Stefan Georgescu-Gorjan,

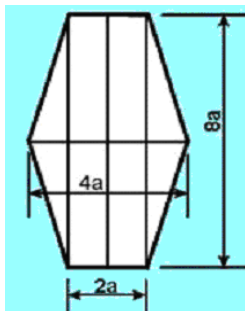

Fig.5.

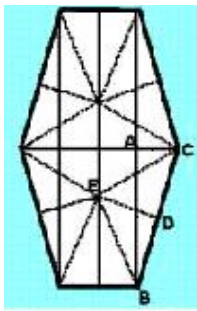

Fig.6.

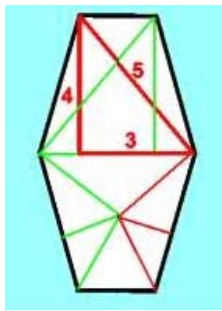

Fig.7.

pe un petec de hârtie, toată informația necesară. Un desen simplu (fig.5) și, sub el: Armonia plastică: (2a): (4a): (8a); $a=22,5$ cm. Suplețea: $1/2+15+1/2$.

S-a temut. Aceste prea multe linii i-ar fi putut stârni inginerului dorința de a marca un

prim triunghi: ABC (fig.6). L-ar fi dus apoi gândul să împartă ipotenuza în două părți egale CD și BD și să ducă din D o perpendiculară până în punctul E . Unirea lui E cu C și cu B ar fi dus la formarea a două triunghiuri, DEC și DEB , cu o catetă comună DE . Dacă s-ar fi oprit aici, n-ar fi putut descoperi mai mult decât că fiecare element - din cele patru constituind romboedrul - conține opt triunghiuri. Aceste triunghiuri sunt toate de AUR . Laturile lor nu sunt date de numerele 3, 4 și 5 ca în cazul preacunoscutului *Triunghi de Aur* al lui Pitagora, Brâncuși cerând sprijinul unor numere iraționale nu prea departate de cele clasice:

$$DE = 3,478870372...; CD = 4,638493829...; EC = 5,798117286...$$

(pentru un modul de 4,5 cm, lățimea centrală 9 cm și pentru o înălțime de 18 cm). Ele formează însă aceleași unghiuri. Dacă $3 : 5 = 0,6$ și $3,478870372 : 5,798117286 = 0,6$, atunci unghiurile EBD și ECD au aceeași deschidere $36,86989765$ grade sau $36^{\circ}52'1''$.

Se mai pune o ultimă întrebare: câte *Triunghiuri de Aur* are Coloana? Dacă patru elemente formează un romboedru, atunci $4 \times 8 = 32$ și 32×16 (15 "mărgeli" întregi și două jumătăți) = 512. Coloana ascunde 512 *Triunghiuri de Aur*, adică $8 \times 8 \times 8$. Adică 8^3 , adică un *Cub de Aur*! *Triunghiul de Aur* era numit de egipteni „*Triunghiul Sacru*”.

Clipă de clipă, prin *Coloana Infinitului* coboară pe malurile Jiului SACRALITATEA. Imensă dar tacută. Abia perceptibilă, ca adierea aripilor unor fluturi (fig.7). Sacralitatea urcă și coboară și iarăși urcă, ducând la cer sufletele eroilor cazuți pe malurile Jiului în războiul de întregire a neamului românesc. Aceasta trebuie să fi fost viziunea lui Brâncuși.

Brâncuși ne-a lăsat, nouă românilor, o COLOANA INFINITĂ.

Oare vom putea aprecia vreodata ce ne-a lăsat?

Bibliografie

1. **Mocioi Ion.** Brâncuși ansamblul sculptural de la Targu Jiu, 1971.
2. **Ramiro Sofronie.** Brâncuși și obsesia gravitației.
3. **Sorin Buliga.** Brâncuși. Filosofie, Religiozitate și Artă. Editura Semănătorul, 2009.
4. **Nicolae Oancea.** Brâncuși piragoreicul. Editura Eminescu. 2004.

4. CULTURA CA REZULTAT AL SIMBIOZEI DINTRE INGINERIE ȘI ARTĂ: despre gările feroviare

Manolea Gheorghe,
prof.dr.ing.D.H.C. Universitatea din Craiova

Rezumat. Se prezintă istoria câtorva gări din România și a gării d'Orsay din Paris,transformată în Muzeu de artă.

1. Introducere

În vremurile de azi călătorim mult cu trenul. Trecem prin multe gări din țară, dar și din Europa. Fără îndoială, gările au un rol funcțional, dar ele sunt, în același timp, lucrări de artă.

Unele dintre ele au rămas aproape neschimbate, altele au fost extinse, păstrându-se construcțiile inițiale. Altele au fost înlocuite cu construcții moderne, care nu mai au nimic din gara inițială. Altele, nu foarte multe, deși au fost scoase din circuitul feroviar, au fost păstrate, dar li s-a dat o altă destinație pe măsura măreției lor inițiale. În acest context o să amintesc câteva date despre gările feroviare inaugurate, dar voi aduce în discuție și o temă importantă pentru viitorul apropiat: ce se poate face cu o gară scoasă din circuitul feroviar.

2. Prima gară din București-Gara Filaret

Gara Filaret (fig. 1) a fost prima gară din București, deschisă în data de 31 octombrie 1869 cu ocazia inaugurării primei linii de cale ferată în *Principatele Unite*, București- Giurgiu. Construcția, realizată precum un careu, este formată dintr-un parter

Fig. 1. Gara Filaret.

și un etaj, marginile clădirii închizându-se spre șine pentru a forma o hală în care intrau cele 3 linii de cale ferată.

Hala peronului este marcată printr-un fronton triunghiular peste linia acoperișului corpului principal. Acoperișul halei este ridicat pe o structură metalică, așezată pe

zidurile paralele ale construcției, decorate cu arce în plin centru. Accesul la peronul acoperit, sprijinit pe console metalice, se făcea prin fațada principală, prin intrări amplasate în capătul celor două pervazuri ale clădirii.

După ce, în 25 decembrie 1872, Gara București Nord este legată la linia căii ferate, gara Filaret își pierde din însemnătate, iar în 1960 gara este dezafectată și este transformată în autobază.

3. Gara de Nord-cea mai importantă gară feroviară din România

Gara de Nord din București (fig. 2.) a fost dată în exploatare la 13 septembrie 1872 când se deschidea oficial linia Pitești - București - Buzău - Galați - Tecuci - Roman - Suceava. Lucrările de construcție la cei 642 km de cale ferată au început la 22 septembrie 1869, zi în care s-a pus și piatra de temelie pentru principala gară a Capitalei, denumită Gara Târgoviștei – așezată pe o fostă proprietate a boierului Dinicu Golescu și a moștenitorilor săi, aflată la marginea

Fig. 2. Gara de Nord (2010).

orașului, într-un perimetru, care începea din fosta stradă Ștefan Furtună - B-dul Dinicu Golescu și se întindea spre nord, cuprinzând tot cartierul Grant ("botezat" astfel după soțul lui Zoe Golescu, englezul Effingham Grant), până aproape de comuna Giulești. Denumirea initială de "Gara Târgoviștei" vine de la vechiul nume al actualei Calea Griviței, în acel timp

Calea Târgoviștei, care și-a căpătat actualul nume după terminarea Războiului de Independență, în amintirea luptei pentru reduta Grivița.

4. Magistrala Craiova-Calafat

Stația Craiova (fig. 3) a fost pusă în funcțiune la data de 5 aprilie 1875, cu patru linii, fiecare cu o lungime de 250 m. Vechea gară a fost demolată între anii 1966-1967 când s-a construit o nouă clădire pentru gara de călători, de fapt actuala gară. Magistrala Craiova -Calafat, cu lungimea de 108 km, este considerată linia cu cele mai

frumoase clădiri pentru gări din Câmpia Română. Studiile au început la 10 mai 1885 sub conducerea inginerului Elie Radu, și au durat până în luna noiembrie, iar proiectarea până în luna mai 1886. Lucrările au început abia după 4 ani, în 1890. S-au realizat mai multe lucrări de artă printre care două viaducte cu bolți simple de beton, realizate aici pentru prima dată la noi

Fig. 3. Gara Craiova (2010).

în țară: primul viaduct, de la kilometrul 4 viaduct, este din zidărie de piatră cioplită, are trei deschideri și înălțimea de 14 m; al doilea de la kilometrul 18 este executat din zidărie de piatră mozaic, are trei deschideri și o înălțime de 17 m. Cea mai importantă

Fig. 4. Gara Calafat.

lucrare de artă a reprezentat-o podul peste Jiu, la intrarea în comuna Podari, construit pentru două căi - feroviare și rutieră deasupra.

Infrastructura s-a realizat din piatră cioplită la exterior, iar suprastructura din metal. Stațiile de cale ferată deservite încă de la început sunt: Jiul, Podari, Sălcuța, Segarcea, Podărești, Afumați,

Băilești, Moțăței, Maglavit, Golonți, Calafat (fig. 4) și Calafat Port.

5. Eurogara Burdujeni

La 17 noiembrie 2006, adică în zilele noastre, a fost inaugurată prima eurogară din România. Este vorba de Gara Burdujeni (fig. 5), care deservește municipiul Suceava.

Ea a fost construită în urma Decretului-Lege 941/7 iunie 1868, adică acum 142 de ani, semnat de regele Carol I, de către o companie austriacă, folosind forță de muncă italiană, emigranți italieni în fostul Imperiu austro-ungar, dar și din Regatul României. Ca arhitectură, este o copie fidelă a gării Fribourg din Elveția. Salonul

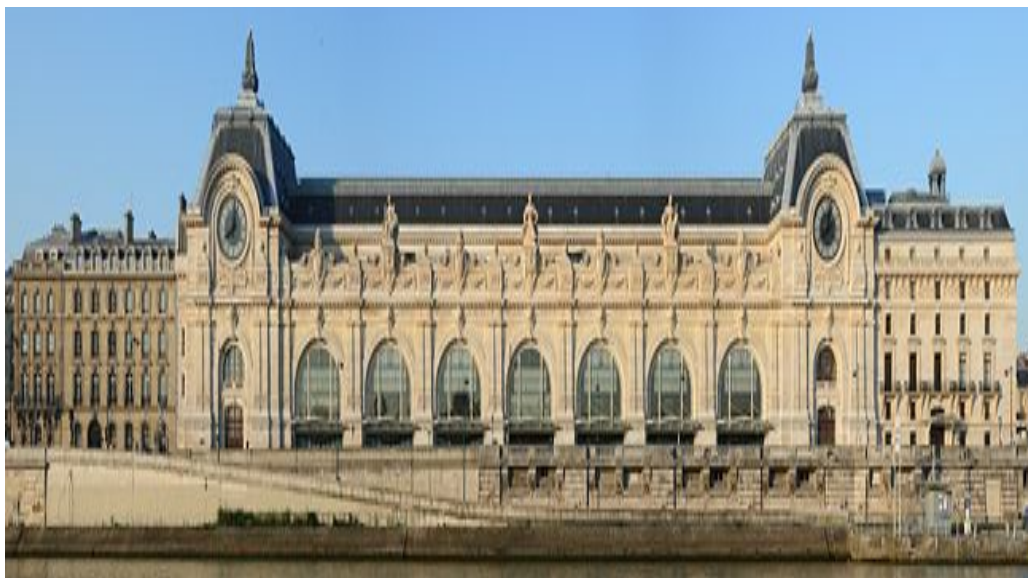
Fig. 5. Eurogara Burdujeni.

principal al gării a dat bătăi de cap restauratorilor. Acum stucatura tavanului, configurată de casete pătrate, cu model floral, viu colorate, arată ca și originalul.

6. Gara d'Orsay din Paris-Muzeul de artă Orsay

În 1898, adică la câțiva ani buni după inaugurarea Gării de Nord din București, Compania de Căi Ferate Paris-Orleans i-a cerut arhitectului Victor Laloux ridicarea unei gări, care să deservească zona unde urma să se desfășoare Expoziția Universală de la Paris. Ea a fost amplasată pe malul drept al Senei, vis-à-vis de Muzeul Luvru, acolo unde odinioară se înălțase Curtea de Conturi, distrusă în timpul Comunei (fig. 6). Execuția a fost rapidă, durând mai puțin de doi ani. Noua gară a fost gata în 1900 și a deservit Expoziția Universală din acel an. Avea o structură metalică la interior acoperită la exterior cu stuc. În interior existau 16 peroane, un restaurant elegant și un hotel cu 400 de camere. A fost prima gară franceză echipată cu rețea electrică pentru iluminat și alte servicii. La inaugurare, pictorul Edouard Detaille a afirmat că această gară este un adevărat palat al artelor frumoase. Intuiție sau simplă întâmplare?

Gara a fost abandonată în 1939 și chiar amenințată cu demolarea, în ciuda opoziției lui Orson Welles, care a turnat aici „*Procesul*”, după romanul cu același nume al lui Kafka. În 1973, președintele Pompidou declara gara monument național, cerând transformarea ei în muzeu. Lucrările pentru transformarea vechii gări au început în 1978 și au fost încredințate unui grup de specialiști în amenajări interioare condus de italianul Gae Aulenti. În decembrie 1986 președintele Republicii, François Mitterrand, a inaugurat muzeul d'Orsay. Pe peretele de la intrare a rămas și funcționează încă vechiul ceas al gării. Mai sunt încă două ceasuri spre Sena, dar numai unul este funcțional. În cei 57.400 de metri pătrați sunt expuse astăzi mai mult de 4.000 de opere de artă conținând picturi, sculpturi, desene și mobilier. Sunt expuse opere realizate între 1850-1870 și semnate de Ingres, Delacroix, Monet, Pavis de Chavannes sau Gustave Moreau. Un spațiu important este rezervat lui Carpeaux și principalelor sale creații, decorații și statui de la Opera din Paris. Sunt prezente, pe lângă renumita statuie a sa „*Dansul*”, ornamente scenice și decoruri. Sub podeaua de sticlă a sălii poate

a.

b.

Fig. 6. Eurogara d'Orsay din Paris.

fi văzută macheta Parisului, din zona respectivă. La etajul superior sunt expuși impresionisti: Monet, Renoir, Pissaro, Degas, și postimpresioniști: Signac, Toulouse-Lautrec, Gauguin, Van Gogh. Tot aici poți admira statui de Rodin sau Bourdelle. Există și un etaj intermediar unde este prezentată arta dintre 1870-1914, arta oficială a Celei de a Treia Republici, simbolismul și pictura academică.

Muzeul d'Orsay, o fostă gară, cu o istorie tumultuoasă, inclusiv în timpul celui de al Doilea Război Mondial, când a fost folosită ca centru de corespondență și spital, mai apoi ca teatru pentru reprezentații artistice, este acum un spațiu spiritual, prin care trec anual 2,5 milioane de oameni din toate colțurile lumii.

Ingineria este prezentă și prin cele 40.000 de rezonatoare acustice pentru reducerea ecoului în spațiul central lung de 138 m, lat de 40 m și înalt de 32 m. Ingineria este prezentă prin instalația de climatizare, care asigură un debit de 1 milion de m³/oră, prin cele 6 ascensoare și prin cele două grupuri electrogene, care asigură, în caz de nevoie, energia electrică. Muzeul d'Orsay, o fostă gară, este locul unde se împletește acum arta cu ingineria.

7. Concluzie

Gărilor feroviare, produs ingineresc, sunt opere de artă în toată existența lor istorică.

Bibliografie

1. **Manolea Gh.** Istoria electrificării căii ferate din România, Univers ingineresc, nr.14 , 16-31 iulie 2007.
2. **Manolea Gh.** Inginerie, Istorie, Artă în Univers ingineresc, nr. 22, 16-30 noiembrie 2008.
3. x x x Musée d'Orsay Editura Adevărul. Biblioteca de artă, București, 2010.

5. CONEXIUNEA FERROVIARA TRANSFRONTALIERA CHISINAU - IASI - EUROPA

Lorin Cantemir

Prof. Dr. Ing. Dr.H.C., Univ. "Gh. Asach", Iasi, Membru ASTR

Doru Demian, Dr. Ing. S.C Electrificare S.A. Bucuresti

Ion Gavrilă, Drd. Ing. S.C Electrificare S.A. Bucuresti

Augustin Volconovici, Dr. Ing. A.T.I.C. Chisinau

Radu Belu, Ing. Sucursala CFR Brasov

Bogdan Tcaciuc, Ing.S.C. Electrificare S.A. Bucuresti, Sucursala Iași

Rezumat: Este unanim recunoscut faptul că infrastructurile de transport reprezintă repere esențiale și remanente, adevărate amprente ale structurii relațiilor și conexiunilor pe întreg spectrul de activități socio – umane. În acest context se poate afirma că apariția și evoluția transportului feroviar București – Iași – Chișinău a devenit un veritabil simbol de unitate și a relevat pregnant superioritatea voinței naturale și ancestrale în raport cu efemerele bariere iluzorii și artificiale stabilite arbitrar politic. Istoric: se reamintește că la 10 sept 1931 rapidul Unirea a inaugurat traseul București – Chișinău, această distanță fiind parcursă în cca 6 ore. Astfel rapidul a plecat din București la ora 06:10 după ce personalul feroviar și-a servit ceaiul și a ajuns la Chișinău la orele 14:30 pentru a lua dejunul. Prin comparație trenurile rusești anterioare nu depășeau viteza de 60 km/h și se opreau la toate gările prevăzute cu bufet pentru a se consuma diverse mâncăruri și a se servi votcă. În perspectiva realizării conexiunii Chișinăului la rețeaua ferovială a Uniunii Europene se prezintă protocoalele deja semnate între cele două țări România și Republica Moldova ca prim pas efectiv de a realiza între Ungheni și Chișinău o linie de cale ferată pe ecartament normal european și electrificată.

1. Istoric, prezent, perspective

Progresul și dezvoltarea societății presupun producerea unei cantități din ce în ce mai mari de bunuri, care firesc presupun o cantitate proporțională de materie primă și aceasta ca și produsele trebuie transportate pe distanțe și în cantități tot mai mari și variabile, sub deviza „cit mai repede și cit mai ieftin”. Devine foarte clar că sistemele de transport uman individual sau chiar în grupuri mici nu fac față, precum și cel care folosește forța animală ca element propulsor.

Evident că una din marile probleme ale umanității a fost aceea de a realiza mașini, motoare, generatoare, de o importantă energie mecanică. De fapt această energie mecanică are două componente: 1- forța dezvoltată; 2- viteza liniară sau de rotație, realizată.

Primele motoare au fost cele imaginate pentru folosirea forțelor naturii, deci forța ca aceea a apei sau a vântului. Probabil că ultima a stimulat observația și gândirea filozofilor greci care, într-un număr important s-au ocupat de pneumatică. Printre aceștia îl vom cita pe Hero sau Heron din Alexandria, matematician, care a realizat primul motor termic din lume. Astfel, el a confecționat o sferă alimentată diametral prin două tevi de la o oală-fierbător - de fapt un generator de aburi. Sfera, prevăzută cu

doua sau mai multe tevi in forma de „L”, permitea evacuarea aburului cu viteza, prin aceasta realizind rotatia sferei prin fortele de reactie generate de evacuarea aburului. Acest motor termic cu reactie, imaginat in sec I ien, nu stim sa fi avut utilizari deosebite. Este doar mentionata utilizarea lui pentru actionarea usilor unor temple, pentru a sugera forta zeilor.

Ceea ce este curios si aparent inexplicabil este faptul ca acest motor cu reactie nu a evoluat si nu a fost aplicat in alte instalatii de utilitate. Probabil ca forta zecilor de sclavi era mai ieftina si mai putin pretentioasa. A trebuit sa treaca cca.1800 de ani, ca Denis Papen sa redescopere si sa fie interesat de calitatile potentiale ale aburului, realizind ceea ce a ramas in istoria tehnicii ca „Oala lui Papen”, in 1690, cu sublinierea importanta ca aceasta oala era prevazuta cu o faimoasa „supapa de siguranta”, care evita explozia cazanelor cu abur.

Prima masina-motor cu aburi a fost realizata de englezul Thomas Newcomen. Primul vehicul autopropulsat a fost cel al francezului Cugnot, incercat in anul 1771, la Vincennes. Vehiculul Cugnot, un triciclu, era prevazut cu un cazan de forma sferoida turtita, de la care se alimentau cu aburi, alternativ doi cilindri verticali, ale caror pistoane prevazute cu tije si clichet, antrenau doua roti dintate, coaxiale cu roti motoare. Racirea motorului se facea cu aerul atmosferic, puterea motorizatiei fiind apreciata la 20 C.P., sarcina utila la 4-5 tone, viteza maxima se apropia de 7,8 km/h (4,8 mile/h). Ulterior James Watt a adus imbunatatiri substantiale motorului Newcomen, iar in 1758 englezul Gerald Fitz elaboreaza in forma primitiva ansamblul mecanic cilindru – piston biela – manivela – roata motoare.

In anul 1801 englezul Trevithick constuieste un prototip de locomotiva cu aburi, pe care o breveteaza in anul 1802 si o incearca la *Coalbrookdale*, pe sine de fier, locomotiva fiind prevazuta cu roti. In anul 1804 are loc o demonstratie publica. Locomotiva Trevithick parcurge 15 km pe placi de fonta, solutie aleasa probabil pentru a nu se infunda rotile in pamant, ele fiind inguste, iar locomotiva avind 5 tone. Locomotiva tracteaza 5 vagoane care contin 10 tone de fier si 700 oameni. Experimentul si reusita sunt incontestabile, dar din lipsa de fonduri Trevithick da faliment, renunta de a mai elabora si dezvoltat sistemul pentru a deveni operational.

El lasa cale libera lui George Stephenson, care va duce sistemul la starea utila de functionare. Trebuie sa se sublinieze ca in Anglia timpului preocuparea pentru constructia si cresterea performantelor locomotivei cu abur era in atentia unui numar important de ingineri. Printre cei mai reprezentativi citam pe John Blenkinsop, Matthew Murray sau William Hedley. Stephenson reuseste sa aduca unele imbunatatiri conceptuale si constructive. Astfel, evacuand aburul prin cosul de fum, marestre tirajul focarului, arderea devine mai intensa, permitind cresterea importanta a performantelor locomotivei, a puterii ei.

Modelul Blucher, construit in 1814, are performante net superioare celorlalte locomotive, este mai fiabil si mai usor exploatabil, parcurgind in siguranta traseele stabilite. Dar ceea ce este cel mai important, contureaza si pune la punct intregul sistem de transport de marfa si ulterior de persoane in care locomotiva este doar o veriga,

utilizabila, esentiala. Intregul sistem este integral conceput definind astfel „*transportul feroviar*”, care este la un nivel superior transportului carbunelui cu vagonete, in zona minelor.

Desigur edificarea transportului feroviar a avut la baza o serie de realizari anterioare notabile. Astfel, sinele de mina, confectionate initial din lemn sunt inlocuite din anul 1767 cu sine din fonta, la rindul lor inlocuite cu sinele din fier si, in final, cu cele din otel. Dar nu numai sinele se imbunatatesc ca sa reziste noilor solicitari ci si rotile. Astfel in 1630, inginerul englez Beaumont, concepe o roata adaptabila conditiilor diferite de exploatare. Sa subliniem ca George Stephenson isi aduce si aici o contributie majora, prevazind la rotile locomotivelor sale o margine in partea interioara a caii, denumita „buza”, pentru ghidajul si mentinerea locomotivei in cale. Toate aceste etape premergatoare fac ca in anul 1825 sa poata fi inaugurata prima linie comerciala de transport marfa, intre Stockton si Watlington. In anul 1825 George Stephenson construieste faimoasa Rocket, care-i permite ca un an mai tirziu sa inaugureze linia pentru transportul pasagerilor intre Liverpool si Manchester.

In Rusia prima cale ferata se construieste in anul 1836, intre Sankt Petersburg si Pavlovsk - resedinta imperiala. Dupa informatiile, pe care le detin autorii, se pare ca acest tronson a fost construit de societatea engleza Stephenson ceea ce explica alegerea distantei dintre sine de 5 picioare engleze (foot; 1 foot = 30,48 cm), astfel ajungandu-se la ceea ce se defineste astazi – ecartamentul larg (1524 mm) fata de cel normal european de 1435 mm, care reprezinta 4,7 foot. S-a convenit ca ecartamentul de 1435 mm sa se considere normal, intrucat peste 70% din lungimea tuturor cailor ferate de pe mapamond au acest ecartament. In Rusia fata de Europa preocuparile de construire a locomotivelor si a materialului rulant au o intirziere de circa 50 de ani. Astfel, abia in anul 1876, fratii Cerepanov construiesc prima locomotiva cu aburi ruseasca si, de asemenea, un tronson de linie. In fine, in Spania se construiesc cai ferate cu un ecartament si mai larg, decit cel rusesc , de 1767mm. Astfel ecartamentul spaniol reprezinta 5,5 foot, si a fost adoptat tot de o societate de constructii engleza.

In acelasi timp in toata Europa se construiesc sute de kilometri de cai ferate, intr-un ritm accelerat. Astfel intre anii 1837 si 1852, reseaua englezeasca isi creste lungimea de la 800 la 12000 km.

2. Ideea unei legaturi feroviare transfrontaliere este veche

O legatura transfrontaliera feroviara, care sa permita realizarea unui trafic important, in special, de marfa, a interesat inca din secolul XVIII cele doua imperii: imperiul rus si cel austriac. Pentru Austria iesirea transporturilor comerciale prin portul Odesa era promitatoare, cu atit mai mult cu cit proiectul de amenajare pentru navigatie a Prutului pe traseul Galati – Cernauti nu fusese acceptat. Pentru Rusia trebuie adaugata importanta strategico – militara a acestei legaturi in perspectiva razboiului ruso – turc din 1877.

Odata ce dorintele celor doua imperii erau conturate, urma sa se gaseasca solutii. O logica simpla spune ca trebuie sa aleg traseul cel mai scurt si cel mai propice pentru constructia liniei de cale ferata. Acestea fiind zise autorii cred ca mai ales sub presiunea pregatirii razboiului ruso – turc, are loc la 14 august 1869 intalnirea domnitorului Carol I la Lavadia, in Crimeea, cu tarul Rusiei. La insistenta partii ruse s-a hotarit ca Romania sa construiasca calea ferata cu ecartament larg *Iasi – Ungheni Prut* si sa accepte jonctiunea cu linia rusa *Odesa – Tighina – Chisinau – Ungheni – Iasi*.

In a doua parte a secolului 19, chiar daca mai incet decit cea din alte tari, si economia din Basarabia incepe sa se dezvolte. Astfel, exportul produselor agricole basarabene (grau, porumb, struguri, fructe, carne, animale etc) creste. Astfel, era necesara constructia unei cai ferate, care sa faciliteze exportul acestor produse, prin cel mai apropiat port, care era Odesa.

In 1844, guvernatorul de atunci al Basarabiei, contele Mihail S. Voronțov, propunea construirea unei cai ferate intre Odesa si Parcani (linga actualul oras Tiraspol), pe care tractiunea vagoanelor sa se faca cu cai. Aceasta propunere dovedeste ca la acel moment locomotiva lui Stephenson nu era cunoscuta in Rusia.

In 1869, lucrarile de constructie a primei cai ferate din Basarabia sunt incepute de catre „*Compania Cai Ferate Odesa – Kiev*”. In ianuarie 1871 este terminat podul peste Nistru la Tighina, iar la data de 15/28 august 1871, primul tren sosea in statia Chisinau odata cu terminarea constructiei liniei *Odessa – Razdelnaja – Kuciurgan – Tiraspol – Tighina – Chisinau*.

In 1875 este inaugurata si linia ferata *Chisinau – Ungheni*, care asigura legatura cu Romania. Cu ocazia razboiului ruso – turc dintre anii 1877 – 1878 este construita in numai 3 luni de „*munca fortata*” linia ferata „*Galati – Giurgiulesti – Reni – Basarabeasca – Cainari – Tighina*” lunga de 305 km, fiind inaugurata la 3/16 noiembrie 1877. In 1869, guvernul Rusiei organizeaza o licitatie pentru construirea liniei *Chisinau – Ungheni*. Cistiga compania Lidkowski cu o oferta de 43000 ruble/kilometru. Constructia liniei in ecartament larg se face in doua etape:

I. Linia *Chisinau – Cornesti* (72 km) este data in exploatare la 28 aprilie 1873;

II. Linia *Cornesti – Ungheni Prut* (34km +1,5 km in Romania) este data in exploatare la 1 iunie 1875.

Pentru jonctionarea liniei rusesti cu tronsonul romanesc a fost necesara constructia podului peste Prut si a liniei de legatura de 1,5 km intre statiile *Targu Ungheni (Basarabia)* si *Ungheni Prut (Romania)*.

Podul peste Prut este construit din lemn, iar la mijlocul lunii decembrie 1875 se fac primele probe de rezistenta. Primul tren trece peste pod la 12 februarie 1876. La data de 7 martie 1875 are loc deschiderea oficiala a caii ferate Chisinau – Ungheni – Iasi. Subliniem ca linia pe teritoriu rus a fost executata in graba si, in general, fara consolidari, fara lucrari de arta solide, care sa asigure stabilitatea caii. În general, lucrarile au fost de proasta calitate.

Astfel, la scurta vreme dupa deschiderea liniei, una din pilele podului peste Prut se inclina periculos, fapt care duce la intreruperea circulatiei feroviare. In acelasi timp in zona statiei *Perival* au loc surpari masive de terasamente, care duc la inchiderea circulatiei. La 9 aprilie 1877 pentru a rezolva problema podului de peste Prut este chemat de urgenta marele inginer francez Gustav Eiffel. Se hotaraste constructia unui pod metalic, realizat de o firma engleza, pod ce este in exploatare si astazi. In 14 aprilie 1877 primele trenuri cu trupe rusesti trec podul, indreptindu-se spre front.

Dupa 1918, la revenirea Basarabiei la patria mama, primul tren oficial pe linie normala pe distanta IASI – CHISINAU reia circulatia normala a trenurilor. La 3 septembrie 1922, ca urmare a refacerii suprastructurii liniei Ungheni – Chisinau, de regatul Romaniei, viteza de circulatie a trenurilor a crescut de la 30 km/h in anul 1890 la 80 km/h in 1932. Mai mult, in 10 septembrie 1931 a fost pus in circulatie rapidul „*Unirea*”. Dupa ce pasagerii au luat ceaiul de dimineata la Bucuresti rapidul „*Unirea*”, plecand din Bucuresti la ora 6 si 10 minute, a ajuns la Chisinau la ora 14,30..., pentru a se lua masa de prinz.

Alte linii ferate construite pina in 1917 (sub administratie ruseasca) sunt:

Cernauti – Bojan (unde se realiza racordarea cu caile ferate Austro – ungare STEG) – *Noua Sulita – Lipcani – Kelmenti – Ocnita – Otaci/Moghilev* (cu pod peste Nistru) – spre *Jmernika*, in decembrie 1893;

Linia *Ocnita – Rediul Mare – Balti Slobozia*

Linia *Balti Slobozia – Floresti – Rezina – Rabnita – Colbasna*, spre *Slobitka*, cu pod peste Nistru si cu primul tunel feroviar din Basarabia, intre statiile *Lypcha – Mateutsy*, in lungime de 165 m. Linia a fost inaugurata in august 1894.

Astfel, la 1900, in Basarabia existau 850 km de cale ferata.

Alte linii construite intre anii 1914 – 1917 sunt:

Balti - Slobozia - Hiliuti – Ungheni;

Basarabeasca – Arciz – Cetatea Alba;

(„*Akerman*”) – *Bugaz – spre Ilicevsk,*

Velikodolinske – Odessa, cu pod peste Nistru.

Kelmenti – Nistru. Spre Kamjanec-Podilski, cu pod peste Nistru.

Vadul lui Traian (la sud de Taraclia) – Debarcader.

Asadar, in 1917, existau pe teritoriul Basarabiei 1040 km de cale ferata (in totalitate linie larga de 1524 mm).

Insa infrastructura acestei retele feroviare era precara. La constructia liniilor a primat interesul militar inaintea celui economic, astfel ca multe linii au fost realizate cu rampe mari, curbe stranse si pe trasee prost alese, supuse inundatiilor. Traversele erau din lemn din esenta moale, de multe ori fiind asezate direct pe nisip fara un terasament solid. Podurile erau poduri provizorii din lemn si, in plus, din motive ramase necunoscute antreprenorii rusi au evitat sa execute tunele, preferand sa faca serpuiri de trasee. Materialul rulant era slab calitativ si insuficient. In 1917 circulau pe caile ferate basarabene 29 de locomotive abia suficiente pentru asigurarea unui tren de fiecare linie.

Cel mai bun tronson era linia *Ungheni – Chisinau*, pe care se putea circula cu maximum 30 km/h si numai unele trenuri speciale se apropiu de 40 km/h. Locuintele personalului de serviciu erau putine si insalubre, liniile de garare erau putine, garile erau situate departe de localitati si cantoanele foarte rare.

Dupa data de 27 martie/9 aprilie 1918, adica dupa unirea Basarabiei cu tara mama Romania, caile ferate din Basarabia trec in administrarea „*Directiei Generale a Cailor Ferate Romane*” – Regionala C.F.R. Iasi. Ca nou proprietar statul roman a cheltuit sume importante pentru intarirea si consolidarea acestor linii ferate. Astfel, intre 15 august 1921 si 19 august 1923 caile ferate din Basarabia sunt construite cu ecartament normal (1435 mm) de regimentul 2 cai ferate.

O alta problema urgenta era construirea unor noi linii ferate intre Romania si Basarabia, caile ferate din Basarabia (construite anterior anului 1918) fiind realizate in concordanta cu interesele tarii cui ii apartinuse, adica Rusia.

Sub administratia romaneasca s-au construit in Basarabia urmatoarele 3 linii de cale ferata:

- *Basarabeasca – Prut – Falcui;*
- *Arciz – Ismail;*
- *Revaca – Cainari.*

Linia a fost construita in anii 1924 – 1931 si aveau o lungime de 44,5 km, raze minime in curba de 400 m, declivitate maxima de 12 la mie, 4 statii (*Ementai, Botna, Baltati, Broasca*) si 12 cantoane. Pentru aceasta linie s-au sapat 1000000 mc terasamente, s-au construit 28 de poduri si podete (in lungime de 178 m) si un tunel de 689 m, intre statiile *Baltati – Broasca*. Fiecare kilometru a costat 9.000.000lei (la cursul din 1940) si linia a scurtat drumul dintre Chisinau si sudul Basarabiei cu 65 km. De fapt aceasta cale ferata facea parte dintr-un proiect mai amplu- asa numita „*magistrala de est*” – *Chisinau – Orhei – Balti – Sorocea – Otaci*, dar care nu s-a mai realizat.

In 1940 reseaua feroviara din Basarabia avea 1218 km, linie normala, cu 97 de gari in functiune. Legatura dintre acestea era asigurata de 3060 km fire telegrafice si 3050 km de fire telefonice. De asemenea, tot sub administratie romaneasca, s-a construit singura linie de cale ferata ingusta din Basarabia, cu ecartament de 1000mm. Linia reconstruita la putin timp dupa 1918, pleca de la fosta halta de miscare *Podgoriile Husului HM*, din capatul Husului peste drumul *Husi – Duda*, cobora paralel cu actuala strada Ana Ipatescu, apoi prin spatele fabricilor urma soseaua *Husi – Albita*, trecea podul peste Prut. În Basarabia - cu traseul prin localitatile *Cateleni, Tanjelesti, Nisporeni, Varzaresti, Doina, Lucova, Vorniceni* si se unea cu linia *Ungheni – Chisinau* la statia *Bucovat*. Linia a fost desfiintata si demontata in perioada 1940 – 1944.

In afara de constructia de linii, lucrari masive se fac pentru consolidarea terasamentelor, inlocuirea traverselor din lemn de brad cu cele din lemn de stejar, inlocuirea podurilor provizorii din lemn cu cele definitive din metal sau beton armat,

majorarea tipului de sina la 30 si apoi 40 kg/ml, introducerea sistemelor mecanice de semnalizare si altele.

Aceste lucrari s-au executat pe toate liniile basarabene, in special pe liniile: *Ungheni – Hiliuti – Balti Slobozia; Ungheni – Chisinau – Tighina; Reni – Basarabeasca – Arciz - Cetatea Alba; Basarabeasca – Prut – Falcu*. Calea ferata in zona *Varnita – Tighina* este reamplasata. Si materialul rulant se imbunatateste semnificativ. Astfel, daca in 1919 circulau in Basarabia 29 de locomotive, abia suficiente pentru asigurarea unui tren pe fiecare linie, in 1940 circulau 130 de locomotive. In 1919 pe linia *Ungheni – Chisinau* circula un singur tren zilnic, in 1940 pe aceeași linie circulau 5 perechi de trenuri zilnice. In 1940, Basarabia era legata prin vagoane directe cu Bucurestiul, prin trenuri rapide si accelerate. De asemenea, vagoane directe legau Chisinaul de Cluj, iar vara Bugazul era legat cu vagoane directe de Cernauti. Pe langa sporirea numarului de trenuri de persoane s-au infiintat si trenuri de marfa cu mersuri rapide, pentru usurarea circulatiei produselor basarabene (cereale, sfecla de zafar, soia, fructe, animale, etc.).

Pentru intretinerea acestui material rulant nou existau 15 revizii de vagoane, precum si un atelier principal de vagoane si locomotive la Tighina. In urma acestor ample lucrari s-au scurtat timpii de mers al trenurilor. Astfel, daca in 1919 distanta *Chisinau – Galati* se parcurgea in 19 ore si 13 minute, in 1925 aceeași distanta se parcurgea in 11 ore si 23 minute, iar 1939 in numai 8 ore si 25 minute.

In primii ani de dupa unire o problema importanta era aceea a personalului feroviar din Basarabia. Acesta, in majoritatea lui, necunoscand limba romana, si pregatit pe baza altor reglementari decat cele ale CFR contribuia la starea proasta a situatiei. Insa, in scurt timp statul roman a luat masurile corespunzatoare si c.f.r.-istii din Basarabia si-au adus o contributie importanta la progresul economic al regiunii.

In concluzie, cat s-au aflat sub administratie romaneasca, caile ferate din Basarabia s-au modernizat si au adus o contributie importanta la progresul economico – social al regiunii si al Romaniei mari. Din pacate, datorita faptului ca frontiera romano – sovietica pe Nistru a ramas inchisa pana in 1936, nu s-a putut valorifica la maximum potentialul cailor ferate basarabene, ca punte de legatura intre estul si vestul Europei, prin statiile romanesti de frontiera: *Nistru, Otaci, Rezina, Tighina si Bugaz*.

In perioada interbelica, statul roman a executat lucrari la linii ferate, poduri, cladiri de exploatare, la instalatii de asigurare si semnalizare a circulatiei feroviare, la constructii de locuinte pentru functionarii c.f.r., la material rulant si la intretinere linii in valoare de aproape 2 miliarde lei (la cursul din 1940). In urma notelor ultimative adresate de U.R.S.S. Romaniei, la 26 – 28 iunie 1940, U.R.S.S. ocupa Basarabia. Astfel, Romania pierdea 1218 km cale ferata, o parte insemnata din materialul rulant (inclusiv 15 automotoare), ceferistii din Basarabia au fost supusi la persecutii si abuzuri din partea autoritatilor sovietice, multi dintre ei luand calea Siberiei.

Dupa 1944, caile ferate din Basarabia sunt integrate in reseaua feroviara sovietica – SZD. In 1944, situatia cailor ferate basarabene era dezastroasa, ca urmare a distrugerilor provocate de razboi. Astfel, 20% din retea era complet distrusa, la fel 30

de statii, 50% din cladiri, poduri, 100 km de linie, 90% din utilaje si 30% din instalatii de comunicatii dintre statii. Pana la sfarsitul anului 1944 sunt trecute pe ecartament larg de 1524 mm. In anul 1946 incep lucrarile de reconstructie, in 1948 fiind inaugurata actuala cladire a garii Chisinau (arhitect L. I. Ciuprin, consultant A.V. Sciusev), cu o arhitectura deosebita. Anii 1950, sunt ani grei pentru caile ferate din Basarabia. Acest lucru se datoreaza mai multor factori: distrugerii provocate de rzboi, faptul ca eforturile autoritatilor sovietice de la aceea vreme erau indreptate in directia inarmarii, lipsa personalului, etc. Totusi, se reuseste reconstructia podurilor peste Prut si Nistru, care sunt utilizate mai mult pentru trenurile de marfa si internationale.

3. Cateva aspecte privind materialul rulant din Basarabia

In Republica Moldova nu exista intreprindere de specialitate pentru repararea materialului rulant. Ca urmare, si din lipsa de fonduri, acesta este intr-o stare deplorabila. Din 1984 caile ferate ale Moldovei nu au mai primit nici un vagon nou, iar din cele 460 vagoane de calatori, in anul 2001 se mai aflau in exploatare doar 200 de vagoane. Cat priveste sistemul de tractiune el se bazeaza pe tractiunea diesel si diesel electrica.

O incercare de electrificare a liniei de frontiera *Razdel'naja – Kuciurgan* a ramas la nivelul plantarii de stalpi. Pe liniile C.F.M. mai circula automotoare diesel „D2” de provenienta maghiara „Ganz” si, de asemenea, locomotive diesel electrice cum ar fi:

- Locomotiva Lugansk de 1472 KW, de 114,5 tone si 6 osii. Locomotiva este construita in perioada 1965 – 1974.
- Mai mentionam locomotiva *TSCHME 3* – construita in Cehia.

Autorii tin sa sublinieze cateva aspecte privind „*Goliatul*” locomotivelor diesel electrice rusesti, care se mai gasesc doar in Republica Moldova si in Siberia.

„*Goliatul*” sovietic cunoscut sub indicativul 3T.10M a fost produs la Uzinele Lugansk din Ucraina si, teoretic, are o putere de 9000 CP. Feroviarilor rusi sunt foarte mandri ca aceasta locomotiva este ca putere cea mai mare din lume. In limbajul feroviarilor ea este cunoscuta sub denumirea de „*Fantomas*”. Autorii vor face unele aprecieri, in cunostinta de cauza asupra acestui „*Goliat*” – „*Fantomas*”. Aceasta locomotiva este formata de fapt din 3 unitati de forta cuplate intre ele, fiecare fiind dotata cu motor diesel de 3000 CP, care antreneaza un generator electric de curent continuu de 2000 KW, care alimenteaza simultan 6 motoare electrice de circa 307 kW fiecare conectate in paralel. In principiu, „*Fantomas*” reprezinta o cuplare de 3 unitati, dintre care cele de capat au posturi de conducere, putand functiona si separat sau intr-un tandem.

Locomotiva *Goliat* este foarte grea, depasind greutatile admise pe osie, astfel in UE greutatea pe osie admisa este de circa 20 tone/osie; gigantul sovietic avand 138 tone/unitate si 6 osii. Greutatea pe osie ajunge la 23 tone/osie si nu ar avea dreptul, chiar cu reducerea ecartamentului, sa circule pe liniile europene. Din punct de vedere

conceptual „*Fantomas*” nu aduce nici o noutate, de fapt el are la baza locomotiva sovietica *TE10M*.

Sistemul de a cupla mai multe locomotive diesel electrice nu este nou. Caile ferate americane, mai ales pentru trenurile de marfa foarte lungi, cupleaza cate 4 – 5 locomotive *DE*. Sa mai amintim ca in 1938 CFR avea in dotare o locomotiva *DE* de 4400 CP, formata prin cuplarea a doua unitati, considerata la aceea vreme tot ca cea mai puternica.

4. Scurte aprecieri privind *Goliat* - *Fantomas*-ul sovietic

Cele 3 unitati ale locomotivei, 3 *TE10M* totalizeaza 9000 CP, aceasta putere se regaseste in interiorul locomotivei si nu la rotile ei motoare, unde se considera puterea utila efectiva. Daca tinem cont de pierderile de putere acceptate in generatorul electric principal si in motoarele de tractiune in conexiuni si transmisiile mecanice puterea disponibila la rotile motoare este de numai circa 7000 CP, deci o pierdere de 33% .

In mod normal o asemenea putere de 7000CP poate fi utilizata pentru traseele grele, de munte pentru viteze mari si garnituri grele, deci, lungi de cel putin 50 vagoane de marfa, prin comparare cu un tren normal de pasageri, care are doar 10 – 12 vagoane cu o greutate totala de la 800 pana la 1000 tone. Nici una din cele trei conditii nu este indeplinita de liniile C.F.M. Pe de alta parte, utilizarea unei puteri mari a locomotivei pentru puteri utile mici este total neeconomica. Este de presupus ca acest „*Fantomas*” feroviar nu a dat in exploatare rezultatele scontate si atunci a fost plasat la Regionalele de Cai Ferate nepretentioase. Fara sa facem aprecieri asupra nivelului si performantei materialului rulant sovietic am mai mentiona ca firma *General Electric* construieste locomotive diesel electrice de 6000 – 7000 CP intr-o singura unitate si cu randamente net superioare.

5. Despre conexiunea feroviara *Chisinau – Iasi – Europa*

Cu toate ca au trecut peste 200 de ani de la conturarea necesitatii unui coridor feroviar transfrontalier este-vest, care datorita conditiilor istorice a functionat sporadic in functie de interesele politice si mai putin economice, ideea si necesitatea lui se pastreaza desigur in conditiile economico-politice schimbate. O parte din vechiul traseu transfrontalier apartine acum Ucrainei, o parte Republicii Moldova si o parte Romaniei.

In situatia actuala geo-politica Ucraina poate accesa Europa si Europa Centrala direct pe trasee mai scurte si nu credem ca va fi interesata de tronsonul Odesa – Tighina, care trece prin Tranistria. Probabil ca mai intelept, mai sigur si mai simplu este ca legatura feroviara transfrontaliera sa inceapa numai din Republica Moldova spre Romania si Europa. Exista un adevar simplu si fundamental, orice tara trebuie sa aiba un sistem propriu de transport cu o capacitate de trafic corespunzator economiei si productiei sale. Sistemele de transport sunt similare cu sistemul circulatiei sangvine,

care transporta oxigenul si substantele nutritive (materia prima), dar si produse procesului tehnologic uman de bioardere.

In principiu, sistemul general de transport are 4 mari componente:

- *Transportul feroviar;*
- *Transport auto;*
- *Transport aerian;*
- *Transport naval.*

Se stie ca transportul cel mai ieftin si de mare capacitate este transportul naval, fie pe mare, fie fluvial. Raurile Prut si Nistru nu sunt navigabile decat pe lungimi relativ mici si cu nave similare. Pe locul doi din punct de vedere al costului este transportul feroviar, caracterizat si printr-o capacitate sporita de trafic. Consideram ca el este indicat pentru distante lungi pentru marfa si distante mici si medii pana la 400 – 800 km pentru calatori.

Transportul auto este mai scump, dar ofera o elasticitate mare a traseelor. La distante de peste 1000 km devine incomod pentru pasageri. In fine, transportul aerian, cel mai rapid, dar si cel mai scump, atractiv pentru distante medii si lungi, dar numai pentru pasageri. Ca sistem de transport ramane valabil pentru urgente si produse perisabile.

Dupa parerea autorilor, Republica Moldova, datorita conditiilor pedoclimatice se va baza inca pe o perioada de cateva zeci de ani pe productia agricola si animaliera, care in cea mai mare parte merita sa fie transportate cu mijloace feroviare. In acelasi timp Republica Moldova alaturi de piata de desfacere estica, mare, dar capricioasa si nesigura datorita intereselor geo - politice, trebuie sa se orienteze catre UE, a carui populatie depaseste 540 milioane de oameni, care pot fi consumatori importanti.

Fata de practicile UE, in care produsele alimentare se cer ecologice, proaspete si livrate repede, credem ca transportul feroviar este cel mai atractiv daca se aduc imbunatatiri tehnice si organizatorice. Din acest punct de vedere legatura feroviara transfrontaliera *Chisinau – Iasi – UE* pe ecartament normal devine o necesitate. Pe de alta parte starea materialului rulant moldovean a depasit normele uzuale de casare, el nu mai poate fi reparat.

Autorii considera ca este mai economic si strategic sa se cumpere material rulant pentru ecartament normal pentru a se trece pe ecartament normal principalele axe feroviare de transport din Republica Moldova in UE. Mai mult, numarul foarte mare de firme si intreprinderi europene, care fabrica material rulant de buna calitate si performant poate permite licitatii scutite de influente politice si o dotare de nivel inalt.

In fine, pentru a incheia sa subliniem ca s-au facut unele eforturi comune de catre guvernele Romaniei si Republicii Moldova, pentru stabilirea unor acorduri politico – strategice si a solutiilor tehnico – economice de realizare la parametrii specifici conditiilor de interoperabilitate feroviara europeana a tronsonului *Chisinau – Ungheni – Iasi*, in acest sens semnandu-se doua protocoale in 27 iulie 2001 la Bucuresti si la 1 august 2002 la Chisinau. Intre factorii de resort responsabili pentru a pune in practica

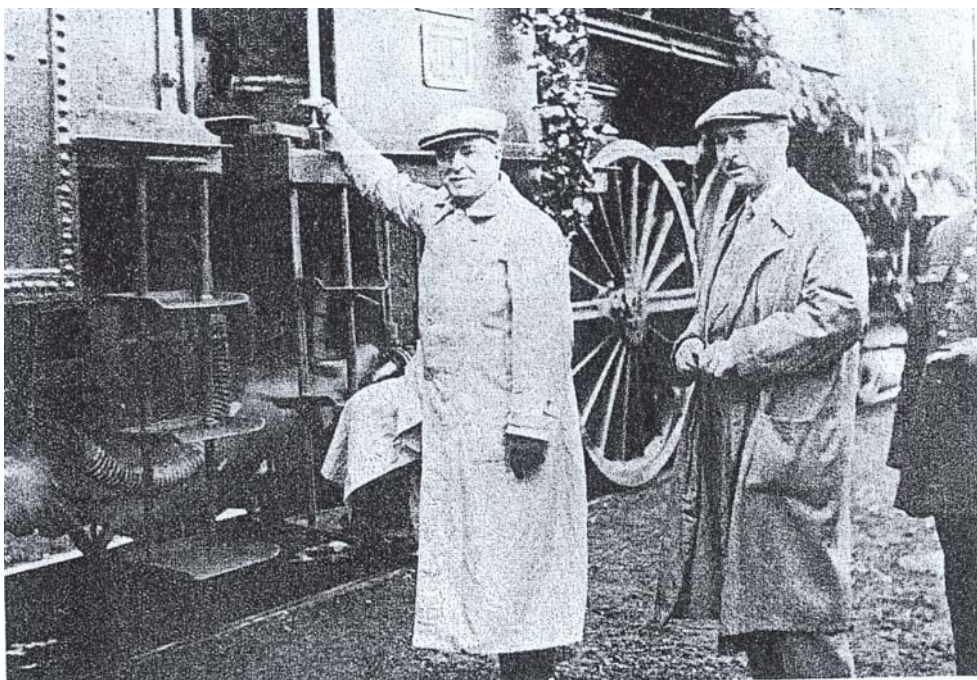

Fig. 1. Rapidul "Unirea" gata de plecare in gara de Nord, Bucuresti. DI Panaitopol, Director al Tractiunii urca pe locomotiva.

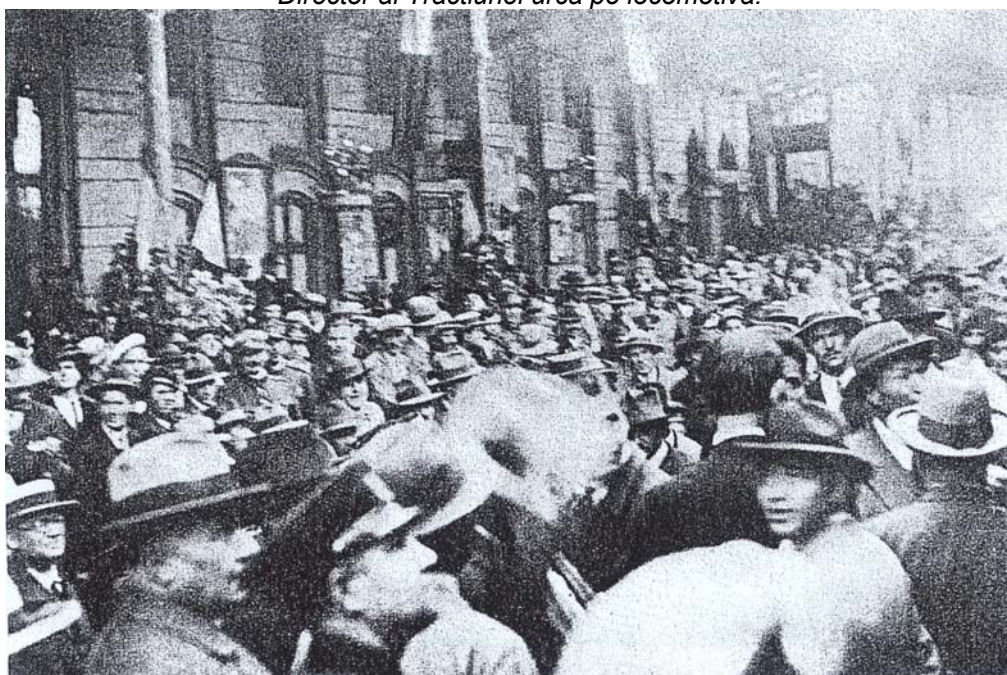

Fig. 2. In gara Iasi: intampinarea rapidului "Unirea".

Fig. 3. O alta vedere, in gara Iasi. In mijloc, in civil, d-l General M. Ionescu.

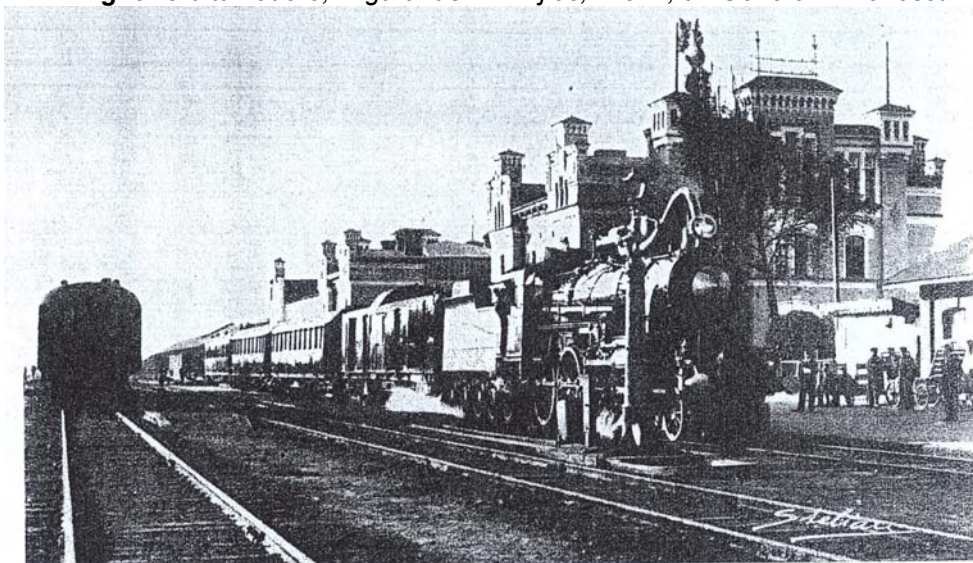

Fig. 4. Rapidul „Unirea” in gara Chisinau.

Fig.5. *In Gara Chisinau. Dl Panaitopol, Director al Tractiunei (in coltul din dreapta) raporteaza Dlor General Rascanu, ministrul Basarabiei si D-lui General M. Ionescu, Director General C.F.R. modul cum a decurs prima cursa a rapidului.*

masurile stabilite prin protocoale deocamdata autorii nu cunosc alte demersuri concrete.

Mai trebuie spus ca autorii considera ca o parte din actualul parc de material rulant romanesc ar putea fi utilizat in Republica Moldova, desigur, in conditii negociabile si avantajoase pentru ambele parti. Mai mult, schimbarea boghiurilor la Ungheni ramane o relicva a sistemului comunist de strangulare si limitare a traficului de marfuri si, in special, de persoane pentru a nu ii deconspira valorile civilizatiei comuniste.

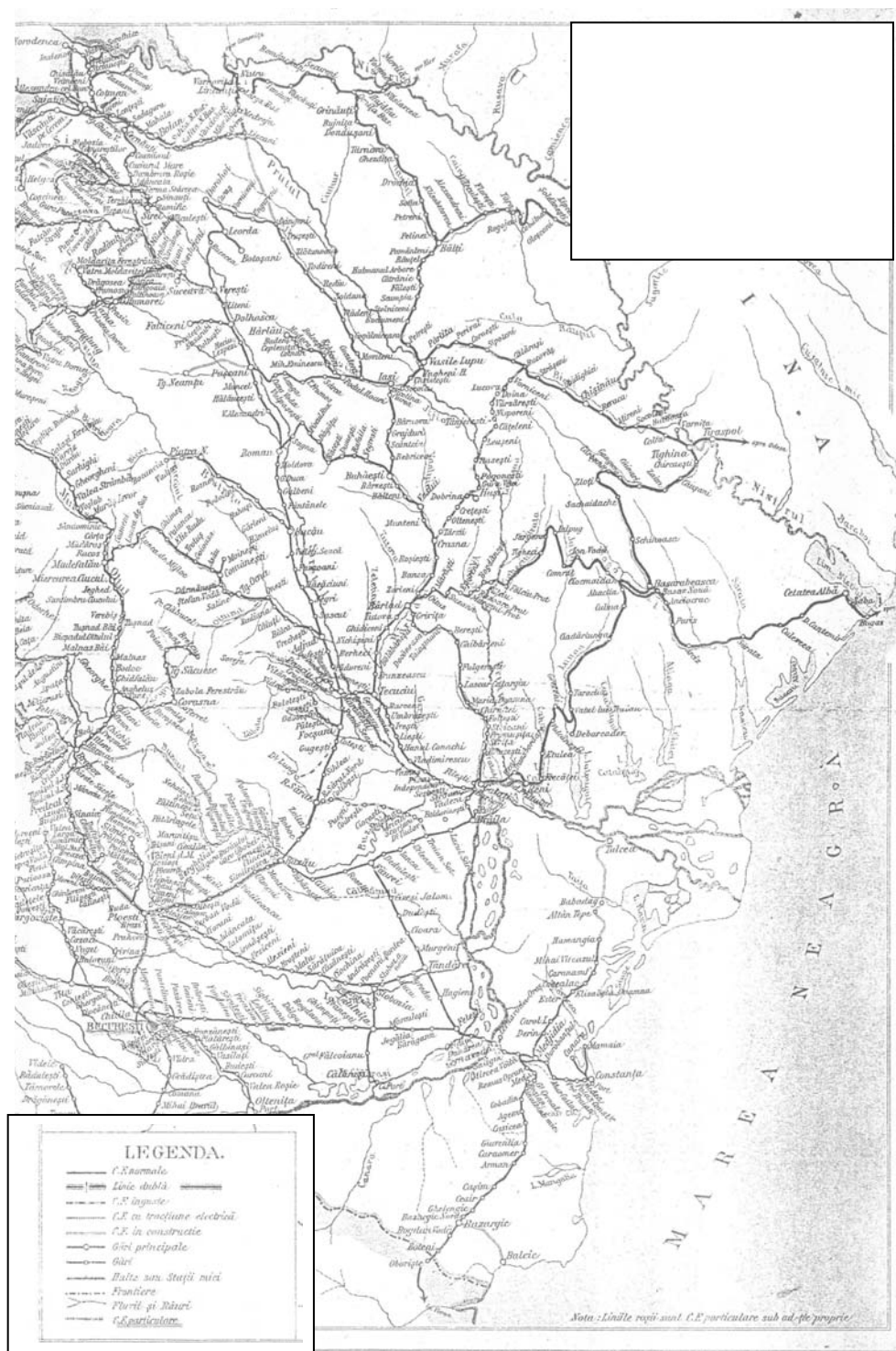

Fig. 6. Căile ferate române, 1930 cu preponderență din Basarabia și Bucovina din arhiva a dlui muzeograf Ursache Doreș – Siret.

6. SCHIȚĂ DE ISTORIE A TRANSPORTURILOR

Lect. univ. dr. ing. Horia Salcă,
Comitetul Român pentru Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii (C.R.I.F.Ș.T) al
Academiei Române - Filiala Brașov

Rezumat. Lucrarea propusă vrea să ofere o imagine asupra evoluției transportului în general și a mijloacelor pe care le-a făurit omul pentru a călători, pentru a transporta bunuri și pentru a comunica, în particular. Ea își are punctul de plecare într-un curs recent de istoria tehnicii al lui Daniel Headrick, *professor emeritus* la Roosevelt University din Chicago. Navigația, cu plute, pirogi sau alte tipuri de mono-xile, datează de 70 000 ani, iar aceste ambarcațiuni rudimentare sunt primele vehicule utilizate de om. Omul s-a răspândit mai întâi pe uscat, iar apoi și pe apă; deși oceanele erau mult mai mici decât sunt astăzi, este aproape sigur că strămoșii locuitorilor de acum din Noua Guinee și ai aborigenilor din Australia au ocupat respectivele teritorii parcurgând pe apă distanțe mai mari de 100 kilometri (62 mile marine între Sahul și Sunda), în urmă cu vreo 40 000 ani. Una dintre aplicațiile roții a fost reprezentată de apariția carelor de luptă ușoare pe două roți, trase de doi cai, care duceau atât un conducător, cât și un arcaș. Această din urmă invenție a inaugurat o perioadă de războaie în care carele rapide și ucigătoare i-au decimat pe pedestrașii care apărau cetățile. Multe imperii au apărut și dispărut, la scara istoriei, aproape peste noapte. De la construcțiile primitivelor și până la uriașele proiecte ingineresti de mai apoi ale anticilor de pe întreg mapamondul, în principal cetăți, orașe, temple, fortificații, diguri sau canale pentru irigații, nimic nu poate fi conceput fără transporturi. Lucrarea de față reușește să ajungă cu prezentarea dezvoltării istorice a transportului până la sfârșitul epocii întunecate, în jurul anului 1 000 d. Chr.

Lucrarea își are punctul de plecare într-un recent și excelent curs de istoria tehnicii al lui Daniel Headrick, *professor emeritus* la Roosevelt University din Chicago, citat la bibliografie. Cu certitudine, prima formă de transport a fost aceea care nu presupunea nici un fel de mijloace și era reprezentată de *mersul pe jos*, urmată, după destul de multă vreme, de *înot*. În 1976, arheologul și antropologul britanic Mary Leakey a descoperit la Laetoli, în Tanzania, bine conservate în cenușa vulcanică provenind de la Vulcanul Sodiman, urmele pașilor unei familii, bărbat și femeie, care purtau un copil, și care aveau o vechime de 3,5 milioane de ani (datarea a fost făcută utilizând izotopi de potasiu în argon) (fig. 1). Acestea sunt cele mai vechi urme ale unor *humanoizi* de tipul *australopitecilor* (maimuțe de sud), care au trăit în sudul și estul Africii într-un interval estimat între 4,5 și 2,5 milioane de ani în urmă și care mergeau, în mod obișnuit, în picioare. Creierul lor nu depășea mărimea celui al unui cimpanzeu, dar, având degetul mare al mâinii opozabil, puteau apuca obiecte despre

Fig.1. Urmă de pas la Laetoli, de acum 3,5 milioane ani.

care putem crede că erau folosite ca arme sau unelte rudimentare. *Humanoizii*, la care ne referim, nu erau singurele creaturi care utilizau unelte: cimpanzeii, vulturii, vidrele de mare și chiar insecte din categoria celor numite sociale (termite, viespi, albine, furnici ș.a.) ridică crenguțe sau pietre pentru a ajunge la mâncare, dar au și dezvoltat tehnici uluitoare de construcție a unor adăposturi. Însă, doar humanoizii nu au putut supraviețui fără uneltele, pe care le utilizau. Cea mai veche unealtă, pe care o cunoaștem și care a fost în mod deliberat realizată, a fost găsită în Valea Omo din Etiopia și datează de acum 2,5 milioane ani. Aceste unelte ale *neanderthalienilor* și ale arhaicului *homo sapiens* s-au schimbat și perfecționat foarte încet de-a lungul a zeci de mii de ani. Acum 70 000 ani a început o adevărată explozie a invențiilor, nu doar în ceea ce privește uneltele, ci și în alte aspecte ale vieții hominizilor: *artă*, *religie* și *navigație*. Anumiți antropologi numesc acest moment *Big Bang*, la fel ca pe marea explozie, care reprezintă începutul Universului, acea imensă anizotropie inițială, binecunoscută. Noutatea o reprezenta faptul că, în cultura umană, schimbarea devenea incomparabil mai rapidă decât înceata evoluție biologică a speciilor (evidența arată că viața pe Pământ datează de 3,7 miliarde de ani, pe când cea a omului de doar 4,5 milioane). Strămoșul cel mai îndepărtat, acum 3 milioane de ani a fost *australopitecul*, i-a urmat *homo habilis*, acum 2,2 milioane de ani, apoi, *homo erectus*, acum 1,5 milioane de ani, *pitecantropul*, în urmă cu 500 000 ani, *omul de Cro-Magnon* și, puțin după el, *omul de Neanderthal*, acum 100 000 ani, și, în cele din urmă, *homo sapiens* (fig.2,3). În căutarea hranei sau a unor condiții de adăpost și climatice mai favorabile, omul s-a deplasat permanent, încă de la Sale. Începuturile domesticirea focului, de aproape 400 000 ani, urmată de învățarea aprinderii acestuia, a încurajat aceste deplasări. *Navigația*, cu *plute*, *pirogi* sau alte tipuri de *monoxile*, datează de 70 000 ani, iar aceste ambarcațiuni rudimentare sunt primele vehicule utilizate de om.

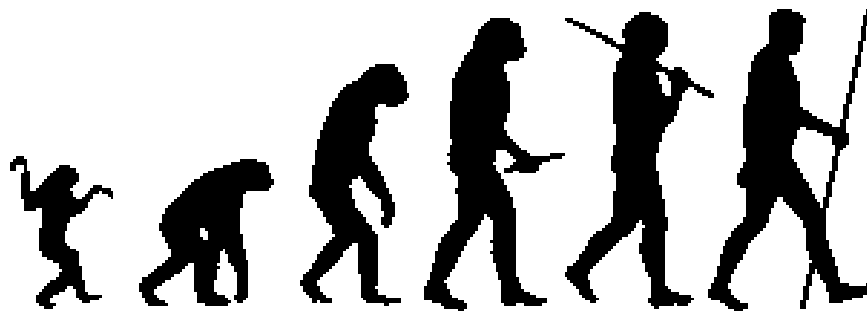

Fig. 3. Schema evoluției umane.

Omul s-a răspândit mai întâi pe uscat, iar apoi și pe apă; deși oceanele erau mult mai mici decât sunt astăzi (este binecunoscută teoria deplasării continentelor), este aproape sigur că strămoșii locuitorilor de acum din Noua Guinee și ai aborigenilor din Australia au ocupat respectivele teritorii parcur-gând pe apă distanțe mai mari de 100 kilometri (62 mile marine între Sahul și Sunda (fig. 5).

Sahul a fost, în era pleistocenului, un continent care reunea Australia, Noua Guinee și Tasmania de astăzi), în urmă cu vreo 40 000 ani. Aceștia a trebuit să construiască

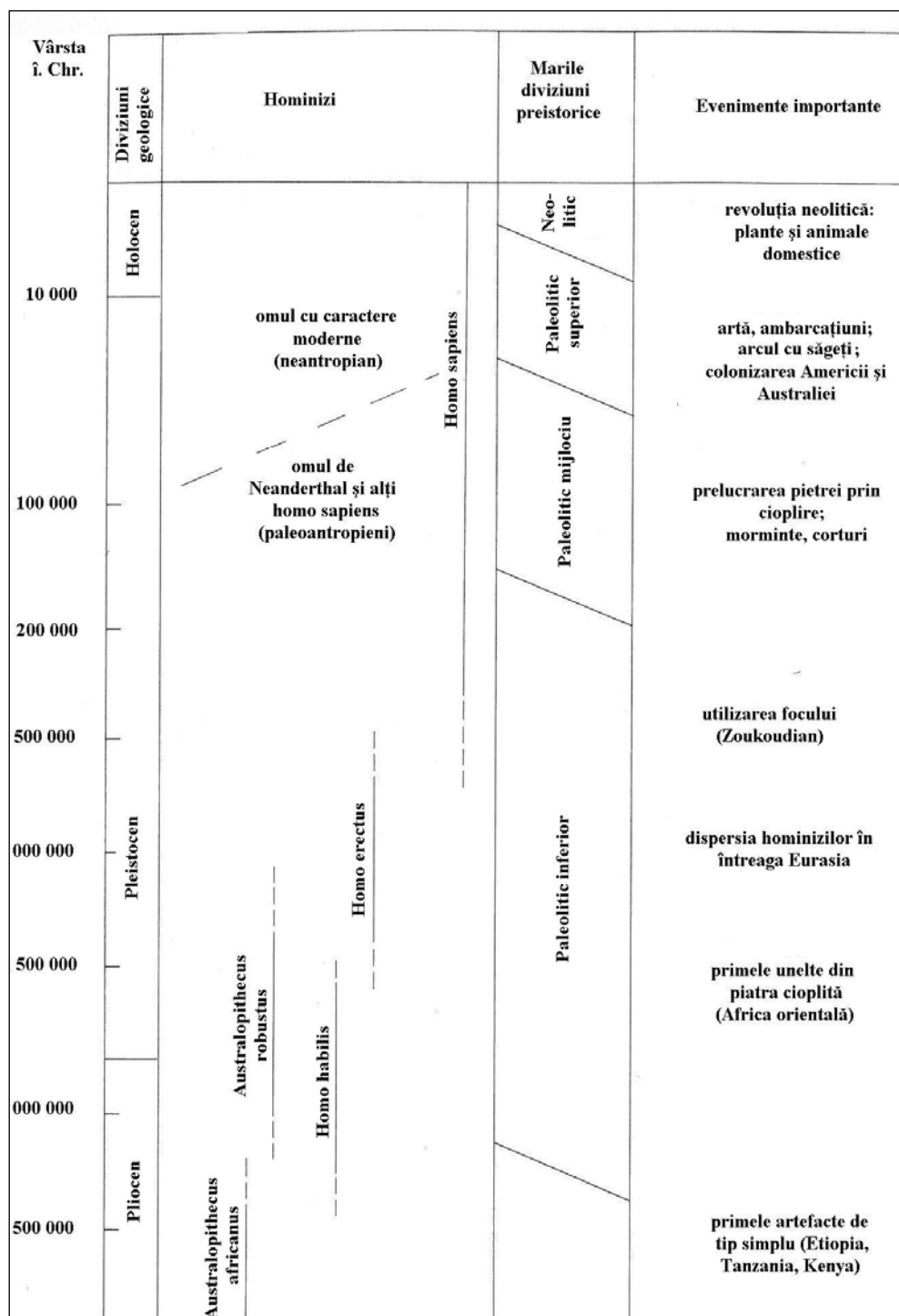

Fig. 2. Succesiunea hominizilor și principalele evenimente ale evoluției omenirii

Figura 4. Monoxilă cu interiorul prelucrat prin ardere.

ambarcațiuni destul de mari pentru câțiva oameni, au luat cu ei apă și alimente pentru o călătorie de mai multe zile și s-au aventurat în necunoscut. Nu avem nici o idee despre felul cum puteau arăta aceste ambarcațiuni, însă faptul că au ajuns la Sahul atestă curajul și naivitatea primilor marinari. Cert este că, acum cca. 10 000 ani, omul ocupa deja toate continentele, toate părțile de uscat cunoscute, cu excepția Arcticii, Antarcticii și unor insule din Pacific.

Primii locuitori ai părții americane a Oceanului Arctic au fost strămoșii *inuiților* (eschimoșii din nordul Canadei), care, probabil, au ajuns acolo din Siberia, tot acum vreo 10 000 ani. Vasele lor erau *caiacele* (fig. 6) (kayak sau kajukki), pentru

Primii locuitori ai părții americane a

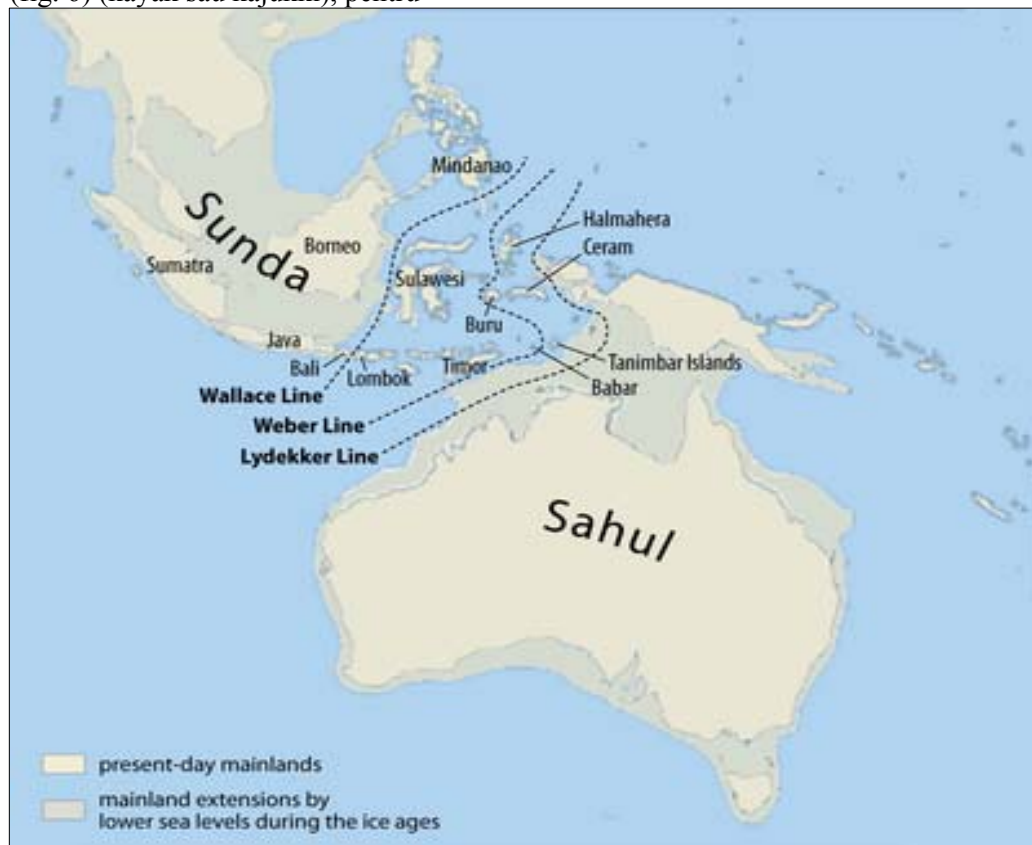

Fig. 5. Istmul de aproximativ 100 km, între Sahul și Sunda.

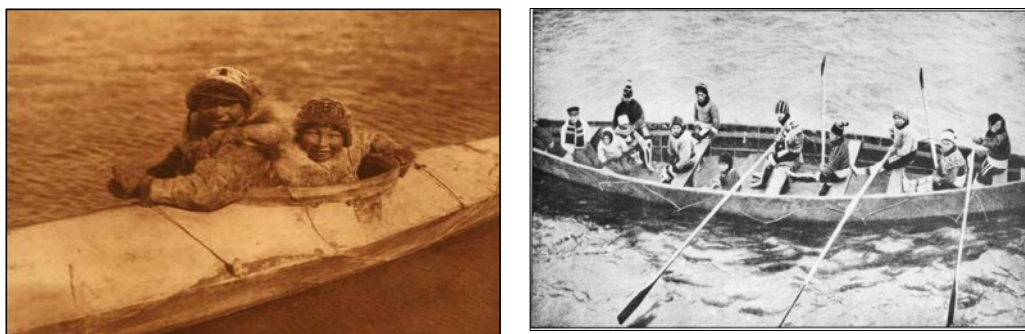

Fig. 6. Caiac (stânga) și umiak (dreapta) folosite de inuiți.

una sau două persoane, și *umiacele* (umiak), pentru mai mulți oameni. Ei au folosit pentru prima oară *săniile trase de câini* pentru a se deplasa pe zăpadă (fig. 7). La o

Fig. 7. Sanie trasă de câini husky.

distanță în timp de aproape 50 000 ani după apariția primelor ambarcațiuni, *sania* este, așadar, unul dintre primele vehicule terestre inventate de om.

La puțină vreme după ce au început să cultive plante pentru hrană și să crească în captivitate animale a căror carne o puteau consuma, oamenii au

început domesticirea unora dintre aceste animale. Probabil, câinele a fost primul animal domesticit (anul 12 000 î. Chr., la Oberkassel, în Germania), folosit – cum am arătat mai sus – și la trasul săniilor, urmat de capră (7 500 î. Chr., Ganj-Dareh, Iran) și oaie (anul 7 000 î. Chr., la Tepe Ali Kosh, în Irak). Au urmat apoi porcul, vaca, cobaiul, viermele de mătase, lama și albinda; mii de ani mai târziu, calul a fost domesticit abia în jurul anului 3 000 î. Chr., în Ucraina. Domesticirea animalelor a reprezentat o *mutație în transport*, prin posibilitatea de a pune pe spatele unora dintre acestea (măgarul și boul), mult mai puternice decât omul, poveri, care au permis încărcături mai mari (unele chiar tractate, pe un fel de târgi sau sănii), iar noua situație a însemnat o viteză mai mare, o reducere a duratei călătoriilor, dar și prelungirea distanțelor de parcurs; acum se poate vorbi de *prima formă a transportului rutier*. Expresia fabuloasă a tehnologiei și transporturilor din epoca primitivă o reprezintă, în neolitic, construcția megalitilor, monumente uriașe situate în numeroase locuri pe Terra: insulele din estul Pacificului, Malta, vestul Europei. Cu siguranță, cel mai cunoscut și uimitor, în același timp, asemenea ansamblu este cel de la Stonehenge, în

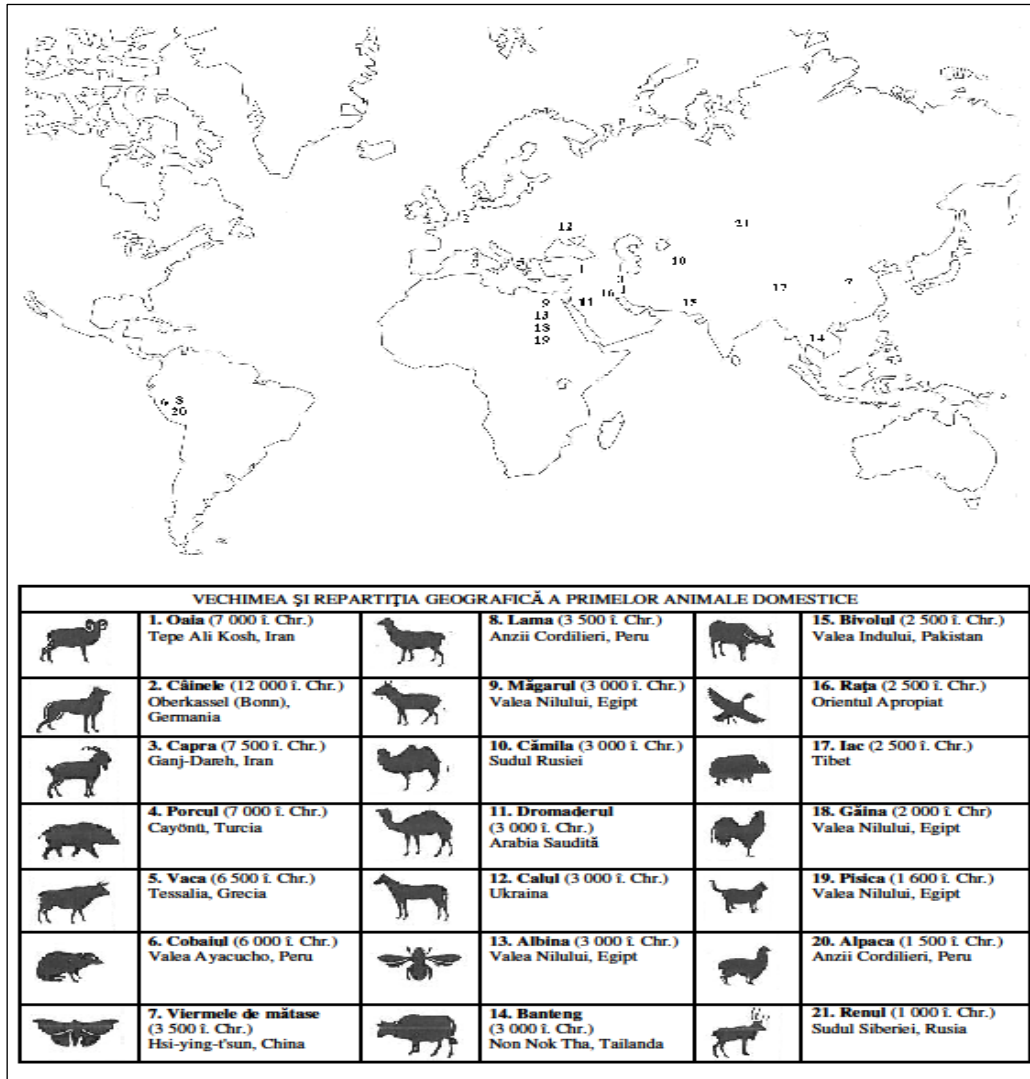

Fig. 8. Vechimea și repartiția geografică a primelor animale domesticate.

Anglia (fig. 9). Cele mai mari pietre care îl compun cântăresc între 25 și 50 de tone fiecare și au fost transportate pe uscat mai bine de 40 kilometri (25 de mile, 1 milă terestră = 1,602 km), iar 82 pietre albastre, cu greutatea de 5 tone fiecare, au fost aduse de la 240 kilometri (150 de mile) depărtare, în parte pe plute, iar întreaga muncă a fost făcută fără ajutorul scripeților sau altor dispozitive, eventual cu ajutorul planului înclinat. Ne putem doar imagina că deplasarea megalitilor se făcea prin tragere cu funii și împingere pe bușteni culcați, pentru a reduce frecarea cu solul. Arheologii apreciază că întreaga lucrare s-a derulat între aproximativ 2 800 și 1 100 î. Chr. La rândul lor, piramidele egiptenilor, deși din blocuri de piatră ceva mai mici, au presupus un efort și

Fig. 9. Ansamblul megalitic de la Stonehenge, Anglia.

Fig. 10. Monolit de la Baalbeck, Liban.

un transport cu nimic mai prejos.

Deși multe dintre străvechile civilizații au fost remarcabile, iar oamenii și-au dovedit creativitatea în multe domenii, artefactul tehnic care a fost descoperit târziu și s-a dezvoltat cel mai lent a fost *roata*, datată acum 3 500 ani, la Sumer. Omniprezentă

Fig. 11. Evoluția roții, din cele mai vechi timpuri până astăzi.

și indispensabilă în lumea de azi, imposibil chiar de imaginat o lume fără ea, totuși, trebuie să acceptăm că milioane de ani ea a lipsit oamenilor. Chiar și atunci când i-au înțeles principiul, oamenii au făcut foarte puțin uz de ea. Roțile le-au permis oamenilor să realizeze *căruțe* cu care să se deplaseze nestingheriți dintr-un loc în altul cu avutul

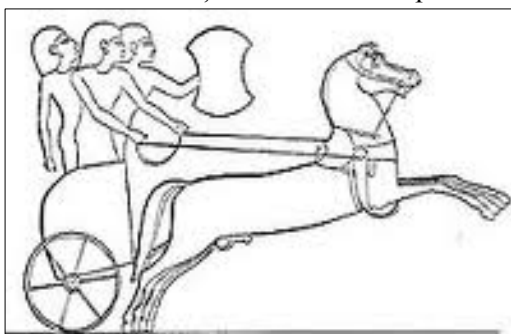

Fig. 12. Primele aplicații ale roții: carul de luptă și căruțele pentru transport.

lor, dar și *care de luptă* ușoare pe două roți, trase de doi cai, invenție a inaugurat o perioadă de războaie, în care carele rapide și care duceau atât un conducător, cât și un arcaș (fig. 12). Această din urmă ucigătoare au decimat de pedestrașii, care apărau cetățile. Multe imperii au apărut și dispărut, la scara istoriei, aproape peste noapte.

Epoca de războaielor a fost ilustrată cum nu se poate mai bine de romani, care au realizat un imperiu extrem de întins și de longeviv. Aceștia au învățat de la asirieni și persani că un imperiu poate dura doar dacă beneficiază de un bun transport, care să asigure un comerț înfloritor, comunicații rapide, o deplasare ușoară a trupelor între capitală și provinciile îndepărtate, alături de o apro-vizionare în ambele sensuri. *Construcția de drumuri* a devenit astfel o activitate esențială. De la construcțiile primitivilor și până la uriașele proiecte ingineresti de mai apoi ale anticilor de pe întreg mapamondul, în principal cetăți, orașe, temple, fortificații, diguri sau canale pentru irigații, *nimic nu poate fi conceput fără transporturi*. Rând pe rând, toate popoarele antice: hitiții, sumerienii, egiptenii, asirienii, babilonienii, persii, grecii, macedonenii și romanii au dezvoltat civilizații înfloritoare și datorită folosirii roții și unei atenții speciale acordate transportului. *Drumurile, podurile, apeductele, canalele, porturile, ca elemente de infrastructură pentru transporturi*, devin nu doar familiare, ci cunosc o dezvoltare care uimește și astăzi, iar unele dintre ele sunt încă în uz. Prima mare rețea de drumuri a aparținut asirienilor (și civilizațiile din Valea Indului au construit, cam în același timp, numeroase drumuri), a fost urmată de cea a persanilor, care au completat rețeaua celor dintâi. *Calea Regală*, de la Susa, în sudul Iranului, la Efes, pe țărmul Mării Egee, măsura aproape 2 700 kilometri și era întreținută și patrulată în permanență de soldați; ea reducea timpul de deplasare, care lua caravelor de negustori mai mult de trei luni, la o săptămână. Cea mai mare rețea de drumuri din Eurasia a fost construită de romani. Începând cu *Via Appia*, de la Roma la Capua, în 312 î. Chr., continuând cu *Via Flaminia*, de la Roma la Rimini, în câteva sute de ani, au construit peste 80 000 kilometri de drumuri în întregul imperiu. Constructorii de drumuri ocupau un loc important în societatea romană, două exemple cunoscute fiind Vitruvius și Apolodor din Damasc (fig. 13).

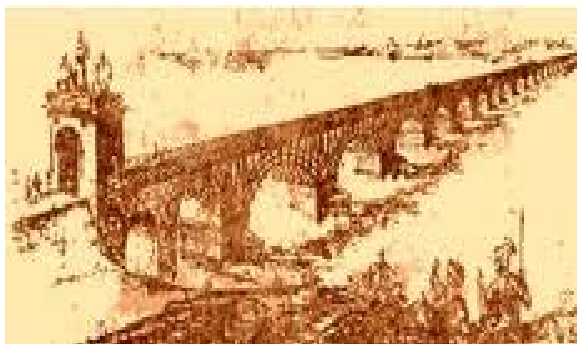

Fig. 13. Podul peste Dunăre construit de Apolodor din Damasc (reconstituire).

Drumurile romanilor aveau terasamente serioase, care, împreună cu faptul că mijloacele erau mai înalte decât marginile astfel încât apa se scurgea rapid, le păstrau în permanență uscate; ca structură, acestea cuprindeau cinci straturi: primul de nisip, al doilea de piatră plată, al treilea de pietriș lipit cu argilă sau beton, apoi unul de beton și, la suprafață, caldarâm din cuburi de piatră fixate în beton.

Fig. 14. Evoluția primelor forme de ambarcațiuni.

simply *trunchi de copac*, căzut sau aruncat în apă, de care se ținea omul primitiv, iar mai târziu un *trunchi de copac scobit* sau mai multe *trunchiuri legate între ele* pentru a alcătui o *plută*. Însă prima ambarcațiune despre care avem dovezi era una din împletitură de

papyrus, în Egiptul epocii neolitice. În vremea faraonilor, egiptenii făceau vase din lemn cu un simplu catarg din pânză, care îi purtau pe Nil atunci când bătea vântul din nord. Pentru a merge spre nord, direcția de curgere a fluviului, era suficient să strângă pânza și să

lase curentul să îi poarte. Unele dintre aceste vase erau suficient de mari pentru a putea transporta blocurile de piatră necesare construcției piramidelor.

Transporturile pe apă, cu diferite tipuri de nave: *cu pânze* (corăbii), *cu rame* (galere) sau o combinație a celor două, datând din timpuri străvechi, dar dezvoltate mai ales în vremea antichității clasice, rămân singura cale eficientă și mult mai sigură decât pe uscat pentru armate sau comerț cu cantități mari de mărfuri, adesea pe distanțe mari, înainte de Revoluția Industrială, chiar până la jumătatea secolului al XIX-lea. Importanța apei era atât de mare încât a condus la dezvoltarea fără egal a orașelor-port, la mare sau pe râuri ori fluviu navigabile și cu atât mai mult la intersecția a două cursuri de apă sau la vărsarea unei ape în mare.

Nu știm cum arăta prima ambarcațiune; posibil să fi fost un

Fig. 15. Vas egiptean de acum 3 800 ani, reconstruit.

În Mesopotamia, oamenii construiau *bărci din piei de animal*, pe care le puteau căra cu ușurință înapoi, pe mal, în susul râului. În al doilea mileniu î. Chr., mici vase navigau pe Mediterana, Marea Roșie și Golful Persic. Unii marinari se aventurau departe, spre India, de exemplu, urmând țărnușul și acostând noaptea. Încet-încet, aceștia au început să-și asume tot mai multe riscuri și să parcurgă distanțe tot mai mari. În primul mileniu î. Chr., grecii și fenicienii (un popor care trăia în Orientul Mijlociu, de-a lungul coastei Palestinei) au început să navigheze regulat în Mediterana. Din cauza faptului că pământul din zona, în care locuiau era prea secetos, erau nevoiți să procure cereale și alte alimente din locuri îndepărtate ca Sicilia sau malurile Mării Negre; grecii cultivau viță de vie și măslini și schimbau vinul și uleiul pe alte alimente. Făcând acest lucru au devenit – în cel mai curat înțeles al cuvântului – *marinari*. Mai târziu, romanii au împărțit Mediterana cu cartaginezii (urmașii fenicienilor) și grecii, numind-o *Mare Nostrum*, marea noastră, sau, mai rar, *Mare Internum* (fig.16).

Fig. 16. *Mare Nostrum și Imperiul Roman, la apogeu.*

Navigatorii din Mediterana – greci, fenicieni și romani – au construit atât vase comerciale, cât și vase de război. Vasele lor comerciale aveau un fund larg și erau parțial acoperite, erau înzestrate cu o velă pătrată pe un singur catarg și două cârme, câte una pe fiecare parte. Aceștia călătoreau bine în sensul vântului, dar aveau dificultăți să se deplaseze contra vântului. Un vas roman de mărfuri putea ajunge din Sicilia în Egipt într-o săptămână, dacă avea vânt bun, dar avea nevoie între 40 și 70 zile pentru a face drumul de întoarcere. Așa se face că aceste vase depindeau de vânt și aveau dificultăți să navigheze pe vreme nefavorabilă; din octombrie până în aprilie, întreaga navigație înceta datorită faptului că marea era permanent agitată și vânturile erau nesigure.

În contrast cu lentinele și greoaiele corăbii de mărfuri, vasele de război erau ușoare și rapide, fiind propulsate cu ajutorul vâslelor. Navele de război grecești timpurii, numite *pentekonters*, aveau 50 de vâslași, fiecare trăgând o vâslă; acestea puteau atinge o viteză maximă de 11 mile/oră (aproximativ 20 km/oră), similară cu cea a canotajului modern. Către secolul al V-lea î. Chr., navele ateniene au fost echipate cu *trireme*, vase lungi, cu trei rânduri de rame (de unde și numele), deservite de 170 vâslași, înghesuiți unul într-altul și antrenați să vâslească la unison /fig. 17). Pentru intervale scurte de timp, triremele puteau atinge o viteză de 13 mile/oră (cca. 24 km/oră). Acestea aveau vârful ascuțit din bronz, pentru a perfora carenajul vaselor inamice. Luptele navale presupuneau urmăriri, ciocniri, abordaj și apoi lupte om la om. Scrierile anticilor conțin numeroase descrieri ale unor asemenea lupte (un bun exemplu este reprezentat de

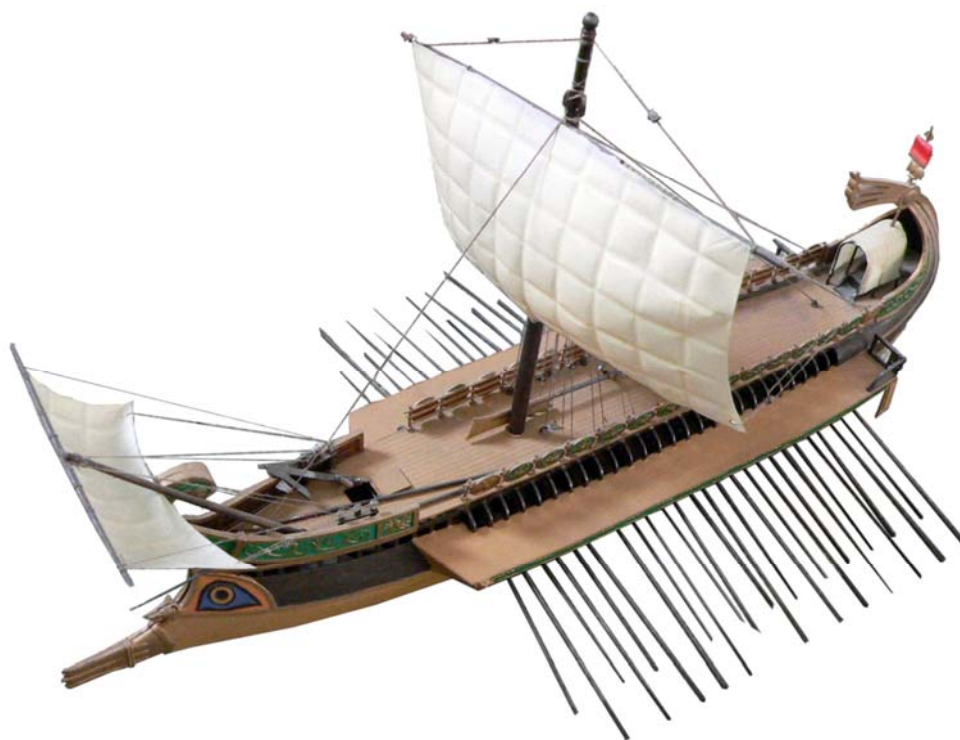

Fig. 17. Triremă grecească (machetă).

bătălia dintre navele Atenei și cele ale Siracuzei, din anul 413 î. Chr, descrisă de Tucidide în *Războiul Peloponezian*). Imagini ale diferitelor vase grecești se găsesc din abundență pe vasele de ceramică pictată găsite de arheologi.

Începând cu secolul al IV-lea î. Chr., vasele au început să fie echipate cu *catapulte*, mașini mari din lemn, cu un braț mobil, care putea arunca bolovani și smoală asupra vaselor inamice, înainte de a le aborda. Această dezvoltare a antrenat o adevărată cursă a înarmărilor între orașele-stat grecești, care au început să construiască vase capabile să ducă catapulte mai puternice: au apărut *quadriremele* și

quinqueremele, cu mai mult de 286 vâslași și, în cele din urmă, un monstru cu 4 000 de vâslași, câte zece la fiecare ramă. Aceste vase enorme erau destul de dificil de realizat, presupuneau costuri uriașe și, de aceea, în scurt timp, construcția lor a fost abandonată. În al doilea secol î. Chr., romanii, care erau renumiți pentru forța infanteriei lor, s-au reîntors la vase simple, dar de mari dimensiuni, echipate cu o pasarelă ghimpată cu balamale, care ar putea fi coborâtă pe puntea unui vas inamic, permițând marinarilor să-l abordeze și să îl captureze, după o luptă om la om.

Primul vas din Oceanul Indian și Pacificul de Vest a fost *canoea*. Cândva, în al doilea mileniu î. Chr., oameni provenind din Taiwan și Peninsula Malaezia au început să atașeze un plutitor, un corp foarte subțire, corpului principal al canoelor lor, făcând astfel mult mai puțin probabilă răsturnarea canoelor lor.

În jurul anului 2 000 î. Chr., navigatorii lor au atins Melanezia (o subregiune a Oceaniei, distinctă de Polinezia și Micronezia) și Noua Caledonie (tot în Pacificul de sud-vest,

Fig. 18. Canoe din Oceanul Pacific.

aproape de Tropicul Racului). După următoarele câteva sute de ani, descendenții lor stăpâneau *arta navigației*, petrecând zile în șir pe mare, fapt remarcabil la acea vreme, aventurându-se chiar spre est, în Pacific, și ajungând până în Arhipelagul Polinezian, în triunghiul cuprins între Hawaii (în nord), Insula Paștelui (în sud-est) și Noua Zeelandă (în sud-vest). Căpitanul James Cook, renumitul călător, primul european, care a explorat Polinezia în secolul al XVIII^{-lea}, a fost surprins de faptul că locuitorii acestor insule aflate la mii de kilometri depărtare vorbeau limbi înrudite. Când a vizitat Polinezia, s-a întâlnit cu oameni aflați la nivelul celor din Epoca de Piatră, care erau agricultori și pescari și care ieșeau în larg cu canoele lor fîrave cu furchet, însă rareori se aventurau departe de țărm. Se părea că nu există contacte cu arhipelaguri îndepărtate. Atunci cum au reușit strămoșii lor să colonizeze miile de insule pe care le cuprinde Polinezia?

În 1976, un grup de polinezieni, cu o canoe cu furchet reconstruită după un model vechi de sute sau mii de ani, numită *Hōkūle'a*, au ajuns din Hawaii în Tahiti, folosind tehnici de navigație tradiționale (din Golful Honolua, Maui, Hawaii până în

Papeete, Tahiti, Îles de la Société, Polinezia Franceză, între 1 mai 1976 și 4 iunie 1976). Experimentul lor a arătat că strămoșii polinezienilor de azi, nu au fost abătuți din drumul lor de furtuni și nici nu au plutit neputincioși în derivă înainte de utilizarea catargelor, până când au dat din pură întâmplare de vreo insulă, așa cum au susținut detractorii lor. În schimb, ei navigau urmărind și notând ziua poziția Soarelui, iar noaptea pe cea a lunii și stelelor. În zilele noroase, ei navigau simțind valurile oceanului și notând culoarea norilor și sensul zborului păsărilor. Curajoșii marinari de pe *Hōkūle'a* au reușit să străvechea arta a navigației, pe care o folosiseră polinezienii pentru mai mult de 3 000 ani și a fost aproape uitată în vremea *vaselor cu abur* și a *instrumentelor de precizie*.

Cam în aceeași vreme, marinarii malaiezieni cu canoe străbăteau Oceanul Indian. Aproximativ la începutul erei creștine, aceștia au colonizat marea insulă Madagascar. Aici, la fel ca și în vestul Pacificului, ei au învățat să folosească musonii, vânturi care băteau către Asia în timpul verii și înapoi dinspre Asia, pe timpul iernii. Ca și navigatorii Mediteranei, aceștia nu puteau naviga contra vântului, însă știau că vântul își va schimba sensul, aducându-i înapoi acasă dacă nu găseau uscatul în altă parte.

În timpul dinastiei Han, meșteșugurile chinezești erau cele mai dezvoltate din lume. Fierarii lor au reușit să obțină temperaturi destul de ridicate pentru a topi fierul și astfel puteau să îl toarne în forme și să producă în număr mare piese ca oale și lame de seceră, care ar fi fost foarte dificil sau chiar imposibil de realizat numai din ciocan. Chinezii au fost cu secole înaintea altor civilizații în domenii ca vasele din sticlă sau ceramica, net superioare celor produse oriunde în lume și pe care le exportau în toată lumea cunoscută. Acest lucru presupunea și un transport – cu precădere maritim și fluvial – pe măsură.

Tot chinezii sunt cei care au inventat și *hamul cu zăbală* pentru cal, care – spre deosebire de harnașamentul pentru gât și circumferință, utilizat în vestul Eurasiei – permitea calului să tragă greutăți mai mari fără șocuri. Acest dispozitiv le permitea chinezilor bogați să călătorească în căruțe trase de cai, dar utilizarea în agricultură era destul de redusă.

După decăderea Imperiului Roman de Apus, datorită invaziilor popoarelor migratoare, în primul mileniu după Christos, mai precis în a doua jumătate a acestuia, viața economică, culturală și socială a cunoscut un mare declin; această perioadă este îndeobște cunoscută drept *Epoca Întunecată*. Orașele mari au ajuns ruine: Roma, de la un milion de locuitori, a scăzut la aproximativ 35 000, Parisul avea vreo 20 000, iar Londra sub 15 000, iar multe au dispărut efectiv, viața s-a descentralizat revenind la forme rurale în cele mai multe locuri. Așa se face că agricultorii produceau pentru consumul propriu, meșteșugarii la fel, iar comerțul a devenit aproape inexistent între zone depărtate; de aici și o reducere drastică a transporturilor. Un salt tehnologic are loc doar în agricultură, unde apare *plugul cu cormană*, care îl înlocuiește pe cel cu brăzdar simplu, folosit în vremea romanilor. Apariția, în sec. al IX-lea sau al X-lea, în Siberia, a *potcoavelor prinse cu caiele* și răspândirea acestora în întreaga Europă de astăzi în jurul secolului al XI-lea reprezintă o îmbunătățire considerabilă a utilizării calului la munci agricole sau transport. Un dispozitiv, banal astăzi, răspândit în Europa

Fig. 20. Macheta unei roabe antice.

abia în cel de-al XII-lea secol, probabil via Orientul Mijlociu, dar cunoscut în China încă din primul secol al erei noastre, folosit ulterior pe scară largă în construcții și agricultură, mai ales în gospodăriile oamenilor, pentru transportul materialelor, a fost *roaba* (fig. 20).

Cu creșterea activității economice și a numărului

campaniilor militare a venit și o creștere a călătoriilor și comerțului la mari distanțe și, prin urmare, o dezvoltare a unor metode mai bune de transport. Deși marea afacere a călătoriilor și a comerțului se derula pe mare, transporturile de interior s-au schimbat substanțial. Patru mari civilizații: China dinastiei Song (960-1279), Imperiul Arab, vestul Europei și incașii, au conceput metode diferite de transport al mărfurilor în interiorul continentelor pe care le locuiau. În contrast cu Emisfera Estică, popoarele din America nu aveau cai, vehicule cu roți sau fier de orice fel înainte de venirea lui Columb, în 1492. Atunci, unul dintre statele din America de Sud, Imperiul Incaș, era atât de bine organizat încât era implicat în proiecte de construcții grandioase precum cele ale persanilor, romanilor sau chinezilor cu multe secole înainte. Incașii, originari din înălțimile din Bolivia și Peru, au început să cucerească triburile învecinate ajungând în secolul al V-lea să stăpânească un teritoriu de aproape 4 500 km (2 700 mile), din Chile, la sud, până în Ecuador, la nord.

În capitala lor, *Cuzco*, ei au construit palate și temple din blocuri masive de piatră, așezate unele peste altele și cântărind chiar și 100 tone, fixate prin prelucrarea suprafețelor, fără mortar, astfel că nu se poate introduce nici măcar lama unui cuțit între ele. Și mai spectaculos era centrul ceremonial și, totodată, refugiul regal de la *Machu Pichu*, construit la foarte mare înălțime, în Anzi, descoperit de exploratorul american Hiram Bingham, în 1911. Imperiul avea o populație între șase și zece milioane de locuitori, iar pentru a controla atâția

Fig. 22. Reconstituirea grafică a unui pod incaș.

oameni și o asemenea întindere și pentru aprovizionarea capitalei, incașii au construit două mari drumuri paralele: unul de-a lungul coastei Pacificului și altul în Anzi, acesta din urmă la o altitudine medie de 4 000 metri, împreună cu numeroase drumuri est-vest, care le legau.

Fig. 23. Ruinele de la Machu Pichu.

Fig. 24. Panorama transporturilor moderne.

Bibliografie

1. **Aszodi I.** *Pagini din istoria vitezei*. Editura Științifică, București, 1967.
2. **Caraiani Gh.** *Tratat de transporturi*, 2 vol., Editura Lumina Lex, București, 2001.
3. **Deraeve, J., Duvosquel J. M.** (coord. gen.). *Des animaux et des hommes. Témoignages de la Préhistoire et de l'Antiquité*, Crédit Communal de Belgique, 1988.
4. **Faith N.** *Locomotion. The Railway revolution*, BBC Books, Woodland, London, 1993.
5. **Gnesotto G.** *Sciences et techniques. Essai d'une chronologie de –8 000 à nos jours*, Editions Tableaux Synoptiques de l'Histoire, Le Cannet, France, 2005.
6. **Hall R. W.** (editor) *Handbook of Transportation Science*, 2nd edition, Kluwer Scientific Publishers, Norwell-Boston, Massachusetts (USA), 2002.
7. **Headrick D. R.** *Technology: A World History*, Oxford University Press, Oxford – New York, 2009.
8. **Kutz M.** (editor). *Handbook of transportation engineering*, McGraw-Hill Professional, New York (USA), 2003.
9. **Lay M. G.** *Ways of the World: A History of the World's Roads and of the Vehicles that Used Them*, Rutgers University Press, New Brunswick, 1992.
10. **Raicu Ș.** *Sisteme de transport*, Editura AGIR, București, 2007.

Surse imagini:

Fig. 1, fig. 4 – fig. 22. Wikipedia, imagini neprotejate prin drepturi de autor.

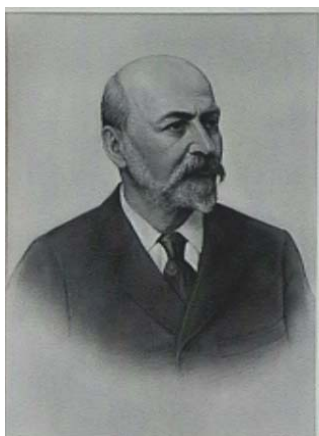
Fig. 2, fig. 3. **Deraeve J., Duvosquel J. M.** *Op. cit.*

7. PERSONALITĂȚI CARE AU CONTRIBUIT LA DEZVOLTAREA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SUPERIOR CHIMIC IEȘEAN ÎN PERIOADA 1860-1960

Monica Nănescu,
Dr.ing. Muzeograf, Muzeul Științei și Tehnicii
"Ștefan Procopiu" Iași

Rezumat. *Lucrarea de cercetare aduce în atenție, prin intermediul unor mărturii extrase din cărți de specialitate, recenzii, corespondență și fotografii, o serie de personalități din domeniul chimiei ce au activat, în perioada 1860-1960, atât la Universitatea "Al.Ioan Cuza" cât și la Institutul Politehnic „Gheorghe Asachi” din Iași.*

Evidențierea activităților profesionale și didactice poate fi percepută atât ca o recunoaștere a meritelor lor științifice, dar și ca un remember legat de contribuția adusă de acești savanți la dezvoltarea învățământului și a cercetării din țara noastră.

Petru Poni (1841-1925)

Petru Poni a fost un important reformator al învățământului românesc. El a aparținut unei generații de savanți care și-a asumat responsabilități în sfera științifică, dar și în sensibila zona a interesului național în materie de educație. În calitate de Ministru al Instrucțiunii Publice în anul 1891, respectiv (1895-1896), a susținut elaborarea unor acte legislative și hotărâri de importanță deosebită pentru școala românească de la sfârșitul secolului al XIX^{-lea} și începutul secolului al XX^{-lea}. De asemenea, ca senator al Partidului Liberal, a argumentat ideile referitoare la o nouă reformă a învățământului românesc. Însă Poni a contribuit la dezvoltarea învățământului românesc mai ales în calitate de profesor la renumitele școli ieșene care au funcționat în epocă: Liceul Național, Institutele

Unite și școala Militară (instituție înființată de un grup de profesori, ce-l includea și pe profesorul Petru Poni). Astfel, în anul 1869, publică primul manual de chimie, pe care-l intitulează "*Cursu de chimie elementară*", iar cinci ani mai târziu, în 1874, apare manualul de fizică "*Noțiuni de fizică*". Bazându-se pe o bogată documentație aceste manuale au contribuit la dezvoltarea învățământului românesc, valoarea lor fiind probată și de faptul că nu au necesitat îmbunătățiri majore vreme de 50 de ani. Alături de Constantin Istrati, Petru Poni face parte din tumultoasa pleiadă care a pus bazele școlii superioare de chimie de la noi din țară, înființând prima catedra de chimie minerală la Universitatea din Iași (1897), în același timp fiind și un deschizător de drum într-o ramură științifică de însemnatate națională. Creația sa științifică a fost îndreptată asupra valorificării bogățiilor naturale ale țării, fiind considerat creatorul chimiei minerale românești. A descoperit o serie de minereuri noi, cum ar fi broștenita (pusă în evidență în ținuturile de la Broșteni) și badenita (descoperită la Bădeni-Ungureni) și a studiat un număr important de minerale, printre care se numără:

muntenita, rumanita, petricichita ș.a. A determinat compoziția chimică și caracteristicile petrolului românesc, servindu-se, pentru aceasta, în mare măsură, de aparate și metode de concepție proprie. A publicat, între anii 1900 - 1902, opera de mare erudiție „*Cercetări asupra compozițiunii chimice a petrolurilor române*” (2 volume). Studiind apele minerale din Carpați, a pus în evidență unele dintre proprietățile lor terapeutice. În același timp, Petru Poni a avut o însemnată contribuție la dezvoltarea vieții științifice. A fost întemeietor și președinte al Societății de științe din Iași (1900-1925), a participat la reorganizarea vechii Societăți de Medici și Naturaliști din Iași și a fondat prima revistă universitară ieșeană de circulație europeană, intitulată „*Annales Scientifiques de l'Université de Jassy*”. Pentru meritele sale, Petru Poni a fost ales membru al Academiei Române și președinte al acestei instituții între anii (1891-1901) respectiv între 1916-1920. Din anul 1949, Institutul de chimie macromoleculară din Iași poartă numele prestigiosului om de știință.

La începutul penultimului deceniu al secolului trecut, interesul pentru chimie cucerise în România o serie de spirite, care au venit în contact cu primele manuale ale profesorilor Petru Poni la Iași, respectiv Constantin Istrati, la București. Ei s-au simțit atrași de laboratorul de chimie și de ideea creării unei industrii chimice românești care să valorifice resursele naturale (sarea, petrolul, gazele de sondă, mineralele etc.). Printre aceștia s-a numărat și **Anastase Obregia (1864-1937)** despre care istoria

Profesorul Anastase Obregia în laboratorul de chimie organică al Universității ieșene (1934).

chimiei consemnează, că a studiat ingineria la Zürich, avându-i ca profesori pe vestiții savanți A.Hantzsch, F.Treadwell, L.Neumann. Întors în țară, ocupă prin concurs, în anul 1892, catedra de chimie organică, creată prin scindarea catedrei de chimie a profesorului Petru Poni. Cu acest prilej, Anastase Obregia își amenajează un laborator într-o casă particulară din strada Muzelor, unde funcționează până în 1897, când se instalează în noul local al Universității.

Aici, laboratorul avea numeroase încăperi, dar ulterior înființându-se Laboratorul de chimie tehnologică a trebuit să-i cedeze o

parte din camere. Astfel, Laboratorul de chimie organică deținea, la acea vreme, o sală mare pentru lucrări cu studenții ce conținea 32 de locuri, o sală pentru asistenți și doctoranzi cu 6 locuri, 2 săli mici de laborator pentru șeful de lucrări și asistent, un laborator pentru profesor, o sală de colecție, o bibliotecă și câteva săli mai mici pentru depozite. În acest laborator, Anastase Obregia va efectua primele cercetări în domeniul chimiei organice și anume: *Contribuții la studiul diazolor; Încercări de*

obținere a unor stereizomeri noi; Încercarea unei noi metode pentru dozarea alcoolului etilic; Coloranți noi în clasa chinoninelor cu aldehida salicilică și din condensarea naftochinonelor cu resorcină; Reacții caracteristice pentru piridină; Condensarea carbazolului cu aldehida paranitrobenzoică și transformarea produsului de condensare prin încălzire cu amine în coloranți etc. Anastasie Obregia a fost și primul profesor care a inițiat, în anul 1927, un curs de chimie tehnologică la Facultatea de Științe.

Prin întreaga sa activitate, care a inclus multă dăruire de sine și sacrificii pentru înființarea și organizarea cercetării în domeniul chimiei organice, Anastasie Obregia a fost apreciat de discipoli, iar astăzi este considerat drept întemeietorul școlii de chimie organică de la Iași.

Deși nu existau banii necesari pentru întreținerea localurilor, pentru substanțe chimice și instrumente, școala superioară de chimie românească continua să-și facă drum. Astfel, **Petru Bogdan** devine, în anul 1915, primul profesor la catedra de chimie fizică nou înființată la Universitatea "Al.Ioan Cuza".

Ca organizator al cercetării în domeniul chimiei fizice la Iași, este citat de savantul suedez Svante Arrhenius, pentru lucrarea sa despre mobilitatea ionilor de potasiu. Cercetările privind constituția moleculară a lichidelor le-a întreprins, utilizând termodinamica și cinetica, ca urmare a existenței unui număr mare de publicații cărora le lipsea justificarea teoretică. Începând cu lucrarea despre polimerizarea lichidelor apărută în 1904 și terminând cu ultimul studiu din anul 1943, structura lichidelor s-a dovedit a fi un subiect predilect de cercetare pentru prestigiosul om de știință. Grație cunoștințelor sale profunde în domeniul termodinamic, Petru Bogdan a identificat legătura existentă între viteza de propagare a sunetului în lichide și căldura de vaporizare, exprimând-o în termeni matematici și stabilind o serie de relații care permiteau evaluarea diametrului moleculelor în fază lichidă. A elaborat studii despre influența neelectroliților asupra proprietăților soluțiilor de electroliți, despre caracterizarea stării lichide și explicarea fenomenelor de solvire în amestecuri de lichide. În aceeași ordine de idei, e necesară sublinierea cărților de specialitate pe care le-a publicat, titluri de referință fiind: "*Lecții de fizică experimentală*" (1921), "*Analiza volumetrică*" (1928), "*Introducere în electrochimie*" (1929), "*Radioactivitatea și structura materiei*" (1929), precum și studiul "*Le développement de la Chimie en Roumanie*" (1937). De numele lui Petru Bogdan se leagă înființarea primului laborator și a primei biblioteci de specialitate, a primelor cărți de chimie fizică, dar și formarea primilor noștri doctori în chimie fizică.

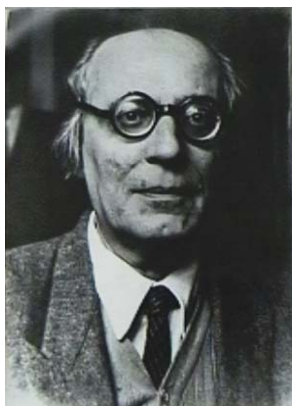
Petru Bogdan
(1873- 1944)

În Revista "*Analele științifice ale Universității din Iași*", înființată de Petru Poni în anul 1900, se publicau o serie de lucrări științifice originale. În paginile acestei publicații și-au găsit loc lucrările chimistului **Nicolae Costăchescu**, cel care a elaborat în anul 1905, sub conducerea lui Petru Poni, prima teză de doctorat în chimie, intitulată

"Gazurile cuprinse în sare și-n vulcanii de glod din România". A studiat petrolul românesc, cercetând acțiunea acidului azotic asupra hidrocarburilor metanice și compoziția chimică a "gaz-oilului" de la Moreni și a parafinei. A întreprins cercetări asupra sărurilor complexe în special asupra fluosărurilor de vanadiu, fluorurilor de cobalt și nichel, fluorurilor complexe de crom, obținerea combinațiilor complexe în soluție.

A fost un profesor de mare ținută academică, foarte exigent, sever, care predă cu deosebită claritate, expunerile sale fiind foarte logice și pline de rigurozitate științifică. Este important de amintit faptul că Nicolae Costăchescu este întemeietorul chimiei complexilor în țara noastră, printre colaboratorii săi s-a numărat și chimistul Gheorghe Spacu, cel care va continua, la Cluj, domeniul de cercetare al complexilor început la Iași.

Personalitatea lui **Radu Cernătescu** s-a dezvoltat odată cu cercetările referitoare la bogățiile solului și ale

Radu Cernătescu
(1894-1956)

subsolului românesc. A fost un pedagog excepțional "*Cine l-a ascultat chiar numai o singură dată, explicându-și prelegerea, nu se poate să nu fi rămas profund implicat, vrăjit de calitățile sale didactice*".¹ A publicat peste 80 de lucrări originale în revistele și analele științifice românești și străine, din domeniul chimiei anorganice, analitice și biologice. Chimia complexilor l-a atras în mod deosebit. A reușit în ultimii ani de viață să sintetizeze complecși de derivați ai unor baze substituie cu azot în moleculă, lucrare pentru care a fost distins în anul 1950, cu Premiul de stat clasa I. „*Legea lui Dalton aplicată la soluții concentrate*”, susținută în anul 1920, va inaugura seria cercetărilor în domeniul chimiei fizice, unde Radu Cernătescu abordează

probleme privind potențialele unor metale ca Zn, Ni, Cu, Pb, Cd, Ag, Al, în lichide organice pure. Cu acest prilej, a stabilit rezultate interesante privind variația în timp a potențialului metal-lichid și a precizat rolul cationului și anionului de halogen în cercetările efectuate asupra solubilității apei în fenol, în prezența sărurilor alcaline ale halogenilor. Folosind metode fizico-chimice, cercetătorul a rezolvat unele probleme de chimie anorganică, cum ar fi gradul de hidroliză și stabilitatea arseniților alcalini sau a complexilor cianurii de argint.

Rezultatele muncii științifice a profesorului Radu Cernătescu s-a concretizat prin publicarea de lucrări originale în diverse reviste din țară și din străinătate și anume: "*Annales Scientifiques de l'Universite de Iassy*", "*Bulletin scientifiques de l'Academie Roumanie*", "*Zeitschrift für Physikalische Chemie*", "*Studii și cercetări științifice*", Iași etc. Opera științifică a lui Radu Cernătescu, apreciată în țară și străinătate a culminat cu alegerea sa ca membru titular al Academiei Române (1948) și

Nicolae Costăchescu
(1874-1937)

ulterior ca membru corespondent al Academiei de științe Maghiare . Tot în anul 1948, Radu Cernătescu a pus bazele, împreună cu alți chimiști, la crearea primului institut de cercetare a chimiștilor ieșeni, care va purta numele savantului Petru Poni.

Margareta Poni
(1889-1973)

Fiică a savantului Petru Poni și colaboratoare apropiată a profesorului Radu Cernătescu, **Margareta Poni** a slujit învățământul superior ieșean, timp de aproape patru decenii (1930-1966), atât în cadrul Universității "Al.Ioan Cuza" cât și la Institutul politehnic "Gheorghe Asachi" din Iași.

După absolvirea, în anul 1930, a Facultății de chimie și parcurgerea tuturor gradelor universitare, Margareta Poni a condus catedra de chimie anorganică și a elaborat lucrări de sinteză și manuale universitare. S-a numărat printre fondatorii Filialei Iași a Academiei Române (1949) și a participat la înființarea Institutului de chimie macromoleculară „Petru Poni”, în cadrul căruia a îndeplinit, timp de 22 de ani, funcția de șef de secție. Referitor la activitatea didactică a elaborat, împreună cu chimistul Radu Cernătescu, primul Tratat elementar de chimie anorganică (1951), curs care a servit ulterior multor generații de chimiști. A dezvoltat o serie de cercetări specifice chimiei anorganice, și a elaborat peste 80 de lucrări științifice în domeniul chimiei preparative, al sintezelor de complexe metalice și al combinațiilor cu acțiune bactericidă și bacteriostatică. O importanță deosebită a acordat analizelor chimice efectuate prin metoda polarografică efectuând cercetări asidue privitoare la determinarea unor constante de stabilitate ș.a. Pentru întreaga sa activitate didactică și de cercetare a fost distinsă cu titlul de Profesor universitar emerit. A fost colaboratoare apropiată a chimistului Radu Cernătescu, împreună cu care a elaborat manuale, broșuri și sinteze, studii de cercetare ș.a. (relevantă în sens epistolar este scrisoarea din anul 1957, în care se aduce în atenție starea de sănătate a profesorului Radu Cernătescu, internat în acea perioadă la o clinică din Paris). Începând din anul 1991, personalitatea profesoarei Margareta Poni este omagiată, prin intermediul unor mărturii reprezentative ale istoriei chimiei (cărți, documente, diplome și fotografii etc.), în cadrul Muzeului „Petru Poni-Radu Cernătescu” Iași.

În preajma profesorului Anastasie Obregia s-au aflat Constantin V.Gheorghiu, Ilie Matei, Boris Arventiev ș.a., care vor prelua peste ani destinele acestei discipline, atât la Universitatea “Al.Ioan Cuza”, cât și la Școala politehnică reprezentând cea de-a doua generație a învățământului superior de chimie organică de la Iași.

Constantin V.Gheorghiu este considerat primul discipol al lui prof.Anastasie Obregia și urmașul acestuia la catedra de chimie organică. Născut la 25 octombrie 1894, în comuna Dolhești, satul Răducăneni, județul Iași, Constantin V.Gheorghiu (1894-1956) este considerat

Constantin
V.Gheorghiu
(1894-1956)

astăzi un important chimist, renumit profesor la catedra de chimie organică a Universității "Al.Ioan Cuza" din Iași. Studiile universitare le începe, în anul 1916, la Facultatea de Științe din Iași, secția de chimie-fizică, dar este obligat să le întrerupă din cauza războiului care devenise iminent. În 1918, reia cursurile Facultății de Științe pe care le absolvă în 1920 și devine licențiat în științele fizico-chimice. La scurt timp, parcurge toate gradele didactice: asistent (1921), conferențiar (1932) și profesor (1937), la catedra de chimie organică a Facultății de Științe din Iași.

Activitatea organizatorică, didactică și de cercetare a lui C.V.Gheorghiu și a numeroșilor săi colaboratori s-a desfășurat în laboratorul de chimie organică a Universității „Al.Ioan Cuza” din Iași, amenajat de profesorul Anasatasie Obregia, după modelul celor de la Zürich. Ca profesor,

C.V.Gheorghiu a fost preocupat mereu de dorința de a alcătui un curs de chimie organică cât mai complet, care să cuprindă cele mai noi date apărute în literatura de specialitate și să fie însoțite de experiențe demonstrative, pe care le îmbogățea an de an. O deosebită activitate a consacrat-o alcătuirii și structurării materialului bibliografic, în vederea realizării primului curs complet de chimie organică, destinat studenților. Astfel, în 1938, publică primul curs de specialitate, după note de curs, intitulat „Curs de chimie organică”, urmând ca în perioada 1955-1956, același curs să fie litografiat și tipărit în 2 volume, iar în 1956 apare monografia, intitulată "*Coloranți organici*", lucrare premiată post-mortem în 1956, cu Premiul de Stat. Referitor la această importantă lucrare, este interesant de amintit semnalarea faptului că "*Apariția cărții D-lui prof.Gheorghiu este un eveniment rar în analele publicațiilor științifice românești... Această lucrare de vastă condițiune științifică va interesa pe toți chimiștii, îndeosebi pe aceia ce admiră infinita diversitate a produșilor naturali*"ⁱⁱⁱ. În anul 1940 a fost ales membru corespondent al Academiei Române, iar în 1955 devine membru corespondent. În întreaga existență, el a făcut știință înconjurat de numeroși discipoli care au beneficiat de spiritul său inventiv, de îndemnul și îndrumarea lui și anume: Lucia Manolescu, Leonia Stoicescu Crivetz, Elena Bogdan, Elena Cozbuschi,

C.H.Budeanu, Boris Arventiev, Gheorghe Meran, Magda Petrovanu, Mircea Candiano Leonte. Ca o recunoaștere a acestor merite Laboratorul de Chimie organică a Universității ieșene poartă, din anul 1990, numele "*Prof. C.V.Gheorghiu*".

Ilie Matei (1895- 1969)

care împreună cu Elena Cocea (1913-1962) a obținut, în laboratoarele de chimie

Ilie Matei, un distins chimist format la școala lui Anastasie Obregia, a efectuat studii asupra combinațiile carbonilice ale derivaților de condensare a acenaftenchinonei și benzoinei cu naftoli, amine, nitroderivați și amino-fenoli, care au condus la sinteze de coloranți, fenantren. Acest mare profesor s-a specializat în perioada 1928-1931, la Universitatea "*Friederich Wilhelm*" din Berlin, unde se va face cunoscut prin sinteza unor produși naturali, din clasa xantinelor, care-i poartă numele. Reîntors în țară, lucrează ca asistent până în 1934, apoi este numit conferențiar (1937) și profesor titular (1941). Este meritul acestui cercetător,

organică de la Iași, primii compuși macromoleculari: fenoplaste, aminoplaste, poliuretani. Personalitatea complexă a profesorului Ilie Matei este caracterizată deosebit de sugestiv de către contemporanii săi *"El avea întotdeauna, în orice problemă, un punct de vedere al lui, pe care-l exprima calm, cu înțelepciune și în același timp cu fermitate. Cei care nu l-au cunoscut îndeaproape ar putea crede că Ilie Matei era o ființă cu sufletul uscat. Nimic nu este mai neadevărat. Sub armătura de principii și rigori curgea, ca un fluviu subteran o dragoste vie, pentru oameni"*ⁱⁱⁱⁱ.

Continuator al școlii de chimie organică creată la Iași de prof. univ. dr. Anastasie Obregia, **Boris Arventiev** a adus contribuții importante la dezvoltarea cercetării științifice din domeniul chimiei în țara noastră.

Născut la 20 august 1900, în satul Hîrtopu-Mare, județul Orhei, Republica Moldova, într-o familie de intelectuali, a urmat Facultatea de Științe din Iași, secția Chimie fizică pe care o absolvă în anul 1929. În 1932 este numit asistent suplinitor la Laboratorul de Chimie organică, sub directa îndrumare a profesorului Anastasie Obregia, iar în 1937 își susține teza de doctorat în științe la Universitatea din Iași, având ca temă *Fenomene de orientare la derivații fenolici în condensarea lor în acizii fenilglicolici*.

Manifestând un interes deosebit pentru studiul chimiei,

Boris Arventiev
(1900-1984)

De la stânga la dreapta: **Radu Cernătescu, Gheorghe Alexa, C.V. Gheorghiu, Gheorghe Huidovici, Boris Arventiev.**

Boris Arventiev este avansat șef de lucrări (1943), conferențiar (1949) și apoi profesor titular (1957). În cele peste patru decenii de activitate didactică, Boris Arventiev a predat cursurile de serologie, sinteze organice speciale, bazele teoretice ale chimiei organice, analiza și microanaliza substanțelor organice ș.a. În perioada 1950-1951 a fost colaborator al Institutului de fizică din Iași, al Academiei Române. Din anul 1951 și până în 1967, a activat ca cercetător, șef de sector și șef de secție la Institutul de Chimie "Petru Poni" din Iași. În sfera cercetării științifice, Boris Arventiev a elaborat peste o sută de lucrări, publicate în țară și străinătate. A elaborat studii asupra stimulatorilor de creștere a plantelor, studii de analiză organică elementare, studii asupra legăturilor de hidrogen intramolecular la compușii o-hidroxicarbonilici, studii asupra soluțiilor de combatere a dăunătorilor din agricultură. S-a ocupat de probleme de fiziologie animală și de tautomerie. Împreună cu chimiștii Anastasie Obregia, C.V. Gheorghiu și Ilie Matei a publicat importante lucrări privind acțiunea izosulfocianaților asupra oximelor, fenomene de sinteză cu compuși organomagnezieni, condensări noi cu benzoina și produși analogi. După o îndelungată și bogată activitate didactică și științifică, prof.univ.dr. Boris Arventiev s-a stins din viață, în urmă cu un sfert de veac, în ziua de 3 iunie 1984, la Iași.

Elena Cocea
(1913-1962).

În anul 1942, la catedra de chimie organică a Institutului politehnic „Gheorghe Asachi” din Iași, condusă de profesorul Ilie Matei este numită, în funcția de șef de lucrări, **Elena Cocea**. În această calitate a depus eforturi deosebite pentru amenajarea laboratorului de chimie organică a Politehnicii „Gheorghe Asachi”, care se separa de cel al Universității ieșene din Copou.

Ulterior, odată cu numirea în funcția de conferențiar (1948) respectiv de profesor (1961), la Facultatea de chimie industrială, a abordat o serie de cercetări referitoare la sinteza compușilor macromoleculari, materialelor plastice, fibrelor și cauciucului. Începând din anul 1950 a activat, în calitate de colaborator științific și apoi șef de sector, la Institutul de chimie macromoleculară „Petru Poni”. De la susținerea tezei de doctorat, intitulată *Studiul oxidanților clorului, bromului, iodului, hipocloritului, hipobromitului și hipoioditului de sodiu asupra acțiunii hidrolitice a pepsinei*, și până la sfârșitul vieții, Elena Cocea a depus o muncă asiduă și a publicat peste 40 de lucrări referitoare la studiul combinațiilor carbonilice, în special asupra derivaților de condensare a acenaftenchinonei și benzoinei cu nitrofenoli și aminofenoli care au condus la obținerea unei noi clase de coloranți. De asemenea cercetările efectuate în domeniul fenoplastelor au soluționat o serie de probleme de structură, iar fenoplastele de turnare, realizate în studiile sale, au intrat în experimentare industrială la Combinatul chimic din Făgăraș. Cercetările întreprinse asupra polimerilor analogi, prin grefarea catenelor, au condus la sintetizarea de materiale plastice colorate prin structura lor chimică, precum și la materiale colorante pentru alte materiale plastice și fibre sintetice. Alte direcții de cercetare s-au îndreptat spre domeniile folosirii

materiilor prime și ale materialelor plastice cu bor. Valoarea lucrărilor științifice elaborate de Elena Cocea s-a identificat, în gradul cel mai înalt, cu menirea școlii superioare de chimie, cu talentul didactic pe care profesoara l-a oferit cu generozitate pregătirii multor serii de ingineri și cercetători.

Începând cu anul 1937, când Constantin V. Gheorghiu a fost numit profesor la Catedra de Chimie organică a Universității "Al. Ioan Cuza", chimistul Cristea Niculescu-Otin, împreună cu colaboratorul său, Gheorghe Alexa pun bazele școlii românești de tăbăcărie și contribuie la înființarea primului Institut politehnic la Iași (1937), destinat să pregătească viitoarele cadre de ingineri.

Cristea Niculescu Otin este urmașul lui Anastasie Obregia la Catedra de chimie tehnologică a Facultății de științe din Iași, cu contribuții importante la dezvoltarea învățământului tehnic din Iași. A urmat, din anul 1900, cursurile Universității din București, iar în 1904 obține diploma de licență, după care se specializează, în

perioada 1906-1911, la Politehnica din Charlottenburg (Germania), unde devine inginer chimist și doctor în chimie.

În 1913 este chemat la Iași, ca profesor suplinitor, la catedra de chimie tehnologică a Universității "Al. Ioan Cuza". Tot în anul 1913 își trece docența la Universitatea din București, iar

în 1915 este numit profesor agregat la catedra de chimie tehnologică ieșeană. După concentrarea făcută în timpul

primului război mondial se întoarce la Iași, unde este avansat profesor titular, la aceeași catedră. În anul 1937, a organizat

Politehnica „Gheorghe Asachi” din Iași, iar în 1938 a fost ales rector. A înființat, la Iași, *Societatea Industriile române* și a

construit o modernă fabrică de pielărie. A efectuat cercetări asupra tananților și tăbăcirii mixte cu tanin și săruri de crom,

asupra uleiurilor vegetale și comportării electrochimice a unor metale față de asfalt și

țiței. Dintre lucrările pe care le-a publicat de-a lungul timpului se numără: *"Silicații sintetici de bismut"* (1913), *"Contribuții la metalurgia antică"* (1913), *"Produits de l'asphalte de Mățaș"* (1916).

A fost ales membru activ al Academiei de științe din România și președinte al Societății de chimie (1929-1932), precum și membru activ al Asociației internaționale a chimiștilor din industria tăbăcăriei (Londra), respectiv

membru al Societății germane de chimie (1930). Format sub îndrumarea atentă a prof.dr.ing. Cristea Niculescu-Otin.

Gheorghe Alexa este considerat astăzi fondatorul școlii românești de chimie și tehnologie a pielii din România. Născut în anul 1891, în comuna Vutcani, județul Vaslui a studiat, în

perioada 1912-1915, chimia tehnologică la Universitatea "Al. Ioan Cuza" din Iași. După o specializare de doi ani (1919-

1921), la școala franceză de pielărie din Lyon, obține titlul de inginer chimist în pielărie. În anul 1930, susține la Facultatea de

științe din Iași teza de doctorat, cu titlul *Influența temperaturii în tăbăcirea în crom, în funcție de concentrarea și bazicitatea soluțiilor cromice*. A fost primul român specializat în acest

**Cristea Niculescu
Otin (1879-1954)**

**Gheorghe Alexa
(1891-1985)**

domeniu. A început de timpuriu cariera didactică, fiind numit în 1915 preparator, a urcat apoi întreaga ierarhie în învățământ devenind profesor de chimie tehnologică organică (1938-1949), apoi șef al catedrei de pielărie, înlocuitori din piele și tananți (1949-1962) și ulterior profesor consultant.

Prin lucrările sale despre obținerea substanțelor tanante din materii prime indigene, prin perfecționarea tehnologiilor de tăbăcărie vegetală, minerală și mixtă, precum și prin activitatea didactică și universitară, Gheorghe Alexa și-a înscris cu cinste numele în galeria personalităților tehnice din România.

Alături de Cristea Niculescu-Otin, chimistul **Gheorghe Huidovici** este considerat unul dintre întemeietorii Școlii Politehnice "*Gheorghe Asachi*", în anul 1937. Numit în anul 1919 asistent la Laboratorul de chimie tehnologică a Universității "Al.Ioan Cuza" și apoi șef de lucrări (1930), Gheorghe Huidovici a efectuat cercetări cu aplicații în industria pielăriei studiind cu preponderență substanțe vegetale indigene, cum ar fi coaja de molid. De altfel și teza de doctorat pe care o susține în anul 1931, se

Gheorghe Huidovici
(1891-1954)

intitulează "*Caracterizarea chimico-fizică a coajei de molid românesc și noi contribuții la îmbunătățirea extractului respectiv*". Aproape toate lucrările științifice publicate de renumitul profesor sunt legate de tananți și de analiza calitativă (micro, macro și semi microchimică). În sprijinul procesului de învățământ, Gheorghe Huidovici a editat, în 1951, un *Curs de chimie analitică calitativă*. A fost ales membru activ al Societății Internaționale a Chimistilor din Industria Pielăriei (Londra) și membru activ al Societății de Chimie din România (1948).

Mihai Dima și-a început cariera încă din timpul studenției, când a fost numit preparator, în 1923, la Laboratorul de chimie tehnologică a Facultății de științe din Iași. După obținerea titlului de inginer chimist (1927) și apoi a celui de doctor în inginerie chimică, se specializează în domeniul chimiei, între 1936-1937, la Politehnica din München. Consacrându-se muncii didactice și științifice, devine șef de lucrări (1939), apoi conferențiar pentru disciplina de chimie a petrolului (1942) și profesor la disciplina de chimie tehnologică anorganică, la Institutul politehnic din Iași. Într-o carieră didactică de peste patru decenii, Mihai Dima a format numeroase generații de ingineri chimiști. A publicat o serie de cursuri, printre care pot fi amintite: *Norme și metode de analiză în industria anorganică* (1946), *Norme și metode pentru cercetarea produselor petrolifere* (1950), *Metode și norme de analiză în industria chimică* (1957). A publicat peste o sută de lucrări, dintre care pot fi menționate: *Câteva date asupra compoziției uleiului de sămburi* (1934), *Comportarea uleiului de floarea soarelui la sulfonarea cu acid sulfuric concentrat* (1935), *Cracarea uleiului de*

Mihai Dima
(1899-1982)

parafină sub acțiunea clorurii de aluminiu în stare născândă (1942), *Studii asupra cărbunilor de pământ din raionul Fălticeni* (1955), *Schimbători de ioni pe bază de novolac* (1961), *Schimbători de ioni din semicocs* (1960). A colaborat la Revista științifică „V.Adamachi” cu lucrări științifice de documentare și popularizare și a lucrat în domeniul compușilor macromoleculari, unde a publicat o suită de lucrări privind polimerii de coordinare, polimeri regulatori de creștere și a întreprins studii cinetice pentru schimbători de ioni anorganici și site moleculare. În perioada 1948-1950 a îndeplinit funcția de decan al Facultății de chimie industrială a Institutului politehnic Iași. Pentru lucrările științifice realizate a primit, în anul 1964, Premiul N.Teclu al Academiei, iar pentru valoroasa activitate depusă în slujba învățământului superior a fost distins cu titlul de Profesor emerit.

Eugen Papafil a absolvit Facultatea de științe, secția chimie a Universității „Al.Ioan Cuza” din Iași. După obținerea doctoratului în chimie în anul 1937 a studiat unele probleme legate de analiza fizico-chimică. Între anii 1945-1949, a funcționat ca profesor îndeplinind funcția de șef la Catedră de chimie fizică a Institutului politehnic „Gheorghe Asachi”, iar în 1949 a fost transferat la Universitatea „Al.Ioan Cuza”, în aceeași funcție. A depus o muncă asiduă în elaborarea cursului de chimie fizică, bine documentat și bazat pe cele mai noi descoperiri din perioada respectivă. Prin cele 40 de lucrări publicate a contribuit la dezvoltarea și consolidarea prestigiului școlii românești de chimie fizică. Pe baza unor lucrări experimentale de laborator, Eugen Papafil a reușit să stabilească o serie de constante referitoare la influența anumitor săruri asupra solubilității în cazul sistemului fenol-apă și a definitivat unele probleme referitoare la analizele fizico-chimice. Plecând de la unii cationi anorganici și unele substanțe organice, reușește să obțină o serie de combinații complexe noi, cărora le studiază compoziția și structura chimică și le folosește apoi în dozarea metalelor respective, prin metodele de analiză gravimetrică, colorimetrică și amperometrică. În cercetările sale a utilizat

Eugen Papafil
(1893-1967)

**Anne – Marie
Papafil (1904-1966)**

metoda polarografică, care a constituit, pentru perioada respectivă, una dintre cele mai moderne mijloace de cercetare cu largi aplicații în tehnică. În perioada 1949-1967 a îndeplinit funcția de decan al Facultății de chimie, unde a depus o activitate meritorie. A fost un profesor eminent și un reputat om de știință care și-a adus un aport deosebit la promovarea învățământului chimic atât la Universitatea „Al.Ioan Cuza”, cât și la Institutul politehnic „Gheorghe Asachi” din Iași.

Anne – Marie Papafil a obținut licența în anul 1923, la Facultatea de Științe din Iași, iar în anul 1928, este numită preparator la Catedra de chimie fizică și analitică condusă de profesorul Radu Cernătescu. După parcurgerea gradelor

universitare, asistent (1945), conferențiar (1948) devine profesor în anul 1963, când i se încredințează conducerea Catedrei de chimie fizică și chimie generală. Teza de doctorat, pe care o finalizează în anul 1934, aduce în atenție contribuții la studiul fenildiaminelor cu săruri metalice și contribuie la lămurirea acestor complexe. Lucrările ulterioare se situează tot în domeniul combinațiilor complexe, unele dintre ele aparțin domeniului pur teoretic și urmăresc elucidarea contribuției sărurilor obținute și comportarea substanțelor generatoare de complexe. A elaborat metode noi de dozare gravimetrică, calorimetrică, amperometrică și polarografică, deosebit de rapide și precise, ce pot fi folosite și în laboratoarele chimice. În domeniul chimiei organice a abordat sinteze de amidine ale acidului oxalic cu o serie de amine aromatice, dintre care unele și-au găsit aplicare în analiza cantitativă a ionilor cuprici. Cercetările din ultima parte a vieții au fost orientate spre elucidarea unor mecanisme de reacție importante și spre studiul unor combinații complexe noi cu metale rare. Activitatea științifică și didactică a prof. Anne-Marie Papafil, care a însumat 38 de ani de activitate, a fost concretizată în 50 de lucrări științifice originale, articole, note de popularizare a științei.

Radu Ralea
(1908-1966)

Radu Ralea a fost profesor la catedra de chimie anorganică și analitică a Universității ieșene în perioada (1964-1966). Împreună cu profesorul Radu Cernătescu, sub conducerea căruia a susținut în anul 1937, teza de doctorat a contribuit la înființarea școlii românești de polarografie, metodă care a permis stabilirea influenței substituenților polari asupra potențialelor de reducere ale nucleului tetrazolic. Referitor la activitatea didactică, Radu Ralea a instruit numeroase generații de chimiști și a predat, la secția de chimie anorganică, o serie de cursuri de bază, cum ar fi: chimie anorganică, microanaliză, radiochimie, chimia combinațiilor complexe ș.a. A amenajat la Universitatea "Al.Ioan Cuza" din Iași primul

laborator de lucru cu radioizotopi. În anul 1965 a publicat cursul de *Chimia și structura combinațiilor complexe*. Activitatea științifică s-a concretizat prin publicarea a 70 de lucrări științifice din domeniul chimiei anorganice, chimiei analitice și al chimiei fizice. Polarografia a fost unul dintre cele mai importante domenii de cercetare abordate de Radu Ralea. Astfel, lucrările de cercetare publicate în acest domeniu au fost prezentate la diferite congrese internaționale: Jena (1962), Bratislava (1963), Eisenach (1964) și Praga (1966), bucurându-se de o apreciere deosebită.

La Muzeul "Petru Poni-Radu Cernătescu" o parte dintre numele amintite sunt omagiate în cadrul Camerei Personalităților ieșene și anume: Petru Poni, Anastasie Obregia, Petru Bogdan, Nicolae Costăchescu, Radu Cernătescu, Ilie Matei, Mihai Dima, Ion Zugrăvescu, Gheorghe Alexa. Încheind această succintă prezentare, am dorit să aduc în actualitate și să creionez, prin intermediul mărturiilor prezentate, dimensiunea socio-culturală exercitată de personalitățile mai sus amintite, a căror amprentă va dăinui în știință și în spiritul ei inovator, în gustul pentru frumusețea descoperirii tainelor lumii ce ne înconjoară.

De la stânga la dreapta: Ilie Matei, Radu Cernătescu, Anne-Marie Papafil, Gheorghe Alexa, Virginica Gropnic, Anastasie Obregia, C.V.Gheoghiu, Cristea – Niculescu Otin, Eugen Papafil

Bibliografie

1. **Simionescu Cr., Petrovanu M.** *Figuri de chimiști ieșeni*, Editura științifică, București, 1967, p. 186-187.
2. **Nicolau Ed., Ștefan, I.M.** *100 de oameni de știință și inventatori români*, Editura Ion Creangă, București, 1987, p.151-152.
3. **Petrovanu M., Herșcovici M.** *Istoria chimiei*, Editura didactică și Pedagogică, București, 1967, p.186-187.
4. **Ababi V., Bogdan P.** *Revista de Fizică și Chimie*, 8 ,nr.10, oct. 1971, p.372-376.
5. **Ababi V., Șchiopu M.** *Petru Bogdan. Viața și opera*, St.cerc. chim., 13, nr.6-7, iunie-iulie 1964, p.469-479.
6. **Costeanu G.** *Bogdan Petru*, Annales scientifiques de l'Université de Jassy, tom XXX, 1944-1947 (extras).
7. **Nănescu M.** *Petru Bogdan - O viață închinată științei și învățământului românesc*. În Muzeele tehnice la început de mileniu, Iași, 2001, p.177-180.

8. **Budeanu C. H.** *C.V.Gheorghiu*. Analelele științifice ale Universității "Al.Ioan Cuza", sect. I, , tomul II, 1956 (extras).
9. **Nănescu M.** *In Memoriam Constantin V. Gheorghiu (1894-1956)*, Editura Stef, ISBN: 978-973-8961-86-9, 2007, p.34.
10. **Margareta Poni.** *Necrolog*. Flacăra Iașului 29, nr. 8393, 15 sept. 1973, p.2.
11. **Prof.dr.docent. Boris Arventiev.** Flacăra Iașului,40, nr.11712, 1984, p.4.
12. **Prof.dr.docent. Boris Arventiev,** *Viața științifică*, Iași, nr.2., 1984, p.24.
13. **Medvighi G.** *Elena Cocea*. Bibliografie. Iași, Institutul politehnic "Gh.Asachi", 1973.
14. *Contribuții la istoria dezvoltării Universității din Iași (1860-1960)*, Vol.II, Universitatea Al.Ioan Cuza, 1960, p.82.
15. *Necrolog. Prof.dr.docent Eugen Papafil.* Flacăra Iașului, 23, nr. 6399, 8 apr.1967, p.3.
16. *Anne-Marie Papafil. Necrolog.* Flacăra Iașului, 22, nr.6225, 6 noiembrie1966, p.3.
17. *Prof.dr.docent Anne-Marie Papafil.* Analelele științifice ale Universității "Al.Ioan Cuza",chimie,vol.12, 1966, fasc. 2, IX-XIII.
18. *Prof.dr.doc. Radu Ralea.* Analele științifice ale Universității Iași, Chimie, tom 12, 1966, fasc. 2, p.1-8.
19. *Profesor emerit doctor inginer Mihai Dima.* Flacăra Iașului, 39, nr.11235, 20 noiembrie 1982, p.4.
20. *Popescu Fl.* *Cuvânt de despărțire*, Iași, 1982, p.1-3.

8. EXPOZIȚIA AGRICOLĂ ȘI DE INDUSTRIE CASNICĂ A MOLDOVEI ÎNTREGITE

Oana Florescu, Muzeul Științei și Tehnicii "Ștefan Procopiu"/
Muzeul "Poni - Cernatescu"

Rezumat. Petru Poni, profesor universitar, fondatorul școlii românești de chimie, academician și ministru al învățământului, s-a implicat și în promovarea științelor agricole. În anul 1922, după Unirea Basarabiei și Bucovinei cu România, Petru Poni a propus să se deschidă la Iași o „Expoziție agricolă și de industrie casnică”, la care a invitat producători din toate ținuturile Moldovei întregite. Era necesară o astfel de expoziție pentru că lipsea educația în organizarea și conducerea exploataților agricole sătești, iar criza economică din acea perioadă putea fi depășită numai printr-o politică economică bazată pe agricultură. Expoziția agricolă reprezenta un important material didactic pentru cei implicați în acest domeniu. Expoziția a avut un mare succes, iar Petru Poni a fost recompensat cu medalia de aur pentru contribuția, pe care a avut-o la realizarea expoziției.

Petru Poni, profesor universitar, fondatorul școlii românești de chimie, academician și ministru al învățământului, s-a implicat și în promovarea științelor agricole și a primelor școli cu caracter agronomic. Ca președinte al Academiei Române, a administrat terenurile agricole aparținând Academiei și a inițiat concursuri pentru premiarea publicațiilor valoroase din domeniul agronomiei, încurajând, astfel, cercetările științifice. În anul 1922, după Unirea Basarabiei și Bucovinei cu România, Petru Poni, în calitate de primar al orașului, a propus să se deschidă la Iași o „Expoziție agricolă și de industrie casnică”, la care a invitat producători din toate ținuturile „Moldovei întregite”. Era necesară o astfel de expoziție pentru că lipsea educația în organizarea și conducerea exploataților agricole sătești, iar criza economică din acea perioadă putea fi depășită numai printr-o politică economică bazată pe agricultură. Expoziția agricolă reprezenta un important material didactic pentru cei implicați în acest domeniu. „Trebuie să fim atenți acum și să cunoaștem pe toți fiii acestei țări, ascultându-le vocile și nevoile. Trebuie să ținem mai ales seamă de condițiile de dezvoltare economică a fiecărei regiuni și să le dăm posibilitatea propășirii, ca nici una din provincii să nu rămână în urmă”.¹

Scopul expoziției nu era numai acela de a se expune diverse obiecte ci se urmărea realizarea unui studiu științific asupra agriculturii și a ramurilor ei, în cele trei provincii moldovenești. Era necesar un studiu comparativ asupra producției din fiecare zonă. Organizând această expoziție, Petru Poni, în calitate de președinte al comitetului executiv, preconiza ca „să treacă pe dinaintea tuturor întreaga viață agricolă a acestui ținut, să vadă fiecare ce e bine și ce e rău, să poată folosi celor dornici de învățătură, iar celor puși să privegheze și să organizeze viața noastră economică, puțința de a găsi mijloacele de îndreptare și a le aplica acolo unde trebuie”.²

S-ar fi dorit ca expoziția să aibă loc în toamna anului 1922, dar din cauză că fondurile necesare de 3 milioane de lei nu s-au putut aduna până 15 iunie, iar cu o sumă mai mică nu s-ar fi putut face în acel an o expoziție de studii agricole cu caracter

¹ Comisariatul general al expoziției, *Expoziția agricolă, viticolă, horticolă, zootehnică și de industrie casnică a Moldovei întregite*, Iași, 1923

² Idem

științific, Comisariatul a fost nevoit să amâne expoziția pentru toamna anului 1923. Comisariatul s-a gândit că fondurile expoziției ar mai putea crește și pe alte căi, de aceea s-a oprit la ideea organizării unei loterii care ar aduce un fond important și împreună cu contribuțiile bănești ale diverselor instituții și organizații economice, se putea extinde programul expoziției³.

Contându-se pe un mare număr de expozanți și lipsind în oraș un loc potrivit acestui scop, primarul Eugen Herovanu, la solicitarea lui Petru Poni, comisarul general al expoziției, a hotărât folosirea locului de la capătul aleilor Ghica Vodă⁴. Terenul se afla între Parcul Sportiv și Observatorul astronomic și avea o suprafață de 5 hectare⁵. Comandamentul militar superior a pus la dispoziția organizatorilor 19 pavilioane care acopereau o suprafață de circa 4000 m², pavilioane aflate pe terenul cedat de Primăria Iași. S-a alcătuit un comitet de organizare, numit Comisariat General, compus din foarte multe personalități din Iași, București, Cernăuți și Chișinău, în frunte cu profesorul Petru Poni. Enumerăm, în continuare, membrii acestui comitet⁶:

Președintele Comitetului: Petru Poni.

Membri în comitetul executiv: D-na Zoe Gh. Mârzescu, D. Tacu, Dr. C. Enășescu (care a îndeplinit funcția de primar al municipiului Iași în perioada 12 martie - 25 aprilie 1926), General Adj. D. Gherculescu, Dr. A. Căpățână, Constantin Crupenschi, senator (a îndeplinit funcția de primar al municipiului Iași în perioada 1919-1920). *Secretar:* C. V. Oescu

Membri: Primarul orașului, Prefectul de județ, Prefectul de Poliție, Haralamb Vasiliu, prof. universitar, colonel C. Gorgos viticultor, I. Botez directorul Băncii Iași, M. Wachtel directorul Băncii Moldova, ing. I. Casetti, Virgil Urdea, inspector agronom, preot C. Dron, președintele federației Iași, Gheorghe Ghibănescu, profesor, Constantin I. Ciulei, inspector agricol.

Membri corespondenți pentru București: Dr. Gh. C. Ionescu Șișești, Ing. M. Manoilescu, I. Berceanu (în 1923 D. Căruntu, Dr. A. Ionescu – Brăila, directori generali în Ministerul Agriculturii, inginer M. Manoilescu, director general al Băncii Țărănești, P. Modolea, director general al Ministerului de Interne, M. Solacolo, director general al Uniunii centrale a Sindicatelor Agricole).

Pentru Cernăuți: Filaret Doboș, Dr. C. Stepanovici, Aurel Voronca, inspector general al Ministerului Agriculturii (în 1923 N. Flondor, primarul orașului)

Pentru Chișinău: Dr. Agricola Cardaș, Director general la „Casa Noastră”, Vladimir Cristi, I. Bahlovschi (în 1923 se adaugă St. Cociorvă, Inspector general administrativ, E. Giurgea, Director general al statisticii, Vlad Herța, Președintele sindicatului agricol).

Secretar General: Vasile Sadoveanu, înlocuit cu Constantin I. Ciulei, inspector agronom.

³ Idem

⁴ [Ion Mitican](#), *Cum s-a născut Parcul Expoziției* (articol publicat în ziarul Lumina din 14 noiembrie 2007)

⁵ Comisariatul general al expoziției, *Expoziția agricolă, viticolă, horticolă, zootehnică și de industrie casnică a Moldovei întregite*, Iași, 1923

⁶ Idem

Pentru organizarea expoziției era necesară o sumă de 3000000 de lei. Până la 15 iunie 1922 au fost trimise subvenții bănești de 131000 lei (100000 lei de către Uniunea sindicatelor agricole, 20000 lei Fabrica de zahăr Ripiceni, 5000 lei Banca Iași, 6000 lei Banca Basarabiei – Chișinău). Cu acești bani s-au început primele lucrări de organizare, împrejmuiind terenul expoziției, făcând plantații de brazi și amenajând terenul în vederea construcției de noi pavilioane și plantații. Ministerul agriculturii a aprobat ca ajutor bănesc pentru expoziție un fond de 500000 de lei. Petru Poni, împreună cu colaboratorii săi, a formulat un program, care a fost prezentat membrilor Comitetelor Județene participante la expoziție.

Acest program a fost înaintat și Ministerului de Agricultură. Din corespondența avută și din întâlnirile cu diferite organizații județene, văzând că ideea este înțeleasă de toți, Comisariatul a convocat într-un congres general la Iași, pe reprezentanții

organizațiilor agricole ale statului, comitetele județene care au aderat, precum și persoanele care doreau să ia parte la această manifestare pentru a discuta programul elaborat și ca să se stabilească unul definitiv. Congresul se numea „*Congresul instituțiilor și organizațiilor agricole din Moldova, Basarabia și Bucovina*” și a avut loc în perioada 28 - 29 mai 1922 în aula Universității Iași.

Au luat parte delegați ai Directoratelor de Agricultură, Prefecți, Consilieri agricoli, agricultori, o delegație a doamnelor pentru industria casnică, Uniunea sindicatelor agricole, Sindicatele agricole.

Congresul a avut 5 secțiuni:

1. *Agricultura*
2. *Viticultura și silvicultura*
3. *Industria casnică, apicultura și sericicultura*
4. *Zootehnia, pescăria și vânătoarea*
5. *Mașini agricole și industrii agricole.*

Pe 18 martie 1923 a avut loc o altă întâlnire a comisariatului general cu comitetele județene, tot în Aula Universității, prilej cu care s-a emis o Circulară adresată tuturor Comitetelor regionale și județene din Moldova, Basarabia și Bucovina în vederea ședinței plenare a Comisariatului General⁷. S-a hotărât realizarea unei Anchete agricole care trebuia să cuprindă:

a. *probe de produse agricole, viticole, horticole și industriale alese în diferite condiții din fiecare județ, sau regiune specială și aranjate în pavilioane, în standuri pe județe sau regiuni.*

b. *hărți, planuri economice, tablouri grafice și fotografii expuse în pavilioane la standurile județelor sau regiunilor respective;*

c. *monografii generale și speciale care se vor întocmi și tipări prin îngrijirea Comitetelor județene;*

d. *conferințe în tot timpul expoziției care vor trata diferite chestiuni studiate pentru întreaga regiune.*

Organizarea pavilioanelor⁸

S-a hotărât organizarea a 25-30 de pavilioane expoziționale împărțite în pavilioane oficiale, pavilioanele statului, pavilioane particulare.

A. Grupa pavilioanelor oficiale cuprindea:

1. *Pavilionul agriculturii generale*
2. *Pavilionul viticulturii și horticulturii*
3. *Pavilioane de zootehnie*
4. *Pavilionul apiculturii*
5. *Pavilionul anchetei agricole*
6. *Pavilionul de industrie casnică, sericicultură și artă națională la sate*
7. *Casele de frunțași săteni*

B. Grupa pavilioanelor statului:

1. Pavilionul Ministerului de agricultură. Expunea activitatea statului și a ministerului de agricultură în privința dezvoltării agriculturii din întreaga regiune a Moldovei cuprinsă între Carpați și Nistru, cu directivele instituțiilor centrale aflate la București:

- a. *Învățământul agricol teoretic și administrativ*
- b. *Selecția și controlul semințelor*
- c. *Combaterea bolilor la plante*
- d. *Îndrumarea și încurajarea creșterii animalelor, a culturii peștilor, albinelor, viermilor de mătase*
- e. *Combaterea fraudelor în fabricația vinurilor*
- f. *Încurajarea culturii pământului prin motocultură*
- g. *Înlesnirea creditului agricol prin casele de împrumut prin gaj*

⁷ Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Iași – Fond familial “Poni”, Mapa “Petru Poni”, dosar 173/1923

⁸ Comisariatul general al expoziției, *Expoziția agricolă, viticolă, horticolă, zootehnică și de industrie casnică a Moldovei întregite*, Iași, 1923

h. *Încurajarea industriei casnice*
i. *Îndrumarea și încurajarea mișcării cooperative la sate*
j. *Reforma agrară – situația exproprierii și a împrumutării în întreaga regiune pe ziua de 1 iulie 1923.*

k. *Studiile și lucrările de îmbunătățirii funciare.*

2. Pavilionul Direcției Regiei Monopolurilor Statului - expunea într-un chioșc construit special, probe de semințe, plante de tutun, în diferite stadii de prelucrare, hărți și tablouri grafice asupra repartiției culturii de tutun, probe de țigări de foi, țigarete și tutun, care se produc în manufacturile din Iași și Chișinău.

3. Pavilionul Silviculturii, pescăriei, vânătorii – urma să se construiască de către Casa Pădurilor, Administrația Domeniilor Coroanei, Fondul religios din Bucovina, Exploatarea de păduri, Direcțiunea Generală a Pescăriilor și a tuturor societăților de vânătoare din întreaga regiune, urmând să rămână ca o construcție permanentă, cu trei nivele.

În subsol urma să se instaleze câteva acvarii cu pești din lacuri, râuri, Dunăre și Marea Neagră – litoralul Basarabiei – în dreptul cărora să se expună colecții de unelte de pescuit caracteristice pentru soiurile respective de pești.

La parter se expun:

a. *semințe de pomi forestieri, fotografii și planuri de școli de pomi forestieri și de plantații, o colecție de insecte dăunătoare acestor pomi etc.*

b. *fotografii și planuri de instalații de exploatare de păduri cu colecții de soiurile lemnăriei produse.*

La etaj se expune de către Societatea de vânători, diferite animale și păsări sălbatice împăiate, păsări cântătoare vii etc.

Petru Poni dorea ca acel pavilion să se construiască pentru o durată mai lungă de timp, ca o anexă a viitorului *Muzeu agricol și de artă națională a Moldovei întregite*, proiectat a se înființa în Iași ca prim rezultat al Expoziției.

C. Grupa pavilioanelor particulare

1. Pavilioanele inițiativei particulare pe terenul progresului agricol.

2. Pavilioane speciale de agricultură, viticultură, horticultură, industrie casnică, zootehnie și produse derivate.

- Pentru frunțașii agricultori ce-și expun produsele.

Expunerile prilejuiesc concursuri cu premii din partea Comitetelor organizatoare ale expoziției și se încheie tranzacții aducătoare de profit pentru expozanți.

Taxă pentru fiecare m² de pavilion și pe fiecare cap de vită mare sau două vite mici sau 20 de păsări.

Cererile de înscriere pentru aceste pavilioane, cu arătarea exactă a felului produselor și a animalelor ce doresc să expună, trebuie să sosească Comisariatului general cel mai târziu la 1 aprilie 1923.

3. Pavilionul fabricilor de industrie a produselor agricole, viticole, horticole

4. Pavilionul fabricilor de mașini, unelte și instalații agricole produse în țară și străinătate. – două pavilioane mari cu suprafața de peste 400 m² și un spațiu înconjurător de încă 2000 m² pentru a se construi noi pavilioane pentru expunere.

O listă provizorie a pavilioanelor⁹:

Pavilionul Nr. 1. Plantele agricole de câmp cuprindea, repartizate pe județe, probe din toate produsele caracteristice ale câmpului (semințe, plante întregi și rodul lor), probe de pământ, o hartă economică a județului, diferite fotografii cu motive câmpenești, specifice județului.

Pavilionul Nr. 2. Întreprinderile agricole – probe de produse sub formă brută și prelucrată din recolta anului curent, planul economic și fotografia casei de locuință, a instalațiilor și animalelor de la 8 întreprinderi agricole, alese prin tragere la sorți dintre cele mai bine organizate, și o hartă a județului cuprinzând indicații asupra situației întreprinderilor agricole.

Pavilionul Nr. 3. Învățământul agricol și îmbunătățiri funciare cuprindea două mari părți:

a. *Probe de produse agricole, hărți, fotografii, planuri grafice de la toate școlile de agricultură, industrie și economie casnică, ferme, pepiniere, stațiuni viticole și horticole, aparținând statului și instituțiilor publice (Academia Română, Domeniilor Coroanei etc.).*

b. *Hărți și fotografii asupra lucrărilor mai importante de irigații, drenaje, lucrări de canalizare etc. executate în ultimii 15–20 de ani în întreaga regiune.*

Pavilionul Nr. 4. Viticultura organizat pe regiuni viticole, cu probe de viță de vie și struguri, altoi, portaltoi, insecte și paraziți, hărți, tablouri grafice, fotografii.

Pavilionul Nr. 5. Vinificația. Organizat pe regiuni viticole, cu probe de vinuri și produse derivate, fermenți, tablouri grafice, aparate de analize, fotografii și planuri de instalații.

Cuprindea și o hală de degustare a vinului și produselor derivate.

Pavilionul Nr. 6. Horticultura organizat pe regiuni horticole: probe de fructe, legume și flori și produse derivate, hărți, tablouri grafice, fotografii etc.

Pavilionul Nr. 7. Zootehnia cuprindea:

a. *Hărți și tablouri grafice asupra răspândirii diferitelor rase de animale (cai, bovine, oi, porci, pești, albine) în cuprinsul regiunii;*

b. *Stand special pentru lână sub formă brută și semifabricată;*

c. *Stand special pentru produse derivate din lapte de vacă și o hală de degustare.*

Pavilionul Nr. 8. Apicultura. Cu stupine grupate pe regiuni și categorii, modele de instalații, fotografii etc.

Pavilionul Nr. 9. Silvicultura și vânătoarea. Construcție permanentă, cuprindea:

a. *Probe de esențe, hărți și planuri grafice de plantații forestiere;*

b. *Planuri, miniaturi și fotografii de exploatare forestiere;*

c. *Exemplare de animale și păsări sălbatice împăiate, produse de vânat industrializate, hărți, fotografii, tablouri grafice.*

Pavilionul Nr. 10. Piscicultura și pescăria. Casa de pescar, cu hărți, fotografii, exemplare de pești vii și împăiați, pește conservat, unelte de pescuit etc.

⁹ Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Iași – Fond familial “Poni”, Mapa “Petru Poni”, dosar 173/1923

Pavilionul Nr.11. Industria agricolă vegetală, animală și mică pe județe: probe din produsele industriilor respective, hărți, tablouri grafice, fotografii, cataloage, reclame.

Pavilionul Nr. 12. Mașini și unelte agricole pe categorii, câte 2-3 bucăți de la fiecare categorie alese printre sistemele și tipurile cele mai potrivite pentru regiunea noastră. Hărți și tablouri grafice comparative asupra răspândirii lor.

Pavilionul Nr.13. Sericicultura. Instalație completă pentru cultura viermilor de mătase, sortatul, filatul și țesutul mătăsii. Harta și fotografii.

Pavilionul Nr. 14. Industria casnică din Bucovina. Probe de produse și de țesături, împletituri, olărie și obiecte de lemn lucrate de săteni pentru folosința proprie cu o secție specială pentru atelierele mănăstirești, particulare și școli de lucru manual, război la lucru, harta, fotografii etc.

Pavilionul Nr.15. Industria casnică din Basarabia. Idem.

Pavilionul Nr.16. Industria casnică din Moldova. Idem.

Pavilionul Nr. 17. Asociația. Cooperăția. Publicistica agricolă. Hărți, planuri, fotografii, monografii, statute, etc. privitoare la activitatea și situația prezentă a asociațiilor și Cooperativelor de agricultori construite în ultimii 20 de ani, precum și orice publicații științifice periodice și de propagandă agricolă apărută în orice limbă apărută în cuprinsul regiunii.

Pavilionul Nr. 18. Casă de boier moldovean. Cuprinzând tablouri, fotografii și orice fel de documente privitoare la rolul jucat în trecut de către boierii moldoveni pentru progresul culturii în regiunea lor. În această casă se vor expune și tablouri, documente etc. referitoare la Ștefan cel Mare, Dimitrie Cantemir, Grigore Ghica etc., căci se vor comemora și sărbători în mod special în timpul Expoziției.

Pavilionele Nr. 19-25. Case de frunțași săteni din diferite regiuni caracteristice ale Moldovei Mari, mobilate în interior cât mai artistic, în stilul regiunii.

Scopul principal al anchetei agricole era acela de a aduna un material documentar cât mai complex asupra situației agriculturii din acel moment. Pentru aceasta s-a hotărât ca fiecare Comitet județean să întocmească câte o monografie a agriculturii care urma să conțină câte 25 de capitole. Aceste monografii asigurau „îndrumările cele mai potrivite pentru soluționarea diferitelor chestiuni care sunt în strânsă legătură cu producția agricolă”.

În vederea adunării din întregul județ al tuturor datelor statistice și informațiilor necesare fiecărei lucrări, experții aleși în aceeași plasă (pentru Moldova), voloste (pentru Basarabia) și județ (pentru Bucovina), trebuiau să formeze, cel mai târziu până la 15 aprilie, un **comitet de plasă, volostă sau județ**, după regiuni, cu sediul la Administrația regiunii agricole respective.

La prima ședință de organizare a Comitetelor de plasă, trebuia să se discute și să se întocmească listele cu membrii **comitetelor comunale** compuse din cel puțin 3 și cel mult 7 persoane alese dintre frunțașii comunei: primarul, un preot, un învățător, un agronom sau agricultor practic, o femeie pricepută în industria casnică, un meseriaș agricol, etc., sub președinția unui membru expert domiciliat în comună, sau în apropiere și care să facă, astfel, legătura cu Comitetul de plasă. Sediul Comitetului

comunal era la Primăria Comunei iar notarul sau secretarul acestuia îndeplinește și funcția de secretar al Comitetului.

Data limită de depunere în manuscris a monografiilor era 15 iulie 1923, la Biroul Comitetului județean al Expoziției. Au fost tipărite 1000 de monografii. Toți membrii experți și ceilalți membri ai Comitetului județean, care au avut un rol activ la organizarea lucrărilor pentru Expoziție, au primit gratuit, pe lângă Buletinul Comisariatului Expoziției și intrare liberă la Expoziție, întreaga colecție a monografiilor. Era nevoie de această lucrare cât mai completă pentru a se putea întocmi planul general de organizare al *Muzeului agricol și de industrie casnică*, care urma să fie inaugurat în toamna anului 1924.

Comitetele județene au organizat la jumătatea lunii august 1923, în orașele lor de reședință, câte o mică Expoziție agricolă însoțită de un Congres agricol județean. La această expoziție care a folosit minimum de cheltuieli, un local de școală, s-au ales probe de produse agricole, industriale cât și animale care au fost trimise la Iași. Comisiile centrale din Comisariatul Expoziției au organizat pe timpul Expoziției, Congrese pe specialități (agricultori, viticultori, vinificatori, horticultori, crescători de cai, boi, oi, porci și păsări, apicultori, pescari, silvicultori, vânători, industrii agricole, industrii casnice, sericicultură etc.). Astfel, ei s-au adunat pentru întâia oară de la întregirea țării în vechea capitală a Moldovei pentru a se cunoaște și a se hotărî să pornească împreună la muncă pozitivă, în cunoștință de cauză asupra situațiunii reale a ramurii de producție pe care ei o reprezintă¹⁰.

Pregătiri pentru expoziție

Arhitectul Nicolae Ghica Budești a primit sarcina să întocmească planul de sistematizare al zonei și de amenajare a terenului necesar pavilioanelor. Arhitectul a trasat alei, straturi pentru flori, a stabilit intrarea principală prin fața rondoului al II-lea, iar alta, laterală, prin alea Ștefan cel Mare, în stânga căreia a fixat „*Piața Sportivă*“, locul unde s-a instalat apoi stadionul. Tot atunci s-a croit și un drum de acces în spate, paralel cu alea Ghica Vodă¹¹.

Au rămas neatinse barăcile Pirotehniei, spre nord, unde s-a înălțat, după 1950, Institutul de Chimie „Petru Poni“. Întregul spațiu a fost prevăzut cu plantații în prelungirea acelorale din aleile Grigore Ghica Vodă, pe plan existând nota: „*Lucrarea s-a executat de agronomul Cezar Popescu*“.

Ultimele pregătiri în vederea deschiderii:

Vineri, 6 iulie 1923, Evenimentul: „*Ministrul Muncii, Mârzescu, a vizitat Expoziția din Copou, luând ultimele măsuri în vederea deschiderii*”¹².

Miercuri, 25 iulie 1923, a avut loc în pavilionul viticulturii, o ședință plenară a Comisariatului General, la care au luat parte delegații Ministerului de Agricultură,

¹⁰ Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Iași – Fond familial “Poni”, Mapa “*Petru Poni*”, dosar 173/1923

¹¹ [Ion Mitican](#), *Cum s-a născut Parcul Expoziției* (articol publicat în ziarul Lumina din 14 noiembrie 2007)

¹² Ziarul *Evenimentul*, 6 iulie, 1923

Industrie și cel al Muncii, precum și reprezentanți autorizați ai comitetelor constituite pentru organizarea Expoziției. S-au luat măsuri privind transportul obiectelor și animalelor la Iași.

Joi, 26 iulie, 1923, Evenimentul: „*Prima întâlnire a delegaților celor 33 de județe ce vor participa la expoziție. Din partea Comisariatului General asistă toți membrii sub președinția lui Petru Poni.*”

„*Comisariatul General a încheiat contractul cu Societatea Trass – Block pentru lucrările de ornamentație din Parcul Expoziției precum și a porții principale de intrare.*”

Pe 5 august, Comisariatul a făcut o expunere asupra lucrărilor executate până la acel moment.

Miercuri, 15 august, pavilioanele agriculturii, viticulturii, horticulturii, anchetei agricole, vinificației, și industriei casnice care formau grupa pavilioanelor oficiale erau aproape gata la exterior și se continua cu amenajarea standurilor în interior. Pentru decorarea lor exterioară Societatea Trass-Blok a construit după planurile arhitectului Ghica-Budești patru frontoane unite cu galerii de legătură de o parte și de alta a aleii principale¹³.

Poarta de intrare de la rondul a doilea a fost construită de *Biroul Inginerilor Asociați* sub conducerea inginerilor Țânțu, Grigoriu, Andreescu-Cale și Mărculescu care formau și Comitetul Tehnic al Expoziției. Acel Birou a luat în antrepriză și construirea pavilionului Ministerului de agricultură, al Domeniilor Coroanei, al Restaurantului, Berăriei și Cofetăriei și a grajdurilor pentru animale. Aceste lucrări trebuia să fie terminate până la 10 septembrie.

Arhitectul Schoenberg a construit pavilionul Băncii Basarabiei, al Fabricilor de mașini agricole și cel de administrație. Societatea *Bitec* din Județul Câmpulung a construit frumoasa Casă de munte.

În Parcul Sportiv s-a organizat tribuna „*Regina Maria*” sub îndrumarea generalului Gherculescu și a arhitectului Ribalschi. S-a amenajat, cu mobilierul necesar, o sală de întruniri, cinematograf și pentru conferințe. Cele două cabane de la intrarea în Parcul Sportiv aveau destinația de pavilioane pentru apicultură și piscicultură.

S-a prelungit și linia de tramvai, s-a instalat lumină electrică și conducte de apă la fiecare pavilion, pentru prevenirea incendiilor. Toate construcțiile cu produsele expuse au fost asigurate la Societatea *Ivria* din Oradea.

„...*furnicarul de oameni, fiecare la pavilionul său, caută să termine aceste căsuțe, cele mai multe în stil țărănesc, care vor cuprinde toate bunătățile, frumusețile și bogățiile mănoaselor noastre ținuturi...*” 15 septembrie 1923, Evenimentul¹⁴.

Cea mai mare parte din probele de produse agricole, viticole, industriale, etc., planșele, tablourile grafice, planurile economice, fotografiile și hărțile, care se vor aduna și expune în pavilioanele enumerate mai sus, sunt destinate a fi instalate, mai târziu, în Muzeul agricol și de industrie casnică al Moldovei întregite, în săli speciale, corespunzătoare fiecărui pavilion construit provizoriu, urmând ca acele pavilioane și

¹³ Ziarul *Evenimentul*, 15 august, 1923

¹⁴ Ziarul *Evenimentul*, 15 septembrie, 1923 – Cilia – „O expoziție care promite”

case țărănești care se vor construi din material mai solid, să rămână și după terminarea Expoziției, ca o anexă a Muzeului.

Deschiderea expoziției.

Joi, 27 septembrie 1923, ora 10, a avut loc deschiderea oficială a Expoziției. Pavilioanele s-au deschis pentru public, la ora 12, după trecerea invitaților oficiali (membrii guvernului, autorități oficiale, delegații comitetelor județene din Moldova, Basarabia și Bucovina). În celelalte zile, programul de vizitare a pavilioanelor era 8-12 și 14-20. Parcul Expoziției împreună cu restaurantele și locurile de distracție au fost accesibile publicului tot timpul zilei. S-a pus la dispoziția persoanelor care doreau să viziteze expoziția, un tren special cu ruta Iași – Chișinău. Grupurile de persoane care

călătoreau spre Iași și care făceau dovada vizitării expoziției, aveau reducere la taxa de călătorie¹⁵.

Pentru orientarea participanților și cunoașterea orașului s-a editat un volum intitulat „Călăuza Orașului Iași” cu 40 ilustrații, 3 planuri și vreo 100 de pagini, care cuprindea istoricul așezării și al monumentelor, adresele instituțiilor culturale și administrative, unitățile comerciale și alte date utile¹⁶. Partea istorică era semnată de N. A. Bogdan, autorul monografiei orașului Iași. Lucrarea era necesară, „o asemenea carte cât și un plan îndrumător al comunicației în oraș, lipsind cu totul până în prezent.”

Recepția de la Expoziție

La ora 9 oaspeții s-au adunat în Copou. Conform programului stabilit, în ziua de 27 septembrie 1923 s-a făcut inaugurarea de față cu primarul Constantin Toma, Alexandru Constantinescu, ministrul Domeniilor și Agriculturii (1922 - 1926), Gh. G. Mărzescu, ministrul Muncii și Ocrotirilor Sociale (26 aprilie 1922 - 30 octombrie 1923), Ion Inculeț, ministru al

Basarabiei și mulți invitați. Totul a început cu serviciul religios săvârșit de mitropolitul Pimen.

¹⁵ Ziarul *Evenimentul*, 27 septembrie, 1923

¹⁶ *Călăuza Orașului Iași*, Editura Comisariatului general al Expoziției agricole și de industrie casnică a Moldovei întregite

În ziarul *Opinia* din 27 septembrie, este menționat că primul care a luat cuvântul la deschidere, a fost senatorul C. Crupenski, vicepreședintele Comitetului expoziției, mulțumind generalului Berthelot pentru participarea la acel eveniment precum și miniștrilor Constantinescu și Mârzescu pentru sprijinul moral și material pe care l-au acordat expoziției. În cuvântul său, ministrul Constantinescu a subliniat rolul expoziției „în cimentarea legăturilor naționale și economice între provinciile Moldovei”, prilejuind locuitorilor din Câmpulung, Focșani, Hotin, Cetatea Albă, Galați și Dorohoi să se întâlnească la Iași.

A urmat discursul prof. Petru Poni, în limbile română și franceză. El a amintit de vremurile grele prin care a trecut țara și ajutorul mărinimos al Franței. Adresându-se generalului Berthelot, aduce prinosul de recunoștință celui care a ajutat țara¹⁷. Generalul Berthelot s-a declarat fericit de revederea Iașului, orașul în care a trăit zilele războiului.

Cităm un fragment din discursul lui Petru Poni: „...Prezența d-lui general Berthelot în mijlocul nostru ne înalță sufletele. Ea ne amintește cum, în zilele grele prin care am trecut, ... Franța ne-a trimis misiunea comandată de generalul Berthelot. *Nous prions, Monsieur le General, de croire que la Roumanie n'a pas oublié et n'oubliera jamais tout ce qu'elle doit à la France.*”

Mulțumind pentru participare și ajutorul primit, Constantin Toma a încheiat rostind dorința sa adresată viitorimii: „Acest parc minunat resfirat în privescările fermecătoare și împodobit de bogățiile sale nesfârșite, acest parc va servi de-a pururi ca loc de întâlnire a sforțărilor creatoare, pe calea binelui și a progresului, ca adăpost pentru expozițiile anuale ale Moldovei întregite.”¹⁸

Apoi ministrul Constantinescu a înmănat țaranului C. Potae din județul Fălciu, suma de 100 mii lei, pe care acesta a câștigat-o la loteria expoziției.

La ora 13 a avut loc un banchet la restaurantul expoziției. Ministrul Constantinescu a ținut un toast în cinstea lui Petru Poni: „Dați-mi voie să închin acest pahar pentru venerabilul Petru Poni care simbolizează pentru noi un trecut al unei Români Mici, dar mare în oameni și suflet. Dumnezeu i-a dat să vadă, în Iașul său iubit, realizat visul său din copilărie: România Mare. El vede azi fericit, că tot în capitala Moldovei, tot în Iașul său iubit, începe și opera constructivă. Închin acest pahar pentru venerabilul Petru Poni, cu rugămintea către atotputernicul de a-i dărui încă zile multe și frumoase, pentru gloria țării.”¹⁹

Au mai ținut toasturi C. Toma, C. Crupenski, generalul Gherculescu, ministrul sănătății, Mârzescu. În legătură cu inaugurarea expoziției, generalul Gherculescu, secondat de un comitet, a organizat o serie de jocuri sportive, care s-au desfășurat pe 28, 29 și 30 septembrie și care au continuat cu ocazia sosirii regelui Ferdinand, în zilele 5, 6 și 7 octombrie.

¹⁷ Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Iași – Fond familial “Poni”, Mapa “Petru Poni”, dosar 171/1923

¹⁸ Ion Mitican, *Cum s-a născut Parcul Expoziției* (articol publicat în ziarul *Lumina* din 14 noiembrie 2007)

¹⁹ Ziarul *Opinia*, 27 septembrie, 1923

Vizita regelui

Regele Ferdinand, dornic să se reîntâlnească cu orașul unde locuise între anii 1916-1918, a vizitat și expoziția.

„Favorizată de un timp admirabil, sosirea iubitului nostru Suveran în vechea capitală a Moldovei, a fost un prilej pentru populațiunea Iașilor de a-și arăta admirațiunea și iubirea pentru regele ei.” Sâmbătă, 6 octombrie, 1923, Evenimentul.

Vineri, 5 octombrie 1923, la ora 9:30, a sosit în gara Iași, la 9:45 a asistat la un Te Deum la Mitropolie, după care a depus flori la mormintele eroilor din cimitirul Eternitate și abia apoi a vizitat expoziția. Primul pavilion, pe care l-a vizitat regele, a fost cel agricol, compus din secțiile diferitelor județe, unde Majestatea Sa s-a oprit privind cu amănunțime produsele expuse. A admirat ce a expus Ferma Laza, specializată în semințe și nu a trecut cu vederea produsele lăptăriei din Iași. Apoi a vizitat pavilionul festiv, unde era instalată și o expoziție de pictură a artiștilor ieșeni. În continuare a vizitat pavilionul orfanilor de război, apoi pavilionul Școlii „*Vasile Lupu*”, Casa lui Moruzan, pavilionul Basarabiei, pavilionul industrial, pavilionul „*fraților Shiel*”, mașinile agricole Brașov și pavilionul monopolurilor statului (M.S.R.). Acesta din urmă l-a impresionat prin aranjamentul frumos și bunul gust. La pavilionul de țesătorie, Suveranul a fost primit de d-na Popescu, din Chișinău, directoarea unei școli de țesătorie, care i-a dat regelui toate lămuririle. Aici a admirat mult frumoasele covoare și finele cusături românești. A arătat cea mai mare mulțumire pentru munca depusă²⁰.

A participat apoi la un banchet în Palatul Primăriei. Petru Poni nu a participat la banchet din cauza unei indispoziții fizice, dar pregătise un toast în cinstea regelui și a familiei regale. Răspunzând urărilor, regele a amintit că „*Iașul, în decursul timpurilor, totdeauna a dat exemplul patriotismului, sacrificându-se. Lui i se datorește foarte mult, căci el a clădit în mare parte ceea ce este România de astăzi.*”

Regele a mai vizitat apoi Parcul Sportiv, inaugurat cu acest prilej, și Cercul Militar, seara plecând înapoi spre capitală. Expoziția a fost vizitată de foarte multe școli din țară: Școala de sericicultură din București, Școala Normală de fete din Huși, Liceul de fete din Bălți (300 elevi), Liceul de băieți din Bălți, Liceul din Fălticeni, Seminarul Eparhial din Chișinău, Liceul din Huși, Liceul din Bârlad. Elevii au fost găzduiți la Liceul Internat, la Seminarul Veniamin și la „Reuniunea Femeilor Române”.

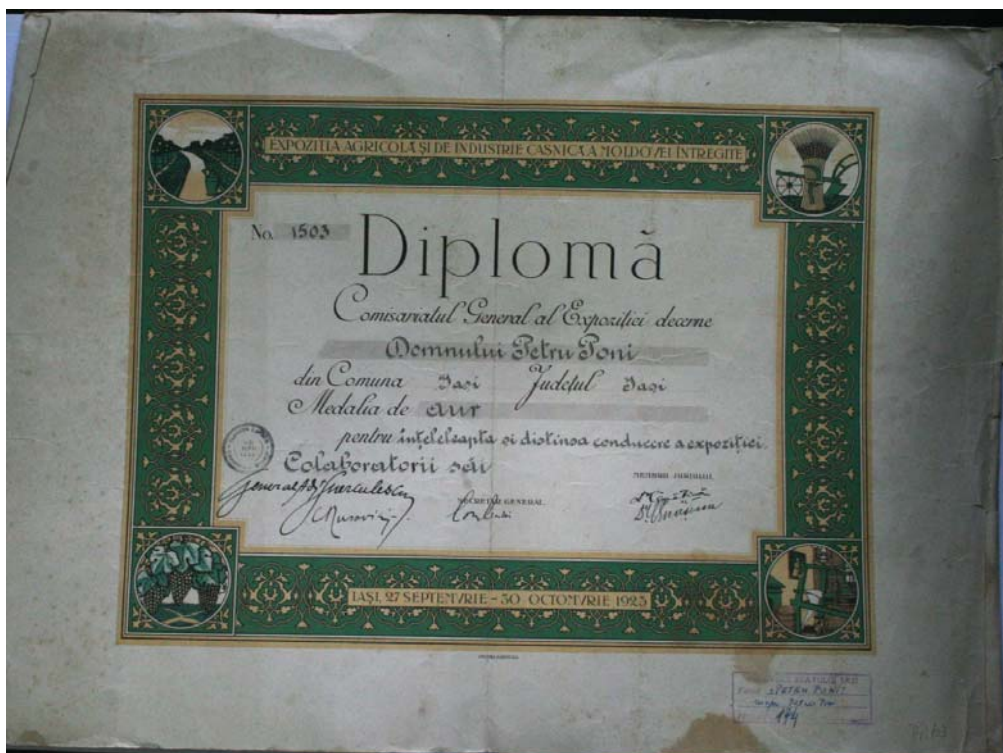
Încheierea expoziției

Duminică, 28 octombrie, a avut loc închiderea oficială a expoziției, la care au participat prefectii și primarii din județe. S-a făcut o dare de seamă a ceea ce s-a realizat și s-a continuat cu o masă festivă la care au participat toți invitații. Pentru că expoziția nu a avut un birou de presă, pentru următoare expoziție s-a prevăzut înființarea unuia.

²⁰ Ziarul *Opinia*, 27 septembrie, 1923

„Munca de acum începe, comitetul va munci toată iarna pentru ca la deschidere, expoziția să se poată măsura cu cele mai mari din străinătate”. Au fost medaliați membrii din comitetul de execuție, printre care miniștrii Constantinescu și Mârzescu²¹.

Pentru munca depusă la organizarea expoziției, Petru Poni a fost distins cu Medalia de aur²².

Bibliografie

1. Comisariatul general al expoziției, *Expoziția agricolă, viticolă, horticolă, zootehnică și de industrie casnică a Moldovei întregite*, Iași, 1923.
2. Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Iași – Fond familial “Poni”.
3. Lixandru Gh. *Biografii neretușate*. Editura „Ion Ionescu de la Brad”, Iași, 2007.
4. Mitican I. *Cum s-a născut Parcul Expoziției* (articol publicat în ziarul Lumina din 14 noiembrie 2007).
5. „Opinia”, „Evenimentul”, 1922 - 1923

²¹ Ziarul *Opinia*, 27 octombrie, 1923, Iași

²² Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Iași – Fond familial “Poni”, Mapa “Petru Poni”, dosar 174/1923

9. ASPECTE DIN ISTORIA PRIMELOR VEHICULE FERROVIARE ACTIONATE ELECTRIC CARE AU CIRCULAT PE TERITORIUL ROMANIEI

Daniel Apostol drd. ing. - CFR
prof. dr. ing. D.H.C. Lorin Cantemir

Rezumat: In lucrare se prezinta primele vehicule feroviare actionate electric care au circulat pe teritoriul Romaniei. Printre acestea, un vehicul actionat de la bateria de acumulatori, din 1908, locomotiva diesel-electrica de 2x2200 CP si locomotiva diesel-electrica de 2100 CP.

1. Locomotiva electrica cu acumulatori de 110 kw

In Romania s-au utilizat, in serviciul de manevra, si o serie de locomotive mai rare, ca de exemplu locomotive electrice cu acumulatori. Astfel de locomotive au fost utilizate, in numar de 3, in portul Constanta, fiind fabricate intre anii 1908 – 1912.

In depoul Dej putem vedea astazi una din cele trei locomotive electrice cu acumulatori, si anume seria 634, de fabricatie *Allgemeine Elektrizitäts-Gesellschaft* (AEG). In figura 1 se poate vedea aceasta locomotiva.

Caracteristici tehnice principale:

- numar de osii 2;
- ecartament 1435 mm;
- monocabina;
- motoare electrice de

tractiune de c.c. semisuspendate de 55 kw;

- iluminat electric;
- sursa de energie

acumulatori;

Locomotiva este construita tip monocabina pe un sasiu de otel, avind in ambele parti (fata – spate)

Fig. 1. Locomotiva electrica cu acumulatori.

cutiile pentru acumulatori. Sasiul se sprijina prin intermediul unei suspensii cu arcuri in foi pe doua osii. Ambele osii sunt antrenate de cite un electromotor de c.c. cu excitatie serie, cu puterea de 55 kw. Sunt utilizate lagarele cu alunecare (cuzineti), atat la cutiile de unsoare, cit si la electromotoarele de tractiune. In figura 2 se poate vedea suspensia locomotivei.

Ca si echipament electric distingem echipament electric de forta: electromotoarele de c.c. cu excitatie serie, reostate de putere, controlerul de comanda, aparate de masura

(ampermetru, voltmetru), aparate de protectie si echipament electric pentru iluminat: corpuri de iluminat, aparate de protectie, reostat. Desi are o constructie simpla si utilizeaza ca sursa de energie baterii de acumulatori, aceasta locomotiva a fost tinuta in exploatare mult timp, pina in anul 1980.

Fig. 2. Elemente de suspensie.

2. Locomotiva diesel-electrica 2-Do-1+1-Do-2 de 2x2200 CP

În anul 1936 administrația CFR a comandat la firma “Sulzer AG – Winterthur” cea mai puternică locomotivă diesel-electrică ce se putea realiza în perioada respectivă. Locomotiva a fost livrată în anul 1938 și a fost utilizată ca prototip de încercare, în perioada dintre cele două războaie fiind una dintre cele mai mari și mai puternice locomotive diesel-electrice din lume. Ea a stat apoi la baza construcției locomotivei 060 DA. Administrația căilor ferate române spera ca prin achiziționarea de locomotive diesel-electrice de 2x2200 CP să rezolve problema remorcării trenurilor pe una din cele mai grele secții de remorcare și anume Ploiești - Campina.

Fig. 3. Osia montată și motorul de tracțiune.

S-au făcut probe și încercări pe ruta București - Brașov, locomotiva intrând apoi în parcul de locomotive al depoului CFR Brașov, urmând a fi utilizată pe această rută. Începerea celui de al doilea război mondial a făcut ca locomotiva diesel-electrică de 2x2200 CP să nu mai fie utilizată în scopul pentru care s-a achiziționat, și anume remorcarea de trenuri accelerate și rapide grele pe secția Campina – Brașov. Astfel, după război, până în anul 1947 o întâlnim utilizată ca grup electrogen. Între anii 1950 și 1960, locomotiva va fi transferată depoului București Calători și va remorca trenuri pe ruta București – Brașov. În anul 1964 locomotiva va fi retrasă definitiv din exploatare.

- putere motoare Diesel.....2 x 2200CP;
- diametru roți motoare.....1350 mm;
- diametru roți libere.....1000 mm;
- lungimea locomotivei între tamponare..29.000 mm;
- greutatea locomotivei în serviciu.....230 t;
- greutatea aderentă.....148 t;
- sarcină maximă pe osie.....19 t;
- forță de tracțiune maximă.....36 tf;
- forță de tracțiune unioară.....24,4 tf;
- forță de tracțiune de durată 17,4 tf la viteză de 48 km/h;
- viteză maximă.....100 km/h.

Locomotiva a fost construită din două unități cuplate tip 2-Do-1 + 1-Do-2 seria DE 2-241-001, respectiv DE 2-241-002 și avea următoarele caracteristici tehnice:

În figura 4 este prezentată această locomotivă. Echipamentul electric și partea mecanică a locomotivei au fost livrate de către firmele “Brown”, “Boveri & C Baden”

și “Henschel und sohn Cassel”. Locomotiva era practic constituită din două unități identice, construite de tip autoportant, cu o cabină la unul din capete.

Sub sasiul unei unități se găsesc 7 osii, din care 2 sunt alergătoare, 4 motoare și 1 purtătoare. Osiile alergătoare formează un boghiu, ca în figura 5. Osiile motoare au câte un electromotor de c.c. cu excitație serie semisuspendat (fig.6) și sunt montate direct pe sasiu prin intermediul unei suspensii cu arc în foi. Ca un element specific locomotivei, remarcăm cablurile de alimentare ale electromotoarelor de tracțiune ce au un traseu prin exteriorul sasiului. Sursa de energie electrică era un generator de c.c. capabil să

debiteze 2700 A la 400 V, generator antrenat de către un motor diesel Sulzer, de 2200 CP, tip 12LDA31, cu 12 cilindri în linie, supraalimentat. Supraalimentarea motorului diesel era făcută de două turbosuflante, ce alimentau fiecare câte șase cilindri. Motorul Diesel și sistemul de transmisie electrică a locomotivei a servit ca model pentru locomotivele Diesel-electrice seria 060 – DA. După retragerea din

Fig. 4. Locomotiva diesel-electrica de 4400 CP.

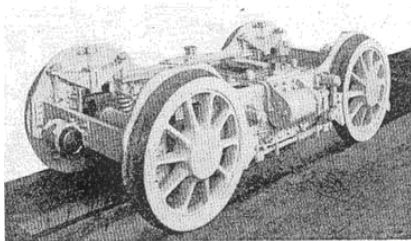

Fig. 5. Osiile alergatoare.

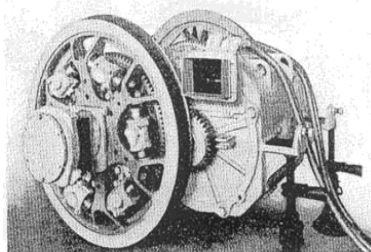

Fig. 6. Osie motoare.

circulație, locomotiva a intrat în patrimoniul Muzeului CFR, fiind în prezent expusă la depoul Dej.

3. Locomotiva diesel-electrica 060 DA 001 de 2100 CP

În anul 1956 CFR comanda industriei elveteiene construirea unei noi locomotive Diesel-electrice și astfel începând cu anul 1959 CFR primește în parc 6 locomotive diesel-electrice de 2100CP, seriile 001 – 006. Aceste șase locomotive au fost fabricate de Schweizerische Lokomotiv und Maschinenfabrik din Winterthur. Din anul 1960 la uzinele Electroputere Craiova, în colaborare cu UCM Resita și Întreprinderea de osii și boghiuri Caransebes, se începe fabricarea locomotivei **Diesel-electrice 060 – DA**,

Fig. 7. Locomotiva diesel-electrica DA 001.

aceasta fiind identică cu cele șase livrate de elvețieni și este produsă pe baza licențelor firmelor: Sulzer, SLM și Brown Boveri, astfel:

- construcția motorului Diesel – “Sulzer Freeres Winterthur”;
- echipamentul mecanic și pneumatic – “Swiss Locomotive & Machine”;
- echipamentul electric – “Brown Boveri & C Baden”.

Locomotiva este destinată remorcarii trenurilor de călători

si marfa pe sectiile de circulatie neelectrificate ale cailor ferate romane. In fig. 7 este prezentata prima locomotiva diesel-electrica tip 060 DA de 2100 CP fabricata in Elvetia si anume seria 001, in prezent aflata in depoul DEJ. Locomotiva diesel-electrica de 2100 CP a fost

construita cu o cutie autoportanta, cu doua cabine de conducere pe capete, fiind utilizata la manevra, remorcarii trenurilor de calatori si a trenurilor de marfa.

Caracteristici tehnice:

- codificare:
o <i>generala</i> : 060 – DA (100 km/h), 060 – 6 <i>osii motoare</i> , D – locomotive diesel, A – tip locomotiva;
o <i>particulara</i> (cu numere): 60 – nr. locomotiva – cifra de control.
- formula osiilor: Co – Co;
- ecartamentul: 1435 mm;
- lungimea între fetele tampoanelor: 17.000 mm;
- latimea maxima: 3.000 mm;
- inaltimea maxima (de la nivelul ciupercii sinei): 4.270 mm;
- ampatamentul boghiului: 4.100 mm;
- ampatamentul total: 12.400 mm;
- distanta între pivotii boghiului: 9.000 mm;
- diametrul rotilor cu bandaje noi: 1.100 mm;
- diametrul rotilor cu bandaje semiuzate: 1.060 mm;
- greutatea maxima, locomotiva complet alimentata: 116,3t ;
- viteza maxima: in linie curenta: 100 km/h;
- raza minima de inscriere in curba:
• <i>in linie curenta</i> : 275 m;
• <i>in depouri</i> : 100 m.
- anul fabricatiei: 1959 (DA).

electrice tip 060 DA de 2100 CP.

Locomotiva diesel-electrica tip 060 DA de 2100 CP a fost una din cele mai produse locomotive in lume, peste 2400 de bucati, fiind exportata, pina in anul 1990, in multe tari, printre care Bulgaria, Polonia si China. Si un lucru foarte interesant este ca dupa anul 1990, o intilnim frecvent in tari din vest, unde este inca utilizata pe linii secundare si industriale(Italia, Spania, etc.).

4. Concluzii

Romania a stiut dintotdeauna sa faca un pas inaintea multor state cu traditie, si sa rezolve multe din problemele tehnice ale vremii. Astfel, indrazneste sa comande si sa exploateze locomotive diesel-electrice de mare putere, cind in Europa doar Franta isi permitea acest lucru. Asa apare pe calea ferata romana locomotiva diesel-electrica 2-Do-1+1-Do-2 de 4400 CP, locomotiva ce va ramine un simbol in calea ferata romana si care a influentat productia viitoare de locomotive diesel-electrice a Romaniei – aparitia locomotivei diesel-

Bibliografie

1. **C. Isac.** Locomotiva diesel-electrica 060 DA, Ed. Centru de documentare si publicatii tehnice M.C.F. Bucuresti, 1969.
2. www.cfr.ro
3. www.faur.ro
4. www.electroputere.ro
5. www.derbysulzer.com

10. PÂNZARUL MOLDOVENESC NAVĂ COMERCIALĂ ȘI DE LUPTĂ ÎN TIMPUL LUI ȘTEFAN CEL MARE ȘI SFÂNT

Botez Daniel ing. diplomat inginerie navală și navigație
Botez Doru Cdor (r) dr. ing.

Rezumat. Datorită condițiilor economice dar și militare din vremea domniei lui Ștefan cel Mare și Sfânt, flota moldovenească a luat o amploare deosebită. Lucrarea scoate în evidență faptul că pânzarul moldovenesc a fost o navă puternică din toate punctele de vedere, care a asigurat efectuarea comerțului maritim, dar și apărarea cetăților și a căilor mariti-me moldovenești. În lucrare sunt evidențiate date tehnice cunoscute ale acestei ambarcațiuni, fotografii și schițe după care a putut fi reconstituit.

Multe cuvinte frumoase și emoționante au fost scrise de istorici pentru a caracteriza domnia marelui principe Ștefan cel Mare trecut la veșnica odihnă acum cinci veacuri. Una dintre ele - și dintre cele mai puțin cunoscute - datează de acum peste șase decenii și aparține cuiva care a cercetat cu pasiune și devotament literatura și arta acelei vremi, profesorul Emil Turdeanu. Asupra cuvintelor sale se cade să luăm aminte, mai cu

seamă în ziua de azi: „Opera lui Ștefan cel Mare a crescut printr-un efort tenace și de lungă durată. Ea ne apare azi cu atât mai mare, cu cât greutățile din care ea s-a rupt au fost mai aspre și cu cât ea răsfrânge mai limpede, până în cele mai risipite amănunte, voința de creație a unui om de geniu”.

În timpul celor 47 de ani de domnie, marele voievod al Moldovei, Ștefan cel Mare și Sfânt, a încheiat 20 de tratate internaționale, dintre care nouă sunt legate de activitatea comercială. Ștefan cel Mare și Sfânt acordă privilegii atât negustorilor brașoveni cât și liovenilor (Suceava, 3 Iulie 1475) sau ungurilor (Suceava, 10 Iulie 1475), polonezilor sau lituanienilor (Hârlău, 12 Iulie 1499), „să vină în Moldova cu toate negoațele lor și mărfurile lor, să cumpere și să vândă, plătind vamă dreaptă, cu condiția ca aceștia... să plătească vama după cartea de drepturi ce le-am scris și le-am dat”.

Pentru o mai bună fluctuație a mărfurilor importate, tranzitate sau exportate, precum și din punct de vedere militar, Moldova era împărțită în Țara de Sus și Țara de Jos, ce cuprindeau mai multe ținuturi și târguri. Printre altele, se aflau ca importanță comercială și militară, ținutul Covrului, cu târgul și schelele Galațiului, ținutul Chilieii și al Cetății Albe, ținutul Soroca care cu târgul ei era cetate pe Nistru în legătură cu Tighina și cu Cetatea cea mare de la Liman. În preajma acestor cetăți, în lungul

Nistrului umbla drumul de negoț de la Liov înspre cetatea Mării. În lungul Siretului era al doilea drum mare către cetatea Chiliei. Mărfurile, dintre cele mai diverse, care circulau pe aceste drumuri erau pentru export, import sau pentru transport cu pânzare (veliere moldovenești) pe Marea Neagră. De bunul mers al negoțului, siguranța și de starea drumurilor se interesa însuși domnitorul.

Un loc deosebit în activitatea domnitorului l-a ocupat cetatea Chiliei, port de o excepțională valoare militară și comercială. Se cunoaște că cetatea era dorită atât de Matei Corvin cât și de sultanul Sublimei Porți, precum și de domnul Țării Românești, Radu cel Frumos, care, de altfel, ducea o politică filoturcă. Pentru a preîntâmpina viitoarele expediții a celor amintiți, la 23 ianuarie 1465 Ștefan cel Mare cucerește Chilia, iar peste 5 ani, la 27 februarie 1470, devastează și incendiază porturile dunărene, mai ales marele centru comercial al Brăilei, apărând în acest fel portul Chilia și ajutând și la dezvoltarea Galațiului, târg care va cunoaște de la această dată o ascensiune continuă.

Fig.1 Pânzar moldovenesc din sec. XV.

Importanța strategică și comercială a Cetății Albe și Chiliei, principalele porturi maritime ale Moldovei medievale, sunt sugerate și de însemnările informatorului Hunberg Hans Tucher, călător interesat, în anul 1478 prin Moldova. Și de la Liov,

drumul se îndreaptă spre Moldova. Spre Suceava, distanța era de 30 de mile (1 milă germană = 7,5 km n.a.). De la Suceava spre Cetatea Albă (port la mare), un oraș la capătul Moldovei, distanța era de 40 de mile germane. Cele două orașe aparțin lui Ștefan Voievod, domn creștin al Moldovei. Prin țara sa se poate călători în pace. Toate acestea, presupun și existența unei puternice flote, construită și manevrată de moldoveni, flotă care, pe timpul domniei lui Ștefan cel Mare efectua incursiuni îndrăznețe, transporta trupe și materiale de război având, nu odată, rol important în câștigarea luptelor.

Flota comercială și-a purtat pavilioanele cu cap de zimbru și stele pe Dunăre, Marea Neagră și Mediterana. Continuând vechea tradiție a constructorilor de nave, Ștefan cel Mare dezvoltă șantierele navale de la Cetatea Albă și Chilia, căci lemn se găsea din belșug. Lucrătorii de corăbii căutau mai ales stejarii moldovenești și îi laudau a fi pentru nave, mai buni decât oricare alt lemn, dar și mai tari împotriva cariilor. Iar pentru catarge găseau brazi înalți și drepiți ca lumânarea, pe care muntenii îi purtau pe apele Bistriței și Siretului.

Moldova maritimă, cu porturile Cetatea Albă și Chilia, era singura opozantă și pe mare turcilor, după ce în 1475 cetatea genoveză Caffa, fusese ocupată de turci și comerțul genovez în Marea Neagră încetează. Flota militară și comercială a Moldovei menține legături strânse cu cetatea genoveza, unde trăiau și români. Această flotă era formată dintr-o singură categorie principală de nave, cunoscute sub numele de pânzare moldovenești. Acest tip de navă este descrisă de Comandorul C. Ciuchi în anul 1904, cu mențiunea că se reproduce o stampă procurată de Grigore M. Sturza în secolul trecut, copie pe care este reprodușă mai jos.

Iată și descrierea pe care o face Ciuchi. „*Vasele moldovenești pe la anul 1500 aveau aproape forma corăbiilor de pe Dunăre ce se văd și azi. Prova era înaltă și întoarsă ca la gondole (fig.2), pupa tăiată drept și terminată cu două coarne, care serveau probabil pentru legarea bastimentului. Cârma era o ramă solidă, câte una în fiecare bord, întărită cu fier la pană (partea inferioară a unei rame care execută propulsia ambarcațiunii), care se lățește în extremitatea inferioară. Vasul are punte. Copastia (bordură de lemn sau de metal montată la partea superioară a parapetului sau a balustradei bordajului unei nave) e închisă numai în parte, probabil pentru a putea servi de rame. Pe punte se văd două bastoane susținute de două straiuri (parămă vegetală sau din metal care susține un arbore de navă împiedicându-l să se încline spre pupa navei). Acestea constituie, desigur, adăpostul oamenilor de serviciu. Un catarg simplu și o vergă țin o velă înfășurată. Vela pătrată este cu mai multe serii de terțarole (porțiuni dintr-o pânză de navă care se strânge prin înfășurare pentru a reduce suprafața de pânză expusă vântului) și bastimentul este reprezentat după luarea terțarolei (reducerii suprafeței velei), în momentul manevrei. Marinarii au costumul național: căciulă, cămașă cu mâneci large. Echipajul era format, probabil din 5-6 marinari necesari manevrării velor și un cârmaci. Velatura era compusă dintr-o velă pătrată pentru navigație cu vânt de pupa și o velă pe spetează pentru vânt travers*” (fig. 1).

Pavilionul este roșu, având un cap de bour cu o stea cu cinci raze între coarne cu o lună nouă în stânga sus și o stea cu cinci raze în dreapta sus. Aceste arme ar

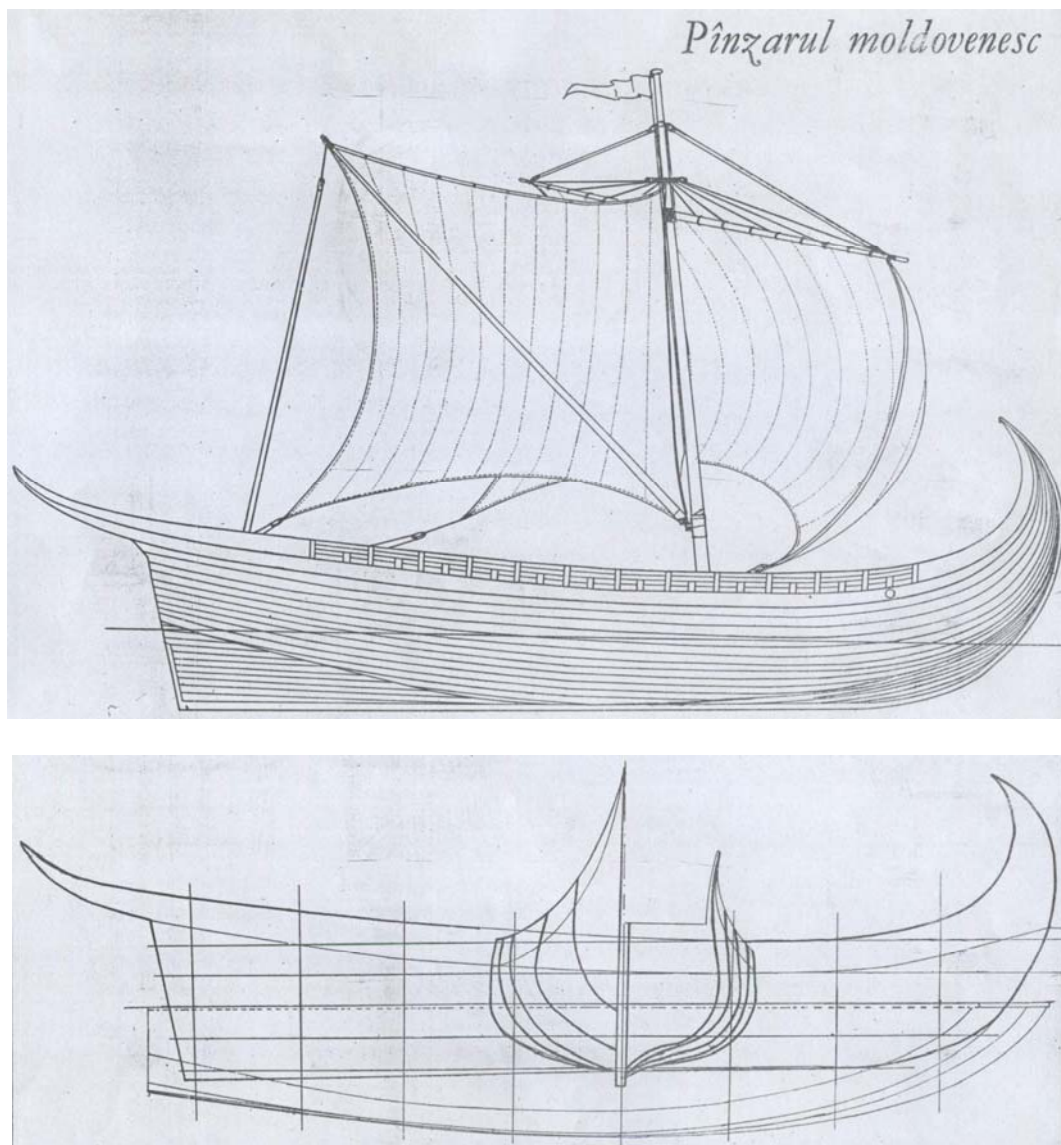

Fig. 2 Secțiune transversală și longitudinală într-un pânzar moldovenesc.

corespunde lui Ștefan cel Mare și Sfânt, după o piatră aflată la Muzeul arheologic din Odesa. Aceasta este într-adevăr singura stampă, dar nu și singurul document cu o asemenea navă. La mănăstirea Sucevița, pictată în anii 1595-1596, se păstrează o frescă și o icoană cu două nave cu pavilion moldovenesc, dacă nu identice, cel puțin ciudat de asemănătoare cu pânzarul nostru. Prova este înaltă și ușor curbată înapoi,

asemeni navelor de comerț romane din sec. II e.n. în reprezentări de pe pietre funerare sau mozaicuri bizantine mai târzii destul de des întâlnite. Iată, deci, un element de continuitate romană în construcțiile navale, preluat mai apoi de navele otomane.

Un astfel de tip de provă se întâlnește în Marea Neagră, mult mai agitată decât Marea Marmara, Egee sau chiar Mediterana și se poate întâlni și astăzi la navele costiere turcești de tipul „*cehirne*” sau la lotcile pescărești mari. Însemnele moldovenești, cel puțin în privința culorilor, sunt prezente la aproape toate reprezentările de nave din picturile bisericesti din sec. XV-XVI, de la Râșca, Humor, Moldovița, Voroneț, Neamț etc. Portul ce îl numim astăzi „*național*” este de fapt portul de zi cu zi al locuitorilor fostei Dacii. Într-adevăr, pânzarul moldovenesc, așa cum este el prezentat în documentele vremii era o navă solidă construit din stejar și avea o lungime de 29,2 m, o lățime de 8 m și un pescaj de 2,8 m (fig. 2). Luându-ne după caracteristicile de construcție și mai ales după raportul dintre lungimea navei (L) și lățimea ei (B) (aprox. 3,5), putem spune fără frica de a greși că pânzarul moldovenesc deși era folosit și în luptă, era mai de grabă o navă destinată transportului de mărfuri. Aceasta se poate observa și din desenele de construcție ale pânzarului, observând că nava este foarte încăpătoare (pentru a încăpea cât mai multe mărfuri) și nu suplă cum este o navă echipată pentru luptă, care are un raport lungime/lățime $L/B = 7 \div 9$, pentru a atinge viteze mari, dar și pentru a fi foarte manevrabilă, calități indispensabile unei nave de luptă. Deplasamentul unui pânzar nu depășea 40 tone, deplasament de loc neglijabil pentru acea vreme. Propulsia era asigurată în principal cu vele, iar în perioadele fără vânt cu rame. Nava era dotată cu două vele, una pătrată poziționată pe o vergă, care se putea desfășura prin coborâre. Aceasta era folosită în special atunci când vântul sufla din zona pupa (*partea din spate a navei*). O a doua velă era tot o velă pătrată, susținută de un ghiu (o vergă orientată spre pupa și care are rolul de a susține vela orientată spre pupa, în așa fel încât aceasta să primească cât mai mult vânt din direcția bordului (*de la travers*). Manevra velor se făcea cu școte și fungi (*manevre din parâme vegetale care folosesc la manevra velor*). Schimbarea direcției de mers se făcea cu ajutorul a două cârme rudimentare, care aveau forma unor rame pentru vâslit, dar de dimensiuni mai mari și erau întărite la partea inferioară (la pana ramei) cu metal. În bordaj, imediat sub copastie (*balustradă*) erau practicate niște degajări folosite pentru introducerea ramelor, atunci când situația o cerea ca nava să fie propulsată cu rame. Astfel de situații erau: atunci când nu era vânt, când navigau prin locuri foarte strâmte sau când se executau manevrele de acostare sau plecare de la cheu. Forma corpului navei (*coca*) arată că nava avea o bună stabilitate pe mare (fig 2). Se observă că forma corpului nu era nici cu fundul plat, așa cum se construiesc și astăzi navele pentru fluviu, dar nici cu fundul rotund, ceea ce ar fi făcut ca nava să aibă un ruliu (*balans în plan transversal*), care la valuri mari, în furtună, ar fi pus-o în mare pericol de a se răsturna. Coca are o formă specială care elimină aceste pericole, dar și conferă o suprafață mare (o rezistență mare) la acțiunea vântului dintr-un bord, deci are o mult mai mică derivă la mers înainte. Toate aceste caracteristici îl făcea apt pentru a naviga în mări considerate îndepărtate pentru acea vreme ca Marea Egee și Marea Mediterană.

Putem astfel afirma cu siguranță că moldovenii au avut în veacul al XV-lea o flotă deloc neglijabilă, alcătuită din nave de construcție proprie. Aceasta nu înseamnă că prezenta reconstituire epuizează problema, pânzarul fiind redat fidel în izvoarele existente. În încheiere afirm cu toată tăria că în sec. XV-XVI, pânzarul moldovenesc, a fost o navă de veche tradiție română, ce a influențat construcțiile navale din zona răsăriteană a Marii Negre.

Bibliografie

1. **Rezachevici C.** Despre începutul domniei lui Ștefan cel Mare - București, 2001, p. 535-539.
2. **Rezachevici C.** Dimensiunea dinastică a politicii externe a lui Ștefan cel Mare, în “*Revista de Istorie a Moldovei*”, nr. 3 , 2004.
3. **Gorovei Șt.** 1473 – un an-cheie al domniei lui Ștefan cel Mare și Sfânt, în “*Ștefan cel Mare și Sfânt. 1504 - 2004*”,
4. **Iorga N.** Studii asupra Chilie și Cetății Albe. București, 1899.
5. **Giurescu C. C., Giurescu D.C.** Istoria Românilor volum II (1352-1606). Ed. Științifică și Enciclopedică București (1976).

11. DIN MISTERELE CREAȚIEI

Ing. Paul-Emil Rașcu

Rezumat: Se prezintă două legi descoperite empiric de către cercetători, nedemonstrabile matematic, în macrocosmos pentru calculul distanțelor dintre Soare și planetele Sistemului Solar și în microcosmos modelul atomului după Rutherford -Bor.

Spre surprinderea oamenilor de știință se constată că atât în macrocosmos cât și în microcosmos natura urmează unele legi, care nu sunt logic demonstrabile, dar care totuși observate, par a arăta puterea Creatorului pentru utilizarea unor relații pe cât de simple pe atât de inexplicabile.

1. Enigme în macrocosmos. Distanțele planetelor de la Soare în Sistemul nostru Solar

Prin anul 1722, doi astronomi, J.D.Titius (nume latinizat) și J.E.Bode, lucrând separat, au descoperit relația, care permite calcularea distanțelor medii exprimate în unități astronomice (1UA= 150 mil.km) dintre Soare și fiecare din planetele cunoscute ale Sistemului nostru Solar (SS). Considerând o progresie geometrică cu rația 2 (dublare), începând cu 0 și formată din primii 10 termeni, respectiv:

0 1 2 4 8 16 32 64 128 256

și înmulțind fiecare termen cu 0,3 și adăugând termenul 0,4, se pot calcula astfel distanțele medii ale planetelor față de S. Relația descoperită de Titius-Bode, deși nu are o fundamentare teoretică, are și o exprimare matematică: $D = 0,4 + 0,3 \cdot 2^n$, unde exponentul n capătă pe rând valorile: - ∞ , 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 și 8. Distanțele dintre S și planetele SS calculate în UA cu relația Titius-Bode și efectiv măsurate exprimate în UA sunt redate comparativ în Tabela 1. Întrucât toate planetele se rotesc în jurul S pe orbite mai mult sau mai puțin eliptice, distanțele măsurate reprezintă valori medii, dar care, cu toleranțe admisibile, corespund surprinzător de bine cu distanțele calculate prin relația Titius-Bode, confirmând valabilitatea acestei relații, exceptând însă valorile din coloanele planetelor Neptun și Pluto, care necesită explicații aparte.

Prima “surpriză” pentru astronomii acelor timpuri a fost că la distanța de 2,8 UA de la S lipsea orice astru de dimensiuni semnificative. Abia prin anul 1800 astronomul G.Piazzi a descoperit în spațiu la această distanță, prezența unui inel de asteroizi de dimensiuni reduse în număr de cca. 100.000 care orbitează în jurul S. Presupunând a fi inițial rămășițele unei planete sfărâmate într-un eveniment cosmic, asteroizii constituie în fapt fragmente de materie astrală care, datorită atracției gravitaționale exercitată de marea planeta vecină Jupiter, nu s-au putut acretiza în timp, dar prezența lor confirmă și în acest caz valabilitatea relației lui Titius-Bode. Perseverența, ingeniozitatea și numeroasele calcule efectuate de

astronomi, au permis identificarea în timp și completarea șirului de astre din SS. Astfel planeta Uranus a fost descoperită în anul 1781 de W.Herschel, planeta Neptun a fost

Tabela 1 (cu cunoștințele anterioare).

Planetele Sist.Solar	Mer-cur	Venus	Terra	Marte	Aste-roizi	Jupiter	Saturn	Ura-nus	Nep-tun	Pluto
Valorile lui n	$-\infty$	0	1	2	3	4	5	6	7	8
Dist.S-pl UA.T-B	0,4	0,72	1	1,6	2,8	5,2	10,0	19,6	38,8	77,2
Dist.S-pl UA.efec. masurate	0,383	0,723	1	1,524	2,8	5,203	9,539	19,19	30,06	39,53

descoperită în anul 1846 de Le Verrier și de J.G.Galle, iar Pluto a fost descoperit în anul 1930 de A.Lowel și W.Pickering. S-a spus la vremea respectivă că planetele menționate au fost găsite de astronomi “în vârful peniței” cu care și-au desăvârșit calculele respective.

A doua “surpriză” în Tabela 1 constă în faptul că niciuna dintre planetele Neptun și Pluto nu se situează față de S la distanțele calculate prin relația T-B, dar și că distanța de la S până la planeta Neptun de 38,8 UA calculată prin relația T-B, prezintă o valoare foarte apropiată de distanța, de această dată efectiv măsurată, de 39,529 UA indicată în coloana lui Pluto, anomalii care sugerează eventualitatea unor evenimente cosmice majore petrecute anterior în SS. Cu elementele de care dispunem, încercăm să înțelegem în lumina cunoștințelor actuale, cauzele anomaliilor cosmice ale planetelor Neptun și Pluto. Situația permite să se creadă că planeta Neptun, situată la distanța calculată prin relația T-B de 38,8 UA, a fost ciocnită de un asteroid “rătăcitor prin spațiu” (situație frecventă în Cosmos văzând urmele impacturilor acestora pe Lună) cu dimensiuni semnificative fiind împinsă pe o orbită mai apropiată de S, iar pe orbita lui Neptun astfel eliberată, a fost captat astrul Pluto. Impactul asteroidului cu Neptun a avut loc probabil într-o poziție centrală a conturului aparent al planetei păstrând astfel una din cele mai mici excentricități ale orbitei proprii (0,009) dintre toate planetele SS. Asteroidul a avut desigur și un mare conținut de Fe, rămânând probabil în cea mai mare parte înglobat în masa planetei Neptun, determinând astfel majorarea densității medii (masa volumică) respective la $1,70 \text{ g/cm}^3$ și a intensității câmpului gravitațional la ecuator la $11,38 \text{ m / s}^2$ (prin comparație, pentru planetele Uranus, Saturn și Jupiter aceste caracteristici au valorile 1,3; 0,69; $1,31 \text{ g/cm}^3$ și respectiv valorile 8,34; 8,83; $22,70 \text{ m / s}^2$). Consecințele acestui eveniment cosmic au determinat noua orbită a planetei Neptun, a cărei distanță de S măsurată efectiv este în prezent de 30,06 UA (4496,6 mil. km) determinată de echilibrul dintre forța centripetă de atracție gravitațională a S și de forța centrifugă rezultată de mișcarea de revoluție a planetei în jurul S. Distanțele dintre S și planetele SS, calculate în UA cu relația Titius-Bode în

noua configurație a SS, redate comparativ cu distanțele efectiv măsurate până la S exprimate în UA, sunt cuprinse în Tabela 2.

În lumina noilor cunoștințe obținute în configurația Sistemului nostru Solar, a avut loc și întrunirea recentă a Uniunii Internaționale a Astronomilor care luând în considerare caracteristicile astrului Pluto net deosebite de acelea ale celor mai

Tabela 2 (cu cunoștințele actuale).

Planetele Sist.Solar	Mer-cur	Ve-nus	Terra	Marte	Aste-roizi	Jupi-ter	Sa-turn	Ura-nus	Nep-tun	Pluto	Planeta X
Valorile lui <i>n</i>	$-\infty$	0	1	2	3	4	5	6	~6,5	7	8
Dist.S-pl UA.T-B	0,4	0,72	1	1,6	2,8	5,2	10,0	19,6	31,1	38,8	77,2
Dist.S-pl UA.efec. masurate	0,387	0,723	1	1,524	2,8	5,203	9,539	19,19	30,06	39,53	?

îndepărtate planete ale SS și anume:

- *Prezența nefirească în șirul marilor planete gazoase-lichide ale SS a astrului Pluto (nu Pluton) cu dimensiuni reduse (mai mici decât ale Lunei), format din roci solide și gheață;*

- *Mișcarea proprie de revoluție siderală retrogradă;*

- *Orbita proprie cu cea mai mare excentricitate (0,248) dintre planetele SS.*

Cea mai mare înclinare a planului orbitei proprii pe planul eclipticei ($17^{\circ}9'$) și înclinarea cea mai mare a planului ecuatorului propriu cu planul orbitei sale ($>50^{\circ}$), a hotărât să reconsidere caracterul de planetă a astrului Pluto, care prin elementele menționate este mai apropiat de categoria cometelor decât de aceia a planetelor Sistemului nostru Solar. Odată cu interpretarea anomaliilor legate de abaterea planetei Neptun de la “*legile*” care guvernează în Cosmos și totodată cu eliminarea din șirul planetelor SS a astrului Pluto, a apărut firesc interesul astronomilor de a identifica și cea de-a 9-a planetă a Sistemului nostru Solar.

Cercetările astronomilor de la Jet Propulsion Laboratory și de la Naval Laboratory din SUA au sesizat prezența unor abateri remarcate între anii 1810 și 1910 în orbitele înregistrate ale planetelor Uranus și, ulterior, și a lui Neptun, care își pot găsi explicația numai în atracția gravitațională a unei alte planete, pe care au denumit-o planeta X (cu semnificația de planetă necunoscută și nu a zecea planetă). Noua planetă semnalată dincolo de orbitele planetelor cunoscute în SS s-ar situa după calculele întocmite la o depărtare de S de cca.80 UA (cca. 12.000 mil.km) și ar avea o durată a revoluției siderale de cca.800 ani. Faptul că de la ultimele observații făcute în anii susmenționați abaterile constatate în orbitele planetelor Uranus și Neptun nu s-au mai repetat, se datorează necesității parcurgerii unei orbite complete a planetei X, respectiv

a unei durate de cca 800 de ani până când vor fi îndeplinite condițiile repetării abaterilor gravitaționale sesizate anterior.

În Tabela 2 se mai observă, ca o primă coincidență, că pentru valoarea exponentului $n = 8$ folosit în relația Titius-Bode pentru calculul distanței până la S de 77,2 UA, aceasta este foarte apropiată de valoarea de 80 UA apreciată de astronomii din SUA pentru planeta X. Încercările autorului prezentului material de a aprecia “legitatea” duratelor de revoluție siderale în ani a planetelor cunoscute și a planetei X, cunoscând că și la baza legii lui Titius-Bode a fost posibil, în special, pentru planetele mari și îndepărtate de S, să se observe că distanțele respective ale acestora urmează o progresie geometrică cu rația 2. Pentru aglomerația planetelor mici și mai apropiate de S, a fost necesar să se utilizeze și alți 2 parametri de corecție nedemonstrabili, respectiv 0,4 și 0,3, care aparțin de “*flerul*” autorilor respectivi și care la distanțele mari de la S ale planetelor îndepărtate, nu afectează sensibil rezultatele obținute.

Bazat pe calcule și reprezentări grafice a evoluției unor parametri specifici ale planetelor SS, am putut stabili valoarea de 767,65 ani pentru durata unei revoluții siderale a planetei X, care s-a dovedit apropiată de valoarea de 800 ani indicată de astronomii americani. În așteptarea îndeplinirii condițiilor optime de determinare a parametrilor specifici planetei X, se prezintă în Tabela 3 pentru toate planetele cunoscute în prezent, dar și pentru planeta X, îndeplinirea postulatului legii a 3^a a lui Kepler și anume: “*Cubul semiaxei mari a orbitelor planetelor este proporțional cu patratul duratei de revoluție*” ceea ce revine în a observa că raportul acestor doi parametri este constant pentru toate planetele SS.

Tabela 3 (cu cunoștințe în avans).

Planetele Sist.Solar	Mer-cur	Ve-nus	Terra	Marte	Jupi-ter	Sa-turn	Ura-nus	Nep-tun	X	
									SUA	Auto-rul
Semiaxa 3 Mare. UA	0,387 ³	0,723 ³	1 ³	1,524 ³	5,203 ³	9,539 ³	19,19 ³	30,06 ³	80,0 ³	77,2 ³
Durata 2 Rev.Ani	0,241 ²	0,615 ²	1 ²	1,881 ²	11,86 ²	29,46 ²	84,01 ²	164,79 ²	800 ²	767,6 ²
Raport constant	1	1	1	1	1	1	1	1	0,8	0,78

Cu această ultimă verificare satisfăcută și de planeta X, urmează să ne înarmăm cu răbdare în întâmpinarea momentului așteptat și a nu uita, intervalul dintre anii 2610 și 2710. Este doar vorba de numai 6 -7 secole, o clipă în eternitatea Cosmosului!

2. Enigme în microcosmos. Modelul atomului după Rutherford- Bohr

Pe baza unor cercetări minuțioase efectuate în laboratoare, savanții Rutherford și Bohr au putut prefigura modelul tip al atomului de materie. Acesta se compune în principiu dintr-un nucleu central conținând un număr de particule cu sarcini electrice

elementare pozitive denumite protoni și un număr egal sau chiar mai mare de particule de masă egală, dar fără sarcină electrică numite neutroni, care prin forța de atracție a maselor contribuie la stabilitatea nucleului atomului.

Un număr de particule cu sarcină electrică elementară negativă, numite electroni, în număr egal cu numărul de protoni aflați în nucleu, se rotesc în jurul nucleului atomului pe conturul a maximum 7 sfere concentrice (sau mai puține) notate convențional cu literele K, L, M, N, O, P și Q având diametre din ce în ce mai mari, corespunzând însă unor nivele de energie din ce în ce mai mici spre sferele exterioare. Sub această formă atomul de materie este neutru din punct de vedere electric și numai în cazul unui număr diferit dintre protonii din nucleu și numărul electronilor circumscrisi, atomul poate manifesta o sarcină electrică sub forma de ion pozitiv sau negativ. Cele maximum 7 sfere corespunzătoare unor nivele graduale de energie nu pot conține în mod normal decât un număr limitat de electroni și numai prin bombardamente cu diverse particule puternic accelerate, pot primi sarcini electrice suplimentare, care însă vor fi pierdute în scurt timp, eliberând surplusul de energie. Numărul maxim de electroni situați în mod normal pe sferele de energie corespund unei legi nedemonstrabile științific. Se consideră astfel șirul normal al primelor 7 numere și anume:

1 2 3 4 5 6 7

Se multiplică fiecare număr cu el însuși (ridicare la patrat) și se dublează fiecare număr astfel obținut rezultând șirul:

2 8 18 32 50 72 98

Fiecare din aceste cifre reprezintă numărul maxim de electroni care se pot afla pe fiecare din succesiunea celor 7 sfere concentrice situate în jurul nucleului atomului. Relația poate fi exprimată prin formularea matematică următoare:

$$N = 2n^2$$

unde n poate căpăta valorile de la 1 până la 7.

Și de această dată putem fi uimiți de a constata existența unor legi în natură inexplicabile științific și totuși valabile și cât se poate de reale. Numărul total de electroni la elementul cel mai complex din natură, este de 92 în cazul uraniului, ei orbitând în jurul nucleului central pe mai multe sfere de energie, dar niciodată în număr mai mare decât acel indicat prin relația susmenționată. În laboratoare s-au creat în mod artificial și elemente numite transuranice, conținând mai mulți electroni printre care plutoniul are 94 de electroni, mendeleviu are 101 electroni etc. În mod normal fiecare atom are tendința de a se combina cu electronii altor atomi pentru a-și completa numărul maxim de electroni pe sferele sale de energie. Aceste legături între atomi, care se manifestă numai între electronii elementelor, reprezintă combinațiile chimice ale corpurilor. De la aceste legi fac însă excepție gazele nobile, la care sferele de energie

din exteriorul atomului lor sunt completate cu numărul maxim de electroni și nu mai pot primi alți electroni. Din acest motiv aceste gaze sunt foarte stabile chimic.

Bibliografie

1. **Bradford S.M.** Sistemul Solar și familia Soarelui. Nat. Geogr.e. 08.1990.
2. **Bradford S.M.** New Eyes on the Univers. Nat. Geogr.e. 01.1994
3. **Filipaș T.** Călătorind prin Univers. Craiova. Ed. Scris.Rom.1989.
4. **Gamow G.** O planetă numită Pământ. Buc. Ed.Științifică.1968.
5. **Hermann J.**Atlas de l'Astronomie. Paris. Encycl. D'Aujourd'hui. 1995.
6. **Oparin I.** Viața în Univers. Buc. Ed. Științifică. 1961.
7. **Rașcu P.E.** Planetologie comparată. Buc. Ed. Acad.Rom.1996.
8. **Sângeorzan I.** Ghidul Cosmosului. Vol.1,2. Buc. Ed.Minerva,1980.
9. **Stavinschi M.** Cometa Shumaker Levy. Buc. Știință și Tehnică. dec. 1994.
10. **Turcu V.** Gravitatea și Universul. Cluj.Nap. Ed. Dacia. 2001.
11. + + + Anuarul Astronomic. Buc. Acad. Română. 1995.
12. + + + Cea de a 10^a planetă. RFG. Darmstadter Echo 08.2005.

**IV. FILOSOFIE,
SOCIOLOGIE,
DREPT
prin prisma cucuteniană**

1. MIHAI EMINESCU ȘI FILOSOFIA STATULUI ȘI A DREPTULUI ÎN CULTURA ROMÂNEASCĂ

Emil Gheorghe Moroianu; prof.univ.dr.
Director al Institutului de Cercetări Juridice
„Academician Andrei Rădulescu” al Academiei Române.

Rezumat. Mihai Eminescu este Totul. Atunci când, cu ceva două mii de ani în urmă, Protagoras din Abdera proclama că omul este măsura tuturor lucrurilor, probabil că, îmi place să speculez, avea în vedere nu atât omul, cât pe Dumnezeu. Căci Acesta, Atotcreator, este cel ce conferă măsură (și ontică, și valorică) tuturor celor ce sunt create sau încă necreate și existând doar în potență. Și numai întrucât omul se îndumnezeiește devine el însuși măsură. Atunci când afirmăm că Eminescu este Poetul și este măsura stării de poezie în cultura noastră, aceasta numai întrucât Eminescu s-a înpoetizat.

Atunci când inventaria savant predicatele lui Dumnezeu, Dionisie pseudo-Areopagitul infirma orice predicție afirmativă cu privire la esența Acestuia, căci orice judecată de tip afirmativ presupune, ca punct de fugă, *omul*, o categorie istorică, existențială, calitățile mult prea pământești ale acestuia din urmă, or Dumnezeu este o *supra-categorie*. Ca atare, pseudo-Areopagitul a preferat o teologie negativă. Ce am putea să mai afirmăm despre Mihai Eminescu dincolo de faptul că el însuși este un *supra-poet*?

Să purcedem spunând că Eminescu este măsura criticilor și a comentatorilor săi, pe de o parte; și tot Eminescu, pe de altă parte, presupune a fi cântărit predicând asupra-i note distincte ce-i acordă o individuație am spune absolută în spațiul culturii noastre, cel puțin.

Putem doar, în termeni de relaționare, să afirmăm, la modul cel mai simplu și sigur totodată, că Eminescu este *Poetul și Filosoful*.

Cu riscul chiar de a provoca în mod imediat o judecată dubitativă asupra nevoii sau ne-nevoii actuale de poeți și filosofi. Mai sunt oare poeții buni la ceva? Și ce să facem cu filosofii? Măcar Napoleon - în 1798, în campania sa din Egipt, pregătindu-se pentru bătălia pentru Cairo - putea ordona adunarea măgarilor și a celor 141 de oameni de știință (printre care geometrul Monge, fizicienii Conte și Hassenfratz, chimistul Berthollet, zoologul Geoffroy-Saint-Hilaire, medicul-chirurg Dubois-tatăl, astronomul Beuchamp), ingineri (ca cei de drumuri și poduri, în frunte cu Girard și Lepere, ca cel de mecanică și hidraulică, anume Cecile, ca cel de instrumente matematice Lenoir-fiul, sau orologierul Lamaître), literați (Villoteau și Rigel), gravorul Fouquet, pictori ca Redoute, desenatori în frunte cu Dutertre, elevi ai Școlii de Politehnică din Paris²³) într-o singură grămadă la adăpostul armelor căci aveau un anume rost în a cucerii alte spații decât cele teritoriale²⁴.

²³ Vz. Gheorghe Eminescu, *Napoleon*, vol. I, București, Edit. Lumina Lex, 1997, p. 101 – 102.

²⁴ *Ibidem*, p. 102.

Îl iubesc însă pe Eminescu și pentru faptul că aparține, dacă judec după oareșce standarde subculturale de actualitate, unei grupări de oameni cu ocupații „fără noimă”, s-ar spune.

Că Eminescu este *Poetul*, nu încerc să comentez; este suficientă mărturia tuturor celor ce iubesc și apreciază poezia sa, literatura sa, chiar și dectrații de astăzi ce par a „împăca” astfel de resentimente de ordin subiectiv cu „cerințe” ale unui așa-numit sau așa-înțeles post-modernism²⁵.

Că Eminescu este *Filosoful* este iar o stare de grație ce rezultă din profunzimea ideaticii sale prinse în versuri, dar și prin creativitatea sa filosofică prezentă în traduceri și comentarii sale păstrate mult timp în manuscrise, sau în jurnalistică sa politică²⁶.

După cum se observă, am și particularizat domeniul de filosofare al lui Eminescu: filosofia și teoria dreptului și a statului. Sau poate, mai degrabă, am delimitat domeniul de filosofie al lui Eminescu convenabil mie ca teoretician și filosof al dreptului, altfel spus îmi asum riscurile unei proiecții subiective asupra unui aspect al gândirii eminesciene, fără însă a respinge alte spații teoretice profund marcate de geniala creativitate a filosofului Mihai Eminescu.

Începând cu anul universitar 1871 – 1872, Eminescu, în perioada studiilor sale vieneze, frecventase cursurile de *Filosofia dreptului* (*Rechtsphilosophie*) ale profesorului Lorenz Jacob von Stein²⁷, profesor de drept administrativ, dar și de economie politică, care l-a avut ca student, printre alții, și pe economistul Friedrich von Wieser, cel ce avea să fie mai târziu șeful Școlii austriace de economie și care va impune conceptul de *imputare* (*Zurechnung*), concept ce, mai târziu, printr-un alt mare vienez, profesorul de drept Hans Kelsen, avea să pătrundă și în limbajul

²⁵ Vz., mai ales, în ceea ce privește aprecierile presei scrise de Mihai Eminescu, comentariul succint al lui Nicolae Manolescu, în volumul său *Istoria critică a literaturii române (5 secole de literatură)*, Pitești, Edit. Paralela 45, 2008, p. 400, col. II.

²⁶ Avem în vedere ediția critică întemeiată de către Perpessicius, și anume publicistica: Mihai Eminescu, *Opere*, București, Edit. Academiei (vol. IX - 1980 (activitatea publicistică perioada 1870 - 1877) desfășurată la „Albina”, „Familia”, „Federațiunea”, „Convorbiri literare” și „Curierul de Iași”; coord.: Petru Creția; stud. introd.: Al Oprea); vol. X – 1989 (publicistica dintre 1 noiembrie 1877 – 15 februarie 1880, desfășurată la ziarul „Timpul”; coord.: Dimitrie Vatamaniuc); vol. XI – 1984 (publicistica pe perioada 17 februarie – 31 decembrie 1880, la același organ de presă „Timpul”, volum realizat sub aceeași coordonare ca și vol. X); vol. XII – 1985 (publicistica tot la „Timpul”, dar pe perioada dintre 1 ianuarie - 31 decembrie 1881, același coordonator de volum, ca și cele două anterioare); vol. XIII – 1985 (publicistica eminesciană desfășurată pe perioadele 1882 – 1883 și 1888 – 1889, în cadrul gazetelor „Timpul”, „România liberă”, și „Fântâna Blanduziei”; coordonator tot Dimitrie Vatamaniuc); vol. XIV – 1983 (cuprinzând traduceri filosofice, istorice și științifice ale lui Eminescu, resp. de ed.: Petru Creția)). De asemenea, vz.: Al. Oprea, *În căutarea lui Eminescu gazetarul*, București, Edit. Minerva, 1983; Mihai Eminescu, *Statul. I – Funcțiile și misiunea sa* (antolog., pref., n. și coment.: D. Vatamaniuc), București, Edit. SAECULUM I.O., 1999.

²⁷ D. Vatamaniuc, *Publicistica lui Eminescu (1870 – 1877)*, Iași, Edit. Junimea, 1985, p. 6.

conceptual juridic²⁸. Tot aici, Eminescu frecventase cursurile de drept roman ale profesorului Rudolf von Ihering²⁹, „cel mai important reprezentant al dreptului roman din vremea sa”³⁰, cursul profesorului Heinrich Siegel de *Istorie a Imperiului german și a dreptului* (*Deutsche Reich- und Rechtsgeschichte*); tot aici, la Universitatea din Viena, predase și profesorul Ludwig Gumpłowicz, întemeietorul teoriei sociologice a statului. După cum, în anul universitar 1873 – 1874, Eminescu urmase cursuri de drept ale unor reputați profesori ai Universității din Berlin, precum, se pare³¹, Dernberg (*Instituții și Istoria și antichitățile dreptului roman*), Beseler (*Despre dreptul public în orașele Americii septentrionale*), Behrend (*Izvoarele dreptului german*)³².

Ca să ne reîntoarcem la perioada studiilor vieneze, acesta este momentul la care Eminescu receptase ideologia juridică a profesorului von Stein, reprezentant al romantismului juridic vienez³³, doctrină acceptabilă pentru fundamentarea unui punct de vedere conservator cu privire, în mod deosebit, la esența și funcțiile statului. Nu este un fapt singular însușirea și susținerea de către Eminescu a organicismului juridic ca teorie. În istoria dreptului nostru se cunosc disputele legate de experiența producerii Codului Calimach (1816 – 1817), primul cod de ramură în cultura juridică românească, „cel mai occidental până la 1821”³⁴, experiență codificatoare ce a însemnat o

²⁸ William M. Johnston, *Spiritul Vienei. O istorie intelectuală și socială 1848 – 1938* (trad.: Magda Teodorescu), Iași, Polirom, 2000, p. 94; vz. și Erich Zöllner, *Istoria Austriei (De la începuturi până în prezent)* (trad.: Adolf Ambruster), (ed. a VIII-a), vol. II, București, Edit. Enciclopedică, 1997, p. 568.

²⁹ D. Vatamaniuc, *op.cit.*, p. 6.

³⁰ Erich Zöllner, *op.cit.*, p. 569. Eminescu va fi fost *ausserordentlicher Hörer* (auditor extraordinar, cu drept numai de a audia cursuri, fiindu-i însemnată prezența la cursuri într-un *Index lectionum*, dar fără dreptul de a se prezenta la examene) la cursul de *Instituții și istorie a dreptului roman* (*Institutionen und Geschichte des römischen Rechtes*) al celebrului profesor von Ihering (G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu*, București, Edit. „Cultura Națională”, 1932, p. 173 și 175).

³¹ George Călinescu, în *op.cit.*, se îndoieste totuși asupra respectării angajamentelor lui Eminescu de a frecventa cursurile la care s-a înscris.

³² Institutul de Lingvistică, Istorie literară și Folclor al Universității „Al. I. Cuza” din Iași (coord.: Gabriela Drăgoi ș.a.), *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, Edit. Academiei, 1979, p. 314 – 315; vz. și G. Călinescu, *op.cit.*, p. 174 – 175 și 255.

³³ Alfred Fouillée sublinia ca trăsături distinctive ale spiritului juridic german pasiunea istorică în analiza faptelor produse, cultul tradițiilor, cutumelor ca simboluri ale sacrului, transpunerea libertății în și numai prin domeniul moralei, în lipsa acesteia statul rămânând în exteriorul oricărei moralități, înțelegerea dreptului ca născându-se din cutumă și într-o consecvență cu timpul cultural al fiecărui popor, astfel cum pentru Savigny dreptul nu este un produs al arbitrarului, ci un produs al întregului trecut al unui popor, dreptul fiind forța acumulată timp de generații (Alfred Fouillée, *L'idée moderne du droit* (nouvelle édition), Paris, Librairie Hachette, 1923, p. 20 și 32 – 33).

³⁴ Legiuirea Caragea fusese ultimul cod general, normând trei-patru ramuri de drept. Codul Calimach a semnificat trecerea de la orientarea în principal bizantinistă a dreptului nostru românesc spre una modernă de tip occidental, redactorul său principal fiind juristul de origine brașoveană Christian Flectenmacher, considerat cel mai de seamă jurist al Moldovei, profesor de drept, care studiasse la Viena și care utilizeze, la cursurile sale, comentariul lui Franz von

îndepărtare de tradiția locală de origine bizantină, fapt regretat în cercurile politice conservatoare, și totuși semnificând triumful raționalismului juridic vest-erupean de tradiție iluministă, sau, cum mai se afirmă în istoria doctrinei juridice europene, un triumf al *clasicismului juridic* în opoziție cu *romantismul* și *misticismul juridic*³⁵.

Teoria organicismului juridic avea să-și afle o bogată rezonanță în teoria maioreșciană a „*formelor fără fond*”, nu de puține ori Eminescu vituperând lipsa de realism a vieții instituționale contemporane lui, în mod special cu privire la amoralismul și pseudo-parlamentarismul ca stil de politică constituțională („*Toată nerealitatea acestui parlamentarism, pentru toate aceste forme păzite în mod exterior, nu însă după înțelesul care-l au, au făcut pe partidul conservator să ceară în sfârșit realitatea în locul formalismului gol și această suflare realistă, sănătoasă, a dat naștere programului publicat anul acesta*”³⁶).

Eminescu era un bun cunoscător al lui Machiavelli, dar și a utilitarismului lui Jeremy Bentham, amândouă astfel de curente în filosofia dreptului înscriindu-se pe o anume direcție a pozitivismului juridic sau interferând cu acesta, atunci când operatorul fundamental al dreptului devine *utilul* cu sensul de interes individual sau de grup ce se impune interesului țării și corupe sensul corect al guvernării. Un pozitivism însă, pe fond, neagreat de către Eminescu, căci ideologia juridică a unui astfel de pozitivism se fundamentase pe respingerea iusnaturalismului odată cu Revoluția Franceză de la 1789, pe de o parte, iar pe de altă parte, fiindcă fundamentase ideologia juridică a unui individualism juridic dus la extrem de rațiunea modernă proslăvită de Codul civil Napoleon în mod deosebit.

Idealismul juridic modern semnifica, pentru Eminescu, pe linia unui romantism juridic de tip german, împătimit de tradiția voievodală a istoriei noastre, o *des-solidarizare socială*, deschiderea drumului spre tiranie și demagogie politică prin înțelegerea în fapt a libertății ca „*libertate de a exploata, egalitatea e egalitate[a] de a deveni tiran ca și vecinul meu, fraternitatea – un moft ilustrat prin guilotină*”³⁷. Iar

Zeiller, cel ce fusese autorul Codului civil austriac. Christian Flechtenmacher optase pentru și impusese, planul Codului austriac, ceea ce a trezit o anume reacție a unor cercuri boierești conservatoare ce au obținut, în 1833, formarea unei comisii „de specialiști care să corecteze toate dispozițiile din cod care nu concordau cu Basilicalele” (*Istoria dreptului românesc*, vol. II, partea 1 (respons. de volum: Dumitru Firoiu, Liviu P. Marcu), București, Edit. Academiei, 1984, p. 81 și 89; vz. și *Introducere*, la acad. Andrei Rădulescu ș.a., *Codul Calimach* (ediție critică), București, Edit. Academiei (col. „Adunarea izvoarelor vechiului drept românesc scris” - III), 1958).

³⁵ Vz. Julien Bonnecasse, *Science du Droit et Romantisme. Le conflit des conceptions juridiques en France de 1880 à l'heure actuelle*, Paris, Librairie du Recueil Sirey, 1928, **254** (p.687 – 691).

³⁶ Mihai Eminescu, „*Privind la politica noastră...*”, în *Opere*, vol. XI, București, Edit. Academiei, 1984, p. 246 (articol publicat la 15 iulie 1880, în „*Timpul*”, ziar al opoziției în raport cu guvernarea liberală).

³⁷ *Idem*, *Influența austriacă asupra românilor din Principate*, în *Opere*, vol. IX, București, Edit. Academiei, 1980, p. 167 (articol publicat la 1 august 1867, în „*Convorbiri literare*”, fiind primul studiu teoretic publicat de Eminescu și „invocat ca punct de plecare în definirea

autorii-victime ai unui astfel de demagogii sunt însuși alegătorii. Și aceasta deoarece alegătorii, „unii lipsiți de o indispensabilă educație politică, alții zdruncinați în interesele lor prin mărimea impozitelor, alții în fine cu interesele agronomice cele mai vitale la discreția guvernului și adeseori la discreția adversarilor lor, lipsiți apoi de o justiție care, amovibilă fiind, e departe de-a prezenta garanțiile unei puteri judecătorești de sine stătătoare, corolar indispensabil al regimului constituțional, alegătorii, corpuri-corpuri, sunt supuși arbitrariului de partid”³⁸. Ca soluție împotriva efectelor și a domniei demagogiei - „stăpânirea lor <a demagogilor> însemnează domnia brutalității, a viciilor și a ușurinței”³⁹ -, cel puțin a restrângerii fenomenului și supunerea acesteia unui control, Eminescu pledează pentru introducerea *censului* electoral, în modul său de a gândi existența censului electoral nefiind în raport de opoziție cu principiul universalismul votului, ci censul ar reglementa pozitiv efectele dezastruoase ale aplicării principiului egalității absolute în materie electorală. Astfel, afirmă Eminescu, „singura cheazășie însă contra domniei demagogiei este censul, e împărțirea alegătorilor în categorii după importanța lor economică sau intelectuală. De aceea suntem contra sufragiului universal, căci aceasta ridică deosebirea de clase, face ca votul celui cu minte să aibe aceeași greutate cu a celui nerod, c-un cuvânt e exploatarea celui ce are ceva prin cel ce n-are nimic, a celui învățat prin cel ignorant, a celui drept prin cel nedrept. Urmările sufragiului universal se văd în America, unde într-adevăr tot ce nația are mai rău, mai coruptabil, mai mincinos ajunge în Parlament și la Putere, pe când elementele cuminți și drepte, dezgustate de privilegiștea aceasta, nici nu se mai amestecă în viața publică. Și care e urmarea demagogiei? Dezbinare și ură între cetățenii statului, pentru ficțiuni și pentru cinstitele obraze ale d-lor demagogi”⁴⁰. Pentru Eminescu, universalitatea votului nu poate fi pe același plan cu egalitatea votului. Principiul universalității votului se află într-un raport de opozabilitate cu principiul egalității votului, cele două principii nu sunt congruente. Căci, „în practică nu este decât opresiunea mulțimii, a ignoranței, a pasiunilor măgulite și lingușite de demagogi”⁴¹.

Împotriva liberalismului juridic, a convențioanlismului social generat, ideologic, de către J.J. Rousseau prin al său *Contract social*, împotriva absolutizării principiului individualismului juridic ce generează tirania și despotismul dat fiind lipsa de gândire critică a maselor, Eminescu susține organicismul juridic, influențat de prelegerile lui von Stein⁴², ale lui Rodbertus și Albert Schaeffle, Konstantin Franz (unul dintre

concepției social-politice a poetului” (comentariul aparține istoricului și criticului D. Vatamaniuc la vol.cit., p. 591)).

³⁸ *Idem*, *Studii asupra situației*, în *Opere*, vol. XI, București, Edit. Academiei, 1984, p. 27 (publicat în „Timpul”, în februarie 1880).

³⁹ *Idem*, *[Credem ă destul am vorbit...]*, în *Opere*, vol. X, ed.cit., p. 169 (articol publicat la 9 ianuarie 1879, în „Timpul”).

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² Mihai Eminescu preia totuși de la von Stein, care de altfel l-a influențat profund pe Karl Marx, idealizarea societății în raport de opozabilitate cu Statul, dreptul corespunzând ideii de Justiție, dar mai ales teza după care fiecare formă de sociabilitate angajează o proprie specie de

teoreticienii secolului al XIX-lea privind federalizarea Europei occidentale⁴³), considerând însă că într-adevăr asemenea poziții teoretice convin oricărei metodologii adecvate în înțelegerea societății românești.

Conceptul central a unui astfel de organicism juridic este *statul*, Eminescu precizând că „*tot ce ste organic (deci și statul) e supus unor procese analoage de viață...*”⁴⁴. Statul este condiționat, ca existență, de o „*mulțime de factori economici, climatici, etnologici ș.a.m.d.*”⁴⁵. Pentru Eminescu, „*statul, cu treptele și deosebirile lui, e un product al naturii, nu al rațiunii omenești*”⁴⁶. Eminescu explică clar fundamental contractualist al lui J.J. Rousseau ce este esența liberalismului politic, și anume faptul că, în concepția liberalismului politic, statul este produsul unui contract între voințele arbitrare ale locuitorilor, indiferent de originea acestora, de rasa istorică căreia îi aparțin, indiferent chiar de elementele geoclimatice, în timp ce, în concepția conservatorismului politic și a organicismului juridic, statul este considerat a fi „*un product al naturii, determinat pe de o parte prin natura teritoriului statului, pe de alte prin proprietățile rasei locuitorilor*”⁴⁷, iar idea de construcție a statului constă în teza armonizării intereselor naționale („*...idea statului, idea armoniei intereselor naționale*”⁴⁸).

Teza organicistă a statului va fi preluată și dezvoltată în explicațiunea sa de către Eminescu și într-un articol publicat într-un editorial în „*Timpul*” (18 iulie 1880), cu referire la lucrarea lui Petre Teulescu, *Revoluția și revoluționarii*⁴⁹. Pentru Eminescu, una din evidențele științelor contemporane lui este îndepărtarea, depășirea pragului („*a căzut stavila*”) care separa în mod absolut viața socială de viața biologică, regnul biologic de regnul social. Ca atare, consideră Eminescu, se poate înțelege esența societății, a statului în primul rând, prin utilizarea unui raționament de analogie între biologic și social. Astfel, ca model explicativ al statului, a naturii acestuia și a vieții statale poate fi utilizat, ca prototip, stupul de albine sau mușuroiul de furnici. Desigur, societatea biologică – mușuroiul de furnici și roiul de albine conviețuind într-un stup –

drept, iar fiecare ordonare juridică a dreptului unei comunități sociale corespunde spiritului unui astfel de grup social (vz. Georges Gurvitch, *Éléments de sociologie juridique*, Paris, Aubier editions Montaigne, MCMXL, p. 61).

⁴³ D. Vatamaniuc, *Eminescu despre funcțiile și misiunea statului*, prefață la vol. Mihai Eminescu, *Statul. I. – Funcțiile și misiunea sa, ed.cit.*, p. 5.

⁴⁴ Mihai Eminescu, [„*În ședință Senatului...*”], în *Opere*, vol. IX, *ed.cit.*, p. 285 (articol publicat în „*Curierul de Iași*”, la 10 decembrie 1876).

⁴⁵ *Idem*, [„*Nu ne pare bine...*”], în *Opere*, vol. X, *ed.cit.*, p. 105 (art. publicat la 2 septembrie 1878, în „*Timpul*”).

⁴⁶ *Idem*, [„*Credem că destul am vorbit...*”], în *vol. cit.*, p. 169.

⁴⁷ *Idem*, [„*Esprimită în termenii cei mai generali...*”], în *Opere*, *vol.cit.*, p. 315 (art. Publicat la 17 august 1879, în „*Timpul*”).

⁴⁸ *Idem*, [„*N-ar fi greu de polemiyat...*”], în *Opere*, vol. XI, *ed.cit.*, p. 40 (articol publicat la 23 februarie în „*Timpul*”).

⁴⁹ În comentariul său la acest editorial al lui Eminescu, publicat în ziarul „*Timpul*” în 18 iulie 1880, D. Vatamaniuc notează că Eminescu dorise să confere o anume rigoare filosofică evocării romanțate a Revoluției Franceze de la 1789 de către Petre Teulescu, cu vituperarea demagogiei falșilor revoluționari.

nu cunosc instituții ale Puterii precum parlamentul, nu cunosc o normare socială a activităților de societate, dar avem, în schimb, revelația unei ordini naturale și a unei siguranțe naturale a activității fiecărui membru al unei astfel de societăți biologice („...omul va vedea ușor că statul regulat pe care-l au albinele și furnicile nu este decât prototipul în mic al statului omenesc; va recunoaște apoi că, deși în mușuroaie și stupi nu există parlament, nici codice scris, nici gazete, totuși domină acolo o ordine naturală, o repartitie a muncii, o despărțire în clase, un serviciu al siguranței publice chiar”⁵⁰).

Așadar, statul nu este creat în baza unui *pactum societatis* prin trasarea astfel a unei bariere politice între o stare naturală și una politică, printr-un aranjament și printr-o convenție socială; statul „nu este un product al rațiunii, ci al naturii”, afirmă Eminescu în același studiu editorial⁵¹. Secolul al XVIII-lea fusese un secol raționalist prin excelență, notează Eminescu, secol ce a căzut în imensa eroare de a-și baza construcțiile doctrinare despre stat pe precepte stabilite *a priori*, un suficient motiv de generare de fenomene de anarhie socială și conflicte sângeroase între state. Cultul raționalismului juridic în înțelegerea naturii statului a deturnat de fapt atenția veritabilei doctrine de la observarea armoniei sociale ca fiind caracteristica societăților primitive. Or, este deosebit de important a se releva o astfel de armonie a intereselor diferitelor clase, iar rolul adevărat al omului politic este tocmai de a „descoperi mijlocul pentru a le pune în armonie”⁵². Așadar, „statul este un product al naturii și nu al instituțiilor convenționale”, ca atare „trăinicia unui stat nu atârână de legile scrise pe cari le are”⁵³, cum de altfel și popoarele „nu sunt produse ale inteligenței, ci ale naturii”⁵⁴, așadar Eminescu respingând contractualismul social în explicarea constituirii poporului, în genere a oricărei forme de comunitate socială.

Teoria fundamentală sprijinită, argumentată și reiterată de-a lungul întregii activități publicistice de către Eminescu este aceea că statul se constituie ca un „așezământ” natural („al naturii”), și nu poate fi explicat ca produs al vreunei rațiuni sociale ce-și propune aglutinarea indivizilor prin încheierea unui *pactum societatis*⁵⁵.

Plecând, de altfel, de la o discuție privind obiectul sociologiei ca disciplină științifică, Eminescu va afirma rituos că astfel cum în sociologie operăm cu legi fixe ale faptelor sociale, tot astfel trebuie considerat că „statul trebuie să existe și e supus

⁵⁰ Mihai Eminescu, *Revoluția și revoluționarii*, în *Opere*, vol. cit., p. 252.

⁵¹ *Ibidem*, p. 253.

⁵² *Ibidem*, p. 254.

⁵³ *Idem*, {„<Românul> găsește ocazie...”}, în *Opere*, vol. X, ed.cit., p. 163 (articol publicat la 22 decembrie 1878, în „Timpul”).

⁵⁴ *Idem*, *Influența austriacă asupra românilor din Principate*, în *Opere*, vol. IX, p. 164 (articol publicat la 1 august 1876, în „Convorbiri literare”).

⁵⁵ *Ibidem*, p. 166. Pentru Eminescu, o astfel de manieră a concepe statul este absolut modernă: „pentru noi statul e un obiect al naturii care trebuie studiat în mod individual, cu istoria, cu obiceiurile, cu rasa, cu natura teritoriului său, toate acestea deosebite și neatârând câtuși de puțin de liberul arbitru al indivizilor din cari, într-un moment dat, se compune societatea” (*idem*, [„Esprimită în termenii cei mai generali...”], în *op.cit.*, vol. X (articol publicat la 17 august 1879, în „Timpul”).

unor legi ale naturii, fixe, îndărătnice, neabătute în cruda lor consecință”⁵⁶. Dacă ideea directoare a individului este triumful propriei sale voințe în realizarea aspirațiilor printr-o indiferență în raport cu restul societății, statul presupune, în dezvoltarea naturii sale organice, realizarea ideii armoniei multiplelor interese individuale sau de grup. Din punctual de vedere al organicismului juridic în înțelegerea naturii statului, acesta, statul, nu consideră clasele sociale ca formate din indivizi ce-și urmează propria lor voință juridică în realizarea intereselor pur individuale, ci un complex de organe sociale acționând ca un singur individ - *națiunea*⁵⁷. Din perspective statului, toate clasele sociale sunt egale ca importanță, funcția sa, a statului, constând în stabilirea unui echilibru armonic între aceste clase, crearea așadar a unei armonii sociale⁵⁸. Funcția realitării unei stabilități armonice între clasele sociale se dublează prin funcția de protecție socială pe care statul trebuie să o acorde clasei productive, cea care, prin munca sa, produce materiile brute pentru activitatea economică, în corespondență cu impunerea claselor superioare a unei activități în folosul clasei producătoare, spre compensarea socio-economică a acesteia din urmă⁵⁹, cu înțelegerea totodată că „*orice stat are nevoie de clase puternice*”⁶⁰. Realizarea acestor funcții ale statului înțeles din perspectiva organicismului juridic presupune înțelegerea statului „*ca o unitate absolută, a monarhiei juridice*”⁶¹.

Dacă prima teză asupra căreia Eminescu revine mereu spre a-i explicita repetitiv fundamentul logic este cea a caracterului organic al statului, cea de-a doua teză, consecință a afirmării logice a primeia, este cea a monarhiei constituționale ca regim politic valid. Însăși dezvoltarea istorică și faptică a națiunii noastre validează justetea tezei conform căreia „*monarhia constituțională, că instituțiunile reprezentative totuși constituiesc cea mai bună formă de guvern ce ar putea să aibă țara. Pentru că, cu toate defectele innăscute acestei forme de guvern, tot ea ne poate da administrațiunea cea mai bună putincioasă și mai ales pentru că ea constituie un instrument puternic de progres și de luminare a unui popor*”⁶², suficient motiv, cel puțin sub aspect declamativ, pentru care, afirmă Eminescu revendicativ, „*voim monarhia constituțională...*”⁶³, citând, argumentativ, din discursul președintelui Constituanței de la 1866, M. Kostaki cu privire la regimul monarhic constituțional „*carele singur poate garanta României consolidarea statului și binfacerile unui guvern stabil*”⁶⁴.

⁵⁶ *Idem*, *Icoane vechi și noi. I. Actualitatea*, în *op.cit.*, vol. X, p. 17 (articol publicat în „Timpul”).

⁵⁷ *Idem*, *Influența austriacă asupra românilor din Principate*, în *op.cit.*, vol. IX, p. 164.

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ *Ibidem*.

⁶⁰ *Idem*, [„*Drumurile s-au troienit...*”], în *Opere*, vol. X, *ed.cit.*, p. 17 (articol publicat la 11 decembrie 1877, în „Timpul”).

⁶¹ *Idem*, *Influența austriacă asupra românilor din Principate*, în *op.cit.*, vol. IX, p. 167.

⁶² *Idem*, [„*Ziarul „Românul” se ocupă...*”], în *op.cit.*, vol. XI, p. 35 (articol publicat 22 februarie 1880, în „Timpul”).

⁶³ *Idem*, *Statul. I. – Funcțiile și misiunea sa* (antolog., pref., n. și coment.: D. Vatamaniuc), *ed.cit.*, p. 79.

⁶⁴ *Idem*, *Studii asupra situației*, în *Opere*, vol. XI, *ed.cit.*, p. 23 (material publicat în „Timpul”, în numerele din 17, 19, 21, 22 ;I 24 februarie 1880) (subl.în text îi aparține lui Mihai Eminescu).

Organicismul juridic manifestat de către Mihai Eminescu în modul de înțelegere a naturii statului se reflectă și asupra modului de înțelegere a naturii legii și legislației, cu certe influențe și din perspective ideologiei juridice a Școlii istorice germane a dreptului. Astfel, pentru Eminescu, legea trebuie să fie expresia cerințelor istorice ale unui popor în concordanță cu „*spiritual timpului*”: „*Condițiunea de viață a unei legi, garanția stabilității sale e ca ea să fie un rezultat, o expresiune fidelă a trebuințelor unui popor și tocmai de aceea dreptul de a formula acele trebuințe, în articole și paragrafe este, după spiritual timpului nostru, al popoarelor. Un popor – oricum ar fi el – are dreptul de a-și legiui trebuințele și tranzacțiunile ce rezultă neapărat din acele trebuințe, reciprocitatea relațiunilor sale; într-un cuvânt: legile unui popor, drepturile sale nu pot purcede decât din el însuși. Alt element străin, esențial, diferit de al lui, nu-i poate impune nimica; și dacă-i impune, atuncia e numai prin superioritatea demnă de recunoscut a individualității sale, cum, d.es., au impus francezii românilor*”⁶⁵.

Eminescu pledează pentru ca legislația unui popor să fie în concordanță cu conceptual-valoare de *just*, de *dreptate* al respectivei comunități sociale (popor), conceptele-valori pe care se clădește legislația scrisă și care, totodată, o validează urmând a fi considerate numai în măsura în care concordă cu *spiritual* poporului⁶⁶, în mod liber cu voința acestuia⁶⁷, ceea ce aduce aminte de tema romantismului german și a Școlii istorice a dreptului, conceptul de *Volksgeist*, respingând, dintr-o astfel de perspectivă, legislația modernă a României ca fiind străină cerințelor noastre naționale⁶⁸. Tocmai de aceea, consideră Eminescu, este necesar un studiu aprofundat asupra „*dreptului viu*” ca *drept cutumiar* „*recunoscut de toți și necontestat de nimenea*”⁶⁹.

Critica lui Eminescu în ceea ce privește neconsiderarea spiritului poporului în procesul de elaborare a legii se fundamentează, în spiritul celor înșușite din doctrina vieneză și berlineză a dreptului din perioada perioplurilor sale la Viena și Berlin, a lecturilor sale de drept, și pe respingerea categorică a unui drept natural invariabil în timp și spațiu, cultura fiecărui popor amprentând modul în care trebuie concepută arta legislativă.

Eminescu respinge ideea așa-numitelor principii eterne ale dreptului, atrăgând atenția că „*acele principii, așa-numite eterne, nu sunt juridice, ci morale. (...) Dreptul însă – după natura sa – e pozitiv, adecă stabilit de oameni după natura lor individuală, după scopurile ce urmăresc, după nevoile cu cari au a se lupta,*

⁶⁵ *Idem*, *Ecuilibrul*, în *op.cit.*, vol. IX, p. 92 -93 (material publicat la 22 aprilie/ 4 mai și 29 aprilie / 11 mai 1870, în ziarul „Timpul”).

⁶⁶ „Legislațiunea trebuie să fie aplicarea celei mai înaintate idee de drept pusă în raport cu trebuințele poporului, astfel însă încât esplicarea ori aplicarea drepturilor prin lege să nu contrazică spiritul acestora” (*ibidem*, p. 93).

⁶⁷ *Ibidem*, p. 96.

⁶⁸ „Legile noastre sunt străine; ele sunt făcute pentru un stadiu de evoluțiune socială care în Franța a fost, la noi n-a fost încă” (*idem*, *Icoane vechi și icoane noi*, *stud.cit.*, în *op.cit.*, vol. X, p. 19).

⁶⁹ *Idem*, [„<Românul> combate ideile emise de noi...”], în *vol.cit.*, p. 138 (articol publicat la 11 octombrie 1878, în „Timpul”).

*după timp și împrejurări și, asemenea individelor, scopurilor, nevoilor, timpului și împrejurărilor, dreptul adevărat e supus unei neconținute mișcări, e trecător*⁷⁰.

Mihai Eminescu și-a expus pozițiile sale teoretice privind statul și dreptul în numeroase articole de presă, mult mai multe decât la cele ce am făcut referință. Multe din ideile sale au rămas în manuscris, până la ediția critică Perpessicius. Sunt idei și poziții desigur expuse sau care au fost concepute spre a fi expuse în jurnalistică sau politică, de opoziție.

Ceea ce este important a se reține este faptul că astfel de idei și teorii privind statul și dreptul nu au fost determinate de partizanatul politic al lui Eminescu, de relațiile sale cu „*Junimea*”, cu cercurile politice conservatoare, nu au fost expuse de pe o simplă poziție de mercenar, ci reflectă o profundă cunoaștere a istoriei naționale. Eminescu a achiesat la teoria „*formelor fără fond*” urmare a unor puternice argumente teoretice.

Chiar dacă nu a susținut examene de promovare la Universitățile din Viena și Berlin, a citit cu interes cursurile profesorilor, și nu numai. Sigur, Mihai Eminescu nu a fost, în mod formal, un jurist, un om de drept, dar uimește prin seriozitatea argumentelor sale teoretice în domeniul filosofiei și teoriei generale a dreptului și a statului. A fost consecvent în cadrul ideologiei juridice pe care a promovat-o, însușindu-și-o temeinic, aprofundat.

Organicismul juridic însușit și susținut de către Eminescu este îndreptat împotriva absolutizării principiului individualismului juridic liberal, și mai ales opus demagogiei politicianilor, demagogia fiind considerată de către Eminescu, reiterăm, ca fiind cea mai cumplită tiranie și generând despotismul politic. Eminescu a preferat, cu convingerea sa teoretică, să pledeze pentru un **solidarism juridic** *avant la lettre*.

Putem să fim sau putem să nu fim de acord cu organicismul său juridic, cu apropierea sa de Școala istorică germană a dreptului, dar nu putem nega argumentele sale teoretice și contribuțiile sale sub acest aspect la dezvoltarea unei filosofii românești a dreptului.

⁷⁰ *Idem*, [„*Tot în n-rul nostru...*”], în *vol.cit.*, p. 428 (manuscris nr. 2264).

2. CONCEPTUL DE DREPT ȘI VALIDITATEA DREPTULUI

Emilian CIONGARU, asist.univ,
Universitatea „Titu Maiorescu” București,
drd. al Institutului de Cercetări Juridice „Andrei Rădulescu”
al Academiei de Științe a României.

Rezumat. Conceptul de validitate a dreptului este conținut de definiția conceptului de drept fiind caracterizat prin trei concepte: sociologic – având ca obiect validitatea socială; etic – având ca obiect validitatea morală și juridic – având ca obiect validitatea juridică. Aceste trei concepte ale validității sunt corespondentele a trei elemente ale conceptului de drept: eficiența socială, corectitudine a conținutului și legitatea autoritară. Analizând toate aceste elemente s-a conturat definiția juridică a dreptului ce conține principii pe care se pot construi argumente în vederea luării deciziilor de către juriști pentru aplicarea legii.

1. Conceptul de drept⁷¹. Elemente ale conceptului de drept

Conviețuirea în societate presupune impunerea membrilor acesteia anumite conduite absolut necesare coexistenței lor, conduite asupra cărora își exercită acțiunea mai multe categorii de norme sociale, cele mai importante fiind normele juridice.⁷² „Dreptul este principiul de direcție, de coeziune socială, el dă societății caracterul de definit, de coerență.”⁷³

Uzual, termenul de drept desemnează, în genere, următoarele sensuri:

a) *dreptul obiectiv* – totalitatea normelor juridice, adică a regulilor de conviețuire socială instituite în societate.

b) *dreptul pozitiv* – acea parte a dreptului obiectiv aflată în vigoare la un moment dat care reprezintă dreptul aplicabil, obligatoriu, dus la îndeplinire la nevoie prin forța publică sau forța coercitivă a statului.

c) *dreptul subiectiv* – reprezintă facultatea, prerogativele, obligațiile ce-i revin unei persoane și posibilitatea de a-și apăra împotriva terților drepturile lezate.

În jurul conceptului de drept problema principală este constituită de raportul dintre drept și morală⁷⁴, raport care are față în față două categorii de teorii fundamentale concurente:⁷⁵

- teoriile pozitivistice; care susțin teza separației ce presupune ca definiția conceptului de drept să nu includă elemente morale,

- teoriile non-pozitivistice; care susțin teza conexiunii ce presupune că definiția conceptului de drept să conțină și elemente morale.

„Morală indică o datorie, dar nu impune o regulă; în schimb dreptul are un caracter coercitiv puternic subliniat de sancțiunile care-l însoțesc”⁷⁶

⁷¹ *Jus est ars boni et aequi* (Dreptul este arta binelui și a echității)

⁷² S. Popescu, *Teoria generală a dreptului*, Ed. Lumina Lex, București, 2000, p.121.

⁷³ N. Popa, *Teoria generală a dreptului*, Ed. CH Beck, București, 2008, p.29.

⁷⁴ S. Popescu, *Teoria generală a dreptului*, Ed. Lumina Lex, București, 2000, p.124.

⁷⁵ R. Alexy, *Conceptul și validitatea dreptului*, Traducere de Adriana Cinta, Ed. Paralela 45, 2008, p. 11-12.

Pentru a putea defini cât mai exact sau cât mai adecvat conceptul de drept trebuie puse în legătură trei elemente esențiale: *legitatea autoritară, eficiența socială și corectitudinea conținutului* iar, în funcție de modul în care se valorifică semnificația relativă a acestor elemente, se pot constitui diferite abordări conceptuale ale dreptului.⁷⁷

Astfel, cine atribuie semnificații numai corectitudinii conținutului și nu se oprește și asupra legității autoritare și eficienței sociale obține numai un concept pur al dreptului iar în caz contrar, se obține un concept pur pozitivist al dreptului.

2. Validitatea dreptului

Elementelor definitorii ale conceptului de drept (*legitatea autoritară, eficiența socială și corectitudinea conținutului*), le corespund trei elemente ale conceptului de validitate a dreptului și anume: *conceptul sociologic, conceptul etic și conceptul juridic*.⁷⁸

2.1. Validitatea socială

Conceptul de validitate socială presupune faptul că o normă este validă din punct de vedere social dacă ea este respectată sau dacă nerespectarea ei este sancționată prin aceste acțiuni atingând eficiența socială a dreptului. O normă juridică poate fi respectată în măsură diferită așa cum și nerespectarea respectivei norme poate fi sancționată în măsură diferită, consecința fiind că valoarea socială a unei norme este o problemă de măsură, aceasta fiind și una din perspectivele de cercetare a eficacității validității sociale.⁷⁹

O a doua perspectivă a cercetării eficacității validității sociale este aceea că poate fi recunoscută luând ca bază două criterii: respectarea sau nerespectarea normei. A treia perspectivă este aceea că nerespectarea normelor de drept are consecința constrângerii fizice prin forța coercitivă a statului. Astfel, validitatea socială reprezintă de fapt formele de realizare a dreptului⁸⁰ care, în mod concret, are loc prin două forme (modalități):

A - realizarea dreptului prin activitatea de respectare și executare a legilor. Normele juridice reprezintă întotdeauna „comandamente” sau „ordine” ale statului. În acest sens, pentru ca acestea să fie respectate și dreptul să-și atingă scopul, normele juridice trebuie să fie aduse la cunoștința publică.

B - aplicarea dreptului de către autoritățile și instituțiile publice.

Normele de drept edictate trebuie însă și urmărite în executarea lor, ceea ce presupune implicarea directă a unor autorități publice în procesul de realizare a dreptului.

⁷⁶ M. Voinea, *Sociologie generală și juridică*, Ed. Holding Reporter, București, 1997, p.111

⁷⁷ R. Alexy, op.cit., p.21.

⁷⁸ Idem, op.cit., p.109.

⁷⁹ Idem, op.cit., p.110.

⁸⁰ N. Popa, op.cit., p.187.

Caracteristicile actelor de aplicare a dreptului în raport cu activitatea normativă sunt:

a) – actul de aplicare a dreptului are valoarea unui fapt juridic, provocând nașterea, modificarea sau stingerea unui raport juridic;

b) – actele de aplicare se deosebesc de actele normative și în ceea ce privește condițiile formale de valabilitate. Putem afirma că nu există o *regulă* în *regula* de aplicare a dreptului.

2.2. Validitatea etică (morală)

Validitatea morală constituie obiectul conceptului etic de validitate în sensul că validitatea unei norme de drept natural sau de drept rațional se bazează numai pe corectitudinea conținutului ei fără a ține seamă de eficiența socială sau de legitatea ei autoritară.⁸¹ Acest concept etic de validitate a dreptului fundamentează teoriile dreptului rațional și ale dreptului natural.

Teoria dreptului natural, apărută încă din antichitate, dar bine conturată în Evul Mediu și în perioada Renașterii este concepută ca ceva mai presus de om și societate, care se impune dreptul pozitiv.⁸²

Așadar, această concepție pleacă de la ideea că dreptul se manifestă în două ipostaze: *dreptul pozitiv* – elaborat omenesc și *dreptul natural* – dedus din firea lucrurilor, etern, absolut, imuabil.

Teoria dreptului rațional susține că dreptul rațional, constituit cu ajutorul logicii și al rațiunii, stă la temelia dreptului pozitiv, impus de societate și exprimat prin norme și reguli ce se impun, la rândul lor, prin lege. Numai așa se poate justifica autoritatea legislativă și respectul liber consimțit în fața acestei autorități.

2.3. Validitatea juridică

Obiectul conceptului juridic de validitate îl constituie validitatea juridică. Cele două concepte; sociologic și cel etic de validitate nu trebuie să includă întotdeauna, în mod necesar, caracteristici ale altor concepte de validitate (sunt concepte pure), dar în cazul conceptului de validitate juridică, dacă un sistem de norme sau o singură normă nu are un minim de eficiență socială acele norme nu sunt valide din punct de vedere juridic.⁸³ Deci, în mod necesar, conceptul de validitate include elementele ce constituie conceptul de validitate socială fiind vorba astfel, despre un concept pozitivist al validității juridice. În cazul în care mai include și elemente ale conceptului de validitate etică atunci se poate vorbi despre un concept non-pozitivist al validității juridice. În lipsa elementelor conceptelor de validitate socială sau morală poate exista și un concept de validitate juridică în sens restrâns ce are la bază numai caracteristici specifice ale validității juridice căpătând astfel caracter contrar conceptelor de validitate morală sau socială. Prin urmare se poate observa existența a două probleme principale ale conceptului juridic de validitate: *una internă și alta externă*.

I. Problema internă

⁸¹ R.Alexy, op.cit., p.111.

⁸² S.Popescu, op.cit., p.45

⁸³ R.Alexy, op.cit., p.112.

Problema internă conduce la problema elaborării normei de bază ce presupune faptul că validitatea legală rezultă direct din definiția validității juridice, problemă internă care duce la problema „normei de bază”.

Norma de bază⁸⁴ este cel mai important instrument ce are ca scop rezolvarea problemei circularității normei în definiția validității juridice, circularitate creată din teoria că o normă este validă juridic dacă a fost emisă de un organ competent – legitate autoritară – într-o manieră specifică stabilită în acest scop și dacă nu încalcă vreun drept de rang superior.

Normele de bază se clasifică în trei categorii: analitice – întâlnite la Hans Kelsen, normative – întâlnite la Kant și empirice – întâlnite la Hart⁸⁵.

2.3.1. Norme de bază analitice

„O normă de bază este o normă ce justifică valoarea tuturor normelor unui sistem legal, cu excepția propriei sale valori”⁸⁶. În principala sa lucrare, „*Doctrina pură a dreptului*”, Kelsen respinge categoric teoria dreptului natural, teoria sociologică privind justiția și teoria școlii istorice asupra dreptului. Convingerea lui Kelsen era că teoria dreptului trebuie să fie pură, adică să respingă orice influență de natură politică, morală, sociologică ori istorică, să fie o teorie „*eliberată de orice ideologie politică și de toate elementele științelor naturii, conștientă de legitatea proprie a obiectului ei și în acest fel conștientă de specificul ei*”⁸⁷.

Pentru H. Kelsen ordinea juridică e un edificiu de mai multe etaje suprapuse. Edificiul se sfârșește cu o normă supremă care e baza întregii ordini juridice. Astfel, la nivelul cel mai de jos stă actul de constrângere exercitat împotriva celor care încalcă legea; validitatea lui are ca sursă decizia judecătorului; validitatea judecătorului provine din competența (*autoritatea*) cu care a fost investit prin legile de organizare judecătorești. Această lege se fondează în legi speciale, acestea în legi generale, iar legile generale în Constituție – Constituția este norma fundamentală pentru că nu mai are deasupra ei nici o normă pozitivă.

2.3.2. Norme de bază normative

Spre deosebire de Kelsen, în filosofia sa despre drept, Kant nu vorbește despre o normă de bază în mod distinct ci despre o normă care precede dreptul pozitiv, o normă care este parte a justificării necesității dreptului pozitiv, necesitate ce face parte din tradiția teoriilor contractului social.

Normele de bază pe care Kant le definește ca fiind o lege naturală, justifică împuternicirea legității autoritare să o emită având ca și consecință justificarea valorii lor.

⁸⁴ Idem, p.121

⁸⁵ H.L.A.Hart (Herbert Lionel Adolphus Hart) (1907-1992) este perceput ca poate cel mai important filosof al dreptului al secolului XX, aceasta în principal datorită operei sale fundamentale *A Concept of Law*, în care a dezvoltat teoria pozitivismului legal în cadrul teoretic al filosofiei analitice. A fost profesor de jurisprudență la Universitatea Oxford.

⁸⁶ R.Alexy, op.cit., p.122

⁸⁷ Hans Kelsen, *Doctrina pură a dreptului*, Ed. Humanitas, București 2000, p. 5

Norma de bază kantiană, dacă nu ar fi limitată, ar spune că trebuie să ne supunem din punct de vedere moral fiecărei norme în vigoare și eficientă care trebuie interpretată din punct de vedere legal indiferent că se dorește sau nu această interpretare.

2.3.3. *Norme de bază normative.*

Norma de bază este numită de Hart, „*regula de cunoaștere*” fiind asemănătoare, în general, cu teoria normei de bază a lui Kelsen și este considerată ca fiind regula cea mai importantă a sistemului de drept.

Hart considera că teoria empirică a normei de bază este sortită, în final, eșecului deoarece este greu de înțeles sau înțeles inadecvat, problema esențială a oricărei norme de bază adică trecerea de la „*ceea ce este la ceea ce ar trebui să fie, de la Sein la Sollen*”.

II. *Problema externă*

Problema externă are în vedere determinarea raporturilor dintre conceptul juridic de validitate a dreptului cu celelalte două concepte ale validității dreptului – conceptul social și conceptul moral.

Prima formă de raport este raportul cu conceptul etic de validitate care se regăsește în contextul pozitivismului legal.

Pozitivismul legal este o teorie jurisprudențială care susține că dreptul este un construct social, ceva creat de oameni, de societate și se referă la existența unor reguli convenționale de recunoaștere care reprezintă sursele dreptului și care stabilesc felul în care legea este creată, modificată și anulată.

Pozitivismul legal susține că nu sunt necesare criteriile morale pentru validitatea legilor, însă după cum afirmă și Kenneth Einar Himma, „*lasă deschisă întrebarea dacă ar fi posibile criteriile morale de validitate*”⁸⁸. De aici pozitivismul legal se împarte în două curente, și anume pozitivismul legal inclusiv și pozitivismul legal exclusiv.

Adepții primului curent afirmă că între lege și morală există o legătură, nu în sensul că principiile morale ar reprezenta criteriul de validitate al legilor, ci în sensul unei legături contingente. Un exemplu concret al acestei teorii ar fi faptul că indivizii, pentru a înțelege legea, pot apela și la raționamente morale. Cea de-a doua teorie, a pozitivismului legal exclusiv, susține că principiile morale nu au nici o legătură cu validitatea legilor, adică pentru a înțelege conținutul unei legi indivizii nu au nevoie de raționamente morale.

Datorită complexității relațiilor dintre conceptul de validitate juridică și celelalte concepte; al validității sociale și al validității morale, Robert Alexy tratează cazurile extreme prin așa-zisele coliziuni ale validității⁸⁹ iar abordarea acestora este foarte complexă.

⁸⁸ Jules Coleman, Scott Shapiro, *The Oxford Handbook of Jurisprudence and Philosophy of Law*, Oxford: Oxford University Press, 2004, Kenneth Einar Himma, *Inclusive Legal Positivism*, p.125

⁸⁹ R.Alexy, op.cit., p.113.

Aceste teorii au la bază ideea că „ceea ce se aplică unui sistem de norme nu trebuie să se aplice în mod necesar și normelor individuale”⁹⁰.

În *coliziunea dintre validitatea juridică și validitatea socială*, condiția ca un sistem de norme să fie valid din punct de vedere juridic este ca normele ce aparțin sistemului în cauză să fie valide din punct de vedere social.

O normă care este în vigoare și face parte dintr-un sistem de drept, în general, eficient social, nu își pierde validitatea juridică numai pentru faptul că nu este respectată frecvent și foarte rar nu este sancționată, deoarece în cazul normelor individuale eficiența socială nu este condiție a validității juridice pentru că respectiva normă face deja parte dintr-un sistem de norme de drept eficient social. Totuși, o normă nu este lipsită de eficiență socială în totalitate ci se poate spune că pentru a fi validă juridic o normă trebuie să aibă un minim de eficiență socială sau măcar o „șansă la eficacitatea socială”.⁹¹

În *cazul coliziunii dintre validitatea juridică și validitatea morală*, un sistem de norme care nu ridică, explicit sau implicit, pretenția la corectitudine atunci este un sistem nevalid juridic. Pe baza argumentului incorectitudinii sau nedreptății care se aplică normelor individuale din cadrul unui sistem, caracterul de lipsă a validității juridice este dat dacă există suficient de multe norme individuale care să dea existența unui sistem de drept legal.

Normele individuale își pierd caracterul de validitate juridică sau de legitimitate numai dacă sunt nedrepte până la extremă astfel încât să nu mai aibă nici măcar un minim de justificare morală.

Rolul pe care îl are validitatea socială și cea morală în privința normelor individuale constituie aceeași structură și în cadrul conceptului de validitate juridică, vizând astfel cazuri-limită prin acest lucru demonstrând faptul că legitatea autoritară în cadrul unui sistem eficient social reprezintă criteriul dominant al validității normelor individuale.

⁹⁰ *Idem*, p. 114.

⁹¹ R.Alexy, op.cit., p. 116.

3. PERMANENTE ROMANESTI IN AREALUL CUCUTENI. PROBLEMA BASARABIEI IN PUBLICISTICA LUI MIHAI EMINESCU

Adrian Jicu,
Conf.univ.Dr. Universitatea "Vasile Alecsandri" din Bacau.

Rezumat. *Lucrarea de față își propune să abordeze una dintre temele importante din activitatea jurnalistică a lui Mihai Eminescu de la ziarul „Timpul”: aceea a frontierelor țării, centrându-se asupra controversatei probleme a Basarabiei. Demonstrăm aici, prin trimitere la articolele sale, dar și la surse istorice, valabilitatea argumentației eminesciene, probitatea sa intelectuală, dar și patriotismul său sincer, împins uneori până la accente xenofobe, justificate prin crezurile și valorile în care el credea. Implicit, punctul de vedere al lui Eminescu în privința Basarabiei este acela că ea a fost, este și va fi o permanență românească în acest areal străvechi.*

1. Prolegomene la publicistica eminesciană

Temă de mare interes și extrem de actuală, publicistica lui Mihai Eminescu a constituit dintotdeauna un pretext pentru justificarea unor diverse atitudini ideologice, sociale, culturale sau politice. Revendicat, rând pe rând, de dreapta și de stânga românească, stindard al unor orientări artistice antitetice, mitizat și demitizat, hulit sau adulat, patriot sau antisemit, Eminescu a fost prea adesea judecat printr-o grilă extraliterară/extraculturală. Dacă înainte de 1989, cercetători ca Dimitrie Vatamaniuc⁹² sau Al. Oprea⁹³ s-au văzut împiedicați să comenteze publicistica eminesciană în integralitatea ei, din cauza (auto) cenzurii, ulterior, se constată în cercetarea eminescologică două tendințe diametral opuse, dar la fel de nocive.

Una este aceea de a lovi în Eminescu, de a discredita ceea ce înseamnă viața și, mai ales opera, sa. Astfel, dezbaterea creată de revista „Dilema”, nefericitul top din emisiunea „Mari români”, unde cazul lui Eminescu a fost încredințat în mod tendențios unui individ precum Andrei Gheorghe, sau diversele luări de poziție ale unor critici contemporani conturează o direcție de factură iconoclastă. Cealaltă este cea a teoriilor conspiraționiste, care amestecă intrigi, evreime, agenturi străine și susține, în esență, eliminarea ziaristului Eminescu din viața publică de către masonerie, întrucât luările de poziție ale jurnalistului periclitau interesele marilor puteri vecine, dar și afacerile oneroase ale politicienilor noștri. Intrat în redacția „Timpului” la sfârșitul octombrie 1877, după cum demonstrează Dimitrie Vatamaniuc⁹⁴, Eminescu va colabora la ziarul bucureștean până la sfârșitul lui iunie 1883, când se declanșează semnele bolii. Este o perioadă de muncă intensă, istovitoare, „de masturbare intelectuală”⁹⁵, cum o va numi

⁹² Dimitrie Vatamaniuc, *Publicistica lui Eminescu (1870-1877)*, Iași, Editura „Junimea”, 1985.

⁹³ Al. Oprea, *În căutarea lui Eminescu gazetarul*, București, Editura „Minerva”, 1983.

⁹⁴ Dimitrie Vatamaniuc, „Considerații generale”, în Mihai Eminescu, *Opere*, vol. X, București, 1989, p. VI: „Putem susține, pe baza acestor date, că Eminescu părăsește Iașul între 25-27 octombrie – nu mai devreme și nici mai târziu. Se verifică și documentar informațiile lui Slavici care fixează Sf. Dumitru data sosirii în București (92, p. 168) Nu poate fi împărțită, sub niciun motiv, opinia privind prezența lui Eminescu în redacția „Timpului” înainte de 27 octombrie 1877”.

⁹⁵ Pasionat de ceea ce face și, în același timp, extenuat de munca din redacție, Eminescu i se plânge lui Iacob Negruzzi de lipsa timpului, scuzându-se că nu reușește să-i răspundă prompt la

însuși poetul. Primele câteva luni de activitate coincid sfârșitului Războiului de Independență și acoperă perioada tratativelor de pace purtate între marile puteri europene ale vremii. Motiv pentru care majoritatea articolelor sale dezbat probleme legate de statutul României, de consecințele războiului, de situația Basarabiei și de modificările de frontieră.

2. Considerații metodologice

A aborda problema Basarabiei așa cum apare ea în publicistica eminesciană implică din start câteva riscuri majore. Primul și cel mai important este acela al subiectivității. Patriot cu toată ființa sa, gazetarul Eminescu manifestă adesea în articolele sale o dragoste de țară și un atașament față de valorile românești pe care adesea le împinge spre un naționalism cu accente xenofobe și antisemite. Sunt tot atâtea aspecte controversate, pe care ne vom strădui să le atingem în lucrarea de față. Ea pleacă, de altfel, de la premisa că, indiferent de sentimentele față de Basarabia, adevărul științific trebuie să primeze. Din acest motiv, au fost consultate surse bibliografice diverse, românești, rusești sau străine, tocmai în ideea prezentării mai multor puncte de vedere posibile în legătură cu subiectul tratat.

3. Problema Basarabiei în articolele lui Eminescu

3.1. Scurt istoric al regiunii

Orice discuție despre Basarabia trebuie să pornească de la precizarea că denumirea atribuită astăzi în mod curent teritoriilor românești de peste Prut este inexactă. Așa cum demonstrează B. P. Hasdeu (pe care Eminescu îl citează), termenul se referea inițial la zona sudică a regiunii, aflată în stăpânirea Țării Românești și cucerită ulterior de către Ștefan cel Mare, care o alipește Moldovei. Găselnița aparține rușilor, care, odată cu anexarea unei însemnate părți a Moldovei (cea de peste Prut) îi dau acesteia, deliberat, numele de Basarabia: „*De la 1812 încoace întregul teritoriu român de peste Prut, de la Cetatea Albă până la Hotin, a fost botezat cu nepropriul nume de Basarabie, pe care până atunci îl purta abia partea de jos a provinciei*”⁹⁶.

O radiografie exactă a evoluției acestei provincii realizează istoricul Ion Constantin, în lucrarea *România, marile puteri și problema Basarabiei*, unde discută reperele din evoluția tumultuoasă a acestui pământ atât de controversat. Odată cu domnia lui Petru cel Mare, Rusia începe un amplu proces de extindere teritorială, încercând să-și sporească influența în Europa. Sub pretext religios, ei se amestecă în problemele Imperiului Otoman și caută să profite de slăbiciunile acestuia prin orice mijloace. Treptat-treptat, rușii capătă avantaje strategice și, în lipsa unui răspuns ferm din partea turcilor, anexează, în 1812, regiunea dintre Prut și Nistru. Abia în 1856, prin tratatul de la Paris, Imperiul Țarist va fi silit să retrocedeze județele din sud Bolgrad,

scrisori: „*Dacă n-am mai scris multora din ei cauza e ca la «Timpul» am fiece zi de umplut o colă de tipar (împreună cu Slavici) și această masturbație intelectuală ne face incapabili de a e aduna mințile*” (Mihai Eminescu, *Opere*, vol. XVI, p. 348).

⁹⁶ B. P. Hasdeu, *Istoria critică a românilor*, ediție îngrijită și studiu introductiv de Grigore Brâncuș, studiu introductiv și note de Manole Neagoe, București, Editura „Minerva”, 1984, p. 106.

Cahul și Ismail, păstrând însă restul teritoriului românesc. Mai mult, profitând de contextul favorabil de după victoria în fața turcilor din 1877, Rusia va recupera, prin Pacea de la San-Ștefan (19 februarie/ 3 martie 1878) și prin Tratatul de la Berlin (1/13 iulie 1878) aceste județe, printr-un troc în care se oferea României un alt teritoriu românesc, Dobrogea, și recunoașterea independenței. Amenințată de armatele rusești și lipsită de sprijinul marilor puteri europene, România se vede silită să accepte prevederile și condițiile impuse de Rusia: „În primele luni ale anului 1878, din pricina unor prevederi ale tratatului de la San-Ștefan, relațiile între guvernul român și cel țarist au fost încordate. La începutul lunii aprilie o sumă de unități țariste sunt aduse din sudul Dunării în România, iar divizia a XI-a comandată de generalul Casimir Ehrnrooth primește ordin, scris, de la generalul Drenteln, comandantul șef al trupelor ruse cantonate în România, să fie gata pentru ocuparea capitalei.”⁹⁷

Sunt, iată, motive întemeiate pentru a subscrie la ideea ocupării Basarabiei de către ruși, așa cum susține același Ion Constantin: „Ocuparea Basarabiei de către Rusia țaristă a fost ilegală, nelegitimă și neloială. Ea a fost săvârșită prin încălcarea principiilor elementare ale dreptului internațional.”⁹⁸

3.2. Războiul de Independență și problema Basarabiei

Chestiunea Basarabiei constituie una dintre mizele fundamentale ale publicisticii eminesciene de la începutul anului 1878. Semnalul de alarmă era tras, de fapt, încă din decembrie 1877, când, în articolul [„Multe am avut de zis...”], Eminescu avertiza asupra implicării pripite a României în războiul ruso-turc: „Multe am avut de zis când ai noștri au trecut Dunărea și cu grijă am întrebat de tocmele, de zăpisi și chezașie, ca Stan pășitul, care nu crede cu una cu două câte i se spun, ci vrea să aibă iscălitură la mână, ca să poată apoi să se judece răzășește până-n pânzele albe...”⁹⁹ Ulterior, pe măsura evoluției evenimentelor externe, problema Basarabiei va reveni ca o constantă a acestor luni întrucât viza un aspect de maximă importanță geostrategică: „România, pierzând pământul ce dominează gurile Dunării, devine un stat indiferent, de-a cărui existență sau neexistență nu s-ar mai interesa absolut nimenea”¹⁰⁰. Simțind importanța acestui subiect, Eminescu se va adânci în cercetarea lui, alternând notițele și articolele cu studii bine documentate, în care argumentează, pe baza documentelor, drepturile românilor în litigiul cu Imperiul Rus.

3.3. Foc încrucișat

În această perioadă, Eminescu duce o luptă dublă. Pe de o parte, polemizează cu „Românul” și publicațiile afiliate, reproșând liberalilor proasta guvernare și greșelile de politică externă care au adus țara într-o situație grea, pe de alta, ia atitudine împotriva pretențiilor teritoriale vehiculate în ziarele rusești sau europene care susțineau mișcarea panslavistă.

⁹⁷ C. C. Giurescu; Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi*, ediția a II-a, București, Editura „Albatros”, 1975, p. 637.

⁹⁸ Ion Constantin, *România, marile puteri și problema Basarabiei*, București, Editura enciclopedică, 1995, p. 17.

⁹⁹ Mihai Eminescu, *Opere*, vol. X, p. 32.

¹⁰⁰ *Ibidem*, p. 47.

Un aspect care merită semnalat este acela că, în funcție de preopinent, gazetarul recurge la strategii diferite. Când se înfruntă cu presa liberală, Eminescu se dovedește extrem de incisiv, neezitând să demaște toate slăbiciunile și mizeriile vieții politice de la noi. Stilistic, tonul merge de la critica frontală a demagogiei și corupției la izbucniri pamfletare. Reproșurile aduse guvernării liberale iau, în articolul [„*«Presa» reproduce...*”], forma unor interogații dramatice, dublate de constatări amare: „*Aveam dară dreptul să-i întrebăm și erau datori să ne răspundă: Ce măsuri ați luat? Ce convențiuni ați încheiat? Cum credeți la încheierea păcii să apărați interesele țării? D-lor ne-au răspuns curat și simplu că niciuna și ne-au trimis să ne adresăm la generozitatea unui guvern străin. (...) Dacă dar România nu va ieși din acest răzbel cu niciun avantaj, sau cu avantagiuri disproportionale cu riscurile și cheltuielile sale, responsabilitatea va privi pe acești miniștri inepti și slugarnici, care n-au știut a vorbi și a stipula în numele unui popor liber și stăpân pe sine*”¹⁰¹.

Alteori însă, când nu mai poate răbda, Eminescu se dezlanțuie într-o suită de atacuri extrem de dure care i-au atras cunoscutele acuzații de xenofobie, asupra cărora vom reveni. Punctul de maximă intensitate îl atinge în articolul „*Dorobanții*”, un adevărat pamflet care înfățișază iubirea de neam a autorului: „*Nu sunt în toate limbile omenеști la un loc epitețe îndestul de tari pentru a înfiera ușurința și nelegiuirea cu care stărpiturile ce stăpânesc această țară tratează cea din urmă, unica clasă pozitivă a României, pe acel țăran care muncind dă o valoare pământului, plătind dări hrănește pe acești mizerabili, vărsându-și sângele onorează această țară. (...) Și tot în această vreme vezi greci obraznici în mijlocul Bucureștilor refuzând de a-i primi în cartier. Am ajuns cu teoria de «om și om» așa de departe încât fiecare grecotei, fiecare venitură, fiecare bulgăroi e mai om în această țară decât acel ce-și varsă sângele pentru ea*”¹⁰². În schimb, când răspunde publicațiilor propuse, Eminescu adoptă un ton rezervat, apărând drepturile României asupra Basarabiei cu argumente de ordin istoric, filologic și juridic. Ziariștilor de la „*Vedomosti*”, „*Gazeta St. Petersburg*” sau „*Le Nord*”, care invocau teoria dreptului marilor puteri în relația cu țările mici, Eminescu le dă o replică dâră, bazată pe ideea egalității juridice a două tabere. Din seria acestor articole trebuie reținute [„*Fiindcă noi suntem...*”], [„*În numărul nostru de vineri...*”], [„*Argumentul de căpetenie...*”], „*Un răspuns rusesc*” sau [„*Venim încă o dată asupra scrisorii...*”]. Eminescu era la curent cu presa europeană și își asumă și misiunea de a lupta în plan extern pentru apărarea drepturilor românilor.

4.4. Un studiu fundamental: „*Basarabia*”

Cât privește pregătirea în domeniul istoriei, orice tentație protocronistă trebuie refuzată *ab initio* întrucât Eminescu, deși audiase cursuri de istorie universală și era pasionat de cercetarea trecutului, nu poate fi considerat un istoric în adevăratul sens al cuvântului. Se pune, deci, întrebarea legitimă dacă el avea sau nu competența de a trata o problemă delicată cum este aceea a Basarabiei. Ei bine, răspunsul este afirmativ și se bazează pe argumentele lui G. Călinescu, din *Opera lui Mihai Eminescu*, unde criticul notează: „*Nu e vorba de a înșira câți domni moldoveni și munteni cunoștea Eminescu, deoarece citirea scrierilor lui dezvăluie numaidecât prietenia cu trecutul țării. (...)*”

¹⁰¹ Mihai Eminescu, *op. cit.*, pp. 34-35.

¹⁰² Mihai Eminescu, *op. cit.*, p. 33.

Eminescu, într-adevăr, știe să alerge la document încă de tânăr.”¹⁰³

Poetul o va demonstra cu prisosință într-o serie de articole publicate în serial, în 3, 4, 7, 8, 10 și 14 martie 1878, sub titlul „*Basarabia*”, unde va arăta că teritoriile de dincolo de Prut sunt românești. Gândite ca un răspuns la insinuările că Basarabia ar fi fost cucerită „*cu sabia*” de la turci și tătari, cele șase articole alcătuiesc un veritabil studiu de istorie, în care se face o trecere în revistă a evoluției acestui teritoriu, de la primele atestări, din secolul al XIII-lea, până în prezent. Dincolo de prezentarea amănunțită a evoluției provinciei, esențială rămâne o distincție făcută încă din primul articol, unde Eminescu restabilește adevărul în legătură cu ceea ce însemnă Basarabia: „*Iată deci marginile reale ale Basarabiei reale: trage o linie curmezișă de lângă Nistru de la Bender până în vârful lacului Ialpug la Bolgrad și ai o lature, apoi ia-o de la Bolgrad până în Reni, ai a doua lature, de la Reni pe Dunăre în sus până la Chilia, a treia lature, apoi luând malul Mărei Negre până la Cetatea Albă la gura Nistrului, a patra lature; apoi în sus pe Nistru de la Cetatea Albă până la Bender, a cincea lature. Numai pământul coprins între aceste cinci linii s-a numit cu drept cuvânt Basarabie; tot ce-i dasupra e Moldovă curată, rebotezată de la 1812 încoace.*”¹⁰⁴

Odată aceste disocieri făcute, demonstrația își urmează cursul firesc, printr-o cazuistică strânsă, pe baza unor surse interne și externe credibile. Respingând ipoteza că rușii ar fi cucerit Bugeacul de la tătari, Eminescu invocă documente care atestă stăpânirea moldovenilor asupra regiunii și arată că anexarea Basarabiei s-a făcut prin trădarea fanariotului Dumitru Moruzi, care, mizând pe sprijin rusesc, urmărea să devină domnitor. În condițiile în care Napoleon invadase Rusia și se apropia de Moscova, rușii ar fi fost dispuși să accepte pacea cu Imperiul Otoman necondiționat: „*Dar Moruzi, care avea cunoștință perfectă despre aceste dispozițiuni, au hotărât definitiv condițiunile tratatului, cedând Rusiei cea mai frumoasă parte a Moldovei, care e situată între râurile Nistru și Prut, și făcând astfel pentru viitor din acesta din urmă râu linia de demarcațiune a frontierelor rusești.*”¹⁰⁵

Concluzia lui Eminescu este una singură: „...*acel pământ nu l-am cucerit, n-am alungat pe nimeni de pe el, că e bucată din patria noastră străveche, este zestrea împărțitului și nenorocitului popor românesc.*”¹⁰⁶

4.5. Patriotism, ultranaționalism sau xenofobie?

Acuzat de gazetele liberale din epocă de ultranaționalism, xenofobie și antisemitism, subminat uneori de către conservatori și chiar de unii dintre junimiști, Eminescu nu a pregetat niciodată să lupte în numele crezurilor sale, care au rămas nealterate. În fapt, luările sale de poziție se cuvin nuanțate prin raportarea la câteva mărturisiri sugestive în această privință și la contextul în care se desfășoară activitatea sa publicistică. Răspunzând unor atacuri polemice venite din partea „*Românului*”, poetul s-a simțit dator să-și lămurească atitudinea în fața cititorilor. Demne de luat în calcul sunt rândurile pline de amărăciune din „*Pro domo* [„*Iată «Simțămintele, iubirea*

¹⁰³ G. Călinescu, „Istorie”, în *Opera lui Mihai Eminescu*, vol. I, București, Editura pentru literatură, 1969, p. 514.

¹⁰⁴ Mihai Eminescu, *op.cit.*, p. 58.

¹⁰⁵ W. Wilkinson, *Tablou istoric geografic și politic al Moldovei și Valahiei*, apud Mihai Eminescu, *op.cit.*, p. 69.

¹⁰⁶ Mihai Eminescu, *op.cit.*, p. 70.

de adevăr...»], unde poetul realizează un autoportret care justifică intransigența din scrisul său: „... a le spune însă ticăloșilor că ticăloși sunt nu e nici o cestică de «creștere», nici cestică de «limbagiu», ci o foarte tristă datorie a tuturor oamenilor care au luat neplăcuta sarcină de judeca despre netrebniciile ce se fac în lumea aceasta. (...) Cine n-a simțit până acum că în mucusul condeiului nostru e mai multă naționalitate adevărată decât în vinele tuturor liberalilor la un loc acela sau suferă de boala din naștere ce niciun leac nu are sau își închide ochii cu de-a sila și nu vrea să vadă”.¹⁰⁷

Așadar, gazetăria devine pentru Eminescu un apostolat, care va sfârși într-un martiriu. Nu întâmplător, într-o lucrare solid documentată, Theodor Codreanu vorbește despre „dubla sacrificare a lui Eminescu, referindu-se atât la autosacrificiu, cât și la modul cum a fost el îndepărtat din viața publică, unde ajunsese să deranjeze”. Se poate vorbi, în aceste articole care abordează problema Basarabiei despre ultranaționalism și chiar de note xenofobe. Cu sublinierea, esențială, că Eminescu vizează în criticile sale severe nu o națiune sau alta, ci doar pe acei reprezentanți care conduc lamentabil sau oneros destinele țării, trăind din sudoarea țărânului român. Privite din acest unghi, atacurile sale cu tentă xenofobă vădesc un patriotism exacerbat, dar sincer.

5. Concluzii

Susceptibilă de subiectivitate, atitudinea lui Eminescu față de problema Basarabiei poate fi sintetizată astăzi, la aproape 150 de ani distanță, prin două componente definitorii: ne aflăm în fața unei serii de articole scrise cu probitate, dar și cu pasiune. Din perspectivă istorică, gazetarul se dovedește un bun cunoscător al trecutului, pe care îl abordează în lumina documentelor. Cercetările ulterioare și informațiile la care nu a avut acces vin să confirme majoritatea punctelor sale de vedere în legătură cu această temă. E suficient să cităm lucrarea lui George F. Jewsbury, *Anexarea Basarabiei la Rusia: 1774-1828. Studiu asupra expansiunii imperiale*, care, încă din titlu, sugerează că Basarabia nu este teritoriu rusesc, ci a fost anexată. Pe baza unei cercetări aprofundate, făcută fără implicații sentimentale, autorul demonstrează modul cum Imperiul Rus a reușit să acapareze acest teritoriu care servea intereselor expansioniste al momentului: „La fel s-a întâmplat și când a fost anexată Basarabia, în 1812. Ocupând acest mic petec de pământ, rușii au câpătat controlul asupra gurilor Dunării și o poziție strategică mai bună față de Imperiul Otoman și cel Habsburgic.”¹⁰⁸

Pe de altă parte, poziția lui Eminescu față de problema Basarabiei confirmă imaginea unui jurnalist vertical, care promovează prin scrisul său valorile românismului. Exagerate uneori prin tonul dur, articolele sale se justifică prin modul absolut în care înțelege poetul să scrie. Ceea ce unora poate părea radicalism sau extremism este în fapt fermitatea unei conștiințe, care percepe dramatic problemele neamului său. Implicit, punctul de vedere al lui Eminescu în privința Basarabiei este acela că ea a fost, este și va fi o permanență românească în acest areal străvechi.

¹⁰⁷ Mihai Eminescu, *op.cit.*, p. 36.

¹⁰⁸ George F. Jewsbury, *Anexarea Basarabiei la Rusia: 1774-1828. Studiu asupra expansiunii imperiale*, traducere de Alina Pelea, Iași, POLIROM, 2003, p. 172.

4. DESPRE UNA DIN MONUMENTALELE GOGORIȚE ALE TEORIEI MARXIST LENINISTE

*Lorin Cantemir, prof. univ. dr. ing. membru ASTR
Costică Nițucă, lector dr. ing., Univ. Tehnică "Gh. Asachi". Iasi
Adrian Alexandrescu, dr. ing. Univ. Tehnică "Gh. Asachi". Iasi*

Rezumat. *In lucrare se prezinta unele dezmințiri despre asa-zisul om nou și despre holocaustul comunist. Se face o analiza a Declarația Drepturilor Omului, considerandu-se ca este o declarație incompletă și destabilizatoare.*

1. Despre superman-ul comunist „omul nou”

Clasicii marxist leninismului au decis fără ezitare: comunismul va crea un om nou. În traducere asta înseamnă: mai ascultător la indicațiile partidului și ale conducerii lui, gata să apere până la sacrificiu noua societate; mai obedient, având inițiative numai în sensul consolidării sistemului comunist, cel mai avansat și cel mai bun pentru viitorul luminos al umanității. Omul nou va fi modest se va mulțumi cu puțin și va da cât mai mult, în concordanță cu capacitățile sale. Va fi foarte generos și va sări în ajutorul clasei muncitoare și a genialilor ei conducători. Pe scurt va fi un superman, un soldat credincios și devotat al comunismului, se va mulțumi să trăiască fericit în comunism, ca cea mai dreaptă orînduire socială. Autorii își cer scuze față de ideologii și sociologii comuniști pentru omisiunile eventuale ale calităților pe care le va avea omul nou. Pe scurt dacă luăm în considerare istoria civilizației omul nou va trebui să respecte cel puțin prevederile minimale de comportare bună a celor 10 porunci moisiene.

Din păcate clasicii marxism leninismului au uitat că ei nu pot dicta naturii și în general nici celei umane care se manifestă conform legilor ei specifice și implacabile și reamintim exegeților comuniști că în natura vie există o continuitate a calităților și structurii biologice ce se asigură genetic la baza acestui proces stînd faimosul ADN, de care sigur nici Marx nici Engels și nici Lenin nu auziseră și nu îl știau. Conform științelor biologico-evoluționiste în decursul istoriei se cunosc doar câteva tipuri de așa-zis oameni noi. Fiecare dintre aceștia putînd fi considerat un om nou față de predecesorul lui prin calitățile și manifestările lui evident diferite. Astfel știința vorbește despre: *homo erectus; homo neandertalis; homo sapiens; homo sapiens sapiens*.

Diferența dintre cele patru tipuri de oameni este netă. Astfel de exemplu *homo neandertalis* a apărut prin anul 90.000 î.e.n. este caracterizat printr-o forță remarcabilă calitate ce i-a permis să vîneze animale mari și prin capacitatea intelectuală de a înțelege. Astfel *homo neandertalis* avea sigur noțiunea vieții de apoi și este prima ființă care își îngroapă morții ceea ce permite să se afirme că acest tip de om era inteligent.

Între acest *homo neandertalis* și omul modern intervine o durată istorică cuprinsă între 10.000 și 90.000 de ani. Astfel *homo sapiens-sapiens* rămîne încă culegător vîntor dar se deplasează după anotimpuri (decî le înțelege), ca vîntor face capcane iar vînatul favorit este renul utilizat eficient și diferit. Astfel pielea e folosită la îmbracămintea carnea drept hrană, oasele pentru a realiza diferite unelte. Este primul dintre homi care dovedește preocupări artistice: desenează pe pereții grotelor, sculptează piatra și împodobește obiectele casnice. Uneltele sale sunt mai perfecționate și mai eficiente. Astfel pentru vîntoare inventează sulița și harponul. Dacă în privinta

suliței lucrurile sunt mai puțin evolute și elaborate subliniind că o serie de cercetători ai vieții cimpanzeilor au constatat că unii dintre aceștia folosesc bețele ca pe niște sulițe, harponul este deja o creativitate umană avansată.

În acest mod având abilități diferite și având manifestări superioare uneia față de cealaltă, cele patru categorii de oameni considerați pot fi considerate fiecare la rândul ei oameni noi. Din analiza acestor categorii nu se pot sintetiza criterii și caracteristici ale evoluției care să ne permită să speculăm care va fi pasul următor al evoluției umanoidului nou de tip comunist. Ceea ce este cunoscut cert deocamdată este faptul că principalele calități și abilități fizice și intelectuale se transmit genetic prin acel faimos ADN necunoscut genialilor clasici. Studiile științifice serioase realizate de instituții recunoscute dovedesc deocamdată că proprietățile și posibilitățile unei noi generații se păstrează similare cu cele ale generației anterioare în proporție de 75-80% de cel puțin și doar 20-25% din capacitățile unei generații noi depind de educație (cultură, formare informare) – imbecilizare.

Cum va evolua actualul om sapiens-sapiens autorii nu au curajul și siguranța lui Carl Marx din probitate științifică. Un lucru pare să fie însă posibil. Astfel se pare că evoluția anatomică este foarte lentă și că pentru a se trece de la o stare la alta superioară trebuie să așteptăm câteva zeci de mii de ani sau cel puțin zece mii de ani.

Dacă luăm în considerare modul de definire al coeficientului de inteligență I.Q. și modul în care el se determină (suficient de credibil și relevant) un fenomen este evident și anume că inteligența copiilor de astăzi este mai mare decât a celor aparținând generațiilor anterioare. Toate aceste observații ne sugerează faptul că evoluția mai rapidă și mai evidentă poate avea loc în domeniul fiziologiei și nu al anatomiei, nefiind exclus ca această creștere a performanțelor fiziologice să ducă la modificări anatomice. Întrucât nu suntem nici Marx nici Engels, nici Lenin sau Troțki nu ne permitem să spunem când și cum se va obține omul nou – comunistul desăvârșit. De un lucru suntem însă siguri: generațiile viitoare vor fi mai capabile intelectual și mai intruite și ca atare vor înțelege mai repede ce este o promisiune reală și ce este o himeră oricât de amăgitoare și promițătoare aparent ar fi. Deci, pentru comunism și nostalgiei lui vor veni zile grele. Oamenii nu se vor mai lăsa ușor păcăliți, desigur sunt excepții și paradoxuri. Astfel sunt oameni care se lasă cu bună știință păcăliți, astfel cel mai clasic exemplu și încă actual este promisiunea tânărului amorez care îi promite iubitei sale că îi da luna de pe cer. Trucul este însă cunoscut și doar ultranaivele și ultraromanticele fetișoare se mai lasă păcălite. În societatea de astăzi mai sunt încă *“comuniști și nostalgici care au plăcerea diabolică de a duce cu preșul sau altfel spus de a păcăli oamenii promițându-le un viitor imposibil. Pentru aceștia or să vină vremuri grele. Le reamintim celebra sintagmă marxistă “stafia comunismului umblă prin Europa”, dar odată cu timpul stafia comunismului s-a mai modificat și acuma credem că sintagma ar suna cam așa: zdrențele sfâției comunismului se mai târâie încă prin Europa roase de caria realității și a himerelor perfide ale promisiunilor mincinoase ele nu mai pot ascunde sub zdrențele pline de găuri ororile și holocaustul comunist. Cele aproape 60 de milioane de victime ale dictaturii scelerate ale proletariatului stalinist se deșiră încet dar sigur imaginea așa-zisului om nou și a comunismului victorios a cărui fantomă, ca toate fantele se va întoarce de unde a ieșit. Pământul himerelor perfide și a promisiunilor diabolice care au atras datorită ignoranței și a cinismului disimulat dus la extrem. De altfel comunismul este frate bun sau chiar părintele fastcismului italian și hitlerist. Amintiți-vă că reprezentanții celor două mari ideologii frățești nazismul și comunismul și-au împărțit frățeste Polonia, au împușcat în ceafă mii de soldați și ofițeri*

polonezi în pădurea de la Katin și în mod tacit și-au dat mâna și s-au tolerat ca să înăbușe în sânge răscola din ghetourile Varșoviei. Nu trebuie uitat nici masacrul inimaginabil din Cambodgia ai cărui autori au fost khmerii roșii și nici cel desfășurat acum 20 de ani din Piața Tiananmen din Beijing.

Autorii consideră că toate aceste elemente justifică să definim holocaustul comunist. În acest sens se reamintesc următoarele cifre niminale de victime:

- 1.000.000 de morți în războiul civil;
- 2.000.000 țărani omorâți pentru ca s-au opus înființării corhozurilor;
- 3.000.000 de ruși morți de foamete ca urmare a distrugerii țăranimii;
- 2.500.000 de morți în lagărele de muncă forțată – gulaguri;
- Alte milioane executate din ordinului Stalin pentru purificare.

O serie de cercetători ruși actuali consideră că numărul total al victimelor comunismului a fost de 60.000.000 persoane. Ca atare autorii nu pot să facă nici o diferență esențială între holocaustul nazist, care a exterminat 6.000.000 de evrei, și holocaustul comunist care a exterminat de 10 ori mai mult. În esență între cele două holocausturi a diferit doar prin metoda, locația și numărul victimelor.

2. Declarația Drepturilor Omului - o declarație incompletă și destabilizatoare

Este cunoscut faptul și acceptat că o societate progresează normal atunci când există stabilitatea ei ceea ce înseamnă ca majoritatea indivizilor să știe ce îi așteaptă în zilele următoare și lucrurile să nu difere esențial.

Conform dialecticii hegeliene dezvoltarea și progresul înseamnă existența a două forțe sau a două grupe de forțe antagoniste, active și dinamizatoare. Dar cât de active și dinamizatoare? Pentru a limita posibilele lor efecte nedorite, negative trebuie să existe o moderație care se realizează numai prin existența unor forțe similare de reacție dar de sens opus celor active. Această înfruntare a contrariilor poate aduce echilibrul și stabilitatea statică sau dinamică a unui sistem și în această teorie nu este nimic nou. Autorii doresc să reamintească că în natură acționează niște principii din păcate de multe ori uitate sau neglijate. Astfel în materia inertă există foarte clar și cunoscut principiul acțiunii și reacțiunii. În natura vie îl regăsim formulat prin dialectica hegeliană care se referă la lupta contrariilor. Având în vedere caracterul dinamic al acestora care modifică permanent efectele acestea pun în evidență noi cauze este clar că aceste noi cauze pot duce la un progres într-o direcție neașteptată. Cele de mai sus reprezintă o parte din legile fundamentale ale naturii care se aplică în toate domeniile inclusiv în cel social și uman individual. Din cele expuse anterior rezultă două concluzii și anume de altfel cunoscute dar uitate:

1. *omul nu poate schimba legile naturii dar prin cunoașterea lor poate să obțină avantaje pentru o existență mai sigură și mai bună;*

2. *prin ceea ce își imaginează și dorește individul sau grupul social nu trebuie să intre în contradicție cu natura și legitățile ei care se aplică direct sau indirect, imediat sau în timp indiferent de voința omului.*

Despre *Declarația Drepturilor Omului* autorii sunt convinși că este cunoscută de majoritatea cetățenilor, dar mai puțin știu cum s-a ajuns la aceasta și cât de omogenă și de compatibilă este față de natură. Istoricii consideră că prima formă a Declarației Drepturilor Omului a fost formulată între anii 1750 și 1792 î.e.n. în codul de legi al lui Hammurabi. În acesta se stabilesc cele trei stări sociale ale regatului precum și prerogativele și obligațiile acestora. În limbajul actual asta înseamnă drepturile și obligațiile, datoriile fiecărui tip de populație. În acest fel cu aproximativ 4000 de ani în

urmă este stabilit un sistem social cu prevederi antagonice, drepturi și datorii ceea ce presupune un cadru de societate echilibrată. Credem ca Hammurabi era un mare înțelept și un om de bună credință. Din păcate acest mod de abordare a problemei sociale a fost uitat și s-a continuat cu formulări dezechilibrate care duc la instabilitate socială. Astfel după aproape 2000 de ani conform unor istorici, juriști și oameni politici apare următoarea declarație a drepturilor din istorie. Este vorba de Magna Charta acordată de regele englez Ioan fără de țară în 1215 nobililor săi răzvrățiți. Următoarea declarație similară apare în preambulul Declarației de independență americană din 1776 prin care se proclamă faptul că oamenii se nasc egali iar creatorul îi înzestrează cu niște drepturi inalienabile precum dreptul la viață, la libertate, la căutarea fericirii. Următoarea formulare a acestui drept apare după aproximativ 200 de ani în 1793 și în 1795 în Franța. Prima declarație reprezintă o prefață la Constituția anului I, iar a doua - o introducere la Constituția anului III. Trebuie să subliniem ceea ce se știe foarte puțin este faptul că declarația din 1795 este însoțită de o declarație a datoriilor. Cu totul curios și aproape inexplicabil se constată că în declarația din 1789 nu se mai regăsește și problema datoriilor omului ceea ce este de mirare. După al Doilea Război Mondial în anul 1948 în cadrul ONU se adoptă Declarația Universală a Drepturilor Omului reluându-se textul Declarației din 1789 cu anumite completări privind drepturile economice și sociale adăugate la cele politice, dar și de data aceasta se uită de datoriile omului. Credem că omiterea, probabil cu bunăștiință a datoriilor a lăsat o portiță spre destabilizarea societății prin posibilitatea de clamare a unor pretenții legate de drepturile omului. Unul dintre exemplele cele mai evidente și actuale este acela al romilor care nu prea sunt obișnuiți să respecte legile și conveniențele sociale dar care cer cu vehemență să li se respecte drepturile individuale. În consecință autorii consideră că este necesar să se elaboreze un set de prevederi privind principalele datorii ale individului care face parte din societate care să facă obiectul unei completări la Declarația Drepturilor Omului. Credem că prin formularea acestor datorii se va contribui la conștientizarea acestora în sensul respectării lor astfel încât societatea să devină mai stabilă și să se evite o serie de conflicte și infracțiuni civile.

Pe de altă parte autorii consideră că societatea actuală trebuie să fie informată că la începutul secolului al XIX-lea un oarecare Adam Weishaupt a elaborat o doctrină, care mai târziu a influențat societatea secretă „*Carbonarii*” (italieni) și pe „*Decembriștii*” ruși. Însuși Adam Weishaupt a înființat o societate secretă denumită „*Ordinul Iluminaților*” în traducerea autorilor ar fi Ordinul celor care dețin adevărul absolut. În 1782 la Wilhemsbaden la al doilea Congres masonic „*Ordinul Iluminaților*” a fuzionat cu masonii din lojele franceze și engleze. Una din principalele activități ale acestor societăți secrete a fost și acela de a urzi tot felul de conspirații, printre care și planul Revoluției Franceze. Astăzi acest lucru se știe cu precizie. În consecință autorii cred că acești urzitori de planuri secrete, care făceau parte din păturile dubioase deochete ale societății, nu aveau interesul să apară și datoriile omului ceea ce i-a făcut să uite de această latură socială care astăzi considerăm că trebuie reamintită pentru completarea Declarației Drepturilor Omului.

Bibliografie

1. **Valeriu Dulgheru.** Crimele comunismului. *Manuscris*, 2010.
2. **Maria Carcea, Lorin Cantemir.** Bazele creației tehnice. Psihologia creativității, Ed. Rotaprint, Iași 1998.
3. **Larousse.** Istoria lumii de la origini până în anul 2000, Ed. Olimp, București, 2000.

5. DIN SERIA DE GOGORIȚE MARXISTE DESPRE SOCIETATEA VIITORULUI COMUNIST – O SOCIETATE MINUNATĂ FĂRĂ CLASE

*Lorin Cantemir, prof. univ. dr. ing. membru ASTR
Costică Nițucă, lector dr. ing., Univ. Tehnică "Gh. Asachi". Iasi
Adrian Alexandrescu, dr. ing. Univ. Tehnică "Gh. Asachi". Iasi*

Rezumat. În lucrare se prezintă și analizează succint unele din erorile fundamentale ale filozofiei marxist-leniniste. Se analizează conceptul de clasă socială precum și lipsurile de formare enciclopedică a genialului Karl Marx. Se prezintă unele din erorile esențiale ale așa-zisului vizionar, filozof prezentate în comparație cu realitățile evidente reieșite din istoria umanității.

În lumea cercetătorilor științifici consacrați orice lucrare care se dorește științifică, începe prin a expune problema care se urmărește, cum se definește și se stabilesc cât se poate limitele ei de manifestare – valabilitate și utilitate. Știința înseamnă în esență să stabilești relația "cauză-efect" în domeniul stabilit sau cu alte cuvinte este vorba de a defini și stabili relațiile cauzale caracterizate prin repetabilitate identică în condiții identice.

Se pare că aceste principii erau necunoscute genialului cercetător și vizionar Carl Marx. Deasemenea îi era necunoscută și dialectica materialistă (este curios să constatăm atâta ignoranță la un geniu). Autorii nu cunosc studii ale lui Carl Marx privind apariția și evoluția claselor sociale precum și criteriile care să permită stabilirea și recunoașterea indivizilor ca făcând parte dintr-o clasă sau alta. Lipsit de o metodă științifică, de răbdare și cunoștințe în domeniu de interes Carl Marx a hotărât simplu că există doar două clase sociale exploatare și exploatați. Acest mod de abordare este mai mult partinic decât științific. Clasificarea respectivă a fost gândită cu un scop perfid acela de a încrimina cât mai mult burghezia și a mări la maximum clasa exploataților, a nemulțumiților, a oropsiților în scopul de a o folosi ca o forță importantă de șoc pentru declanșarea revoluției și victoria ei.

Folosind metoda marxistă de clasificare prin extreme autorii vă propun analiza societății folosind următoarele criterii de departajare extreme și antagoniste:

1. *buni și răi*
2. *deștepți și proști*
3. *harnici și leneși*
4. *cinstiți și necinstiți*
5. *modesți și obraznici*
6. *tineri și bătrâni*
7. *sănătoși și bolnavi*
8. *echilibrați și dezaxați*
9. *bogați și săraci*
- etc. etc. ...*

Această simplificare duce în mod sigur la eliminarea unor posibile cauze generatoare de efecte cauzale și nu contribuie la cunoașterea și analiza științifică a problemei – fenomenului în sine. O sintagmă (proverb românesc) spune că "buturuga

mică răstoarnă carul mare”. Eliminând din discuție această buturugă sau toate buturugile aparent ne semnificative nu vom putea determina corect cauza răsturnării carului.

Continuând pe linia simplificărilor, de fapt pe linia ignoranței și superficialității în domeniu nu se cunoaște nici o definiție marxistă precisă privind numărul minim de indivizi purtători de aceleași caracteristici care pot determina existența unei clase. De exemplu în aritmetica elementară diversele clase de numere diferă între ele prin trei zerouri. Dar în societate cum trebuie judecat?

Astfel în cazul unor grupuri mai mici de indivizi cum le putem defini corect: pături, păturele poate păturici? Aceste observații vin să justifice ideea că marxismul leninismul a fost și este o teorie elaborată superficial, în grabă și cu o modalitate subiectivă de a scoate din discuție lucrurile care nu se potrivesc cu ceea ce vrea să se demonstreze. Graba de elaborare credem că a fost dictată pe încercarea de a folosi momentul revoluționar 1848, care părea propice pentru ideile lui Carl Marx.

În aceleași condiții și situație politică a fost elaborat și Manifestul Partidului Comunist. Acest mod de a elabora teorii și manifeste care de fapt au reprezentat baza motivațiilor a programului și a planului de acțiune al clasei muncitoare a fost de fapt și un mod de justificare a metodelor antiumane la care au fost stimulați oropsiții - clasa muncitoare. În același timp toată teoria leninistă a adus argumentele “*revoluționare*” a așaziselor metode revoluționare și primitive care au culminat cu holocaustul comunist care reprezintă cea mai mare iresponsabilitate umană și civică profund scelerată și criminală. Pentru a înțelege mai bine cine este fondatorul marxism leninismului să reamintim faptul că în ianuarie 1845 Carl Marx și-a exprimat fără ezitare aprobarea pentru o tentativă de asasinat a lui Frederick William al IV^{-lea} al Prusiei – după principiul să luăm puterea cu orice preț. Prin ce se deosebește revoluționarul Marx de capii mafiei care și ei doresc să edifice o nouă societate.

Autorii consideră că este important să cunoaștem concluziile cercetărilor sociologice despre clasele sociale. Astfel toți cercetătorii recunoscuți în domeniu sunt de acord că pentru a defini o clasă socială trebuie analizate o multitudine de criterii denumite și “*variabile - dimensiuni*” ale grupului de indivizi considerați ca făcând parte din acea grupare socială. Există părerea cred că firească și normală că toate aceste criterii, variabile, dimensiuni pot fi grupate în trei mari categorii și anume:

I. *variabile economice (de ocupație, de venit, de avere) ;*

II. *variabile de interacțiune (prestigiu personal, capacitate de asociere și de socializare);*

III. *variabile politice referitoare la putere, conștiința de clasă, mobilitatea.*

Mai este de menționat că între aceste variabile-dimensiuni pot avea loc diverse combinații asocieri în condițiile în care comportamentul claselor sociale este dinamic în funcție de condiții și etapa istorică parcursă. După cum se vede și se înțelege simplu, a defini exact o clasă socială nu este o problemă simplă și probabil nici foarte exactă. În acest sens vom da un exemplu de necontestat care vine să ilustreze incapacitatea teoriilor vizionare marxiste de a prevedea evenimente reale și de a justifica metodele revoluționare de utilizare a forței muncitorești și a dictaturii proletariatului. Astfel se știe că în aprilie 1917 în România regele Ferdinand a promis că în cazul

câștigării războiului va efectua împrăștierea țăranilor, mai trebuie subliniat faptul că reforma agrară a început în 1918 și s-a încheiat în 1922. Ea a fost cea mai mare reformă agrară din lume făcută de un guvern burghez și subliniem făcută în mod pașnic. Conform teoriei lui Marx că toți deținătorii mijloacelor de producție sunt exploatare rezultă că toți țăranii români au devenit din proletari exploatare care s-au exploatat pe sine însăși, deci cu alte cuvinte pentru prima dată în lume se constată fenomenul de autoexploatare pe care bietul Marx nu l-a putut prevedea. Mai trebuie să subliniem că reforma agrară s-a desfășurat pașnic fiind votată în Parlamentul României în care cam toți parlamentarii erau proprietari de pământ agricol.

Ne pare foarte rău că Carl Marx nu mai trăiește ca să poată constata falimentul genialei sale teorii. Autorii pot înțelege că utilizarea forței revoluționare brute poate rezolva mai repede și mai simplu dorințele vizionare ale genialilor teoreticieni. Dar noi considerăm că prețul plătit pentru aceasta este mult prea mare și inuman. La această reformă de împrăștiere teoria lui Marx nu dă explicații pentru că el nici nu a putut să își imagineze așa ceva. Ca să ilustrăm limitele gândirii geniale a lui Marx trebuie să mai spunem că în 1919 contele maghiar Mihály Cároly a fost președintele provizoriu al Republicii Ungare socializate fiind în același timp proprietarul a peste 100.000 ha de pământ. Și în acest caz autorii nu pot să înțeleagă unde este lupta de clasă și ce forme are ea. Mai mult, oricât am căuta printre teoriile geniale ale clasicilor marxiști cele două exemple nu au fost prevăzute și nici posibil explicate chiar și ca posibile excepții.

Cele de mai sus dovedesc că marele geniu gânditor Carl Marx avea o gândire simplă limitată și rudimentară, exprimată prin formula „*idei puține și fixe*”, manifestând o totală lipsă de elasticitate intelectuală, dublată de un orgoliu nemăsurat și o atitudine dictatorială. Acest lucru ne face să îl caracterizăm ca pe un obsedat fixist și megaloman gratulat cu apelativul de genial gânditor care s-a plasat în preistoria științelor sociale. Lucrarea nu își propune să analizeze multiplele și enormele erori ale teoriei marxist-leniniste. Deocamdată ne vom limita să comentăm puțin problema claselor sociale și ale proletariatului.

După Carl Marx celelalte așa-zis clase nu muncesc și ca atare trebuia să se înțeleagă cu clasa muncitoare era singura clasă care muncea util față de celelalte clase ale țăranimii și a intelectualității care dovedeau „*evidente*” caracteristici parazitare. Mai mult clasa muncitoare era cea mai numeroasă într-o creștere accentuată până când în societatea luminoasă a comunismului victorios urma să rămână singură. Toate aceste previziuni minunate nu știm să fi avut la bază argumente palpabile reale și științifice. După părerea autorilor greșelile și gafele impardonabile ale teoriei marxiste se datoresc mai multor cauze printre care cităm:

- *Carl Marx era lipsit de o cultură enciclopedică, din acest punct de vedere cu siguranță era incult.*
- *Era lipsit de cunoștințele necesare din domeniul științelor fizicii și deasemenea din domeniul științelor naturale și nu putea înțelege că natura își are legile ei implacabile care nu ținneau cont de clasele sociale.*
- *A judecat și analizat lumea în dinamica ei pe o perioadă relativ scurtă față de întreaga istorie a civilizației.*

- *A avut o abilitate deosebită de a se debarasa de lucrurile care îl împiedicau să elaboreze teoria revoluționară a omnicapacității clasei muncitoare.*

- *Ca cercetător științific al vieții nu s-a postat niciodată pe o poziție neutră și echidistantă față de extreme și nu a manifestat niciodată dorința de a afla adevărul adevărat, indiferent dacă convinea sau nu teoriei imaginate.*

Autorii cred că subiectivismul evident al lui Carl Marx se datorește frustrării resimțite de acesta ca urmare a dificultăților materiale prin care a trecut și care i-au stimulat probabil niște tendințe revarșade față de burghezia, din care el de fapt provenea și care nu l-a acceptat pentru ideile sale neconvenționale, și l-a avortat aruncându-l în mizerie materială. Se știe că din cei 7 copii oficiali, pe care i-a avut, 4 au murit datorită malnutriției. Este de menționat că Carl Marx o bună perioadă din viața lui a trăit de pe urma unor moșteniri primite din partea familiei soției, iar el ca susținător al familiei primea sume modeste pentru articolele scrise săptămânal pentru o revistă, care apărea la New York în calitate de corespondent Daily Tribune pentru Europa. Majoritatea sumelor necesare pentru subzistența familiei le primea de la prietenul său Frederik Engels, care după cum se știe era proprietarul unor întreprinderi textile din Manchester, deci era un exploatator sadea.

Autorii consideră că în ceea ce privește cunoașterea legilor care guvernează natura și societatea Carl Marx a fost un ignorant notoriu. Pentru a justifica această afirmație menționăm că aproape cu 200 de ani înainte de el Dimitrie Cantemir a scris o lucrare recunoscut intitulată *“Creșterea și descreșterea Imperiului Otoman”*, care de fapt subliniază faptul că legitățile care guvernează materia vie indiferent dacă se referă la indivizi izolați sau la grupuri de indivizi se caracterizează prin aceleași faze ale existenței vieții în procesul de perpetuare al acestora care printre altele se manifestă printr-o perioadă de creștere atingerea unui maxim urmat de o perioadă de scădere până la încetarea existenței.

Observația lui Carl Marx s-a referit la clasa muncitoare existentă în epoca mașinismului și perioada de dezvoltare a producției industriale. Carl Marx nu si-a putut imagina că orice creștere are o limită, precum o limită o are și imaginația și previziunile lui. Ținem să subliniem următoarele idei și realități de necontestat:

1. Clasa muncitoare nu a devenit majoritară în nici o țară din lume ba din contra în principalele țări industriale numărul muncitorilor după ce a atins un maximum începe să scadă odată cu industrializarea. Astfel conform statisticilor privind Republica Federală Germană în perioada 1989 – 1995 modificările numerice sunt elocvente. De exemplu în industrie locurile de muncă scad de la 3680000 la 2369000, iar în agricultură de la 917000 la 260000. Rezultă că toate clasele sociale mai vechi să spunem mai bătrâne odată cu dezvoltarea nivelului tehnico-industrial intră într-o perioadă de scădere numerică. Astfel cei 260.000 de muncitori agricoli reprezintă doar 3,8 % din totalul muncitorilor caz în care este mai corect să vorbim de o pătură a muncitorilor în agricultură și nu de o clasă a acestora. Această tendință de scădere se manifestă și la muncitorii industriali. Pentru etapa mai sus prezentată scăderea acestora este mai lentă de la 39,8% la 34,1%. Aceste tendințe de scădere a celor două clase de muncitori se manifestă identic la toate statele industrializate. Astfel în Anglia, Belgia, Canada, Olanda și Suedia precum și în alte 7 state industrializate muncitorii agricoli

reprezintă mai puțin de 15% din populație. În același timp se constată un fenomen neprevăzut de Carl Marx și anume că alte clase se dezvoltă numeric. Astfel ca urmare a creșterii numărului de activități specifice muncii intelectuale în 1956 în SUA numărul așa-ziselor gulere albe (intelectualilor) ajunge din urmă și întrece numărul gulerelor albastre (muncitorilor industriali) clasa intelectualilor devenind clasă majoritară. Realitatea implacabilă dovedește fără dubii falimentul jalnic al previziunilor geniale ale marelui Marx.

2. Desigur autorii înțeleg că la sfârșitul secolului XIX foarte multe ramuri ale științei și tehnicii actuale nu existau și tocmai acestea au produs dezvoltarea neașteptată a societății. Să amintim doar câteva: electronica, automatica, informatica, teoria sistemelor, telecomunicațiile etc.

Autorii cred că nici unul din oamenii de știință de azi modest și cu o judecată rațională nu se poate hazarda să susțină o teorie privind starea societății spre exemplu a anului 2500. În consecință autorii consideră că un adevărat om de știință nu poate manifesta atâta lipsă de responsabilitate cum a avut-o Carl Marx cu atât mai mult cu cât esența teoriilor lui Carl Marx a fost potrivnică dezvoltării naturale a societății iar cei care nu s-au încadrat în previziunile Marxiste au fost trimiși la moarte. Generarea și justificarea holocaustului comunist folosindu-se de cele mai multe ori de sintagma „*dușman al poporului*” a stimulat toți incultii și debili mintali de a folosi orice metodă în numele așa-zisului popor în spatele căruia erau de fapt sclerații paranoici dornici de putere și de dominare. În mod special în ceea ce privește genialul incult Carl Marx autorii se străduiesc să mai aducă un singur argument edificator și incriminator.

Astfel încă de foarte mult timp istoria a stabilit că primii oameni au fost culegători – vânători și că descoperirea agriculturii ca sursă mai sigură și mai bogată de hrană i-a transformat pe toți culegătorii vânători într-un timp suficient de îndelungat în agricultori care ulterior se vor numi țărani sau muncitori agricoli. Această țărănie a format ulterior o clasă și toată lumea înțelege că această evoluție și că procesul de formare al primelor clase sociale a fost unul firesc, natural generat de nevoia obținerii mai ușor în scopul supraviețuirii și nu al exploatării. Din păcate domnul Carl Marx ori nu a știut acest lucru, ori l-a uitat, ori l-a făcut uitat pentru că nu se potrivea modelului social al viitorului imaginat. Mai mult în sânul acestei clase a agricultorilor, a țăranilor a apărut natural unele stratificări. Una din cele mai importante este apariția meșteșugarilor, germenii viitoarei clase muncitoare. Acești meșteșugari nu cunoaștem că s-au manifestat și desfășurat o luptă de clasă cu agricultorii ba dimpotrivă prin uneltele agricole care le-au confecționat ei au colaborat și ajutat clasa agricultorilor. Această primă stratificare evidentă a rezultat ca o necesitate a progresului, nu a fost comandată și impusă de nimeni decât de legile progresului natural. Mai mult autorii doresc să precizeze că în perioada istorică amintită umanitatea încă nu avea noțiunea de proprietate privată sau chiar simplu de proprietate.

Dovezile istorice afirmă că proprietatea privată a apărut de abia în mileniul III î.e.n. când nu poate fi vorba de exploatare și exploatați. Pe această temă se pot face foarte multe analize care dovedesc complexitatea problemei și dificultatea de a o aprecia corect față de dezvoltarea societății.

Autorii vor finaliza expunerea prin prezentarea poate a celei mai mari gafe marxiste care dovedește oportunismul lui Carl Marx. Astfel se știe că Marx a prezis o societate comunistă constituită dintr-o singură clasă omogenă – clasa muncitoare. Ideea lui Marx este total eronată, am putea spune că este chiar gogonată întrucât realitatea de necontestat dovedește un paradox uriaș și anume acela că societatea capitalistă pe care am cunoscut-o noi și anume a dictaturii proletariatului și a clasei muncitoare ea însăși împotriva teorie marxiste a generat stratificare socială. Pe scurt o vom prezenta, spre confirmare, în ordinea importanței stratificării:

1. *primul strat nomenclaturiști – elita politică care deține puterea la vârf și care solicită obediența necondiționată a indivizilor față de regim.*

2. *pătura activiștilor – indivizi care renunță la profesia lor pentru a deveni propagandiști ideologiei comuniste. În termeni moderni acești activiști reprezintă interfața dintre nomenclaturiști și mase.*

3. *ultimul strat distinct este stratul speculanților care profită de penuria de produse generate de sistemul economic socialist și care se descurcă procurându-le de unde le devine supranumele de “descurcăreți”.*

Pe scurt acesta este socialismul real provenit din realitățile și posibilitățile sistemului și ale caracterelor umane. În final autorii se întreabă cum de a fost posibil holocaustul comunist generat de fanteziile utopice și iresponsabile ale unor indivizi supranumiți “*părinții geniali ai materialismului dialectic și a minunatei viitoare societăți comuniste*”. Probabil numai datorită unor obsesii bolnave megalomane și a unor frustrări esențiale așa-zișilor dascăli ai marxism-leninismului. Autorii îl consideră cel puțin la fel de vinovat pentru această isterie comunistă și pe Frederick Engels, care pe lângă faptul că i-a asigurat condiții de subzistență lui Carl Marx pentru ca acesta să prefigureze genial viitorul omenirii l-a încurajat, lăudat și impulsionat să desăvârșască geniala operă, sperând să fie cât de cât părtaș la ea.

Bibliografie

1. **Valeriu Dulgheru.** Crimele comunismului, manuscris 2010.
2. **Neagu Djuvara.** O scurtă istorie a românilor, Editura Humanitas, București 1999
3. **Larousse.** Memoria omenirii, Istoria lumii de la origini până la anul 2000, Editura Olimp, 2000.

6. DESTINUL FAMILIEI GLIGOR DIN VANCICĂUȚI - BUCOVINA DE NORD

Condurache Gheorghe, prof.univ.dr.ing.
Universitatea Tehnica "Gh. Asachi" din Iasi
Rotaru Ana, prof. Grupul școlar "Vasile Pavelcu" Iași
Condurache Elena, pensionar
Rotaru Ștefan, pensionar

Rezumat. *Lucrarea prezintă istoria concretă, a Basarabiei, văzută prin ochii și mintea unei familii de români plecați din Transilvania, ajunși în satul Vancicăuți din Bucovina de nord și răspândiți apoi prin lume. Sunt prezentate momentele istoriei noastre comune, din punctul de vedere al membrilor acestei familii, în felul în care aceștia le-au trăit și simțit. Este prezentat arborele genealogic al familiei Gligor, cu focalizare pe familia Cheptea, care se află în centrul povestirii noastre.*

1. Introducere

Ideea acestei lucrări a apărut încă de la prima participare la Simpozion, dar s-a cristalizat în acest an, după ce am intrat în posesia „jurnalului” scris de **Gheorghe Gligor al lui Ilie, din Vancicăuți**, care reprezintă principala sursă bibliografică a noastră [1]. Cu toate că este scris cu litere slavone, pentru că am făcut limba rusă în școală, a fost pentru noi relativ ușor de descifrat, dar în același timp deosebit de spectaculos! N-am văzut până acum limba moldovenească scrisă cum se pronunță: *și, pintru, diparti, cari, ficiori, Acsînti, Ionicî, ari, esti* etc. sunt pronunțate la fel de noi, dar niciodată nu le-am scris așa. În figura 1 este prezentată o mostră din acest manuscris.

Formula folosită de moș Gheorghe Gligor este: „*Așa iubiților mei nepoți și strănepoți să țineți voi minte de la moșu Gheorghe că Basarabia nu este a Rusiei ci este din trupul României, care a fost din moși strămoși românească*”. (**Nota bene:** Aceste cuvinte erau scrise în 1982, în plină putere sovietică!). *Acest jurnal este scris de Gheorghe Gligor al lui Ilie născut în o mie nouă sute unu, la 26 decembrie, botezat după anul nou la 8 ianuarie 1902, după cum îi metrica* (certificatul de naștere!)”. Jurnalul lui moș Gheorghe conține mai multe capitole, cu conținut divers, de la istoria Rusiei, a Moldovei, a României, la amintiri, obiceiuri de nuntă, cântece haiducești. În spațiul limitat de care dispunem, vom reține cele mai importante aspecte ale jurnalului, din cele 106 pagini.

2. Istoria țării noastre adică România

Redăm câteva pasaje din jurnal: „*Pe locurile unde trăim noi astăzi trăia un popor dac înaintea erei noastre, anul precis nu se știe, numai se știe că trăia între Dunăre și Carpați, între Nistru și Tisa*”....*Basarabia de miazăzi a fost realipită la Rusia de la Kahul până la Dunăre după războiul ruso-turc 1877-1878. După încheierea păcii, Rusia a dat României Dobrogea și a luat în schimb Basarabia de miazăzi. Mai de mult, din moși strămoși îi zicea Berabia, dar strămoșii noștri nu știau carte și nu știau cum o ajuns Basarabia de sud în stăpânirea rusească. Țineți minte voi strănepoții noștri că Basarabia nu este a Rusiei ci este din trupul României, care a fost din moși strămoși românească!*”

Neamul nostru se trage din Transilvania, din împrejurimile Clujului, pe când Transilvania era sub stăpânirea ungarilor. Doi frați care erau din familia Gligor, iuți și nesupuși, au hotărât să plece de unde erau, nesuportând urgia ungarilor. Au încărcat familia în care, au luat turmele de oi și au plecat, au trecut munții Carpați, au trecut șesurile Moldovei, au trecut Prutul, au găsit pe malul Prutului pășuni bune, apă pentru oi și s-au așezat unde trăim noi astăzi. Din cei doi frați s-au înmulțit neamul Gligorenilor care sunt următorii....

*Ce am auzit de la mama și de la moșu voi povesti vouă dragi nepoți și strănepoți. Moșul nostru Pintilei Gligor a fost feciorul lui Toader Gligor, care a avut trei feciori : pe Ion, Ștefan și Pintilei. Ion Gligor a avut trei feciori : pe Simion, Tănase și Gheorghe. Ștefan n-a avut copii. Familia lui s-a stins. Simion a avut doi feciori: pe Andrei, care a murit în războiul cel dintâi (lipsește al doilea !!). Gheorghe a avut copii care continuă familia Gligor mai departe. Tănase a avut trei feciori: Dumitru, Grigori și Ionică, care a murit flăcău. Dumitru și Grigori au avut copii care continuă familia mai departe. Gheorghe a avut trei feciori: Nicuță, Volodea și Ionică, care continuă familia mai departe. Pintilei Gligor a avut patru feciori: Ion, **Ilie**, Ștefan și Fidot. Ion a avut trei feciori : George, Vasilie și Sozonț. Gheorghe a avut 3 băieți care au plecat în România, familia lui nu mai este. Vasili a avut 6 băieți, 3 din ei s-au pierdut în al doilea război, trei sunt în viață, continuă familia, Ștefan, Petrea și Nicanor. **Ilie** a avut 4 feciori: **Vasili, Samoil, Toadiri și Gheorghi**. Vasili a avut patru feciori: unul, a murit în război, doi sunt în viață: Pintilei și Sebastian, care continuă familia”.*

Pentru o imagine mai clară, prezentăm în figura 2 arborele genealogic al familiei Gligor. Se cuvin câteva observații :

1. Deși nu este precizat anul, deducem din calcule simple că **Toader Gligor** s-a născut cam pe la 1810. Doamna Vasilisa Cheptea vorbește despre anul 1812, an la care s-ar fi început istoria familiei Gligor la Vancicăuți. Zice dânsa că știe de la mama ei că înainte de 1812, doi oameni înalți ar fi venit cu oile în sat! Sunt cei doi frați Gligor, despre care vorbește moș Gheorghe. Este posibil ca Toaderi să fie fiul unuia din cei doi.

2. În tot manuscrisul lui moș Gheorghe nu se face referire la fiice, deși știm că au fost numeroase. Inclusiv el a avut o fată, Nina. Este aceasta expresia unei mentalități, prin care femeia nu avea drepturi pentru că nu purta mai departe numele familiei? Foarte interesant este că moș Gheorghe prezintă și alte două ramuri ale Gligorenilor, care, culmea, au în frunte două femei: Lihoroaia și Lisaveta. În plus, o ridică în slăvi pe împărăteasa Ecaterina ??!! Am fost contrariați de acest lucru mai ales pentru faptul că, ființa care ne-a inspirat acest demers este...o femeie.

4. Continuăm cu povestea doamnei Cheptea

Doamna **Vasilisa Cheptea**, pe nume de fată Gligor, este fiica lui Vasile, unul din frații lui moș Gheorghe. Dânsa a mai avut o soră, Alexandra, care a trăit la Vancicăuți unde este înmormântată, care nu a avut copii. Născută în 1919, a urmat școala în vremea regimului românesc din Basarabia, a terminat liceul în Chișinău. În 1944, din ordinul oficialităților, ca intelectual, a fost singura din familie, deportată în România. A ajuns în Caraș-Severin, la Lăpușnicul Mare, apoi a fost trimisă în Berzovia, unde l-a

cunoscut pe viitorul soț, urmaș al răzeșilor lui Ștefan Cel Mare din Bădragi, aproape de Edineț, la rândul lui refugiat. S-au căsătorit la Timișoara. Doamna Cheptea a fost trimisă pentru un an în Muntenia, la Gura Șuții, iar soțul ei la Ungureni, Botoșani. Fiind întrebați unde vor să se stabilească, doamna Cheptea a ales Ungureni, foarte aproape de Vancicăuți. Acolo a funcționat ca învățătoare până la pensie. A născut-o pe Ana, una din autoarele acestei povestiri. Are 91 de ani, este activă, dinamică, are o minte ascuțită și este o adevărată patrioată! Are o nepoată, pe Maria, medic stomatolog la Iași (deocamdată!)

Privind harta nu-ți vine a crede cum n-a putut ani la rând să meargă să-și vadă casa, în care s-a născut, sora, frații, consătenii. A revenit abia după 12 ani la Vancicăuți. La înmormântarea tatălui a ajuns târziu din cauza formalităților. Are sentimente de mulțumire pentru faptul că a plecat din sat. Dânsa a trăit anii frumoși ai copilăriei și tinereții în România Mare și a regretat profund că a fost ruptă Basarabia de trupul patriei, dar a trăit cu conștiința că patria ei este România.

Fig.2. Doamna Cheptea, în curtea casei de la Ungureni

Ce s-a întâmplat cu familia ei? Tatăl ei, Vasile Gligor, a fost arestat după război, fiind părât că a vorbit urât despre ruși. A fost deportat în Siberia și condamnat la 25 ani de detenție. A fost eliberat în 1953, când a murit Stalin. Fratele ei, Pintilei, a stat 3 ani în munții Ural, pentru că a îndrăznit să bage în buzunar gozura de la scuturatul batozei!! Fratele Călin a murit în război, la vârsta de 18 ani, la Varșovia. Fratele Pintilei are două fete. Valentina este o doctoriță surdolog, de mare valoare în Republica Moldova. Este soția renumitului profesor universitar Sandu Marin, de la UTM. Are un băiat, Sergiu, care locuiește și profesează în România. Rodica, doctoriță stomatolog de valoare, are o

Nistrul pentru că România era țară organizată, avea domnitori și armată și îi fugăreau pe tătari. În vremea aceea, un om pe nume Ivan sau Ivancu a organizat o grupă de oameni, au trecut Nistrul, au venit până la malul Prutului. Aici fiind pustiu, s-au așezat cu traiul, au făcut colibi și bordeie și au numit această așezare în cinstea mai marelui lor, Vancicăuți, adică satul lui Ivan. Acesta a acaparat mult pământ, devenind boier, iar oamenii lucrau pământul pentru el”.

6. Istoria Moldovei – punctul de vedere al lui moș Gheorghe - spicuri

„După 1453, când turcii au cucerit Constantinopolul, au năvălit peste Dardanele și au ocupat țările creștine: Bulgaria, Serbia, Muntenegru, Albania, au trecut Dunărea și au cucerit Valahia. Valahii s-au luptat în multe războaie cu turcii, dar n-au putut ține piept. Turcii au cerut bir câte 500 copii, pe care îi instruiam și-i făceau ieniceri. Armata de ieniceri era trimisă să înăbușe răscoalele creștinilor și erau foarte duri, ne-având nici mamă nici tată! Moldova nu s-a lăsat cucerită de turci și în vremea lui Ștefan cel Mare, timp de 40 de ani au purtat tot atâtea războaie cu turcii... După moartea lui Ștefan, în 1504, domnii care au urmat nu au putut ține piept și pe la anul 1594 au închinat Moldova turcilor și timp de 280 de ani Moldova a fost a turcilor...Turcii numeau domnitori români, dar aceștia jefuiau țara mai rău ca turcii. Pentru că trebuia să-i dea sultanului, așa că bietul moldovan era jefuit de domnitor, de bogătași, de turci.

Așa a rămas cântecul: De la Nistru pân la Tisa tot românul plânsu-mi-sa căci nu mai poate străbate de turcimea cea spurcată, care în țară a năvălit și Moldova a jefuit. Dar-ar Dumnezeu să dea să fie după inima mea, câini turbați turci liftă să n-aveți loc de-ngropat nici copii de săturat !!

Greu a dus-o biata Moldovă sub turci, care făceau ce voiau. Basarabia au dat-o rușilor în 1812, ca despăgubire de război, Bucovina au dat-o Austriei în 1755, ca înțelegere să treacă armata turcă spre Rusia.

România s-a eliberat de turci în războiul ruso-turc din 1877-1878, sub conducerea lui Carol I. Acest război a eliberat creștinătatea după o dominație a musulmanilor de 425 de ani”.

Concluzii

Nu ne-am propus nici să reinventăm roata, nici să facem o gaură în cer. Am vrut pur și simplu să aducem un pios omagiu unor oameni, care vrând-nevrând, au făcut istorie, trăind așa cum le-au impus mai marii vremii și au lăsat în urma lor loc de aducere aminte și, fără a folosi cuvinte mari, de recunoștință pentru verticalitatea cu care au trăit, pentru spiritul românesc pe care l-au cultivat, pentru dragostea sinceră față de glia strămoșească. Am dorit să facem cunoscut jurnalul lui moș Gheorghe Gligor, care are încă multe lucruri interesante, posibil de valorificat, poate într-o altă lucrare.

Bibliografie

1. *Gheorghe Gligor* al lui Ilie, 1982, Jurnal, manuscris.
2. *Giurescu C., Giurescu D.* Scurtă istorie a românilor, Ed. Științifică și enciclopedică. 1977.

7. CONTRIBUTII ALE ABSOLVENTILOR PROMOTIEI DE INGINERI ELECTRO-MECANICI SERIA 1943 / 48 LA DEZVOLTAREA INDUSTRIALA SI PERFECTIONAREA INVATAMANTULUI SUPERIOR DIN ROMANIA

ing. Poruznic Igor, Fabrica de elicoptere Braşov
Conf. dr. ing. Şerban Dragoş Radu, Insitutul Politehnic Iaşi

Rezumat. In lucrare se prezinta conditiile deosebit de grele in care si-a desfasurat activitatea promotia de ingineri electro-mecanici. Dupa ce a inceput anul 1 in Cernauti. In primavara anului 1944 a trebuit sa se refugieze la Devesel (linga Turnu Severin) si apoi sa revina la Iasi. Cei 60 de ingineri electro-mecanici s-au incadrat la o serie de unitati importante si unitati de invatamant superior, fiind contemporani cu reforma invatamantului superior din 1948. In lucrare se specifica o serie de importante realizari ale acestor ingineri cat si o serie de inventii ale lor. Deasemenea se prezinta si o serie ale cadrelor didactice, unele de inalta tinuta profesionala care au contribuit la formarea acestei promotii.

În toamna anului 1943 la 15 septembrie o serie de absolvenți de liceu din Bucovina, Moldova, Basarabia, Transilvania, Muntenia și Dobrogea s-au prezentat la examenul de admitere la Institutul Politehnic din Cernăuți. Acest institut fusese mutat în 1942 de la Iași la Cernăuți și se presupune că această mutare avea ca scop ridicarea prestigiului Cernăuțiului a cărei populație era cosmopolită și amalgamată. Se pare că mareșalul Antonescu a dorit să creeze un puternic centru de învățământ tehnic pentru care exista un spațiu corespunzător precum și numeroase întreprinderi industriale. Absolvenții de liceu, erau de la licee de mare tradiție ca de exemplu Liceul Aron Pumnul din Cernăuți, Liceul Ștefan cel Mare din Suceava, Liceul A. T. Laurian din Botoșani, Liceul Național din Iași precum și din alte licee din țară.

Institutul Politehnic din Cernăuți avea în componența sa trei facultăți: Chimie industrială, Facultatea de Construcții și Facultatea de Electromecanică. În perioada de început Rectorul era Otin Cristea, iar decani: la Chimie industrială – prof. Gheorghe Huidovici, la Construcții – Anton Șesan, la Electromecanică – prof. Vasile Petrescu. Pentru cele 75 de locuri de la Facultatea de Electromecanică s-au înscris cca 90 de candidați. În *Tabelul 1* se prezintă lista absolvenților care au obținut titlul de ing. electromecanic.

Studentii promoției considerate au avut în planul de învățământ 37 de discipline și un număr similar de profesori și conferențieri la care mai adăugăm 9 șefi de lucrări și 19 asistenți pentru orele de seminar. În *Tabelul 2* sunt prezentate disciplinele și cadrele didactice aferente. După sărbătorile de Crăciun din anul 1943 din cauza apropierii frontului cursurile au început cu întârziere și au fost sistate în martie 1944 când Politehnica a fost evacuată la Devesel lângă Turnu Severin.

Dupa mai bine de un an și ceva în toamna lui 1945 Politehnica s-a reîntors la Iași unde a găsit un oraș cu mari distrugerii provocate de bombardamente. Studentii au suferit foarte mult din cauza condițiilor grele în care se găsea orașul Iași. O serie din clădirile Politehnicii fuseseră deteriorate de bombardamente iar căminul studențesc era într-o stare mai mult decât jalnică. Cei care locuiau în cămin dormeau pe o saltea comună (rogojină) așezată direct pe dușumea, iar într-un dormitor erau cazați un

minum de 16 studenți. Masa la cantina studențească era cu totul insuficientă iar meniul alterna între varză și iahnie de fasole. Situația cea mai grea a fost în toamna anului 1946 când după o secetă cumplită nu se găseau alimentele de bază (făină de grâu, mălai etc.). studenții plecau cu rucsacul la părinți și la rude pentru a aduce de mâncare. Majoritatea erau foarte slăbiți datorită lipsei mâncării și a condiției de odihnă.

Laboratoarele erau și ele slab dotate, unele aparate erau învechite și cu greu se puteau efectua orele de laborator. Chiar și în aceste condiții vitrege seria de studenți în cauză s-a străduit să frecventeze regulat cursurile și să participe la lucrările de laborator și seminarii. În pofida acestor greutăți profesorii erau destul de exigenți și examenele se promovau cu destulă greutate. Astfel ca exemple putem da disciplina de Măsură electrice prof. Petrescu Vasile și disciplina de Mașini electrice prof. Cezar Partenie Antonie care erau cei mai pretențioși. După 9 semestre de învățătura în anul 1948 și începutul lui 1949 absolviseră facultatea un număr de 68 de ingineri. Întrucât în anul 1948 a avut loc o reformă a învățământului superior foarte mulți dintre absolvenți au optat pentru a fi încadrați ca asistenți universitari. Mai jos prezentăm procentual modul de încadrare a absolvenților:

Învățământul superior 11 (16,2%);

Învățământ mediu 3 absolvenți (4,8%);

În întreprinderi cu profil mecanic – 28 (41%);

În întreprinderi cu profil electric – 15 (22%);

În documentare – 4 (7%);

6 dintre colegi au decedat în scurt timp reprezentând 8%.

Absolvenți ai promoției Konteschweller, care au avut realizări deosebite, după cum urmează:

A – domeniul mecanic:

1. CERNĂUȚEANU ILIE, a lucrat la Uzinele Electroputere Craiova la secția locomotive diesel desfășurând o intensă activitate legată de realizarea acestor mijloace de tracțiune CFR

2. COJOCARU M. GHEORGHE, încadrat la Uzina Nicolina din Iași. A devenit Directorul tehnic al unității. S-a remarcat printr-o bună organizare a serviciilor uzinei, fiind premiat de mai multe ori

3. GROSU GRAȚIAN, a lucrat la Uzinele Stagul Roșu Brașov unde a devenit inginer șef remarcându-se în procesul de producție al camioanelor Roman Diesel. A organizat secțiile acestei importante întreprinderi. În momentul când la Iași s-a înființat o uzină care producea subansamble ale camionului s-a transferat la Iași în calitate de inginer șef desfășurând o activitate meritorie recunoscută prin premii importante.

4. GUTUNOI GHEORGHE, a fost încadrat la Uzina Tractorul Brașov unde a organizat foarte bine o turnătorie de piese, aceasta fiind o turnătorie model cu flux continuu.

5. HALUNGA MIRCEA, a fost încadrat în mai multe unități printre care Electroaparataj București (2 ani), Fabrica de Mașini electrice Clement Gotwald București (5 ani), Ministerul industriei grele București (IGE) 2 ani, Ministerul Construcțiilor și materialelor de Construcții (3 ani), Ministerul Petrol – Chimie (3 ani). A realizat 5 invenții printre care amintim:

- ventil cu plutitor, orificiu reglabil de refulare, radiator modulat cu elemente orizontale. Dintre colegi a avut cele mai multe invenții.

6. LUPU CONSTANTIN, încadrat la Întreinderea Țesătura din Iași ca mecanic șef. A lucrat cca 30 de ani desfășurând o deosebită activitate de întreținere și reglare a mașinilor textile. A fost considerat omul de bază al unității fiind premiat în mai multe rânduri.

7. PANAITESCU VICTOR, încadrat la Autobaza din Galați, ulterior a revenit la Iași la Uzina de piese auto din Tătărași. S-a remarcat ca un foarte bun automobilist și depanator de automobile.

8. PORUZNIC IGOR, a avut o foarte bogată activitate în domeniul mecanic putând fi considerat cel mai talentat inginer mecanic. A lucrat la diverse unități cum ar fi: Fabrica Victoria din Arad, Fabrica de strunguri Rangheț Arad, Întreprinderile URA din Bacău, combinatul siderurgic Galați, șantierul naval Brăila, Uzinele mecanice Filipeștii de Pădure, Uzinele Steagul roșu Brașov, Uzina Tractorul Brașov. A realizat numeroase invenții dintre care enumerăm: pistol de cositorit prin inducție, mașină de găurit cu două trepte. A organizat cu mare eficacitate serviciile CTC din diferite unități primind numeroase premii.

9. Tighiliu Mihai, a lucrat la început în cadrul Căilor ferate București desfășurând o susținută activitate și organizând Muzeul Căilor ferate române pentru care a fost premiat.

B. Sectorul energetic și electrotehnic:

1. BASAG GHEORGHE, încadrat la IREE Iași remarcându-se ca un foarte bun depanator al defectelor liniilor electrice. A desfășurat o intensă activitate în rețelele județului iași primind numeroase premii.

2. BORDEIANU NECTARIE, a lucrat în cadrul I.S.P.E. București. A dat soluții importante pentru planul de electrificare al României.

3. SEVASTRU ANATOLIE, a lucrat la ISPE București, aducându-și aportul la realizarea planului de electrificare și utilizare a energiei electrice în procesul de industrializare a României.

4. CANTER LIVIU, a desfășurat o bogată activitate la Electromontaj Sibiu. Astfel a realizat numeroase rețele de electricitate cât și numeroase construcții metalice aferente. Printre acestea a realizat cel mai înalt stâlp metalic de 160 metri înălțime.

5. CIULIN ION, a lucrat la Întreprinderea Electroputere Craiova, devenind un mare specialist în proiectarea și construcția transformatoarelor de mare putere reazănd transformatorul de 400 KV și 230 MVA.

6. FAUR CONSTANTIN, înca din facultate era pasionat de depanarea aparatelor de radiorecepție. La absolvire a fost încadrat la Întreprinderea de aparate electrice Electromagnetica București, construind diverse aparate de măsură în domeniul electrotehnic. În anul 1965 a devenit Ministrul energiei electrice.

7. LIVEZEANU VICTOR, a fost încadrat la Întreprinderea de electricitate Cluj desfășurând o bogată activitate legată de diverse electrificări din zona Cluj, Turda, Oradea, Beiuș, Ocna Mureș, Câmpia Turzii. În perioada 1958 – 1969 a fost proiectant șef în cadrul Atelierelor de proiectare rețele electrice. Ulterior a devenit cadru didactic

la Insitutul Politehnic Cluj și a realizat și susținut numeroase lucrări și referate la diverse simpozioane și conferințe privind energia electrică.

8. RĂDULESCU ȘTEFAN, a desfășurat o bogată activitate în cadrul CFR București. Are marele merit că a brevetat și realizat o instalație de sudură a capetelor de șine de cale ferată. Acest brevet i-a adus mari beneficii fiind utilizat și pe plan mondial.

9. RASCU PAUL EMIL, a fost considerat ca șef al promoției, având toate examenele luate cu calificativul foarte bine. A fost încadrat la ISPE București unde a proiectat linii de înaltă tensiune și stații electrice prevăzute cu transformatoare de 250, 400 și 1250 MVA având tensiuni de 11, 220, 400 și 750 KV. A proiectat stațiile electrice CHE Bistrița, CHE Porțile de Fier în soluții care reprezintă unicate mondiale. Pentru Focșani a proiectat o centrală amplasată într-o zonă de maximă seismicitate. A activat în domeniul nuclear, la Insitutul de Fizică atomică de la Măgurele și Cernavodă. A obținut numeroase premii și decorații în țară și străinătate. A elaborat un număr mare de lucrări și din domenii mai puțin tehnice, dar a scris și multe cărți tehnice, unele primind premiul Traian Vuia. A scris cărți și în domeniul astronomiei, a propus o soluție foarte interesantă privind alimentarea cu apă a Africii centrale (Saharei). Pentru toate acestea se consideră că a desfășurat cea mai bogată și interesantă activitate dintre colegii de promoție.

C. Învățământ tehnic superior și mediu

1. LĂZĂRESCU EMIL, a fost încadrat la Institutul Agronomic Iași, Catedra de Fizică, devenind Rectorul acestui institut. Ulterior s-a transferat la Constanța unde a avut deasemeni calitatea de Rector.

2. CURTEANU NICOLAE, încadrat la Centrul mecanic din Iași, a devenit prof. la Centrul de calificare profesională în domeniul electric având foarte bune rezultate profesionale, a obținut și Certificatul de expert pentru instalații electrice.

3. GIOSAN TRAIAN, a fost încadrat la Institutul Politehnic Iași predând disciplina de Centrale electrice. După susținerea doctoratului a devenit conferențiar și a publicat două manuale – cursuri.

4. IRIMICIUC NICOLAE, a trecut prin toate trepetele didactice la Insitutul Politehnic Iași, ajungând profesor la disciplina Mecanică teoretică. A obținut titlul de doctor inginer și a fost apreciat ca un cadru universitar de înaltă ținută. S-a preocupat cu rezultate notabile de istorie a învățământului tehnic ieșean elaborând volume de referință în domeniu.

5. MUNTEANU MIHAI a fost încadrat la Institutul Politehnic Timișoara ca asistent a reputatului prof. de fizică tehnică Cișman Alexandru. După pensionarea acestuia a fost titularul cursului de Fizică tehnică la Politehnica din Timișoara.

6. POEATĂ ALEXANDRU, a intrat ca asistent la profesorul N.V. Boțan, remarcându-se ca un talentat și dinamic cadru didactic. A devenit profesor la disciplina Rețele electrice și conducător de doctorat. A elaborat și publicat numeroase manuale și cărți în domeniu.

7. SEBASTIAN LEOPOLD, a fost încadrat ca asistent la Institutul Politehnic Iași, la Catedra de Utilizări electrice. A obținut titlul de doctor inginer și pe acela de

conducător de doctorat. A elaborat numeroase cărți de specialitate, iar alături de acestea a editat câteva volume de poezie și de proza autobiografică.

8. SIMIONESCU AURELIAN, încadrat ca asistent la Termotehnică a dovedit foarte bune calități de pedagog. A fost titularul cursului de Cazane și instalații cu abur lucrând și la Centrul Academiei din Iași.

9. ȘERBAN DRAGOȘ RADU, încadrat ca asistent la disciplina Organe de mașini titular prof. Lucius Săveanu și apoi la prof. Popinceanu N. Ulterior a devenit lector, predând cursul de Mecanizare a lucrărilor de construcții. În 1974 și-a susținut doctoratul iar în cadrul Facultății de Hidrotehnică a predat disciplina Mașini și instalații pentru mecanizarea lucrărilor hidrotehnice. În anul 1975 a devenit conferențiar. În cadrul activității de doctorat a realizat 4 invenții aplicate și a devenit expert tehnic în domeniul analizei accidentelor de circulație.

10. SOFAN EUGEN, a fost încadrat la Institutul Politehnic București la Catedra de Mașini electrice, desfășurând o bogată activitate în cadrul AGIR București.

Tabelul 1. Tabelul absolvenților promoției 1943 - 1948

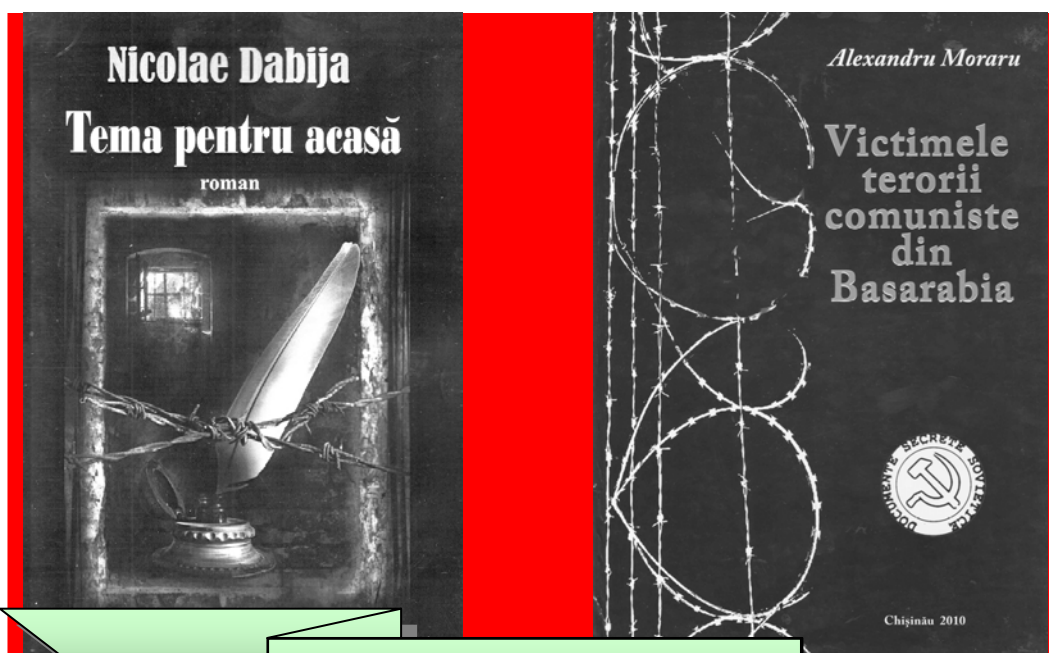
Nr. crit.	NUME, PRENUME, Locul de origine	Loc de activitate
1	Alăzăroaie (Lăzărescu Emil) originar (din Botoșani)	Institutul Agronomic Iași
2	Andrei Emil (Oltenia)	Institutul Politehnic Iași, Cat. Tehnologie
3	Andrieș Marian (Moldova) decedat la scurt timp după absolvire	
4	Arhip Emil (Piatra Neamț)	Uzinele de fibre sintetice Săvinești
5	Babei Nicolae (Botoșani)	Politehnica Iași, Lector Măsurări electrice
6	Beraru Gheorghe (Suceava)	Șef serviciu centrala la Fibre sintetice Săvinești
7	Bășag Gheorghe (Moldova)	Șef rețele electrice Iași
8	Bendescu Gheorghe (Fălticeni)	Șef Serviciu tehnic Universitatea Iași
9	Bordeianu Nectarie (Cernăuți)	Șef Serviciu ISPE București
10	Canter Liviu (Bucovina)	Șef Serviciu electromontaj Sibiu
11	Cernăuțeanu Ilie (Basarabia)	Adjunct Serviciul Locomotive Craiova
12	Ciulin Ioan (Oltenia)	Șef Serviciu Transformatoare Electroputere
13	Cojocaru M. Gheorghe (Iași)	Director Uzina Nicolina Iași
14	Cojocaru C. Mihai (Moldova) - decedat	Prof. Liceul industrial de construcții Iași
15	Cojocaru Nicolae (Moldova) - decedat	
16	Curteanu Nicolae (Iași)	
17	Eftimie Gheorghe (Moldova) - decedat	

18	Faur Constantin (Dorohoi)	Director adjunct CSP București
19	Găuran Andrei (Moldova)	Rafinăria 1 Mai Ploiești
20	Ganea Dumitru Marin (Muntenia) - decedat	
21	Gosan Traian (Vatra Dornei)	Conf. Insitutul Politehnice Iași – Centrale Electrice
22	Gidar Ioan (Moldova) - decedat	
23	Golescu - Teveanu Maria (Basarabia)	IDT București
24	Grosu Grațian (Cernăuți)	Ing. Șef Uzina Steagu Rosu Brașov
25	Gutunoi Gheorghe (Moldova)	Tehnolog Șef – Uzina Tractorul Brașov
26	Halunga Mircea (Moldova)	Combinatul de celuloză București
27	Hrincu Diegies (Cernăuți)	Editura didactică și Pedagogică București
28	Iliescu Vasile (Cernăuți)	Director adjunct Industria locala Bucium Iași
29	Ionescu Al. Radu (Moldova)	Profesor Liceul Industrial Chimie Socola
30	Irimiciuc Nicolae (Pașcani)	Prof. Mecanică – Institutul Politehnic Iași
31	Jippa Radu (Dobrogea)	Director adjunct telefoane București
32	Leonte Sava (Moldova)	Șef Serviciu utilaj tehnologic Metalurgica Iași
33	Livezeanu Victor (Basarabia)	Centrale electrice București
34	Lubienietchi Gheorghe (Moldova)	Prof. Centrul Chimic Piatra Neamț
35	Lupu Constantin (Basarabia)	Șef Serciciu mecanic Țesătura Iași
36	Mazilu Constantin (Moldova)	ITB București
37	Măzireanu Ioan (Moldova)	Întreprinderea de Gospodărire a Municipiului București
38	Munteanu Mihai (Cernăuți)	Inginer proiectant Uzina Mecanică Timișoara
39	Neamțu Miron (Cernăuți)	Întreprinderea Regională de Electricitate Cluj
40	Novinschi Alexandru (Moldova)	Trust Energoconstrucția București
41	Paiu Ioan (Basarabia)	Șef Laborator proiectare instalații electrotehnice
42	Panaiteescu Victor (Galați)	Inginer proiectant Trustul de instalații montaj București
43	Petrescu Minel (Dobrogea)	Întreprinderea de Reparații Utilaje de Construcții Constanța
44	Podjevin Paul (Cernăuți)	Expert Institutul Perfecționare cadre didactice București
45	Poeata Alexandru	Prof. Institutul Politehnic Iași
46	Popovici Leonida (Basarabia)	Filarmonica Iași
47	Poruznic Igor (Cernăuți)	Șef laborator Întreprinderea de Construcții Aeronautice Brașov

48	Procopovici Ioan (Cernăuți)	Proiectant la Insitulul de Proiectare Construcții București
49	Rădulescu Ștefan (Muntenia)	Institutul de Cercetare în Transporturi CFR București
50	Rascu Paul Emil (Basarabia)	Consilier proiectant ISPE București
51	Rusu Marius Alexandru (Cernăuți)	plecat în Italia
52	Sebastian Leopold (Basarabia)	Prof. Institutul Politehnic Iași
53	Sevastru Anatolie (Basarabia)	Consilier ISPE București
54	Simionescu Aurelian (Bucovina)	Șef laborator Centru de Fizică Tehnică Iași
55	Sosinschi Peter (Cernăuți)	Inginer proiectant – Centrul de proiectare al piețelor de schimb Sibiu
56	Stingescu Constantin	Șef Atelier Proiectare Întreprinderea Independența Sibiu
57	Strătilă Emil	Pensionar
58	Surugiu Nicolae (Moldova)	Șef Serviciu Lucări Energetice Schela de extracție țiței și gaze Câmpina
59	Șerban Dragoș Radu (Suceava)	Conferentiar Institutul Politehnic Iași – mecanizarea lucrărilor hidrotehnice
60	Sofan Eugen	Institutul de Proiectări și Cercetări Electrotehnice București
61	Știrbu Vasile (Basarabia)	Șef lucrări Mașini electrice, Insitulul Politehnic Iași
62	Ștefănescu Dumitru (Moldova)	Electrocontact Botoșani
63	Snapiu Bercu (Muntenia)	Israel
64	Tighilui Mihai (Moldova)	Muzeul CFR București
65	Tanach Valentin (Muntenia)	Plecat în SUA
66	Vasilciuc Mihai (Moldova)	Șef lucrări Mașini electrice Insitulul Politehnic Iași
67	Voinea Octavian (Muntenia)	Șef serviciu elergetic G.I.F.E. Ploiești

Tabelul 2. Lista profesorilor și disciplinelor predate la promoția de ingineri electromecanici “*Inginer Konteschweller*”

Nr. crit.	NUME, PRENUME	DISCIPLINA
1	Creangă Ioan	Algebră și analiză matematică
2	Cișman Alexandru	Fizică tehnică
3	Botez Ștefan	Geometrie descriptivă
4	Flor Rădulescu	Chimie
5	Farcaș Toma	Tehnologia metalelor
6	Matei Alexandru	Desen Tehnic
7	Mangeron Dumitru	Calcul diferențial și integral
8	Del Barone	Limba italiană
9	Vasilie Mihai	Rezistența materialelor
10	Angelescu M.	Hidraulică
11	Ciobanu Gheorghe	Mecanică tehnică
12	Campan Teodor	Termotehnică și electricitate
13	Săveanu Lucius	Organe de mașini, mașini de ridicat
14	Petrescu Vasile	Măsurări electrice
15	Volanschi Mircea	Centrale electrice
16	Boțan Nicolae	Rețele electrice
17	Parteni Cezar Antoni	Mașini electrice
18	Oprisor Simion	Traucțiune electrică
19	Popinceanu Nicolae	Locomotive
20	Luca Emil	Aparate medicale
21	Hanganu Emil	Mașini frigorifice
22	Baușic Victor	Asistent Rezistența materialelor
23	Ciobanu Constantin	Mașini hidraulice
24	Hanganu Vasile	Mașini electrice, Asistent
25	Popovici Aurel	Mașini electrice, Asistent
26	Filipiuc Ioan	Mașini electrice, Asistent
27	Pap Alexandru	Măsurări electrice asistent
28	Toma Constantin	Legislație industrială
29	Iavorschi Ioan	Economie politică
30	Ruscior Ștefania	Algebră, Asistentă
31	Prisăcaru Vasile	Iluminat electric
32	Săveanu Lucius	Mașini unelte speciale

**V. PREZENTARE
DE
CARTE**

Dr.hab.Valeriu Dulgheru:

Prezentarea romanului „TEMA DE ACASĂ”, autor Nicolae DABIJA

Conform mărturiilor mai multora apariția romanului lui N. Dabija „*Tema de acasă*” a fost neașteptată. Cititorii, obișnuiți cu poeziile superbe ale Maestrului, cu publicistica „*ghimpoasă*” din „*Literatura și Arta*”, care atacă probleme de interes național, scrise într-un stil aparte dabijian, au avut posibilitatea să aprecieze și calitatea lui înaltă de romancier. Sunt unul din miile de cititori ai acestui roman abia apărut de sub tipar. Primind drept cadou din mâinile autorului un exemplar al romanului l-am citit „*pe nerăsuflăte*”. Subiectul romanului – deportarea în Siberia a simplului învățător de școală - **Mihai Ulmu**, care e arestat ca dușman al poporului și care își ispășește vina fără vină în cea mai groaznică închisoare din taigaua siberiană – simbol al surghiunului – „*Zarianka*”, este unul, care doare pe mulți basarabeni.

Voi încerca să delimitez două aspecte deosebit de importante ale acestui roman. „*Tema de acasă*” este un adevărat **roman-artă** cum l-a numit cunoscutul specialist academicianul Mihail Dolgan. Mărturisirea lui Mihai Ulmu „*Mi-i dragă Siberia, ea mi-a adus noroc. Ea m-a ajutat să te cunosc*” (este o mărturisire sinceră, care constituie un argument forte întru adevărarea dragostei lor reciproce adevărate, mari, frumoase, neasemuite, curajoase, stoice), spusă chiar despre Siberia, unde era și iadul, în care a fost aruncat, vorbește despre marea putere a dragostei când ți-e bine chiar și atunci când este foarte rău. În același sens Dl N. Dabija a scris o inspirată poezie „*Ce bine a fost când a fost rău*” (parcă e despre acești doi eroi ai romanului – Mihai Ulmu și Maria Răzeșu) pusă pe note muzicale și interpretat de inspiratul folkist Mircea Zgherea (interesant, poartă același nume ca și copilul născut din dragoste al eroilor romanului).

Pe lângă aspectul artistic indiscutabil (sunt multe aprecieri în acest sens ale specialiștilor în domeniu) romanul vine cu descrierea unei ficțiuni atât de realiste, atât de relevante, încât concurează cu cruda realitate, prin care au trecut sute de mii de basarabeni deportați, arestați, torturați fizic și psihic de mașina infernală comunist-stalinistă. În situația lui Mihai se revăd mulți deportați încă în viață, care au fost duși de tineri, deseori mahale întregi, în Siberia rece și neprietenoasă.

Indiscutabil, toate aceste mărturii strașnice confirmă monstruoșitatea regimului represiv stalinist. Însă cea mai mare crimă stalinistă este totuși războiul declarat de el împotriva copiilor, celor mai slabe ființe, mult mai puțin protejate. Sute de mii de copii își petreceau floarea vârstei în cele 50 de lagăre de concentrare pentru copii, colonii, puncte mobile de primire-distribuire, case de copii. Una din ele este descrisă foarte amănunțit în acest roman. Copilul lui Mihai Ulmu și al Mariei Răzeșu din localitatea basarabeană cu frumosul nume de Poiana, născut din marea dragoste a acestor doi basarabeni în fundul Siberiei, nimerește în una din aceste colonii cu un nume schimbat (evident în Ivan, altfel nici nu se putea. Astfel de copii cu numele de Ivan mai erau vre-o 400), devenind așa numitul copil al lui Stalin (ca și alte zeci de mii de copii înstrăinați de la mamă), din care urmau să crească (cum pe timpuri turcii creșteau eniceri – soldați devotați sultanului) adevărați „*apărători ai patriei sovietice*”, ai lui Stalin (de parcă urma să fie veșnic). „*Copiii trebuiau să uite cine sunt, de unde sunt de naștere, cine sunt părinții lor...În pufoaice mici, în pantaloni vătuiți mici. Și numere*

prinse pe piept și pe spinare. Ca la deținuți. Aceste numere sunt ale mamelor lor. Iar pe frontispiciul coloniei se înălța ca în bătaie de joc lozinca „Mulțumim tovarășului Stalin pentru copilăria noastră fericită” ne mărturisește **Александр Яковлев**, cunoscutul arhitect al Perestroicai.

Iată că soarta acestui mic erou al romanului – Mircea a fost alta decât i-o modelau zbirii comunisto-staliști. Datorită faptului că „tătuțul tuturor popoarelor” și-a dat obștescul sfârșit și grație insistenței lui Mihai de ași găsi feciorul, pe care nu-l văzuse niciodată (era ca și cum ai căuta un ac într-un car cu fân), Mihai îl găsește mai mult din instinct și îl aduce acasă în s. Poiana.

Romanul este o carte de zile mari. Sub aspect artistic este într-adevăr un roman-artă. Sub alt aspect este o descriere a unei ficțiuni foarte realiste, o chemare către noi să fim vigilenți și să nu mai admitem vreodată astfel de atrocități ale regimurilor totalitare.

Pentru a întregi impresia romanului lăsată cititorilor voi aduce mai jos doar câteva opinii ale celor care au citit romanul.

„*Prin forța talentului său nativ, Nicolae Dabija a știut însă să învingă aceste „sirene”, propunând cititorului – prin proaspătul roman Tema pentru acasă – un adevărat roman-artă, în care ficțiunea se prezintă atât de viguroasă și veridică, încât concurează cu cele mai crude date ale realității evocate, iar datele realității sunt surprinse atât de relevant și sintetizator, încât fac concurență cu cea mai autentică ficțiune.... Așa se face că romanul Tema pentru acasă – o sugestivă metaforă și social-politică, și etico-spirituală, și ontologico-filozofică, fiind privit ca un tot întreg artistic, se dezvăluie și se autodezvăluie concomitent, se conspiră / deconspiră și se autoconspiră / autodeconspiră, se condamnă și se autocondamnă din interior – desigur, prin intermediul personajelor memorabile și bine muruite în alb și negru, vorba lui Eminescu, prin intermediul intereselor și năzuințelor contrare, precum și al coliziunilor epice contradictorii și împinse la limită, dar și prin intermediul – în primul rând! – al tehnicilor narative globale și dominante: paradoxul, absurdul, metafora absolută, analogiile percutante, oximoronul vizionar, însuși limbajul polisemic și perfect, bine strunit ca o coardă de vioară ce nu poate scoate note false... Siberia închisorilor și a deținuților „mirosind a mort”, în ochii prozatorului ia aspecte, rând pe rând – prin contrast și combinări de attribute contradictorii – și atractive, dar și repulsive. La început ea e creionată în culori scăpărător-poetice voit obiectiviste: „Sălbătăcia naturii i se păru, văzută din tren, una de la facerea lumii. Garduri de munți, perdele de arbori care zăgăzuiau zarea, lacuri limpezi ce semănau mai degrabă cu niște bucăți de cer așternute pe pământ ...”. Pentru protagonistul romanului – învățătorul Mihai Ulmu, care e arestat ca dușman al poporului și care își ispășește vina fără vină în cea mai groaznică închisoare din taigaua – simbol al surghiunului – „Zarianka”, Siberia ar fi – paradoxul paradoxurilor și oximoronul oximoroanelor – o țară ... „dragă”. Cum așa, se întreabă nedumerit și dezorientat cititorul?! Surpriza-poantă ne-o oferă imediat însăși personajul (Mihai către Maria): „**Mi-i dragă Siberia, ea mi-a adus noroc. Ea m-a ajutat să te cunosc**”. Această mărturisire sinceră a lui Mihai constituie un argument forte întru adevărarea dragostei lor adevărate, mari, frumoase, neasemuite, curajoase, stoice în sacrificarea ei poetico-dramatică... Șeful lagărului morții avea chiar și un fel de „doctrină”, de „filozofie” de a-i învăța pe*

pușcăriași „cum să devină demni de fericire”. Pentru temnicer închisoarea ar fi „o universitate a vieții”, unde poporul ar trebui să se recicleze, în mod obligatoriu, iar temnicerii adevărați sunt „conștiința unei națiuni”. Mai mult chiar, închisoarea ar fi „o fereastră prin care privim spre viitor”. În încheiere, felicităm autorul cu o strălucită realizare artistică în contextul întregii proze române contemporane” (academician Mihail DOLGAN).

“De la bun început trebuie să spun că romanul confratelui Nicolae Dabija de la Chișinău se citește pe nerăsuflăte, este înălțător. Dabija redă gulagul prin experiențele celor doi tineri români-basarabeni care trăiesc agonia închisorii siberiene și extazul unei iubiri nemuritoare....Ceea ce este esențial în roman este marea iubire care îi leagă pe oameni, dragostea de glia strămoșească, și inimaginabilele grozăvii trăite de victimele comunismului. Cartea mi-a mers la suflet și am regretat că s-a terminat atât de repede. Am trăit împreună cu Mihai și Maria toate tragediile închisorilor sovietice din Siberia. Am retrăit mentalitatea comunistă pe care o cunoșteam deja din țară. Nicolae Dabija ne poartă însă printr-o lume mult mai puțin cunoscută. Nu am nici o îndoială însă că majoritatea tragediilor descrise de Nicolae Dabija s-au petrecut ca atare. Există numeroase mărturii și dovezi în acest sens...Această splendidă și binevenită carte ar trebui să le reamintească multor basarabeni cine sunt ei, ce sunt ei, și ce atitudine trebuie să ia față de Rusia și față de adevărata lor țară. În cei 50 de ani de regim sovietic, comuniștii au reușit să-i facă pe mulți dintre ei să uite că părinții, frații și vecinii au fost deportați și uciși. Comuniștii i-au făcut să-și amintească doar că pe timpul burgheziei au fost palmuiți de jandarmii români. Într-adevăr, un om pe care l-ai ucis nu te mai poate urî. Cel pe care l-ai palmuit nu te uită însă niciodată. Puneți în balanță și luați aminte!...În timpul vizitelor mele în Basarabia începând din 1989 am constatat că cei care mă înconjura cu dragoste frățească, între care și Nicolae Dabija, erau tineri în general sub vârsta de 40 de ani. M-am întrebat atunci intrigat, unde erau “bătrânii”? Unde dispăruse o întreagă generație? Unde erau cei care trebuiau să conducă românimea basarabeană în ultimii 20 de ani? Dabija ne răspunde prin această carte; aceștia muriseră în Siberia pentru că își cunoscuseră “Tema pentru Acasă””(Nicolae Dima, SUA).

„Tragedia civilizației, dar îndeosebi a poporului nostru martir ne privește cu ochi mari de pe coperta romanului **Tema pentru acasă**, semnat de poetul, publicistul Nicolaie Dabija care, la fel ca în poezie, ca în publicistică a demonstrat excelență și în narațiune. Este romanul care, în pofida tematicii abordate, emană multă lumină prin inundațiile de suferință, întru menținerea echilibrului moral și a seninătății sufletului omenesc – un elogiu unei prea frumoase iubiri...Excelent roentgenografist al calităților umane, Nicolae Dabija consacră pagini nenumărate nobleței, frumuseții sufletului omenesc (la Eminescu „cel mai frumos dintre toate câte sunt frumoase este sufletul frumos”), în stare să catalizeze gulag-urile interioare ale omului, în acest sens de o divinitate paradizică fiind cele consacrate iubirii dintre Mihai Ulmu și Maria

Răzeșu...Modul artistic de tratare a unui subiect în care au încăput mai multe destine văzute sub cel mai mare unghi al dragostei, stilul elevat, neaș, prezența naratorului omniprezent/omniscient cu relativa implicare în evenimentele narate ce formează o armonie între ficțiune și realitate, structurarea romanului în capitole mici din care, ca o lavă vulcanică incandescentă, țâșnesc idei valoroase ce ne alimentează spiritual – toate acestea confirmă o apariție editorială de excepție, acea „comandă divină” despre care va mărturisi însuși autorul Nicolae Dabija...**Tema pentru acasă** rămâne un ghid supus decodificării în permanență despre cum păstrăm și promovăm valorile naționale – limbă, neam, istorie, tradiții – prin prisma celui mai înălțător sentiment – al iubirii de oameni, pentru că rostul suprem al vieții este iubirea...Scris sub semnul înălțării spre Dumnezeu, romanul a depășit orice spații ale excepționalului...Paginile de un dramatism profund și sensibilizator se citesc cu răsuflarea întretăiată. Existența limbajului de dincolo de cuvinte antepus de către autor cuvintelor într-o păstra legătura cu divinul și a ne crea confortul unei sărbători spirituale depline ne bucură prin bogăția și accesibilitatea la el, constituind miracolul oferit cu generozitate tuturor celor împătimiți de lecturi serioase“ (**Lidia GROSU**)

„La el acasă și nu altundeva, Nicolae Dabija s-a încumetat să scrie un roman despre universul concentraționar sovieto-bolșevic. Tema pentru acasă (Iași, Editura Princeps Edit, 2009, 374 p.) este printre rarele scrieri bazate pe motivul carcerii și care demonstrează totodată capacitatea autorului de a se detașa de universul pe care îl crează și de a nu eșua în pamflet...Este o trăsătură de romancier adevărat, care are grijă față de sensurile profund umane pe care împrejurările construite de el le pun în evidență...În bună măsură, „Tema pentru acasă” este un roman de dragoste. Cel puțin așa susține autorul. Este dreptul lui. Dar și cititorul are un drept, acela de a considera lucrurile din perspectiva lui. Așadar, până la un punct, romanul lui Nicolae Dabija este, într-adevăr, unul „de dragoste”. Dar până unde ? O va lămurii un scurt rezumat am fabulei. Personajul principal, Mihai Ulmu („un tânăr de douăzeci și cinci de ani”) este profesor într-un sat basarabean. La lecția de literatură, le dă elevilor, drept „temă pentru acasă”, alcătuirea unui eseu cu titlul *A fi om în viață e o artă sau un destin?* Toate se întâmplă în „28 iunie 1940”, zi în care localitatea Poiana este ocupată de armata bolșevică iar profesorul este arestat și deportat. Una dintre eleve, Maria Răzeșu, și-a redactat lucrarea, dar nu mai are cui să o dea. Și pleacă în căutarea celui care îi fusese profesor nu numai pentru a i-o înmâna, ci și pentru că se îndrăgostise de el. Ajunsă femeie în toată firea, Maria va fi și ea întemnițată, într-un lagăr vecin aceluia, numit Zarianka, unde se găsea Mihai. Cei doi reușesc să evadeze și să hălăduiască prin pădurile siberiene. Așa, în libertate totală, concep un copil, care se va numi Mircea și care, la rândul lui, va fi trimis într-un centru de reeducare. Maria moare în gulag iar Mihai, după eliberare, se va întoarce acasă... În linii mari, aceasta este fabula: simplă, fără contorsionările care își zic „postmoderne” și care nu au nici o semnificație sau au doar una derizorie. În această schemă încăpătoare, Nicolae Dabija introduce o noutate: moartea unuia dintre îndrăgostiți. Nu este vorba de o

noutate oarecare, ci de una care potențează sensul întreg al romanului. Un sens de un optimism amar. Perechea Mihai/Maria nu mai este una adamică, deoarece Mihai Ulmu și Maria Răzeșu nu s-au prăbușit din nici un paradis, ci au căzut dintr-un infern în alt infern: din iadul bolșevic al satului Poiana în iadul bolșevic al gulagului sovietic. Deși, așa cum începe romanul, s-ar putea spune că au căzut din paradisul strămoșesc, simbolizat de respectarea legilor tradiționale, în iadul sovietic. Dispariția Mariei este simbolică în cel mai înalt grad, deoarece semnifică răspunsul la întrebarea „temei pentru acasă”: a fi om implică sacrificiul pe altarul dăruirii pentru celălalt. Numai în acest fel, omul poate fi considerat purtătorul vieții adevărate. Aici se găsește fărâma de optimism, de care vorbeam. Dintr-un simplu „roman de dragoste”, „Tema pentru acasă” devine treptat un roman al destinului uman, acesta neputându-se împlini decât prin suferință. Regăsirea lui Mircea, fiul pierdut, înseamnă extrapolarea destinului individual asupra destinului umanității...Și aici, din nou, Nicolae Dabija face dovadă abilităților sale de constructor epic, prin conjugarea celor două fire. Căutarea și găsirea lui Mircea, băiatul lui Mihai și al Mariei, reprezintă împlinirea destinului individual. Care nu se poate realiza decât după parcurgerea unui traseu chinuitor pentru individ...Cum spuneam mai sus, un optimism amar, într-un univers bătând către cenușiu. Sesizăm acum mai bine semnificația titlului. „Tema pentru acasă” are în vedere meditația asupra destinului individual, care nu se poate împlini decât împreună cu destinul celuilalt. Lecție pe care istoria însăși s-ar cuveni să o învețe. Se vede că este însă foarte greu ori chiar imposibil, de vreme ce rateurile se repetă necontenit” (**Dan Mănucă, directorul Institutului de Filologie Română „Al. Philippide” al Academiei Române, filiala Iași**).

„Afirm că „Tema pentru acasă” a fost o surpriză pentru mine. Ca și alte cărți bune ale scriitorului Dabija (mai vechi sau mai noi). Fiindcă orișice carte scrisă cu talent este o surpriză – cu sensul de: ceea ce produce plăcere, bucurie neașteptată. Uimește-ne în continuare, Maestre!” (**Ion Iachim**).

„De mult n-am mai citit un roman așa de bun. Cu talent și inspirație, ați realizat strălucirea unei iubiri ancestrale în mijlocul întunericului gulagului rusesc. Cartea trece din mână în mână în Constanța, circulă printre colegi, care și ei vă mulțumesc pentru regalul oferit” (**Ana Ruse, Constanța**).

„Cartea „Tema pentru acasă”, a Domnului Nicolae Dabija este o relatare cutremurătoare a tragediei Basarabiei, Bucovinei, a întregului neam românesc și nu ar trebui să fie român care să nu citească această carte. E un mesaj al românilor înstrăinați fără voia lor de Patria Mamă România, care capătă în această carte chip de Sfântă Icoană” (**Constantin Chirilă, Iași**).

Dr. Viorica Olaru Cemartan:
Prezentarea cărții “Victimele terorii comuniste din Basarabia, Documente secrete sovietice 1944-1954. Volumul I”,
autor: Alexandru MORARU

Cartea este o dedicație pentru toți care au pățit de pe urma ocupanților sovietici, inclusiv familia autorului, bunicul – Ion Alexandru Moraru și tatăl – Valeriu Ion Moraru din Jevreni, Criuleni.

Lucrarea debutează cu o prezentare a autorului semnată de scriitorul și publicistul Victor Ladaniuc, în care putem urmări evoluția profesională a lui Alexandru Moraru, de la profesor și publicist raional, la istoric și arhivist de talie republicană, unul dintre puținii care au îmbrățișat această meserie cu mult devotament. Colectarea și analiza surselor istorice de excepție a devenit una dintre preocupările de bază, esențiale, pe care Alexandru Moraru își pune semnătura în ultimii ani. În acest context, trebuie să menționăm că lucrarea “*Victimele terorii comuniste din Basarabia*” apare ca o continuare a monografiei “*Basarabia antisovietică*”, editată în 2009. Ambele lucrări au fost prefăcute de istoricul bucureștean Gheorghe Buzatu, care apreciază munca autorului ca fiind o “*remarcabilă dezvăluire referitoare la tragedia individului sub zodia Răului absolut, altfel spus, în Imperiul Gulagului*”.

În *Cuvânt înainte*, autorul subliniază că documentele apar în premieră absolută, confirmând zecile de mii de crime săvârșite în Basarabia de către ocupanții sovietici și readucând atmosfera de coșmar a anilor 1944-1954, dar și activitățile antisovietice individuale sau de grup, prin care s-a opus o rezistență constantă, deși latentă, față de abuzurile comise de sovietici. Cu siguranță, documentele incluse sunt unul mai șocant decât altul, culese din fondurile secrete ale Arhivei Naționale și ale Arhivei Organizației Social-Politice din Moldova. Din acest punct de vedere, lucrarea este o colecție de material arhivistic de excepție, ca structură și conținut. Ca valoare istorică, culegerea de documente se aliniază șirului de lucrări la subiectul dat și îl întregeste, dezvoltând cu lux de amănunte tragedia Basarabiei ocupate: aresturi, genocid, foamete organizată intenționat, deportări, schilodiri și sechestrări abuzive. Aceste acte de agresiune, violență și crime împotriva poporului sunt descoperite prin dovadă incontestabilă – documentul istoric. În lucrare găsim 307 documente, preponderent recursuri ale procurorului RSSM cu privire la condamnările diferitor oameni la termeni de detenție și moarte, pentru fapte „antisovietice” cum ar fi: *clevetirea puterii sovietice, politici externe și a orânduirii colhoznice, profanarea bustului lui Lenin, participarea la organizații sioniste, agitație antisovietică, deținerea unor funcții în timpul administrației române, colaborare cu românii în timpul războiului, membri ai partidelor politice naționale, rezistență fizică în momentul confiscării bunurilor și recoltei, activitate comercială, proprietate funciară (chiaburi, „culaci”), acte de naționalism etc.*

În aceste pagini urmărim drumul de sânge, pe care l-a parcurs populația Basarabiei ocupate, de la sechestrul, la deportări și execuții prin împușcare. Fiecare document reprezintă una dintre filele necunoscute ale vieții multor familii, fiecare cu soarta sa, dar tragismul unora acești oameni într-o singură ființă. Aceste recursuri, datate cu anii

1953-1954, veneau să revadă soarta celor arestați sau deportați în teribili ani de teroare stalinistă și reformulau pedepsele, dintr-un alt unghi de vedere, un pic diferit, dar, oricum, sovietic. Se luau, totuși, în considerație anumite împrejurări atenuante cum ar fi lipsa de dovezi clare, pledarea ca „*nevinovat*” din partea condamnatului, existența copiilor care satisfac serviciul militar în armata sovietică etc. Astfel, din numărul total de recursuri, 49 se referă la eliberarea condamnatului/ei, în virtutea decretului din 27 martie 1953 „*Despre amnistie*”. În alte 26 recursuri, se hotărăște de micșorat pedeapsa condamnatului/ei, cu o perioadă de la 5 la 2 ani. Printr-un recurs în ordinea supravegherii pedeapsa rămâne cea stabilită anterior, iar alt recurs clasează cazul, din lipsa de probe. Anumite documente abundă în denunțuri și mărturii, care au fost considerate drept bază pentru pronunțarea sentinței de deportare sau condamnare la moarte. De asemenea, ies la suprafață noi detalii cu privire la activitățile de rezistență antisovietică în mai multe localități, cum ar fi Bălți, Lipcani, Târnovo și Drochia, unde activa organizația „*Sabia dreptății*”.

Tumultosul an 1954 a fost caracterizat prin mărirea cererilor din partea deportaților și a familiilor acestora pentru a fi revizuită situația lor și a li se suspenda sentința de deportare pe vecie în locurile îndepărtate ale URSS. Astfel, lucrarea înserează și foarte multe documente, sancționate de Consilierii Judiciari de clasa a III-a, Kazanir sau Kizikov, și aprobate de Ministrul al Afacerilor Interne al RSSM, general-maiorul Kulik sau de președintele Comitetului Securității de Stat pe lângă SM al RSSM, general-maiorul Mordoveț, sau de Ministrul adjuncți ai MAI al RSSM, locotenent-colonelul Balan și locotenent-colonelul Țvigun, prin care se reexaminau dosarele de condamnare la deportare a miilor de basarabeni. Aceste așa-zise „*Înceieri*” sau „*Hotărâri*” sintetizau situația condamnatului/ei și reevalua sentința, în virtutea unor dovezi adăugătoare, uneori, sau a unor împrejurări atenuante. De facto, fiecare caz este individual și nu putem să generalizăm, dar este evidentă tendința de a simplifica soarta celor condamnați la deportare pe vecie. Dar, desigur, nu au fost reabilite de jure sau de facto persoanele sechestrate și deportate, ba mai mult, au fost păstrate în majoritatea cazurilor restricțiile care derivă din sentința deportării.

Lucrarea are un Post Scriptum cu titlul de „*Victimele terorii comuniste rămase acasă... în Moldova*”. Autorul înserează la acest compartiment un articol care a fost publicat anterior în mass-media și în care se dezbate subiectul ce ține de medicină și nivelul deplorabil al igienei din Basarabia anilor 1944-1953. Concluziile autorului se bazează pe cele trei documente încadrate în material, prin care se argumentează ideea că în structurile medicale existau caractere criminale, care se îmbogățeau pe seama bolnavilor și distrugau genofondul națiunii noastre. Paralel cu aceste concluzii, Alexandru Moraru aduce lumină și peste așa-zisul „dosar al medicilor” din Moldova, care este un ecou al celui de la Moscova, și în care întrevădem atât tendințele prooccidentale și capitaliste ale medicilor evrei – tendințe care nu puteau fi acceptate de autoritățile sovietice, cât și probe de *malpraxis*, destul de frecvente printre cazurile de îmbolnăvire și moarte subită.

În calitate de epilog al cărții, autorul ne mai oferă o doză de arhivă, materiale șocante cu privire la consecințele foametei organizate de sovietici, datate cu anii 1945-1947. Documentele sunt expuse în original, fiind fotocopyate, în felul acesta se văd

urmele „păstrării” de-a lungul anilor în Arhiva Națională a RM. Etichetată cu sigla „strict secret”, fiecare sursă documentară întregeste tabloul anilor marcați de foametea provocată de secetă, dar înăsprită și menținută artificial de politica economică sovietică. Nu mai rămâne nici un dubiu în acest sens – foametea provocată intenționat a avut consecințe drastice și groaznice asupra sănătății fizice și psihice a locuitorilor, afectând și mentalitatea de supraviețuire, căci lumea recurgea la acte disperate de canibalism. Majoritatea documentelor prezentate în culegere atestă cazuri de canibalism în satele și orașele basarabene, scene de groază de ucidere și folosire în alimentație a copiilor, bătrânilor, a trupurilor oamenilor decedați pe cale naturală.

Lucrarea este, deci, una de o factură documentară, care poate fi atât un instrument de lucru pentru specialiști, studenți și doctoranzi, dar și o operă în sine, căci alegerea și plasarea acestor documente atestă o bună cunoaștere a istoriei anilor cumpliți 1944-1954. Însușind documente din mai multe fonduri arhivistice, cartea **“Victimele terorii comuniste din Basarabia”** este și o invitație în fondurile secrete ale arhivelor noastre, la care puțini au acces. Astfel, cartea ne aduce arhiva acasă, într-o formă mult îmbunătățită, ne deschide culise și orizonturi, ne dă posibilitatea să avem opinii bazate pe documente și nu ne impune concluzii fără argumente. Valoarea ei, din acest punct de vedere, este incontestabilă, dat fiind că, cu anii, aceste documente vor fi și mai prețioase, și mai căutate, și mai didactice. Anunțată ca fiind un prim volum dintr-o serie de ediții dedicate subiectului pe care îl abordează, lucrarea este o contribuție demnă și semnificativă la istoriografia națională și se încadrează în seria lucrărilor academice cu un potențial mare.

Istoricul chișinăuean Alexandru Moraru a reușit să atingă unul dintre cele mai râvnite obiective în cariera unui om de știință – a reușit să editeze încă o lucrare a cărei valoare va crește și se va fructifica, o dată cu trecerea timpului.

**Doru CIUCESCU. Prezentare făcută de autor a romanului
„GULAGUL DIN UMBRA PALMIERILOR”**

75 DE ANI DE COMUNISM ÎN EUROPA. Aplicarea "proiectului" comunismului a început în Europa pe 7 noiembrie 1917 în Rusia țaristă și, după ce au fost experimentate o serie de strategii botezate "democratice", s-a sfârșit dezastruos - fie prin "revoluția de catifea" din Cehoslovacia, ori sângeros, când armata, miliția și gărzile, de, patriotice, au tras în mulțime, fiind nevoie pentru curmarea măcelului de un proces rapid și împușcarea cuplului Ceaușescu, care nu înțelegea mersul istoriei și se încăpățina să rămână la putere. Se consideră sfârșitul Gulagului (oare s-a terminat pe vecie?) pe 25 decembrie 1991, când s-a destrămat oficial Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste, ca urmare a semnării declarației tripartite dintre Rusia, Ucraina și Belarus.

Un factor deosebit de important al prăbușirii în serie a regimurilor est-europene, de sorginte marxist-leninistă, denumită "*Toamna Națiunilor*", un paralelism cu "*Primăvara Națiunilor*" din 1848, l-a constituit Conferința americano-sovietică de la Malta din 2-3 decembrie 1989, când Moscova a sistat acele... "tovărășești" intervenții militare în alte state pentru "apărarea cuceririlor proletariatului" și, astfel, oamenii au îndrăznit să iasă în stradă pentru a cere democratizarea țărilor lor.

Făcându-se abstracție de tonele de literatură proletcultistă, care, așa cum a declarat încă din 1934 Andrei Jdanov (membru al Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice) în cadrul Congresului Uniunii Scriitorilor, trebuia să fie "*o reprezentare istorică a realității concrete în dezvoltarea ei revoluționară (...) în conformitate cu sarcina educării oamenilor muncii în spiritul socialismului*", despre adevăratele motive care au dus la declanșarea revoluțiilor anti-Gulag s-au întocmit din 1989 încoace sumedenie de rapoarte, s-au umplut kilometri și kilometri de rafturi în bibliotecile lumii, astfel încât s-ar părea că nu ar mai fi nimic de spus. În realitate "*societatea socialistă multilateral dezvoltată*" din România sau de pe alte meleaguri a fost atât de complexă, mecanismele de supraviețuire în sistemele totalitare, mai ales în stalinism, în dejismul timpuriu sau în ceaușismul târziu, au devenit atât de subtile, încât a rămas destul teren "*nedeștelenit*", "*du pain sur la table*", pentru scriitorii de pretutindeni.

Ideea scrierii acestei cărți mi-a venit încă de pe timpul când am acordat asistență didactică în Algeria (1982-1985) și Maroc (1994-1997; 1998-2000), unde am avut colegi de universitate și vecini de apartament cadre didactice din Bulgaria, Polonia, Uniunea Sovietică și Ungaria. Am avut ocazia să ascult opinii, să cunosc mentalități ale unor oameni emanați din Gulagul european încât adunarea lor într-o structură românească mi s-a impus parcă de la sine...

Nașterea "*Gulagului din umbra palmierilor*" a fost grăbită de prietenii și cititorii mei fideli, care m-au întrebat nu de puține ori: "*Pe când un roman?*" În scrierea aceasta am încercat să evit patetismul, să mă bazez pe o bibliografie onestă, lipsită de ură ori de sete de răzbunare. Am examinat faptele din diferite perspective, să surprind comicul în momentele cele mai tragice și invers, astfel că, dacă pentru unii un lucru este dramatic, altora le apare – eterna tragicomedie a vieții. Uneori, pentru a se intra mai

bine în atmosfera locului, am utilizat locuțiuni în limba respectivă: arabă, bulgară, engleză, franceză, germană, maghiară, poloneză, rusă, spaniolă.

Personajele sunt imaginare și orice asemănare cu persoane reale este pură întâmplare. Numele fiecăruia (Oprea Vinărici, Velcea Vinărici, Gheorghe Ștăineanu, Sami Ștăineanu, Iscusita Limbășan, Renée Annie Cordescu, Diliuță Beleanu, Ibrahim Bin Aalim, Golda Dreyfus, Hérison Dreyfus, Hermine Dreyfus, Héron Vallelejana, Hirondelle Vallelejana, Volf Șlimovici Vâsoțki, Olda Konstantinova Kurceatova, Mila Vladimirovna Koroliova, Ivan Petrovici Asan, Maria Tocomerovici Asana, Petar Kaloianovici Asan, Kaloian Borilovici Asan, Mátyás Kórvn, János Kórvn, Margit Kórvn, Vajk Kórvn, Erzsébet Kórvn, Aleksander Góralski, Tomasz Góralski, Elżbieta Góral ska, Józef Góralski, Danuta Góral ska, Maximus Acribianu, Niemaszczęscia Zamoyska, Jan Hus, Jaroslav Hus, Eva Husá, Nihilist us Yaya, Johann Weissmüler, Wendel Weissmüler, Helga Weissmüler, Wenzel Weissmüler, Helma Weissmüler, Werner Weissmüler etc.) este un cognomen, care ar sugera o anumită trăsătură a personalității, o anumită situație, un anumit context.

Acest roman a reprezentat o provocare plăcută pentru mine și l-am dedicat, în primul rând, tuturor celor care au trăit și au supraviețuit Gulagului adus de tancurile Armatei Roșii în 1944 și care privesc în urmă cu acea indispensabilă doză de înțelepciune.

**Victor COBZAC. Prezentare făcută de autor a culegerii de versuri
AȘCHII DE TIMP**

*„CĂ NU E OM, SĂ NU FI SCRIS O POEZIE
MĂCAR O DATĂ, DOAR O DATĂ-N VIAȚA LUI,
CÂND A IUBIT, A LUAT UN PETEC DE HÂRTIE
ȘI-A AȘTERNUT PE EL TOT FOCUL INIMII.”*

Vorba cântecului. Din păcate sau din fericire, dar fac parte din tagma celor care au scris, și nu numai odată, și nu numai o singură Poezie. Doar unul, Bunul Dumnezeu, e în drept și în stare să mi le ierte pe toate, mai ales slăbiciunea sau îndrăzneala de a serie, găsind în scris acel refugiu pe care și-l dorește orice muritor de rând, dar mite unul care gândește, simte și vede lumea înconjurătoare cu alți ochi, î-l mișcă și-l doare orice schimbare, spre bine sau rău, în societatea din care face parte, meritând pe bune din consecințe.

„AȘCHII DE TIMP” este o carte de versuri, în premieră de autor, spre care am mers conștient o bună perioadă de timp trăită și re trăită de atâtea și atâtea ori. De ce „așchii” și de ce „de timp”? Întrebări în care se întrevede și răspunsul, î-l las pe seama cititorului, care oricum va avea părerea lui personală, de ce să-l împiedic să judece. Poezia rămâne a fi un moment al trăirilor mele pe muchie de cuțit, ea mă preocupă, ei î-i dedic aproape că tot timpul liber, iar el...bată-l să-l bată, niciodată nu ajunge. Bine că mai există nopți, iar ele-s atât de multe, și toate, una ca una, sunt cu cer, cu stele și iz de Poezie. Nu pot să nu fiu sincer cu mine însuși, Poezia cere sinceritate, în ea intru ca în Biserică, iar tot ce scriu rămân a fi, mai mari sau mai mici, dar totuși niște păcate săvârșite conștient, prin care vin a mă spovedi în fața lui Dumnezeu și a cititorului, atenția cărora trebuie să o merit. Această carte rămâne a fi un examen de maturitate și credibilitate în forțele proprii, o înălțime care am a o cuceri, aflându-mă la poalele ei printre rime și verbe.

**„VORBESC UNII CU NEPĂSARE
DE DRAGOSTE ȘI POEZII.”**

Cu adevărat, Poezia începe de la o dragoste, de la o necesitate de a iubi și a fi iubit. De la sentimentul că nu poți trăi fără a te împărți din puținul ce-l ai cu alt cineva, de a pune umărul și sufletul unde poți și unde se cere, râvnind mereu spre perfecțiune, categorie fără de care omul nu poate fi Om.

*În fiecare Om e un Poet,
Un firicel de iarbă rară,
Ce încă doarme în țărână,
Întârziat... ca să răsară.*

*Călcat atât de des, rezistă,
Apoi bătut de vânt și ploi,
Se pierde printre alte ierbi,
Cum și poezii, printre noi.*

*Unii abia ieșiți din umbră,
Se văd cu pana la ureche,
Alții o moaie-n călimară,
Accentul pun pe rima veche.*

*Unii coboară... alții urcă,
Destui învață cum să scrie,
Poeți puțini, ce țin dieta,
Și mai puțini... cu poezie.*

*

*Dacă pleacă și poeții...
După nu știu ce de-acasă,
Fără să se uite-n urmă,
Oare cui pe noi ne lasă?*

*Nu se-mpacă cu regimul,
Fug de greu, fug de nevoi,
Tot mă chinuie un gând,
Poate dâșii fug... de noi.*

*Ce ne facem noi, plugarii,
Cei rămași aici... în Țară,
Cu regim, nevoi, cu greul,
Toți vor Pâine... cine ară?*

*Ce ne facem... ne-po-e-ții,
Cei ce cărți nu pot să scrie,
În ce limbă îi vom plânge,
Pe Poeți... în limba... gliei.*

*

*Orașul meu, cu cartiere vechi,
Cu gropi în care poți să cazi,
Cu plopî fără de soți și în perechi,
Și-un Eminescu ră-tă-cit în azi.*

*Ți-au înflorit castanii pe alei,
Și-o Veronică iese... să-i admire,
Cum a făcut-o Mama... cu cercei,
Vulcan... în căutarea unui mire.*

*Sa cuibărit să doarmă o steluță,
E Ve-ro-ni-ca... cum e și fi-res-cu,
A strânso-n brațe, numai olecuță,
Luceafărul cu chip de Eminescu.*

*

*Rudă, rudă... paparudă,
De ce râzi, ploaia î-ți udă,
Sânii, care din cămașă,
Ne-bu-na-tici vor să iasă,
Să-o facă pe co-co-stâr-cul,
Când le udă ploaia sfârcul.*

*Rudă, rudă... paparudă,
Vine ploaia și te udă,
Curg șiroaiele prin păr,
Care-i cu miros de măr,
De pelin și de cu-cu-tă,
Ploaia sâniî î-ți sărută.*

*Rudă, rudă... paparudă,
Până la piele fata-i udă,
I-a căzut din cap năframa,
Goală cum făcut-o Mama,
Alerga prin ploaia deasă,
Or-bi-toa-re de frumoasă.*

*Rudă, rudă... paparudă,
Din cap până-n talpă udă,
Mlă-di-oa-să... curcubeu,
Dată de la Dum-ne-zeu,
Rudă, rudă... paparudă,
Pe cât de frumoasă... udă.*

*

*Visez că zbor,
Dorința...
E atât de mare,
Că simt pământul
Sub picioare,
Cum fuge
Și rămân în urmă:*

*Copaci, căsuțe,
Oi... o turmă,
Și-un drum...
Ce duce-n infinit,
Ajunge...
Cred că am venit.*

*

*Noaptea ascunde de ochii zilei...
Produsul brut al gândirii umane,
Eutanasia... moarte fără durere,
Colizeu... con-stru-it din ciolane.*

*Surdul pașilor î-mi irită auzul,
Chiar dacă sună departe de mine,
Umbra tăcerii mi-acoperă „E-ul”,
Pe care-l bârfesc de rău și de bine.*

*Febra din aer mi-încinge fruntea,
Sarea din răni... mă ustură crunt,
Falangele intră-n Pământul uscat,
Și cerne din ochi, amar de mărunț.*

*Ceru-a crăpat... de atâta tristețe,
Dinte pe dinte... abia ni-me-reș-te,
Mă apucă un frig, ca la gura sobei,
Ghețarul din mine încet se topește.*

*

*mi-e dor
de toamnă,
de a ei jăratec,
foc și pară,
toate pe cale
să dispară,
ca să rămână
fum din ele,
cenușa
dorurilor mele,
mi-e dor*

*de toamnă,
ca de mine,
dar ea întârzie,
nu vine...
și dorul capătă
proporții,
cadavru viu,
vorbesc
cu morții,
destulă-ar fi
o frunză doar,
dar ea se află
la hotar,
iar vameșu-i
din altă eră,
de-atâta cad
la frontieră,
rănit în suflet
prin cuvânt,
adio toamnă,
doar atât.*

*

*Am vrut să uit... cum arată cătușa,
Cum tremură carnea, când scârțâie
ușa,
Cum cerul arată... de după zăbrele,
Lovit cum am fost... de cizmele grele.
Aud prin perete când cineva plânge,
Mai sunt însoțit... de mirosul... de
sânge,
Năprasnică trudă, coș-ma-rul e viu,
Nu pot să adorm... în pat ca-n sicriu.*

*Co-ri-doa-re-le morții, în ziua de azi,
De la ce înălțime... se mai poate să
cazi,
Da! Încă-i soare... dar ce va fi
mâine?*

*Dacă Omu-i bătut mai ceva ca un
câine.
Dacă o viață de Om nu mai costă
nimic,
La conducerea Țării... a ajuns... un
calic,
Regimu-a căzut... din cenușă cetatea,
Iar strălucește, dar unde-i dreptatea?
Aceleași fețe... mai urâte, mai hâde,
Doamne... același călău în față î-mi
râde,
Nu am răspuns nici la o în-tre-ba-re,
Plâng fără lacrimi... rana mă doare.*

*

*A mele scrieri, de vă sunt pe plac,
Pe unde dulci, pe unde mai amare,
Ca mierea de albine, fie-vă de leac,
Vă-ncorseteze sufletul... cu Soare.*

*Vă facă inima... să bată cu putere,
Senin... al-bas-trul cerului mereu,
O poezie... poate scade din durere,
În care mi-am lăsat amprenta, eu.*

Victor Cobzac
Artist plastic, conferențiar
universitar UTM,
Coordonatorul Cenuclului Literar
„Ora de vârf”

Întâlnirea președintelui interimar Mihai Ghimpu.

Cuvânt de salut al Președintelui interimar Mihai Ghimpu.

Cuvânt de salut al Ministrului Educației Leonid Bujor.

Cuvânt de salut al vice-președintelui AȘM Ion Tighineanu.

Cuvânt de salut al prof.univ.D.H.C. al U.T.M. Lorin Cantemir.

Cuvânt de salut al președintelui FDRM Nicolae Dabija.

Cuvânt de salut al prorectorului Universității din Bacău Vasile Puiu

Cuvânt de salut al prof.univ. Alexandre Herlea, Universite de Technologie de Belfort, Franța

Foto de grup a participanților la Simpozion.

Vizita mănăstirii de maici, c. Răciula, Călărași.

Vizita bisericii din c. Răciula, Călărași.

Vizita bisericii din lemn în stil bucovinean, c. Palanca, Călărași.

Vizita „Casei Mierii”, c. Răciula, Călărași.

Vizita „Casei Mierii”, c. Răciula, Călărași.

Vizita „Casei părintești”, c. Palanca, Călărași.

Covor popular, element indispensabil al caselor țărănești românești, „Casa părintească”, c. Palanca, Călărași.

Elemente de decor exterior, „Casa părintească”, c. Palanca, Călărași.

*Căruța- element indispensabil al gospodăriilor țărănești românești,
„Casa părintească”, c. Palanca, Călărași.*

*Căruța- element indispensabil al gospodăriilor țărănești românești,
„Casa părintească”, c. Palanca, Călărași.*

